ئابلىمت ئىمىن



قانلىق جىلغا

قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى

ئابلىمىت ئىمىن

قانلىق جىلغا

(پوۋېست ـ هېكايىلار)

قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى

图书在版编目(CIP)数据

血染的山谷:维吾尔文/阿布力米提·伊明著. —喀什:喀什维吾尔文出版社,1999.8
ISBN7—5373—0731—8

Ⅰ.血... Ⅱ.阿... Ⅲ.①中篇小说—作品集—中国—当代—维吾尔语(中国少数民族语言)②短篇小说—作品集—中国—当代—维吾尔语(中国少数民族语言)Ⅳ.I 247.7

中国版本图书馆CIP数据核字(1999)第39385号

喀什维吾尔文出版社出版发行
(喀什市塔吾古孜路14号 邮政编码:844000)
各地新华书店经销
喀什维吾尔文出版社印刷厂印刷
850×1168毫米 32开本 6印张 1插页
1999年8月第1版 1999年8月第1次印刷
印数:1——4080 定价:8.50元

نەشرىياتتىن

ئابلىمىت ئىمىن 1954 ـ يىل 9 ـ ئايدا ئاقتۇ ناھىيىسىنىڭ قارا كېچىك يېزىسىدا دېھقان ئائىلىسىدە تۇغۇلغان ؛ 1964 ـ يىلدىن 1971 ـ يىلغىچە باشلانغۇچ ۋە ئوتتۇرا مەكتەپلەردە ئوقۇغان ؛ 1971 ـ يىلدىن 1994 ـ يىلغىچە ئويتاغ سېمونت زاۋۇتى ، ئاقتۇ ناھىيىلىك ج خ ئىدارىسى ، قوراللىق ساقچى قىسىم قاتارلىق ئورۇنلاردا ئىشلىگەن ؛ ھازىر ئاقتۇ ناھىيىلىك مەدەنىيەت يۇرتىدا ئىشلەيدۇ .

ئابلىمىت ئىمىن 1980 ـ يىلى « قەشقەر گېزىتى »دە ئېلان قىلىنغان « كىتاب » ناملىق ھېكايىسى بىلەن ئەدەبىيات سېپىگە كىرگەندىن بۇيان ھەرقايسى گېزىت ـ ژۇرناللاردا 50 پارچىدىن ئارتۇق ھېكايە ، 200 پارچىدىن ئارتۇق شېئىر ئېلان قىلغان . ئۇنىڭ « تارىم » ژۇرنىلىدا ئېلان قىلىنغان « قارلىق تاغدا » نامىلىق پوۋېستى 1991 ـ يىلى « مۇنەۋۋەر ئەسەر » مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن .

نەشرىياتىمىز 1987 ـ يىلى ئۇنىڭ « جەڭچى ئۇيغۇن » (يەنە بىر ئاپتور بىلەن بىللە) ناملىق ھېكايىلار توپلىمىنى نەشر قىلغان ئىدى . بۇ قېتىم « قارلىق تاغدا » ، « ماخاۋ كېسەللىكىگە گىرىپتار بولغان ئادەم » قاتارلىق ھېكايە ـ پوۋېستلىرىدىن تەركىب تاپقان مەزكۇر كىتابىنى ئوقۇرمەنلەرنىڭ ھوزۇرىغا سۇندى .

ئابلىمىت ئىمىن شىنجاڭ يازغۇچىلار جەمئىيىتى ، شىنجاڭ خەلق ئەدەبىيات ـ سەنئەتچىلەر جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى .

مۇندەرىجە

پوۋېستلار

ماخاۋ كېسەللىكىگە گىرىپتار بولغان ئادەم 3
قارلىق تاغدا 51

ھېكايىلار

چېقىلغان ھەيكەل 125
ئاخىرقى بىر تال ئوق 131
كۆكۈل 144
بورانلىق كېچە 170


پووڤست

ماخاۋ كېسەللىكىگە گىرىپتار بولغان ئادەم

ئۇ قېچىپ كېتىۋاتىدۇ . بارلىق كۈچ ـ قۇۋۋىتىنى ئىككى پۇتىغا يىغىپ قەھر ـ غەزەپ بىلەن ئالغا ئىلگىرىلەۋاتىدۇ . ئۇ نېمىدىن شۇنچىۋالا قورقۇپ قېچىۋاتقاندۇ ؟ بىرەر تۈرمە تېمىدىن ئاتلاپ قېچىپ ، ساقچىلارنىڭ قوغلاپ كېلىپ تۇتۇۋېلىشىدىن قورقۇپ قېچىۋاتامدىغاندۇ ياكى قانۇنغا مۇخالىپ بىرەر قىلمىش سادىر قىلىپ قويغانمىدۇ ؟ ئۇنى قوغلاپ كېلىۋاتقان بىرەر ئادەم ياكى ئۇنىڭغا ۋەھىمە سېلىۋاتقان بىرەر ۋەھشىي ھايۋانمۇ يوق . ئۇنداقتا ئۇ سىرالغۇ بولۇپ قالغان ئوخشىمامدۇ ؟ ياق ، ياق ، ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس ، ئۇ سىرالغۇ ئەمەس . تۆت تەرىپىگە كۆز يەتكۈسىز ، گىياھسىز ، سۇسىز قۇملۇق گوبا ئۆرۈك ئوتۇنى لاۋۇلداپ كۆيۈۋاتقان تونۇرغا ئوخشايتتى . تىكلەشكەن كۈن نۇرى ئۇنىڭ بەدىنىنى قىزدۇرسا ، قوقاستەك قۇم تاپانلىرىنى كۆيدۈرۈپ كاۋاپ قىلاتتى .

تاپىنىدىن كوكۇلىسىغچە ھېچ نەرسە كىيمىگەن ، ئانىدىن تۇغما ھالەتتە ئەلەڭ ـ سەلەڭ كېتىۋاتقان ھاجىنىڭ بەدىنىنىڭ ھەممە يېرىدىن قان ـ يىرىڭلىق زەردار ئېقىپ تۇراتتى . ئۇ قېچىپ كېتىۋېتىپ ئاتەش دېگىزىغا يېقىلاتتى ، يۇمىلاپ كېتەتتى ، يەنە ئۆمىلەپ قوپۇپ چەكسىز قۇم دۆۋىلىرى تامان

يۇگۇرۇيتتى . ئۇ ھەر قېتىم يېقىلىپ - يۇمىلانغاندا بەدىنىگە چاپلىشىۋالغان قۇملار قان - يىرىڭلار بىلەن ئارىلىشىپ ، ئۇنىڭ سىياقىنى خۇددى لايدا ياسالغان كۆرۈمسىز مەخلۇققا ئوخشىتىپ قويغان ئىدى .

ھاجى يۇگۇرۇپ كېتىۋېتىپ پات - پات ئارقىسىغا قارايتتى . ئۆزىنى قوغلاپ كېلىۋاتقان بىرەر ئادەم تۇگۇل ئىنس - جىنىنىڭ قارىسى كۆرۈنمىگەندە بولسا بىردەم ئارام ئېلىۋېلىشنى يېتىپ ئۇخلىۋېلىشنى ئويلايتتىيۇ ، يەنە كۆڭلى ئارام تاپماي ، ئۆز كۆزىگە ئۆزى ئىشەنمەي ، ئەندىكىش ، ھودۇقۇش ئىچىدە يۇگۇرۇپ قۇملۇققا ئىچكىرىلەيتتى . ئۇ قېچىپ كېتىۋاتقان ئاشۇ ھەربىر مىنۇت ، سېكۇنت ۋە دەقىقىلەردە ئاللادىن ئۆزىگە ئۆلۈم تىلەيتتى ، ئەزرائىلنى چاقىراتتى .

ھاجى تونۇردەك قىزىق بۇ قۇملۇق ئىچىگە بىر بۇيۇك مۇددىئا — ئۆلۈش نىيىتىدە كىرگەن . قۇياش ، ئاي ، تاغ - دەريا ، دەل - دەرەخ ، نۇر ، زېمىن ، گۈل - گىياھ ، ئالتۇن - كۈمۈش ، قان - قېرىنداش ، ھەر بېقىشدا كۆزىنىڭ يېغىنى يەيدىغان نازىنىنلارنى ؛ بۇ دۇنيادىكى ياخشىلىق ۋە يامانلىق ، چىنلىق ۋە ساختىلىق ، گۈزەللىك ۋە سەتىلىكنىڭ ھەقىقىي شاھىتى كائىناتنى ، ئەڭ مۇھىمى ئادەملەرنى مەڭگۈ كۆرمەي ئۆزى دەسسەپ تۇرغان تۇپراق ئاستىغا مەڭگۈلۈك كىرىپ ، تۇپراققا ئارىلىشىپ كېتىش ئۈچۈن قېچىپ كىرگەن ئىدى . ھاجى نېمە ئۈچۈن توساتتىنلا ئۆلۈمنى يات ئېتىپ ، ئۆلۈمگە شۇنچە خۇشتار بولۇپ قالدۇ ؟ ھايات ئۇنىڭغا تەتۇر قاراۋاتامدۇ ياكى ئۇنىڭ ھايات بىلەن خوشى يوقمۇ ؟ ياق ! ھاجى ھاياتقا تولىمۇ ئامراق ، تۇرمۇشقا خۇشتار ، ھاياتمۇ ئۇنىڭغا ئوبدانلا ئوچۇق چىراي ئاچقان . ھاجى دۇنيانى ، ھاياتنى سۆيەتتى ، رەزىللىكلەردىن نەپرەتلىنەتتى . ئۇنىڭدىمۇ باشقا نورمال ئادەملەرگە ئوخشاش

هایاتقا ، تەبىئەت دۇنياسى وە ئۇنىڭدىكى مەۋجۇداتلارغا مۇھەببەت بار ئىدى ، بولۇپمۇ ئۇنىڭ مال ـ دۇنياغا ، بايلىق تۇرمۇشقا مۇھەببىتى تولىمۇ چوڭقۇر ئىدى .

دېمىسىمۇ ، ئىسلاھات ، ئېچىۋېتىش ھاجى ئۇچۇن ئاجايىپ قۇلايلىق شارائىت ئېلىپ كەلدى . مۇشۇ كۇنلەردە ئۇنىڭ ئامىتى قوشلاپ كېلىۋاتاتتى . ئۇ ھېچقانچە ۋاقىت ۋە دەسمايە سەرپ قىلمايلا ئادەتتىكى بىر ھۆپىگەردىن مۇشۇ شەھەردىكى نامدار مىليونېرغا ئايلاندى . بولۇپمۇ ئۇ شاڭخەي ، گۇاڭجۇلارنى بىر قېتىمدىن ئايلىنىپ چىققاندىن كېيىنلا تېخىمۇ قىزىل كۆزلىشىپ كەتتى . ئۇچ يىلغا يەتمىگەن ۋاقىتتا يانچۇقى پۇلغا ، كۆزى ياغقا تولدى . خام كېسەكتە سېلىنغان ئاددىي ئۇچ ئېغىز ئۆيى ئورنىدا ، تۆت قەۋەتلىك 24 ئېغىزلىق پىششىق خىشلىق كۆركەم ئىمارەت قەد كۆتۇردى . بۇنىڭغا ئۇلاپلا ئۇ يەنە شەھەر مەركىزىدىكى تۆت كوچىنىڭ دوقمۇشىدا سودا ـ ساراي ، مېھمان كۇتۇش ، ئاشخانا پەيدا قىلدى . ئۇنىڭ قول ئاستىدا 50 ـــ 60 ئادەم ئىشلەيتتى . ئۇنىڭ قولىدا ھېسابسىز پۇل بار ئىدى . ئۇنىڭ ھەشەمەتلىك سارىيغا ھەۋەس ۋە ھەسەت نەزىرى بىلەن قارىمىغانلار ئاز ئىدى . ئۇنىڭ ئىشكى ئالدىدا پىكاپ تەييار ئىدى . بۇ شەھەردىكى شەھەر باشلىقلىرى ، شەھەرلىك سودا ـ سانائەتنى مەمۇرىي باشقۇرۇش ئىدارىسىنىڭ ئەمەلدارلىرى ، بانكىرلار ، ھەتتا جامەنىڭ ئىمامىمۇ ئۇنىڭغا خېلى يىراقتا تۇرۇپ ئېگىلىپ تەزىم قىلاتتى . ئۇنىڭ قەدىناس خوتۇنى ، يالغۇز ئوغۇل ، ئوماق قىزىمۇ ئۇنىڭ خىزمىتىگە ھەرۋاقىت تەييار ئىدى . قىسقىسى ، ھاجىنىڭ كۇنلىرى تولىمۇ بايلىقات ئۆتمەكتە ئىدى .

ھايات ، كىشىلىك تۇرمۇش ، دەۋر ئۇنى بەخت مۇنارىنىڭ چوققىسىغا ئېلىپ چىقتى ، ئۇنى شۇ ھېرىسمەنلىك بىلەن ئەركىلەتتى ، ئۇمۇ ھايانقا ، تۇرمۇشقا ، بۇ دۇنياغا ئاشىق

ئىدى . «ئۆلۈم» ئۇنىڭ ئۈخلاپ چۈشىگە كىرىپ قالمايتتى . ئۇ ھەمىشە « مېنىڭ ھەرگىز ئۆلگۈم يوق ، مەن يەنە پۈل تاپىمەن ، داۋاملىق چوڭ يەپ ، چوڭ ئىچىمەن ، يەنە تېخى ... » دەپ تۇراتتى . مەڭگۈ ئۆلمەسلىك ئۈچۈن دورا ئىز-دەيتتى . شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە ...

ئاھ ، رەھىمسىز دۇنيا ، مۇرەككەپ تۇرمۇش ، ئادەملەر ھاياتلىق ئارزىدا نېمىلەرگە يولۇقمايدۇ ـ ھە ! نېمىلەرگە دۇچار بولمايدۇ ـ ھە ! ھاياتتا كىشىلەرنىڭ ئىرادىسىگە باقماي ھەمىشە ئۆلارغا ئاشكارا ۋە يوشۇرۇن توزاق قۇرىدىغان ھەرىكەتلەر نېمە دېگەن تولا . « ھايات ـــ كۈرەش » ، ئادەملەر مۇشۇ كۈرەش قاينىمىدا ھەمىشە ئۆز تەقدىرى بىلەن ئېلىشىپ كۈن ئۆتكۈزىدۇ .

بىر كۈنى ھاجىنىڭ بەدىنى توساتتىنلا قاتتىق قىزىپ كەتتى . لېكىن ئۇ ئانچە ئېرەن قىلىپ كەتمىدى . ئەتىسى ئۈنىڭ پۈتۈن بەدەنلىرى تىنىمسىز قىچىشتى . بۇ قىچىشىش بارا ـ بارا ئەدەپ كەتتى . ئۇ قىچىشىشنىڭ مەستلىكىدە غارتىلدىتىپ تازا قاشلىدى ، تاتىلىدى . نەتىجىدە قاشلانغان ، تاتىلانغان يەرلىرىدە ھۆررەك ـ ھۆررەك قاپارتمىلار پەيدا بولدى . بۇ قاپارتمىلارنىڭ ئىچىشىشغا گەپ توغرا كەلمەيتتى . ئۇ شەھەرلىك دوختۇرخانا-دىكى داڭدار دوختۇر ئىبراھىمغا ئادەم ئەۋەتتى . «پۇل ھەممىگە قادىر » دەپ بىلىدىغان بۇ مىليونېرنىڭ ئالدىدا بىرەر دوختۇر دېگەن نېمە . شۇڭا دوختۇر ئۈنىڭ ئالدىغا كېلىشى كېرەك . چۈنكى ، پۇل بولسا ھەممە بولىدۇ ـ دە .

ـــ سالام مىليونېر ئەپەندى ، دوستىڭىز ئىبراھىم دوخ-تۇرنىڭ سەبدىشى بولۇش سۈپىتىم بىلەن ئۈنىڭ ئورنىدا سىزنى يوقلاپ كەلدىم ، ـــ دەپ ھاجىنىڭ ئۆيىدە ھازىر بولدى ئىبرا-ھىمنىڭ يارەمچىسى سۇلتان دوختۇر پايپاسلاپ ، ـــ ئالتۇن بويلىرى ، مۇبارەك تەنلىرىنىڭ قەيىرى ئاغرىپ ئۆزلىرىنىڭ شاد-

لىقىغا رەنج ـ مۇشەققەت ئېلىپ كەلدىكىن ؟ ئىبراھىم دوختۇر بۇ ئىشلاردىن بىخەۋەر بىر يەرگە كېتىپ قالغان ، ئەپۇ قىلارلا .

ـــ ياخشى كۆڭلىڭىزگە رەھمەت ، ـــ دېدى ھاجى سۇلـتانغا مەڭگۈتمەسلىك نەزىرى بىلەن قاراپ ، ـــ ماڭا ئىبراھىم دوختۇر كېرەك . ھازىرچە خېلى ياخشى بولۇپ قالغاندەك تۇرىـمەن . سىز قايتىپ كەتسىڭىز بولىدۇ . مەرھەمەت ، شۇنداق بولسۇن .

ئارىدىن ئىككى كۈن ئۆتتى . ھاجىنىڭ بەدەنلىرى ھۇرـرەك بىلەن قاپلاندى . ئۇنىڭ قېشى بىر كېچىدىلا چۈشۈپ كېتىپ قاش ئورنىدا يىلاننىڭ قاسرىقىدەك سۇس كۈل رەڭ قاسراق پەيدا بولدى . گەدىنىدىكى چاچلىرى چۈشۈپ تاقىرباش بولۇپ قالدى . بايىقى قاپارتمىلار تېشىلىپ دەسلىپىدە سېرىق سۇ ، كېيىنچە زەردار ئاقتى . ھاجىنىڭ چىرايى پۈتۈنلەي ئۆزگىرىپ كەتكەن ئىدى . ئۇ ئەينەككە بىر قاراپلا ئۆزىگە ئىشەنمەيلا قالدى .

ـــ ئاھ ، خۇدا ! ـــ دەپ ۋارقىراپ تاشلىدى ھاجى . دېمىسىمۇ ئۇنىڭ قويۇق قاپقارا قاشلىرى ياغلىغان توقاچتەك پارـقىراپ ، سىپسىلىق چىرايلىق يۈزلىرى ، ئەرلىك ئۆزگىچىلىكىنى ناماياں قىلىپ تۇرىدىغان يارىشىملىق بۇرۇتلىرىدىن ئەسەر يوق ئىدى . پەقەت سەككىز تال ئالتۇن چىشلا ئەسلىنى ساقلىيالىغان ئىدى . ئۇ ئەسەبىيلەرچە ۋارقىرايتتى ، بوغۇلۇپ ـ بوغۇلۇپ ياش تۆكەتتى ، لەۋلىرىنى چىشلەپ ھەسرەتلىنەتتى ، ئەمما ئامال قانچە . شۇ تاپتا ئۇ ، بۇ ھالىتى بىلەن تالا ـ تۈزگە چىقىپ باشـقىلارغا يولۇقۇپ قېلىشنى ھەرگىز خالىمايتتى . ھازىر ئۇ گويا قەپەسكە بەنت قىلىنغان بىچارە كەكلىككە ئوخشاش ئۆزىنى ھەر تەرەپكە ئەسەبىيلىك بىلەن ئۇراتتى . « ئاھ ، خۇدا بۇ نېمە تارتقۇلۇق ، ماڭا قانداق كېسەللىك بەردىڭ ، مېنى نە ۋەجدىن بۇ كويغا سالىسەن ، ماڭا بايلىق ، پۇل بەردىڭ ، ئىززەت ـ ئابرۇي

ئاتا قىلدىڭ . يەنە تۇرۇپ بۇ كويغا سالغىنىڭ نېمىسى ؟ مېنىڭ گۇناھىم نېمە ؟ » دەپ ئۆز - ئۆزىگە سوئال قويياتتى . شۇ ئەسنادا ئۇ سۇلتان دوختۇرنى يادىغا ئالدى . « ھەي ئىسىت ! ئاشۇ قوڭالتاق بولسىمۇ كېسىلمنى كۆرۈپ باقسا بويتىكەن ، بۇ ئاقەۋەتىنىڭ ئالدىنى ئېلىپ قالسىمۇ ھېچ گەپ ئەمەستى ، ھەي ، نېمىلا دېگەنىبىلەن ئۇمۇ دوختۇر ئىدىغۇ ؟ ھېچبولمىسا ھازىرقى تارتىۋاتقان ئازابلىرىمنى بولسىمۇ يەڭگىللىتەر ئىدى . مەن قانداق بولۇپ دوختۇر سۇلتانىنى قايتۇرۇۋەتتىم ؟ ھېچبولمىسا بىرەر ئوكۇل ئۇرۇپ قويسا ياكى بىرەر تال دورا بولسىمۇ بەرسە مۇنچىۋالا ئازابلىنىپ كەتمەس ئىدىم . زادى بولمىغاندا ئۇيقۇ دورىسىدىن بىر تال بەرسىمۇ ياكى تىنچلاندۇرۇش ئوكۇلىدىن بىرنى ئۇرۇپ قويغان بولسىمۇ ھەممىنى ئۇنتۇپ ئۇخلاپ قالماسمىدىم . ئاھ ، ھەسرەت - نادامەت ... »

بۇگۈن ئۇنىڭ ئايالى ۋە بالىلىرى قارىسىنىمۇ كۆرسەتمىدى ، ھاجى بار ئۆيگە بېشىنى تىقىپ باقمىدى . ئۇنىڭدىن ئۆزىنى قاچۇردى . ھاجى بۇ يۇرەك پارىلىرىنى ياخشى كۆرىنىڭ يامىنى بولۇپ قالسا پۇتۇمغا پۇت ، قولۇمغا قول بولىدۇ ، مېنى مۇشكۈلاتتىن ، ئۆزۈمنىڭ قۇربىتى يەتمىگەن مۇشكۈلاتتىن خالاس قىلىدۇ ، جېنىم ھەلقۇمغا يەتكەندە بىر يۇتۇم سۇنى ئاغزىمغا تېمىتىدۇ ، جىنازامنىڭ ئالدىدا توۋلاپ مېڭىپ يەرلىكىمدە قويىدۇ ، تۇپراق بېشىمغا بىرىپ يوقلاپ تۇرىدۇ ، دەپ باققان ئەدىغۇ ؟ ئەمدىلىكتە بولسا ئۇلارنىڭ دادىسىدىن ئۆزىنى قاچۇرغىنى نېمىسى ، ھاجى مىليونېرلىقى بىلەن ئايالىنى بۇ شەھەردىكى ئابرۇيلۇق خېنىمغا ، قىز - ئوغۇللىرىنى پۇلدار ئائىلىنىڭ ئەركە - نازىناق پەرزەنتىگە ئايلاندۇرغان ، ئۇلارغا بەخت ئاتا قىلغان . مانا ئەمدى ئۇلارنىڭ ھەممىسى ئاشۇ پەدەرىنى ، ئاشۇ بەخت - ئامەت ئاتا قىلغان كىشىسىنى ئۇنتۇدى ، پەدەرىدىن ئۆزىنى تارتتى .

هاجىنىڭ تاشقى كۆرۈنۈشى ، تېرىسى ، ئەپت ـ بەشىرىسى ئۆزگەرگىنى بىلەن قەلبى ، ھېسسىياتى تېخى ئۆزگەرمىگەن ئ ەدىغۇ ؟ ئۇ يەنىلا بالىلىرىغا ئاتا ، خوتۇنىغا ئەر ئىدىغۇ ؟

ئىبراھىم دوختۇر ئاخىر پەيدا بولدى . ھاجى بۇ دوختۇر بىلەن يىغلاپ كۆرۈشتى . ھاجى ئەسلىدە پاراسەتلىك ، توغرا ـ سىنى دېسەك ، چۈتۈچى ئادەم ئىدى . ئۇ ھەرقانداق ئىشتا يىراقنى ، پايدا ـ زىيانىنى كۆزلەيتتى . شۇڭلاشقا ئۆزىنىڭ تېخىمۇ كۆپ مال ـ دۇنياغا ئېرىشىش مۇددىئاسىغا يېتىش ، خوتۇن ۋە بالىلىرىنىڭ ساغلام كۈن ئېلىشى ئۈچۈن كۆزلۈك دوختۇردىن بىرنى يېقىن دوست تۇتۇشنى كۆڭلىگە پۈكۈپ ، ئۇيان ئويلاپ ، بۇيان ئويلاپ ئىبراھىم دوختۇرنى بۇ ئائىلىنىڭ خاس دوخ ـ تۇرى ـــ قىيامەتلىك دوستى قىلىپ تاللىغان ئىدى .

ئادەتتە ئىبراھىم دوختۇر ھاجىنى ئايدا بىر قېتىم تەكشۈرۈپ تۇراتتى . ھەپتىسىگە بىر قېتىم مېھمان بولاتتى . شۇڭا ھاجى ئىبراھىمنى خۇسۇسىي دوختۇرى ھېسابلايتتى . بۇ نۆۋەت ئىبراھىم دوختۇر ئالاھىدە زور غەيرەتكە كەلدى ـ دە ، ئاغزىغا ماسكا تاقاپ ، قولىغا نېپىز يالتىراق پەلەي كىيىپ ھاجىنىڭ خاس ھۇجرىسىغا كىردى ۋە ئۇنىڭ يېنىغا بېرىپ يېقىملىق ئاۋازدا سورىدى :

ـــ دوستۇم ، رەڭگىرويىڭىز بۆلەكچىغۇ ؟ نە ۋەجدىن بۇ ھالغا چۈشۈپ قالدىڭىز ؟ ئۆزىڭىزنى بۇنچە تاشلىۋەتمەڭ ، سوئاللىرىمغا راستچىللىق بىلەن جاۋاب بېرىڭ . بۇ ، كېسەللىكىڭىزگە توغرا دىئاگنوز قويۇپ داۋالاشتا تولىمۇ مۇھىم .

ـــ ماقۇل ، چوقۇم شۇنداق قىلىمەن ، ـــ دېدى ھاجى ياش تۆكۈپ .

ـــ قېنى دوستۇم بۇ كېسەللىكىڭ دەسلەپكى ئالامەتلىرىنى ئېيتىپ بېرىڭ ، كېسەللىك زادى قانداق

باشلاندى ؟ ــ يەنە سوربدى ئىبراھىم دوختۇر تۆۋەن ئاۋازدا .

ئىبراھىم 20 نەچچە يىللىق دوختۇرلۇق ھاياتىدا مۇنداق كىسەللىككە تۇنجى يولۇقۇۋاتاتتى . ئۇ ئىچىدە « بۇ قانداق كىسەللىكتۇ ، ئەجەب مېنىڭ 20 نەچچە يىللىق دوختۇرلۇق ھايا-تىمدا بۇنداق كىسەللىك ئالدىمغا كېلىپ باقماپتىكەن . ئۇنتۇپ قالدىممۇيا ؟ ياق ، ياق ! مەن بۇنداق كىسەللىكنى زادىلا كۆرۈپ باقمىغان » دەپ ئويلىدى .

ــ مەن تېرە راكى كىسەللىكىگە گىرىپتار بولۇپتىمەنمۇ؟ ــ سوربدى ھاجى ئىبراھىمنىڭ ئۇنىنىڭ ئىچىگە چۈشۈپ كېتىۋاتقانلىقىغا قاراپ ھەسرەتلىك تىنىپ ، ــ ياكى باشقا بىر خىل يامان كىسەللىكمىكەن ؟ تېزراق دەڭە ، تېزراق ، دوستۇم ، كېسىلىم خەتەرلىكمۇ ؟ ھازىر چەت ئەللەردە دوختۇرلار يۇرەك ، مېڭە كۆچۈرۈش ئوپېراتسىيىسى قىلىۋاتىدۇ . بۇ ئو-پېراتسىيىلەرگە قارىغاندا ، تېرە كۆچۈرۈش ئوپېراتسىيىسى دېگەن قانچىلىك . ناھايىتى كەلسە مېنىڭ تېرەم بۇزۇلىدۇ شۇ . جۇڭگودا ئامال بولمىسا ، مېنى چەت ئەلگە ئېلىپ بېرىڭ . سىزگە مەلۇم ، مەندە بايلىق يەتكۈچە . چەت ئەل دوختۇرلىرى مېنىڭ بۇزۇلغان تېرەمنى سوپۇپ ئېلىۋېتىپ بەدىنىمگە باشقىدىن تېرە كۆچۈرسۇن ، ئۆلۈمگە مەھكۇم قىلىنغان بىرەر قاتىل ياكى باشقا بىرەر جىنايەتچىنىڭ تېرىسىنى سېتىۋالايلى ــ ! ئۇ يەرلەردە بۇ تامامەن مۇمكىن . پۇل ھەممىگە قادىرغۇ ؟ دوستۇم سىزدىن ئۆ-تۈنۈپ قالاي ، مېنى قوتۇلدۇرۇپ قېلىڭ . مانا ئەمدى باي ـ بايىاشات تۇرمۇشنىڭ تەمنى تېتىۋاتقان ، پەيزىنى سۈرۈۋاتقان چېغىمدا قانداق كىسەللىككە گىرىپتار بولۇپ قالدىم ـ ھە ، «بىتەلەيگە سۇ كەلسە ئاللاكۇدىن يار كەتتى » دېگەن شۇ ـ دە . تۇغان سېلىپ بۇ يارنى ئېتەيلى ، پۇل مەندىن ، تەدبىر سىزدىن بولسۇن ، بۇ ئىش تۇپەيلى مېنىڭ مال ـ دۇنيايىم بۇگۈندىن

باشلاپ سىزگە تەئەللۇق بولسۇن . مەن ھايات قالسامىلا ... جېنىم تېنىمدا ئامان بولسىلا سىزنىڭ بۇ ياخشىلىقىڭىزنى ئۇنتۇمايمەن ، ئۆلگۈچە ئۇنتۇمايمەن . مەن سىزگە قەسەم بېرەي . ھازىر ماڭا كېرىكى ھايات ...

ـــ دوستۇم نېمانچە قىلىسىز ! ، ـــ دېدى ئىبراھىم دوختۇر ئېغىر - بېسىقلىق بىلەن ، ـــ مەن سىزنىڭ كېسىلىڭىزگە تېخى دىئاگنوز قويمىدىمغۇ ، راستىنى دېسەم سىزنىڭ بۇ كېسىلىڭىزگە ئات قويۇشقا ئاجىزلىق قىلۋاتىمەن ، ئەمما مەن بۇرۇن كۆرگەن بىر كىتابتا ئالامەتلىرى سىزنىڭ كېسىلىڭىزگە ئوخشىشىپ كېتىدىغان بىر كېسەللىكنىڭ ئىسمىنى ئاڭلىغاندەك قىلغان ، لېكىن ئۇ كېسەللىكنىڭ نامى ھازىر خاتىرەمدە يوق . ئەڭ ياخشىسى سىز ئۆپكىڭىزنى بېسۇبلىڭ ، ئالدىراپ كەتمەڭ .

ـــ ئالدىرىماڭ ؟ ـــ ھاجى ياتقان ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ كەتتى ، ـــ يەنە ئالدىرىماڭ دەمسىز ؟ سىزنى نەچچە كۈن كۈتتىم ، سىزنىڭ كېلىشىڭىزگە قانچە تەقەززا بولدۇم بىلەمسىز ؟ تاس قالدى سەۋرى قاچام چېقىلىپ كەتكىلى ، يەنە تېخى ئالدىرىماڭ دەيسىز ، « تاز تارانغۇچە توي تارقاپتۇ » دېگەندەك بولۇپ ، سىز دىئاگنوز قويۇپ بولغۇچە كېسەللىك چېكىگە يېتىپ ، خۇدانىڭ دەرگاھىغا كېتىپ قالماي يەنە ؟ ئۆلگەندىن كېيىن ياسىن ئوقۇساق بولماس ؟ بولۇڭ ، تېز بولۇڭ ، « ياسىن » نى ھازىر ئوقۇڭ . سىلەر دوختۇرلار كېسەللەرنىڭ دەردىگە تازا يەتمەيسىلەر ، باشقىلارنىڭ ئۆلۈپ كېتىشى بىلەن سىلەرنىڭ كارىڭلار يوق ، سىلەر زادىلا شۇنداق بېپەرۋا ، تاش يۈرەك كىشىلەر ، سىلەرنىڭ ئالدىڭلاردا ئادەملەرنىڭ كارايىتى چاغلىق ، ئۇلار بىر پارچە لوخ گۆش ، سىلەر ئۇ گۆشنىڭ خالىغان يېرىنى كېسىپ خۇددى تۇل خوتۇن يوتقان تىككەن پەددە تىكەلەيسىلەر ، باشقىلارنىڭ جېنىغا ئېچ ئاغرىتمايسىلەر ، شۇڭا سىز ماڭمۇ يەنە

دىئاگنوز - پىئاگنوز دەۋاتسىز . سىز 20 نەچچە يىللىق كاتتا دوختۇر تۇرۇپ چورت كېسىپ گەپ قىلماي ئىنجىقلاپ تۇرىسىز . بولۇڭ كېيىن پۇشايمانىنى ئالغىلى قاچا تاپالماي قالمايلى . مەن نېمىلەرنى دەپ كەتتىم - ھە ، بولدىلا ھەرنېمە دېگەن بولسام جان ئاچچىقىمدا دېگەندىمەن . بولدى ، دوستۇم مېنى ئەپۇ قىلىڭ ، ئەمما تېز بولۇڭ ، دەردىمگە داۋا ، رەنجىمگە شىپا بولۇڭ ...

— بولدى چېچىلماڭ ، مەن قەلبىڭىزنى چۈشىنىمەن ، — دېدى دوختۇر ، — لېكىنزە مېنىڭمۇ كۆڭلۈمنى چۈشىنىڭ ، بۇ كېسەللىك ھازىرچە سىزنىڭ ھاياتىڭىزغا تەھدىت سالالمايدۇ . كېسىپ ئېيتىمەنكى ، سىز قورقۇنچلۇق راك كېسەللىكى ياكى تېرە راك كېسەللىكى ئەمەس .

— ئەمىسە ، مەن نېمە كېسەل ؟ نېمە ئۈچۈن دەملاتى دورا بەرمەيسىز ؟

— ئالدىرىماڭ دېدىمغۇ ، ئالدىرىماڭ ، — دېدى دوختۇر يەنە تەسەللى بېرىپ ، — سەۋر قىلىڭ ، بىز قان تەكشۈرەيلى ، بەدىنىڭىزدىكى قاپارتمىلاردىن ئەۋرىشكە ئېلىپ خىمىيىلىك ئۇسۇلدا تەكشۈرۈش قىلايلى . مىكروبلار ئېنىقلانسۇن ، ئاندىن دىئاگنوز قويىمىز . يۇرۇڭ ، ئاۋۇال دوختۇرخانىغا ئېلىپ بارای .

— ياق ، ياق ! — رەت قىلدى ھاجى ، — مەن مۇشۇ تەلەتتىم بىلەن ئۇ يەرگە قانداق بارىمەن . مەن ھاجى ، مىليونېر ھاجى ، مۇشۇ بەشىرەم بىلەن تالا - تۈزگە چىقىپ باشقىلارغا كۆرۈنگىنىمدىن ئۆلگىنىم تۈزۈك . سىز ئاشۇ تەكشۈرۈش قورال - سايمانلىرىڭىزنى يارەمچىلىرىڭىز بىلەن قوشۇپ مۇشۇ يەرگە ئېلىپ كېلىڭ ، ھەرقانداق زىيانغا مەن ئىگە .

— ئۇنداق ئاسان ئىش يوق ، بۇنىڭغا بىرنەچچە كۈن كېتىدۇ .

— ئەمسە قانداق قىلىمىز ؟

ـــ خالىسىڭىز مەن قېنىڭىزنى ئېلىپ كېتىپ بىرنەچچە سائەتتىن كېيىن تەكشۈرۈش نەتىجىسىنى يەتكۈزەي .

ـــ بولىدۇ ، بولىدۇ ، ئەمما تېز بولۇڭ . جېنىم بەكلا قاقشاپ كەتتى ، ـــ دېدى ھاجى ئىلاجسىز ، ـــ قانچىلىك قان ۋە ئەۋرىشكە ئالىسىڭىز مەيلى ، خالىغان يەردىن ئېلىڭ ، ئەمما تېز شىپا تاپتۇرۇڭ .

ئىبراھىم دوختۇر ھاجىنىڭ خاس ھۇجرىسىدىن پايپېتەك بولۇپ چىقىۋاتقاندا ، ھاجىنىڭ ئايالى ئىشكىنى كەگەنلەپ ئۇنىڭ ئالدىنى توستى ـ دە ، سورىدى :

ـــ ئۇنىڭ كېسىلىنى كۆرۈپ باقتىڭىزمۇ ؟

ـــ كۆردۇم ، تەپسىلىي كۆردۇم .

ـــ نېمە كېسەللىك ، يۇقۇملۇق ئەمەستۇ ؟

ـــ ھازىرچە بىرنەرسە دېيىش قىيىن خېنىم ، ئۇنىڭ ئۆپكە ، يۇرەكلىرى ساق ، قان ئايلىنىشى نورمال ، گەپ تېرىدە .

ـــ تېرە راكى ئەمەستۇ ؟

ـــ بۇنىڭغىمۇ ھازىرچە بىرنەرسە دېيەلمەيمەن ، ـــ دېدى دوختۇر باش چايقاپ ، ھەرھالدا خېلىلا مۇرەككەپ كېسەللىك ئوخشايدۇ ، بەك ئەنسىرەپ كەتمەڭ . چارىسىز ئىش يوق ، بولۇپمۇ بۇگۈنكى كۈندە .

ـــ كۆڭلۈمدىكىنى ئېيتسام ئۇنىڭدىن قورقۇۋاتىمەن ، دوختۇر ، ـــ دېدى ھاجىنىڭ ئايالى كۆزلىرىگە ياش ئېلىپ ، ـــ خەۋەرلىرىدە ، مەن ئاز ـ تولا كىتاب كۆرۈپ تۇرىمەن . ھازىر دۇنيادا راك ، ئەيدىز دېگەنلەرگە ئوخشاش يامان سۈپەتلىك كېسەللىكلەر مەۋجۇت . ئەيدىز كېسەللىكى چېقىپ قالمسا مەيلىدىغۇ ؟ مەن بۇنىڭدىن بىرنەچچە يىل بۇرۇن گېزىتتىن دۇنيانىڭ بىر يېرىدە تارقالغان قورقۇنچلۇق بىر كېسەللىك توغرىسىدا بىر خەۋەر كۆرگەن . كېسەللىكنىڭ ئىسمى ئېسىمدە

قالماپتۇ . بۇ كىسەللىككە گىرىپتار بولغان ئادەمنىڭ بەدىنىنىڭ ھەممە يېرىدىن قان - يىرىڭ ئېقىپ تۇرىدىكەن . بىرنەچچە سائەت بەرداشلىق بەرمەيلا ئۆلىدىكەن . قىزىم بىلەن ئوغلۇمنىڭ تېخى ئون گۈلنىڭ بىرىمۇ ئېچىلمىدى . ھاجىمنىڭ كىسەللىكىدىن گۇمان قىلىپ بالىلارنى يېقىن يولاتمىدىم . ئۆزۈممۇ بۇرنۇمنىڭ ئۇچىدا تىنىپ يۇرۇۋاتىمەن . سىلى بىللا ، ھاجىم سۈيۇقراق ئادەم ئەمەسما ، ئاشۇ ئەيدىز كىسەللىكى ...

— ھازىر بىرنېمە دېيىش قىيىن ، تەخىر قىلىپ تۇرۇڭ ، — دەپ ھەمرا خېنىمنىڭ گېپىنىڭ بىلىگەتەپتى دوختۇر ، — مەن ئەڭ ياخشىسى شەھەرلىك يۇقۇملۇق كىسەللىكلەرنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئورنىغا بېرىپ ، يەرلىك كىسەللىكلەر مۇتەخەسسىسلىرىنىڭ ھۆكمىنى ئاڭلاپ كېلەي .

* * * *

— يېڭىلىشىپ قالمايۋاتقانسىلەر - ھە ؟ — سورىدى ئىبراھىم دوختۇر شەھەرلىك يۇقۇملۇق كىسەللىكلەرنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئورنىنىڭ باشلىقى ئاۋۇتنىڭ دىئاگنوزىنى كۆرۈپ چۆچۈپ .

— شۇنداقمۇ تەۋەككۈلچىلىك بولامدۇ ، — دېدى ئاۋۇت كەسكىن تەلەپپۇزدا ، — ئادەمنىڭ ھەممىسى ئۆلۈپ كېتىۋەرمەيدۇ ، ساقىيىدىغانلارمۇ بولىدۇ ، ئەمما ناھايىتى ئۇزاق جەريان كېتىدۇ . بۇ كىسەللىك ئاساسەن ئىرسىيەتتىن ، ئايرىم ھاللاردا ھاۋا ، سۇ ، ھاشاراتلاردىن كېلىدۇ . بۇ كىسەللىككە گىرىپتار بولغان كىسەللەرگە يولۇققانلارمۇ ئوخشايلا يۇقتۇرۇۋالىدۇ . قىسقىسى ، بۇ بىر خىل قورقۇنچلۇق كىسەللىك . ئازادلىقتىن ئىلگىرى ئۇنداق كىسەللىككە گىرىپتار بولغانلار كۆيدۈرۈلەتتى . ئەمما ئازادلىقتىن كېيىن ئىمكانىيەتنىڭ بارىچە داۋالاش ئېلىپ

بىرىلىپ ، كۆپ قىسمى ساقايتىلىۋاتىدۇ . بۇ كېسەللىكنىڭ بىۋاستە كىشىلىرى ـــ ئاتا ـ ئانا ، قان ـ قېرىنداشلىرى بارمۇ ؟

ـــ بولمامدىغان ، دادىسى ، ئايالى ۋە بىر ئوغۇل ، بىر قىزى بار ، ئۇلار بىر گە ئولتۇرىدۇ ، ـــ دېدى ئىبراھىم دوختۇر .

ـــ ئۇنداقتا ئۇلارمۇ ... ، ـــ دەپ توختاپ قالدى ئاۋۇت .

ـــ سىز يىگىننىنى خا كۆرسىتىپ ، بۇ كېسەللىك ئەجدادتىن ئەۋلادقا مىراس قالىدۇ دەۋاتاتتىڭىز . دادىسىنىڭ قېنىدىنمۇ چاتاق چىقمىدىغۇ ؟ ـــ ئەجەبلىنىپ سورىدى ئىبراھىم ، ـــ مانا خوتۇن ۋە بالىلىرىنىڭ قېنىدىمۇ غەيرىي كېسەللىك مىكروبى يوق ئىكەن .

ـــ سىزگە خېلى ئوبدان چۈشەندۈرىدىمغۇ ، ـــ دېدى ئاۋۇت سەل تېرىككەندەك قىلىپ ، ـــ بۇ كېسەللىكنىڭ يۇقۇش ئامىللىرى كۆپ ، دادىسىدا بۇ خىل كېسەللىك بولمىغىنى بىلەن بۇۋىسى مۇشۇ كېسەللىك بىلەن ئاغرىغانمۇ تېخى ، چوقۇم شۇنداق . مىكروب تەرەققىي قىلىپ ھاجىغا كەلگەندە يۇقىرى باسقۇچقا يەتكەن . بۇ كېسەللىكنىڭ مىكروبى ئادەم بەدىنىدە 30 ، 40 يىل ، ھەتتا ئۇنىڭدىنمۇ ئۇزاق ۋاقىت يوشۇرۇنالايدۇ . بۇ يەردىكى گەپ ، يا ھاجى مۇشۇ دادىسىنىڭ ئاسراندى بالىسى ياكى ئۇنىڭ ئوغلى بىلەن قىزى ئاسراندى . ئۇنداقمۇ بولمىسا ھاجى بۇ كېسەللىكنى باشقا بىراۋدىن يۇقتۇرۇۋالغان گەپ .

ـــ مەن سىلەرگە قايىل ، ـــ دېدى ئىبراھىم بىر پەس جىمجىتلىقتىن كېيىن ، ـــ ھەر ئېھتىمالغا قارشى يەنە بىر تەكشۈرۈپ باقايلى ، ئۇقۇشماسلىق بولمىسۇن ، ھاجىم تولىمۇ مۇھىم ئادەم . ئۇ ، بۇ شەھەردىكى نامدار مىليونېر بولۇش بىلەن بىرگە مېنىڭ ، مېنىڭ يېقىن دوستۇم .

ـــ بولىدۇ ، ـــ دېدى لابورانت ، ـــ كۆگۈللىرى قالمىسۇن ، يەنە بىر تەكشۈرەيلى . چۈنكى ئالامەتلىرى ئوخشـ

شىپ كېتىدىغانلاردىن گۇللۈك تەمرەتكە ، يۇقۇملۇق يۇمشاق سۆگەل ، دورا تاشمىسى ، نېرۋا خاراكتېرلىك تېرە ۋاسپالىنىيەسى ، كۆپ شەكىللىك تېرە قىزىل داغ كېسەللىكى قاتارلىقلارنىڭ دەسلەپكى ھالەتلىرى لېپرا كېسەللىكىدىن ئانچە پەرقلەنمەيدۇ .

— كېسەلنىڭ ئەزاسىدىكى قاپارتما ، قاسراقلار ۋە ئەۋرىشكە توقۇلمىلىرىنى خىمىيىلىك ۋە لابوراتۇرىيىلىك تەكشۈرۈش نەتىجىسى ئالدىنقى تەكشۈرۈش بىلەن ئوخشاش چىقتى ، — دېدى لابورانت بىرەر سائەت ھەپلىشىپ كۆرۈپ ئاخىر ، — بۇ كىشى «تېرە نېرىپ ئاقمىسى » تېپىدىكى لېپرا كېسەللىكىگە گىرىپتار بولغان . بۇنداق كېسەللىكنىڭ توقۇلما رېئاكسىيىچانلىقى كۈچلۈك بولغاچقا ، تېرە توقۇلمىلىرىدا كەڭ دائىرىلىك نېكروزلىنىش ، ئېرىپ كېتىش يۈز بېرىپ ، تۈگۈن ۋە قاپارتما پەيدا بولىدۇ . بۇلار بارا - بارا چوڭىيىپ بارىدۇ . قاپارتما دەسلەپ قاسراقلىشىدۇ ، كېيىن ئىششىپ تېشىلىدۇ ، ئاقمىغا ئايلىنىدۇ . بۇنداق تېپتىكى لېپرا ئىنتايىن ئاز ئۇچرايدۇ .

— بۇنىڭ ئۇنۇملۇك دورىسى بارمۇ ؟ — دېدى ئىبراھىم دوختۇر ئىختىيارسىز .

— ناۋادا بولسا سىزمۇ بىلەرسىز ، — دېدى لابورانت ئەجەبلىنىپ .

— ياق ! مەن يەرلىك كېسەللىكلەردىن خەۋەرسىز . مۇنداق بولۇشىنى ھەرگىز ئويلىمىغان ئىكەنمەن ، — دېدى ئىبراھىم ھەيران بولۇپ .

— لېپرا كېسەللىكى ھازىر دۇنيا جامائەتچىلىكى كۆڭۈل بۆلۈۋاتقان سوزۇلما خاراكتېرلىك كېسەللىك ، — دەپ قوشۇمچە قىلدى ئاۋۇت ، — ھازىر دۇنيادا بۇ كېسەللىككە گىرىپتار بولغانلار 11 — 12 مىليون ئەتراپىدا . بۇلارنىڭ مۇتلەق كۆپ سانىدىكىلىرى ئاسىيادىكى تەرەققىي قىلىۋاتقان دۆلەتلەردە ، ئافرىقا ، ئامېرىكا

قىتئەلىرىدىمۇ بار . ئاسىيادىكسىنى ئالساق ئەرەب دۆلەتلىرى ، پاكىستان ، ھىندىستان ، بىرما ۋە مەملىكىتىمىزگە تارقالغان . ھازىر بۇ كېسەللىكنىڭ بىر نەچچە خىل مىكروبلىرى ئېنىقلاندى . بۇلارغا قارىتا يېڭى دورىلار كەشىپ قىلىندى ، ئەمما ئۇنۇمى دېگۈدەك ئەمەس ، تەسىرى ئاستا . شۇنداق بولسىمۇ جۇڭگودا بۇ كېسەللىكنى ساقايتقىلى بولىدۇ . جۇڭگودا مۇنداق كېسەللىككە گىرىپتار بولغانلار ھېچقانداق كەمستىشلەرگە ئۇچرىمايدۇ ، دوستىڭىز ساقىيىپ كېتىدۇ .

ـــ ئەگەر بۇ يەردە ساقايتىشقا كۆزىمىز يەتمىسە چەت ئەلگە يۆتكەيلى ، ـــ دېدى ئىبراھىم مەغرۇر ھالدا ، ـــ ھاجىمنىڭ پۇل ۋە ئابرۇيى يېتەرلىك ، قولىنى نەگە ئۇزاتسا ، شۇ يەرگە يېتىدۇ !

ـــ بۇنداق كېسەلنى دۆلەت چىگرىسىدىن ئېلىپ چىقىش مۇمكىن ئەمەس ، ـــ دېدى ئاۋۇت ، ـــ چەت ئەللەردە بۇنداق كېسەللىككە گىرىپتار بولغانلارنى كىم ئادەم قاتاردا كۆرىدۇ ، كىم داۋالايدۇ دەيسىز . بۇ كېسەللىك پەقەت بىزنىڭ ئەلدىلا شىپا تېپىشى مۇمكىن . تېخى بۇ كېسەللىك بىلەن ئاغرىغانلار بەزى دۆلەتلەردە ئوتتا كۆيدۈرۈلىدۇ ، بەزى دۆلەتلەردە تىرىك پېتى ھاك سۈيى قاچىلانغان چوڭقۇر قۇدۇقلارغا تاشلىنىدۇ . بەزى دۆلەتلەر ئادەم ئاياغ باسمايدىغان چۆل ـ جەزىرىگە پالايدۇ . مۇنداق كېسەللەر ئاشۇ پالانغان يېرىدىن مەڭگۈ قايتىپ كېلەلمەيدۇ .

ـــ خوش ، داۋالاشنى قاچان باشلايسىز ؟ ـــ سورىدى ئىبراھىم دوختۇر يەنە دېيىلىش ئېھتىمالى بولغان قورقۇنچلۇق گەپلەردىن قېچىپ .

ـــ بۇ شەھەرده مۇمكىن ئەمەس . ئۇنى لىپرا كېسەللىكلىرىنى داۋالاش لاگىرىغا يۆتكەيمىز ، ـــ دېدى ئاۋۇت چورت كېسىپ ، ـــ لاگىردا مەخسۇس لىپرا كېسەللىكلىرى

مۇتەخەسسىسلىرى بار ، قالغان ئىشنى ئاشۇلار قىلىدۇ ، بىز پەقەت يۆتكەپ بېرىمىز خالاس .

ـــ ئەھۋالىنى كېسەلگە ئۇقتۇرامدۇق ؟ ـــ سورىدى ئىبراھىم قەستەن .

ـــ ئۇقتۇرىمىز ، ئۇقتۇرمامدىغان ، سىزگە ئايان « لىپرا » سۆزى دۇنياۋى تېببىي ئاتالغۇ . بۇ كېسەللىك بىزدە « ماخاۋ كېسەللىكى » دېيىلىدۇ . ناۋادا كېسەل ماخاۋ كېسەللىكىگە گىرىپتار بولغىنىنى بىۋاستە ئاڭلىسا خۇددىنى يوقىتىپ قويۇشى مۇمكىن . ھازىرچە « لىپرا » دەپ تۇرساق .

* * * *

ـــ كېسەللىك ئەھۋالىڭىز ئايدىڭلاشتى ، ـــ دېدى ئىبراھىم دوختۇر چىرايىغا زورلاپ كۈلكە يۈگۈرتۈپ ، دىئاگنوز قەغىزىنى ھاجىغا كۆرسىتىپ تۇرۇپ ، ـــ ئەمما سىزنى ئوبدان داۋالاپ تېزراق ساقايتىش ئۈچۈن دوختۇرخانىغا يۆتكەش زۆرۈر . ئۆيىڭىزدە داۋالاش ھەرقانداق بىر دوختۇر ئۈچۈن ئەپسىز ، بۇ ئىشتا مېنى ئەيىب ئەتمەيسىز .

ـــ مەن قانداق كېسەللىككە دۇچار بولۇپتىمەن ؟ .

ـــ ئەنسىرىمەڭ ، ئادەتتىكى بىر كېسەللىك ؟!

ـــ راك ئەمەستۇ ؟

ـــ ياق ، نەدىكى گەپلەرنى قىلىۋاتىسىز .

ـــ ئەمىسە ، ئەمىسە نېمە كېسەللىك ئىكەن ، تېزراق ئېيتىڭە !

ـــ سىز « لىپرا » كېسەللىكى بولۇپسىز ، ـــ دېدى ئىبراھىم دوختۇر بىرئاز تىڭىرقاشتىن كېيىن .

ـــ « لىپرا » ؟

ـــ شۇنداق « لىپرا » .

ـــ « لـپرا » ، « لپرا » دەيمش تېخى ، « لپرا » دېگەن ماخاۋ كېسەللىكىنىڭ دەل ئۆزى ، ـــ دېۋەتتى بايا تىن دوختۇرلار بىلەن ھاجىنىڭ ئۆيىگە كىرگەن ، بۇ شەھەردىكى جامەنىڭ ئىمامى داڭلىق تېۋىپ ئۆزىنى تۇتالماي ، ـــ ھاجى ماخاۋ كېسەللىكى بوپتىمۇ ؟ ئاھ ، خۇدا ! ، نېمىدېگەن دەھشەت ! ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ، « ماخاۋ كېسەللىكىدىن قېچىڭلار » دېگەن ، ماخاۋ كېسەللىكىدىن قېچىڭلار ! ھاجى ماخاۋ كېسەللىكىگە گىرىپتار بوپتۇ ، پەيغەمبىرىم ماخاۋ كېسەللىكىدىن قېچىڭلار دېگەن ، قاچايلى ! ھەممىز تېز قاچايلى ، قېچىڭلار ، قېچىڭلار ! تېز قېچىڭلار ! مەخسۇم ئىمام گويا ئەزرائىلنىڭ چاڭگىلىدىن قېچىپ كەتمەكچى بولغاندەك ئىشىك تەرەپكە تاشلاندى . ئۇنىڭغا ئەگىشىپ ئىبراھىم دوختۇر ، ئاۋۇت ، ھەتتا ھاجىنىڭ دادىسى ، ئايالى ، بالىلىرىمۇ ئىختىيارسىز تالاغا يۈگۈردى .

ئالەم چۆرگىلىمەكتە . ئۆي ئىچى گۆرىستان جىملىقغا ئەسىر بولماقتا . ئەجەل لەشكىرى ھاجىنىڭ گېلىغا ھەدەپ قول ئۇزىتىپ ، كۆز گۆھىرىگە قارا پەردە تارتماقتا . شۇ تۇرقى ھاجى ئۆزىنىڭ كۆز ـ قۇلاقلىرىغا زادىلا ئىشەنمەي قالدى . بۇ مەيداندا كۆرگەن ـ ئاڭلىغانلىرىنىڭ راست ـ يالغانلىقىغا زادىلا ھۆكۈم قىلالمىدى . ئۇنىڭ كاللىسى ، ھەتتا يۈرىكى ھەربىرىكەتتىن توختاپ قالغاندەك بولدى . ئۇ بار كۈچىنى چىشىغا يىغىپ لېۋىنى قاتتىق بىر چىشلىدى ـ دە ، تولىمۇ زەئىپ ئاۋازدا :

ـــ ئاھ ، خۇدا ، ھەممىگە قادىر خۇدا ، سەن نەدە ؟ بۇ دۇنيادىكى ھەممە ، ئاتا ـ ئانام ، قەدىناس ئايالىم ، بالىلىرىم ، دوستلىرىم مەندىن يىرگەندىمۇ ؟ ئۇلۇغ خۇدا مەنمۇ ئوخشاشلا بەندەڭغۇ ؟ بۇ ماڭا نېمە تارتقۇلۇق . مەن ئەمدى نەگە بېرىپ ، نەلەردە تۇراي ، قانداق قىلاي ، قانداق ئېتەي ، ئۆزۈڭگە قويدۇم . ھاجى شۇنداق دېگىنىچە ھوشىدىن كەتتى .

* *　　* *

هاجى هوشىغا كېلىپ ئۆزىنى ئۆمرىدە كۆرۈپ باقمىغان ، چۈشىگىمۇ كىرىپ باقمىغان سۇرلۇك جايدا ـــ « ماخاۋ كېسەللىـ كىنى داۋالاش لاگىرى »دا كۆردى . ئۇنىڭ ئەتراپىدا ئۇچىسىغا ئاق خالات ، بېشىغا ئاق پوسما كىيگەن ، ئېغىز ـ بۇرنىغا دۇۋاينە قىلىپ ماسكا تاقۋالغان كىشىلەر يۈرۈشەتتى . بۇ لاگىرنىڭ ئەتراپى 12 پەخىشلىك تام بىلەن قورشالغان بولۇپ ، تام ئۈستىگە ئېگىزلىكى بىر مېتىر كېلىدىغان تىكەنلىك سىم تارتىلغان ئىدى .

ماخاۋ كېسىللىكىگە گىرىپتار بولۇپ بۇ لاگىرغا قەدەم باسقان ھەرقانداق ئادەم بۇ يەرگە بىر كىرگەنچە تەلتۆكۈس سا-قايمىغۇچە قورغان سىرتىغا چىقالمايتتى . ھاجى ھازىر ھەممە نەرسىسىدىن ئايرىلىپ تىغ جېنىلا قالدى .

بۇ يەردە ئاغرىقلار قان تىپى ۋە كېسەللىك ئالامەتلىرىنىڭ ئوخشاش ياكى يېقىن كېلىشىگە قاراپ ئايرىلىدۇ . ياتاقتا ئىككى-دىن ئارتۇق ئاغرىق ئورۇنلىشىدۇ . بىراق ھاجى بىر ياتاقتا تەنھا تۇردى .

بۇ لاگىردىمۇ ئاغرىقلارغا كۈنىگە ئۈچ ۋاخ دورا ـ ئوكۇل بېرىلەتتى . قىش كۈنلىرى دوختۇرلار ئاغرىقلارنى ئىختىيارىي ئەمگەككە سالاتتى . ھەر خىل ھەرىكەت قىلدۇراتتى . ياز كۈن-لىرى ھاۋا تازا قىزىغان چاغلاردا ، بولۇپمۇ تومۇز كۈنلىرى كۈن تىكىلەشكەندە ئاغرىقلار لاگىر قورۇسىنىڭ قاق ئوتتۇرىسىدىكى قۇم دۆۋىسىدە ئوڭدا ، دۇم ياتقۇزۇلۇپ كۈن نۇرىغا قاقلىناتتى . ئۇلارنىڭ بەدەنلىرىگە بىر خىل سۇيۇقلۇق سۈرتۈلۈپ تاكى قۇ-ياش ئولتۇرغىچە تۇرغۇزۇلاتتى . بۇ « كۈن نۇرىغا قاقلاپ داۋالاش » دېيىلەتتى . ھاجىنىڭ بۇ لاگىرغا كېلىشى ئاشۇ « قاقلاپ داۋالاش » ئەۋجىگە چىققان ۋاقىت ئىدى . ھاجى ئاندىن

تۇغما پەتنەچە چەش قۇم ئۇستىگە ئېلىپ چىقىلدى. بۇمۇ بىر قىسمەت. تەقدىر بۇ مىليونېر بىلەن ئويناشماقتا، ئۇنىڭغا قاتتىق چاقچاق قىلماقتا. ئونلاپ خىزمەتچىگە يۈرەكلىك بۇيرۇق چۈشۈرىدىغان، قولى ئۇزۇن، «خوش، خوش» چىسى تولا بۇ ھۆرمەت ئىگىسى بۇگۈن مانا مۇشۇنداق بىچارە بولۇپقالدى. كۆزنى يۇمۇپ - ئاچقۇچە ئارىلىقتا ئۇنىڭ تەقدىرى، ئورنى ئۆزگەردى. ھاجى ئىلاجسىز دوختۇرلارنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشلىرىغا بويسۇندى. ئەمما «شىرنىڭ بوينى زەنجىرده بولغىنى بىلەن يۇرىكى بويسۇنمايدۇ» دېگەندەك ھاجىنىڭ غۇرۇرى، يۇرىكى دوختۇرلارنىڭ ھۆكۈمدارلىقىغا يول قويمايتتى. ھەرنېمە دېگەنبىلەن بۇ لاگىردا دوختۇرنىڭ ھەربىر سۆزى بىر قېتىملىق بۇيرۇققا تەڭ ئىدى. دوختۇر بۇيرۇق قىلدىما بولدى، ئاغرىقنىڭ قەتئىي ئامالى يوق.

ئېگىز بوي، گۆرۈ كەلگەن بىر دوختۇر ھاجىنى قۇم دۆۋىسىگە دۇم ياتقۇزدى، ئۆزى بىر قەدەم نېرىدا تۇرۇپ پاختا قىسىلغان پىنسىتنى N. CH. PP سۈيۈقلۇقى قاچىلانغان شىشىگە چىلاپ ھاجىنىڭ تېنىدىكى بۇزۇلغان توقۇلمىلار كېسىپ ئېلىۋېتىلگەن ئورۇنغا سۈركەيتتى. بۇ ھال ھاجىغا نامرات دېھقانىنىڭ قوتۇر ئېشىكىنىڭ يېغىرىنى ئەسلىتەتتى. شۇ تاپتا ئۇ ئۆز - ئۆزىگە: «ئىنسانىي قەدىر - قىممىتىم دەپسەندە قىلىندى. دوختۇرلار مېنى ھايۋان ئورنىدا كۆردى. ھەرنېمە دېگەنبىلەن مەن يەنىلا ئادەمغۇ؟ مەن زادى نېمە بولدۇم. بۇ كېسەللىك ماڭا نەدىن ئاپىرىدە بولدى. 40 نەچچە ياشقا كىرىپ ئىككى بالغا ئاتا بولغان، كېلىن ۋە كۈيئوغۇل كۆرەي دەپ قالغاندا... ئاھ خۇدا ماڭا ئاتا قىلغان شۇنچە مال - دۇنياغا كۆشەندى قىلىپ بۇ مەرەز كېسەللىكنى بەرگىنىڭ نېمىسى. ئاللا ئىگەم مانا ئەمدى مېنى ھەممىدىن مەھرۇم قىلدىڭ، بايلىقتىن، ئىززەت - ئابرۇيدىن،

دادامدىن ، ئوغۇل ـ قىزمدىن ... ئايرىدىكى . ئىنسانغا بۇنىڭدىنمۇ ئارتۇق ئەلەم ۋە رەنج كۆلىپەت بولامدۇ ؟ مۇنداق قىلغۇچە جېنىمنى ئالساڭ بولماسمدى ... » دەپ پىچىرلايتتى ، خورلۇق ھېس قىلاتتى . دوختۇر ھاجىنى ئۆرە تۇرۇشقا بۇيرۇپ يەنە ياغلاشنى داۋاملاشتۇردى ـ دە ، ئېيتتى :

ـــ كۆن ئولتۇرغۇچە مانا مۇشۇنداق تىك تۇرىسەن .

ھاجىنىكى بۇ « دوزاخ »قا ئېلىپ كېلىنگىنىگە 20 نەچچە كۈن بولۇپ قالدى . بۇ مەرەز كېسەللىك ھاجىنىكى جېنىنى ئېلىپ جاڭگالدا قويۇۋاتاتتى . ئۇچ ۋاخ ئۇزۇلدۇرمەي بېرىلىدىغان دورا ـ ئوكۇلىنىڭ تاشايىنىدا كۈن تىكلەشكەندىلا ھاجى ئاپتاپقا مەجبۇرىي قاقلىناتتى . بۇنداق ئازابلىق چاغلاردا ھاجى « دوختۇر دېگەن نەسەپ سۇرۇشتۇرۇشنى بىلمەيدىغان ، مەرتىۋىگە تېخى قاراپ قويمايدىغان ، ھەممە ئاغرىقنى ئوخشاشلا قارايدىغان بىغەرەز ، تاش يۈرەك بىر نېمىلەر ئوخشمامدۇ . مەندەك بىر مىليونىرغا تۇتقان پوزىتسىيىسى شۇ بۇلارنىڭ ، باشقىلارنى ... » دەپ ئويلاپ قالاتتى .

ـــ ئۇمىدۋار بولغىن ، ـــ دەپ ئۇمىد بېغىشلايتتى ھاجىنىكى مەسئۇل دوختۇرى پات ـ پات ، ـــ بىزگە ماسلىشىپ بېرگىن ، دورا ـ ئوكۇللارنى ۋاقتى ـ ۋاقتىدا ئىشلىتىپ ، پەرھىز تۇتۇپ كۆنگىن . « ئۆزۈم تاپقان بالاغا نەگە باراي داۋاغا » دېگەن گەپ بار . بۇ كېسەللىكنى ئۆزۈڭ تاپقان . ئەمدى دەردكە چىدىشىڭ كېرەك . ھۆكۈمىتىمىزنىڭ ۋە بىز دوختۇرلارنىڭ ياردىمىنى ، شەپقىتىنى ئېسىڭدە چىڭ تۇت . سەندەك ئاغرىقلارغا پەقەت بىز دوختۇرلارلا يار ـ يۆلەك بولىمىز . ئۆز ئاتا ـ ئانا ، خوتۇن ـ بالىلىرىڭلار قارىمىغان يەردە سىلەرگە يەنە كىممۇ ھامي بولاتتى ؟!

ـــ بۇ ئەلدىكى قانۇن پەقەت مۇشۇ لاگىردىلا ھەقىقي

مەنسى بىلەن ئىجرا بولىدىكەن ، ھەممە ئاغرىققا ئوپمۇئوخشاش ئىكەن ، ــ دەپ غۇدۇرىدى ھاجى دوختۇرنىڭ گېپىگە ئۇلاپلا ، ــ ھە راست دوختۇر ئەپەندى سىز ھېلىقى بىر خىل ئوكۇلىنى ئالتە ئايغىچە ئۈزۈلدۈرمەي ئىشلىتىمىز دەۋاتىسىز ، ئۇ ئوكۇلنىڭ تەسىرى تازا ياخشى ئەمەستەك قىلىدۇ . مەندە پۇل دېگەن سامانىدەك ، مۇمكىن بولسا چەت ئەلدىن دورا ـ ئوكۇل سېتىۋالايلى ! مەن دېگەن ...

ــ بولدى ، شۇ پۇلنىڭ گېپىنى قىلمۇەرمە ، ــ دېدى دوختۇر ، ــ « پۇل » ، « مىليونېر » دېگەنلىرىگىدىن ھۆ بولدۇم . سەندە زادى قانچىلىك پۇل باردۇ ؟ جىق بولسا بىر ، ئىككى مىليون يۈەن پۇلۇڭ باردۇ . بۇ كېسەللىك ئالدىدا ئۇنچىلىك پۇل ھېچگەپ ئەمەس ، سەندەك ئاغرىقلار ئۈچۈن دۆلەت ھەر يىلى نەچچە يۈز مىليونلاپ پۇل ئاجرىتىدۇ . چەت ئەلدە بۇ كېسەللىكنىڭ ئۇنۇملۇك دورىسى تېپىش قىلسۇن . بۇنداق كېسەللىككە ، سەنلەرگە پەقەت جۇڭگودىلا داۋالىنىش ئىمكانىيىتى بار . سەنلەرنىڭ ئادىمىيلىك قىممىتىڭ بىزنىڭ جۇڭگودىلا ساقلىنىدۇ . تېزراق ساقىيىپ كەتسەڭ بەختىڭ ، بولمىسا بۇ لاگىردىن ئۆمۈر بويى چىقمايسەن . ئەڭ ياخشىسى سەن تەشكىلگە ، ھۆكۈمىتىمىزگە قوشلاپ دۇئا قىل . بىلىپ قوي ، سېنىڭ يانچۇقۇڭغا پاتمايۋاتقان ئاشۇ ساناقسىز پۇلۇڭ ھازىرقىدەك داۋالىساق يېرىم يىلمۇ پايلىمايدۇ .

ــ دوختۇر ئەپەندى راست گەپ قىلىپ بېقىڭ ، مەن زادى ساقىيامدىمەن ـ يوق ؟ ــ سورىدى ھاجى كۆز يېشى قىلىپ.

ــ دەۋاتىمەنغۇ ، ھازىرچە بىرنەرسە دېيىش قىيىن ، ــ دېدى دوختۇر قوپال ئاۋازدا ، ــ روھىيىتىڭ بىلەن داۋالاشنى بىرلەشتۈرگەن تۈزۈك ، كۈن ، ئاي ، يىل بىلەن ھېسابلىشىپ ئولتۇرماي ئوبدان داۋالان ، گەپ شۇ .

ياخشىلىق بىلەن يامانلىق ، ھاياتلىق بىلەن ئۆلۈم ، ئۇمىد بىلەن ئۇمىدسىزلىك ھاجىنىڭ كاللىسىنى چىرماپ ، بىلىپ بولماس بىر ئەسەبىيلىك يۇرىكىنى مۇجۇماقتا ، ئۇنى بۇ لاگىردىن قېچىپ چىقىشقا دەۋەت قىلماقتا ئىدى . ئۇ ، بۇ لاگىرنىڭ دەرد ـ ئەلىمىگە ئاران بىر ئاي تەخىر قىلالىدى . مانا ئەمدى ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا بىر خىل قۇدرەتلىك غايىۋى كۈچ ئۇرغۇپ قەلبىدە ھۆرلۈك ، ئەركىنلىككە بولغان تەشنالىق ھېسسىياتى غەلىيان كۆتۈرەتتى ، بۇنىڭغا قوشۇلۇپ يەنە بوشلۇق ، مەۋھۇملۇققا بولغان ئىنتىلىش ئارزۇسى قەلبىنى پاراكەندە قىلاتتى . بۇ يەر ئۇنىڭ ئۈچۈن تولىمۇ خورلۇق ، ھاقارەت تۈيغۇسى بېرەتتى . شۇڭلاشقا ئۇنىڭ بۇ لەنىتى جايدا داۋاملىق تۇرۇپ داۋالىنىشقا تاقىتى قالمىدى . چۈنكى ، تېخىمۇ چىدىغۇسىز ، سۆزلەش ھەتتا ئىشلەش ئىقتىدارىدىن مەھرۇم ئەمەس . يۇرىكى ، نېرۋىلىرى ساق . ئەپسۇسكى ئۇنىڭ دادىسى ، ئايالى ، پەرزەنتلىرى ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرىدى (ئۇ شۇنداق ئويلايتتى) ، ئادەتتە ئۇنىڭ ئەتراپىدا پايپىتەك بولۇپ يۈرىدىغان دوستلىرى ، ئىشداشلىرى ئۇنىڭدىن قاچتى . مۇشۇ بىر ئاي ئىچىدە ئۇلاردىن بىرەرسىمۇ ئېزىپ بۇ تەرەپكە ئۆتمىدى . بۇ ئىش ھاجى ئۈچۈن ئەڭ ئەلەملىك ئىدى . ھاياتىنىڭ ، تۇرمۇشنىڭ كارى مۇشۇلىما ... ئۇ تېخى بىر ئاينىڭ ئالدىدا ئالاھىدە ھۆرمەتكە ، ئابرۇيغا ئىگە داڭلىق مىليونېر ئىدىغۇ ؟ بۈگۈنچۇ ؟ بۈگۈن ئۇ ھەممە كىشى يىرگىنىدىغان ، ئۆزىنى قاچۇرىدىغان تولىمۇ قورقۇنچلۇق ، كۆرۈمسىز كىشىگە ، نەس باسقان بىچارە ئاغرىققا ، ئىسمىنى تىلغا ئېلىشتىن ھەممە ئادەم سەسكىنىدىغان ماخاۋ كېسەللىكىگە دۇچار بولۇپ قالدى . شۇ تاپتا ئۇنىڭ بايلىقى ، پۇلى ، ئىززەت ـ ھۆرمىتى ھېچ نەرسىگە ئەرزىمەيدى ، ئۇنى مۇشكۈلاتتىن قۇتۇلدۇرالمايدى . ئۇ دۇنيانىڭ ، تەقدىرنىڭ ، ھاياتنىڭ ئۆزىگە ئاپىرىدە قىلغان ئازاب ـ

ئوقۇبەتلىرىگە بەرداشلىق بېرەلمىدى . مال - دۇنيا ، ئابرۇي ، ئا-مەت ، بەختلەرنى يۇدۇپ يۇرگەن ھاجى ئەمدىلىكتە ھېچ نەرسىگە چىدىيالمىدى . ئىنسان ئەنە شۇنداق تولىمۇ كۆتۈرۈشلۈك ، ئەمما چىدىماس نەرسە ، خام سۈت ئەمگەن مەخلۇق .

ھاجى قەتئىي ئىرادىگە كەلدى - دە ، بۇ لاگىرنىڭ شۇنچە ئېگىز تېمىدىن ئارتىلىپ قېچىپ چىقتى . ئېگىز تام ، تىكەنلىك سىم توساق ئۇنى توسۇپ قالالمىدى . شۇ تۇرقى ئۇ ئۆزىدە ئۇشتۇمتۇت پەيدا بولغان بۇ غايىبانە كۈچ - قۇدرەتتىن ھەيران بولدى . ئۆز - ئۆزىگە ئىشەنگۈسى كەلمەيتتى .

ھاجى باشقىلارنىڭ ئۆزىدىن قېچىشنى ئويدان بىلەتتى . ئۆزىمۇ ئادەملەردىن يىرگىنىدىغان بولۇپ قالغان ئىدى . شۇڭا ئۇ لاگىردىن چىقىپ يۈرت تەرەپكە — ئادەملەر توپى ئارىسىغا ئەمەس ، بەلكى نەچچە مىڭ يىللاردىن بۇيان ئادەم ئاياغ باسمىغان چۆل - جەزىرىگە ، چەكسىز قۇملۇققا قاراپ قاچتى . « ھالاكەت دېگىزى » ، « بارسا كەلمەس ماكان » غا ئىچكىرىلەپ كىردى . نەچچە مىڭ يىللار مۇقەددەم گۈزەل مەنزىرىسى ، ھەددى - ھې-سابسىز بايلىقى ، ئاۋاتلىقى ، چەكسىزلىكى بىلەن داڭ چىقارغان كاتتا شەھەر خارابىسىغا ، ئاشۇ سۈرلۈك ھەم سىرلىق دىيارغا چوڭ يۈرەكلىك بىلەن قەدەم باستى .

رىۋايەتلەردە : « جادۇگەرلەر ئەپسۇن ئوقۇپ دۇم كۆم-تۇرۇۋەتكەن » دېيىلگەن ، كېيىنچە كىشىلەر تەرىپىدىن ئاجايىپ قورقۇنچلۇق ۋە سىرلىق رىۋايەتلەر توقۇلغان بۇ پايانسىز قۇملۇققا ، نەچچە مىڭ يىللاردىن بۇيان ئادەملەر ئاياغ بېسىشقا جۈرئەت قىلالمايدىغان بۇ سىرلىق زېمىنغا بۈگۈن ھاجى بۆسۈپ كىرمەكتە ئىدى . بۇ تۇرمۇشتىكى ئاددىي تەكرارلىنىشمۇ ياكى ھاياتلىقنىڭ ئەسلىگە قايتىشىمۇ ۋە ياكى تارىخنىڭ تەكرارلىنىشمۇ ، تارىختا بۇ يەرگە كىرىپ سالامەت قايتىپ چىق-

قانلار بەك ئاز ، دېيىلەتتىغۇ ؟ ھاجى بۇ يەردىن بايلىق تاپماقچىمۇ ياكى كېسەللىكىگە شىپالىق دورا ئىزدەمدۇ ؟ ياكى ئۇ مۇندىن كېيىنكى بەختىنىڭ ئاچقۇچىنى ئاشۇ قۇم بارخانلىرىنىڭ ئارىسىدا دەپ ئاڭلىغانمۇ ؟ ياق ! ھاجى بۇ يەرگە پەقەت ئۆلۈمنى ، ئەزرائىلنى ئىزدەپ كەردى . ئۇ قاچماقتا ، ئادەملەرنىڭ كۆزىدىن يىراققا ، تېخىمۇ يىراققا كېتىپ ئۆلۈش ، جەسىتىنى باشقىلارغا كۆرسەتمەسلىك نىيىتىدە قاچماقتا . بىراق ، بۇ نومۇسچانلىقنىڭ ئورنىنى بىردىنلا ئىنسانىيەتكە بولغان ئۆچمەنلىك ، غەزەپ ـ نەپرەتلەر ئىگىلىدى . ئۇنىڭ نىيىتى بۇزۇلۇپ كۆزلىرى قىپقىزىل قانغا تولدى . مۇھەببەتنىڭ ئورنىغا نەپرەت ئالماشتى . « مەن بۇ چۆل ـ جەزىرىدە ئۆلسەم جەسىتىم قاغا ـ قۇزغۇنلارغا يەم بولىدۇ ، ئۇلار مېنى يەپ بولۇپ سۇ ئىچىش ئۈچۈن دەريا ـ كۆلىگە بارىدۇ . دەريا ـ كۆللەردىكى سۇ بۇلغىنىدۇ . مەندىكى بۇ مەرەز ، بۇ يۇقۇملۇق كېسەللىك باشقىلارغا ، پۈتكۈل ئىنسانغا يۇقىدۇ ، ھەي ، مەيلى ئەمەسمۇ ، ئۇلارمۇ ماڭا ئوخشاش كېسەللىك ئازابىنى تارتسۇن ، ئۆلسۇن . مەن ئۆلۈپ باشقىلار ياشىسا بۇ قانداق بولغىنى . بۇ ئەلەمگە چىداش مۇمكىنمۇ ؟ مەن ئۆلۈپ كەتسەم خوتۇنۇم باشقا بىرسىگە تېگىدۇ . بالىلىرىم مال ـ دۇنيا ـ يىمىنى بۇزۇپ ـ چاچىدۇ . بۇنىڭغا قاراپ تۇرالامدىمەن ؟ باشقىلارمۇ ماڭا ئوخشاش سەرسان ـ سەرگەردان بولۇپ ئۆلسۇن . راست ، بېشىمغا ئامەت قۇشى قونغان چاغلاردا باشقىلارنىڭ ئۆلۈپ ـ تىرىلىشى بىلەن كارىم بولمىدى . كىم ئۇلارنى تەتۇر پېشانە بولسۇن دەپتۇ . ھېلىھەم بولسىمۇ ئەسلىيەلىگىنىمگە ئۇلار خۇش بولسۇنا ... » . بۇ تاقتا ـ تۇققا خىياللار ھاجىنىڭ كۆڭلىنى خىلىلا كۆتۈرۈپ قويدى . بىراق ھايال ئۆتمەستىن ئۇنىڭ كۆز ئالدىغا ئەينى يىللاردا يوقسۇزچىلىقتا باشقىلارغا موھتاج بولۇپ ئۆتكەن چاپاكەش دادىسى ، ئوماق پەرزەنتلىرى ، ئاق كۆڭۈل

ئايالى ، بولۇپمۇ باللىق مىجەزىنى تاشلىمىغان قىزىنىڭ سىيماسى كېلىۋالدى . شۇ ئەسنادا ئۇ بايانىنى قىلغان قاباھەتلىك چۈش كەبى خىياللىرىدىن ۋاز كېچىپ ئاللاغا ئىلتىجا قىلدى :

ـــ ئاللا ئىگەم مېنى ، مەن گۇناھكارنى كەچۈر ، بۇ كېسەللىك مەن بىلەن كەتسۇن ، قۇم ـ بورانلارغا بۇيرۇق قىل . مېنى كۆمۈۋەتسۇن . ئوغلۇم بىلەن قىزىم مەندەك بىر دادىسىنى ئېسىدىن چىقىرىۋەتسۇن . زادى ئويلاپ قالمىسۇن . جەسىتىمگە ئېغىز تەگكۈزگەن قاغا ـ قۇزغۇنلارنىڭ سۇنى بۇلغىشىغا بۇ-گۇنكى ئويغاق ئەۋلاد چارە قىلىدۇ . ھەي ھەممىگە قادىر ئاللا ئىگەم پەقەت مېنىڭلا جېنىمنى ئال . مەنلا ئۆلسەم ھەممە خاتىرجەم بولىدۇ . ھەي ئەزرائىل قېنى سەن . چاپسانراق جېنىمنى ئالمامسەن ... ـــ تىلىسەڭ تاپسەن دېگەندەك ، قۇملۇق تۈيۇقسىز تىترەشكە ، گۈلدۈرلەپ قاتتىق بوران چىقىشقا باشلىدى ، ئەتراپ قاراڭغۇلۇقلا چۆمدى . بوران سوقماقتا ، قۇملار ۋىزىلداپ ئۇچماقتا . ھاجى بوران دەھشىتىدە گويا يىلتىزى ئۇزۇلگەن قامغاقتەك بورانىڭ يۆنىلىشى تامان دومىلىماقتا . قۇم ـ بوران دولقۇنى ئۇنى ھەدەپ ئىتتىرەتتى . ھاجى ئۆزىگە زادىلا ئىگە بولالماي دومىلايتتى . مىڭ تەستە ئۆرە بولاتتىيۇ ، ھايال ئۆتمەي يەنە يىقىلاتتى . ئۇ شۇ تاپتا بايقى ناله ـ زارىم ئاللا ئىگەمگە يېتىپ ماڭا مۇشۇ سۈرەتلىك ئەزرائىلنى ئەۋەتكەن بولسا كېرەك ، ئەمدى تۇگەشتىم ، پۈتۈنلەي تۇگەشتىم ، ھەي بۇ ئالەمدە پەرزەنتسىز ئۆتكىنىم ئازدەك (ئۇنىڭ ھازىرقى ئوغۇل ۋە قىزى ئاسرىۋېلىنغان ئىدى) قەبرىسىز كېتىدىغان بولدۇم ، دەپ ئويلايتتى . ئۇ بىرەر نەرسىگە پۈتلىشىپ ئۇنى مەھكەم تۇتۇۋېلىشنى ئارزۇ قىلىۋاتقان بولسىمۇ ، تىنىمسىز بوران كۆز ئاچقۇرمايتتى . بۇ قۇم دېگىزى ھاجىنىڭ جېنىغا زامىن بولىدىغاندەكلا قىلاتتى . ھاجىمۇ بوش كەلمەي ھەدەپ جان تا-

لىشۇاتاتتى . شۇ ئەسنادا « گۇپ » قىلغان ئاۋاز بىلەن تەڭ ھاجى ھوشىدىن كەتتى . بۇران گۈركىرىمەكتە ، قۇم كۆچمەكتە ، زېمىن تىترىمەكتە ، بۇران ئەۋجىگە چىقماقتا . ھەي ئىسىت ، ھاجىنىڭ تېنى مۇشۇ قارا بوراندا قۇمغا كۆمۈلۈپ كېتەرمۇ ؟ ھاجى بۇ دۇنيا بىلەن مۇشۇنداق خوشلىشارمۇ ؟

* *　　* *

بۇران پەسلىدى ، قۇياش ، ھاياتلىق ئانىسى قۇياش بۇ قۇملۇققا يەنە كۈلۈپ باقتى . ئاردىن قانچىلىك ۋاقىت ئۆتكەنلىكى نامەلۇم ، ھاجى كۆزىنى ئېچىپ تولىمۇ ھەيران قالدى . ئۇ ئۆزىنىڭ زېمىن ئۈستىدە — چەكسىز قۇملۇقتا كۆكتىكى قۇياش ۋە قۇملۇقلارغا قاراپ ياتقىنىغا ئىشەنمەي « مەن ھاياتمۇ ، مېنى قۇملار كۆمۈۋېتەلمىدىمۇ ، مەن قەيەردە ؟ ئاھ ، خۇدا نېمىشقا ئاشۇ ھوشسىزلاندۇرغانچە جېنىمنى ئالمايسەن ؟ مەن مۇشۇ يىقىلغانچە قۇم تېگىدە تۈگەشسەم بولاتتىغۇ ، ئاھ خۇدا ، ماڭا يەنە قانداق تارتقۇلۇقلارنى تەقسىملىگەنسەن » دەپ ناله قىلماقتا ئىدى . ھاجى ئىلاجسىز رېئاللىققا تەن بەردى . ئەتراپقا سىنچىلاپ قارىدى . شۇ تاپتا ئۇ يەردىن ئىككى ، ئۈچ مېتىر چە ئېگىزلىكتە — تەكچىگە ئوخشاش بىر يەردە ئولتۇراتتى . بەرھەق ، ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا بىر نەچچە مېتىر ئۆزۈنلۇقتا تام ، ئۇ ئاشۇ تامغا چوڭقۇر ئويۇلغان تەكچىدە ئولتۇرۇپ قالغان . ھاجى ئۆزىنىڭ بوراندا دوملاپ كېتىپ بېرىپ ، نەچچە يۈز مىڭ يىلدىن بۇيان قۇم ئاستىدا ئۇخلاپ ياتقان ، بۇگۈنكى تەڭداشسىز بوراندا ئېچىلىپ قالغان قەدىمكى شەھەر خارابىسىدىكى بۇتخانىنىڭ بۇت تەكچىسىگە ئۇ-رۇلۇپ ھوشسىزلانغانلىقىنى پەرەز قىلدى . ھاجى ئۆزى قىسىلىپ قالغان ئاشۇ تەكچىدە تۇنجى بولۇپ ، كۆزلىرىنى يېرىم يۇمۇپ يىراقتا نەزەر تاشلىغىنىچە ئالقانلىرىنى جۇپلەپ چازا قۇرۇپ

بەخرامان ئولتۇرغان بىر بۇتنى كۆردى . بۇ بۇت قەدىمكى زامان سەنئىتىنىڭ ئېسىل مىراسى سۈپىتىدە كۆزگە تاشلىناتتى . ئۇنىڭ يۇزىدىكى چوقۇرلار ئەسىرلەر يالدامىسى ، دەھشەتلىك بوران - چاپقۇن ئىزناسى ئىدى .

هاجى بۇت تەكچىسىدىن قۇم ئۈستىگە سەكرەپ چۈشتى . ئۇنىڭ لەۋلىرى گەز باغلاپ كەتكەن بولۇپ ، چاكىقاپ تۇراتتى . ئۇ كۈنگە قارىدى . ئاشۇاقتى بولغان ئىدى . ئۇ شۇندىلا ئۆزىنىڭ مۇشۇ قەدىمكى لاي بۇتقا بىر كېچە ھەمراھ بولۇپ ، بۇ تەكچىدە يېتىپ قالغانلىقىغا قايىل بولدى . چۈنكى ، تۈنۈگۈن بوران چىققان چاغدا پېشىن بولغان ئىدى . ئۇ ئۆز - ئۆزىگە : «مەن قارا بوراننىڭ سوقۇشى ، دومىلىتىشى بىلەن تاسادىپەن ئاشۇ بۇت تەكچىسىگە توغرا كېلىپ قالدىمۇ ياكى جىن - شايتانلار ئويۇنىشىپ بۇ تەكچىگە تاشلىدىمۇ ؟ ھە ياكى بۇ قەدىمكى بۇت ماڭا ھامىي بولۇپ ، مەن ئۇنىڭ يېنىدىن دومىلاپ ئۆتۈپ كېتىۋاتقان چاغدا ، ئاشۇ بوغاق قوللىرى بىلەن تارتىۋالدىمۇ ؟ » دەپ سوئال قويۇاتتى . « ھە ، راست ، ـــ دېدى ئۇ شۇ زامانلا ، ـــ دادامنىڭ ھېكايە قىلىپ بېرىشىچە تارىختا ئەجدادلىرىمىز بۇتقا چوقۇنغان ئىكەن . كېيىنچە ئۇلار مۇنداق بۇتلارنى كۆكۈم - تالقان قىلىۋەتكەن . راست ، بىزنىڭ ئادەملىرىمىز بىر يېڭى ئەقىدە مەيدانغا كەلگەندە بۇرۇنقى ئەقىدىسىدىن ئوڭايلا ۋاز كېچىدۇ . بىر يېڭى پەدەر باش كۆتۈرسە كونا پەدەرنىڭ سۈرىتىنى ئوتقا تاشلايدۇ . شۇڭا ئەجدادلىرىمىز بېسىپ ئۆتكەن يوللار بۇگۈنكى كۈندە بىزگە تولىمۇ غۇۋا ، گىرىمسەن بىلىنىدۇ ... »

شۇ تاپتا هاجى ئۆزىنىڭ يا قۇملۇقنىڭ بىر چېكىگە ـــ يېقىن ئەتراپتا ئادەمزات بار يەرگە كېلىپ قالغانلىقىنى ياكى قۇم لۇققا تېخىمۇ ئېچكىرىلەپ كىرىپ كەتكەنلىكىنى بىلمەيتتى . ئۇ تەكچىدە بەخرامان ئولتۇرغان ھېلىقى لاي بۇتقا تىكىلىپ بىر

قاراپ قويغاندىن كېيىن ئىختىيارسىز ھالدا پۇتى تايغان تەرەپكە ماڭدى . ئەمما بۇ قانداقتۇر نىشانسىز ، مەقسەتسىز مېڭىش ئە- مەس ، بەلكى بۇ ھالاكەتكە يۈزلىنىش ، ئۆلۈم ئىزدەش ئىدى . ھەي ، ئۇ نەگمۇ بارسۇن ، راست گەپنى دېگەندە ، ئۇنىڭ كۆز- لىگەن مەنزىلى يوق . ئۇ ئۇنسىز بىر پەس ماڭدى . بۇنىڭ بىلەن قالماي يۈگۈردى . جان تالشىپ يۈگۈردى . يۈگۈرەپ كېتىپ بېرىپ « ئالدىڭغا قارا » دېگەن شەپە بىلەن ئالدى تەرەپتىكى بىر قۇم دۆۋىسى ئۈستىدە ئۆزىگە روبىرو قاراپ تۇرغان بىر ياۋايى مەخلۇقنى كۆردى . ھاجى بۇ مەخلۇقنى دەسلەپ ئىنتقا ، تۆلكىگە ئوخشاتتى . نەچچە مىڭ يىل مۇقەددەم ھاياتلىق توختىغان ، ھا- ياتلىق مۇشۇ چەكسىز قۇم بارخانلىرى ئاستىغا كۆمۈلۈپ كەتكەن بۇ جايدا ئىت ، تۆلكە ... ھاجى تېرىسى شەلۈمەپ كەتكەن ئوڭ قولىنىڭ بارماقلىرى بىلەن كۆزىنى بىر قېتىم ئۇۋۇلىۋەتكەندىن كېيىن كۆز ئالدىدا تۇرغان بايىقى ياۋايى مەخلۇققا تىكىلدى ... ، « بۇ نېمىدېگەن سىرلىق دۇنيا ، سىرلىق ھايات ، بۇ ئىتمۇ ، ياق ؟ ياق ! ئىت ئەمەس ، ئىت بار يەردە ئادەم بار ، ھاياتلىق بار ، ئىت دېگەن ئادەمگە ئەگىشىپ يۈرىدىغانغۇ ؟ بۇ يەردە ئادەم ، ھاياتلىق يوق ئىكەن ، ئىت نېمىش قىلىدۇ ؟ بۇ تۆلكىمۇ ئەمەس ، ئۇنىڭغا ئوخشاشمايدۇ ـــ بۇ قايسى مۇقەددەس ھايۋاندۇ ؟ ئاللا ئىگەم ماڭا كارامەتلىرىنى كۆرسىتىۋاتسا كېرەك . ماۋۇ كارامەتنى ، بۇ ھايۋان بۇ ئاتەش ماكاندا ، بۇ دوزاختا ، ھاياتلىق چىرىغى ئۆچكەن قۇم بارخانلىرى ئارىسىدا نەچچە يۈز مىڭ يىللاردىن بۇيان نەسلىنى قۇرۇتماي ، ھاياتىنى داۋاملاشتۇرۇپ كەپتۇ . بۇ نېمىدېگەن قەي- سەرلىك ـ ھە ، ھاجى بۇ مۆجىزاتنى ئەينەن كۆرۈش مەقسىتىدە ياۋايى ھايۋانغا يېقىنلاپ باردى . ياۋايى مەخلۇق بۇ قۇملۇقتا ئۇزاق يىللاردىن بېرى كۈشەندىسىز ياشاپ يۈرەك توختىتۇالغان ياكى تالاي قېتىم تاۋلانغان بولغاچقىمۇ كۆز ئالدىدا تۇرغان ھاجىغا

پەرۋا قىلماي ، جامدەك يوغان ، كۆپكۆك كۆزلىرىنى ئۇنىڭغا تىككىنىچە مىت قىلماي قاراپ تۇراتتى . ئۇ تېگى ئاقۇش ، ئۇستى تەرىپى سارغۇچ كەلگەن قۇيرۇقىنى ئانچە - مۇنچە مىدىرلىتىپ قويياتتى . بۇ ھال ھاجىنىڭ تېنىنى ئەيمەندۈردى - دە ، ئۇ جايىدا تۇختاپ قايتا قارىدى . ئىككى كۆز ئۇچراشتى ، بىر - بىرىگە ئۇزاق تىكىلىپ قاراشتى .

— بۆرە ، بۆرە ، — دەپ ۋارقىرىدى ھاجى كۆزىگە قادىلىپ قاراپ تۇرغان بۇ ھايۋاننى بىردىنلا تونۇپ ، — ئاھ ، خۇدا بۇ چۆل بۆرىسى ، ئاللا ئىگەم مېنى راستىنلا ئۆلۈمگە بۇيرۇپتۇ .

بۆرە گويا ھاجىغا جاۋاب قايتۇرغاندەك ئاسمانغا قارىغىنىچە زېمىننى ، چەكسىز قۇملۇقنى لەرزىگە سېلىپ ياڭراق ھەم قورقۇنچلۇق ئاۋازدا ھۇۋلىدى . بۇ دەھشەتلىك ئاۋاز ھاجىنىڭ تېنىنى جۇغۇلدىتىپ تىترەتتى ، يۈرىكىنى جىغىلداتتى . شۇ تاپتا ئۇ نېمە قىلىشىنى بىلەلمەي قېقىپ قويغان قوزۇقتەك تۇراتتى . ناۋادا شۇ تۇرقى بۆرە ئۇنىڭغا ئېتىلىپ قالسا قانداق قىلىشنىمۇ بىلمەيتتى . بۆرىنىڭ قاتتىق ھۇۋلىشى ئۇنىڭ ماجالىنى قويمىغان ئىدى . ئۇ خۇددى روھى تېنىدىن ئاجراپ كەتكەندەك بىر ھازا تۇرغاندىن كېيىن ئۆزىمۇ بىلىپ بولماس بىر غايىۋى كۈچ تۈرتكىسىدە بۆرىگە مۇراجىئەت قىلدى :

— ھەي چۆل بۆرىسى ، مەن ھاياتلىق ۋە يورۇق دۇنيادىن بىزار بولۇپ بۇ پايانسىز قۇملۇققا ئەجەل ئىزدەپ ، ئەزرائىلنى سېغىنىپ كىرگەن . سەن ئوزۇقلۇق ئىزدەپ يۈرگەنسەن ھەقىچان ، ئىككىمىزنىڭ تەبىئىتى تولىمۇ يېقىن كېلىدۇ . چۈنكى ھەر ئىككىمىز گۆشخور مەخلۇق . بۇ يەردىكى پەرق بىز پىشۇرۇپ يەيمىز ، سەن خام يەيسەن . كەل سەن ئۇچۇن مەن تەييار تائام ، تەييار ئاش ، كەل ! بېرى كەل ، مەن ساڭا يەم بولاي . سەن مېنى

ـمـراقلا يـەپ تۇگەت . سۆگەكلىرىمنى چاپىناپ ـ چاپىناپ ھاۋاغا ، ـۇشـۇ قـۇم بـار خـانـلىرى ئىچىگە پۇركۈۋەت . مۇشۇ سانسىز قۇم ـار خـانـلىرى قەبرەم بولۇپ قالسۇن . قىيامەت قايىم بولغان چاغدا ـەن مۇشۇ قۇملۇقتىن قوپاي . مەن ھاياتقا جاق تويدۇم ، باشقىلار ەندىن بىزار ، كەل مېنى ... مېنى يېگىن ... ـــ ھاجى ئىختىيارسىز ـالدا بـۆرىـنىڭ ئالدىغا كېلىپ زوڭ ئولتۇردى . بۆرە ئۇن ـ تىنـ ـسـز ، جـەمجەت تۇراتتى . پەقەت ھاجىنىڭ سۆز ـ ھەرىكىتىگە ـۇلاق سـالاتـتـى . ھاجـى ئولتۇرغان يېرىدىن بېشىنى ئېگىز كۆـ ـۇرگـەنـدە ، ئىككى كۆز يەنە ئۇچراشتى . بۆرىنىڭ كۆزلىرىدە نە خـۇشـالـلـىـق ، نـە قورقۇنچ ، نە ياتسىراش دېگەندىن ئەسەر يوق ـىـدى . ھاجـى تـىـزلـىـنـىپ ئولتۇرۇپ ئوڭ قولى بىلەن بۆرىنىڭ ـېشىنى ، كۈن نۇرىدا يالتىراپ تۇرغان يىرىك تۇكلىرىنى سىلاپ يەنە ناله قىلدى :

ـــ سـەن ، سەن مېنى نېمىشقا يېمەيسەن . نېمىشقا مەندىن ـاچـسـەن ؟ مەن ھەممە يىرگىنىدىغان ، ھەتتا پەيغەمبەرمۇ قاچـ ـدىـغـان مـاخـاۋ كـېـسـەلـلـىكىگە گىرىپتار مەخلۇق . بۇنى سەنمۇ ـىـلگىن . شۇڭلاشقا شۇنچە ئېچىرقاپ كەتكەن بولساڭمۇ مېنى يېـ ـېـشـكـە جـۇرئەت قـىـلـمايۋاتسەنغۇ دەيمەن ؟ مەن ساڭا قايىل ـولدۇم ، سەن مېنى يېمەيدىغاندەك تۇرسەن . بوپتۇ ، مېنى يېمـ ـگـىـن . نـاۋادا يـېـسەڭ مەندىكى كېسەللىك ساڭا يۇقىدۇ . سېنىڭ ـەسـلـىـگە يۇقىدۇ . بۇنىڭ بىلەن نەسلىڭ يوقلىدۇ ، مەڭگۇ قۇـ ـرۇيـدۇ . مـېـنـىـڭ يوقالغىنىم ئازدەك سەنمۇ بۇ دۇنيادىن ۋاقىتسىز كـېـتـىپ قالسەن . مەندىكى بەدبۇيىنى پۇراۋاتقانسەن . ئاھ ، خۇدا ، ـەن زادى نېمە بولغان ئادەم ـ ھە ، مەن بۆرىلەر ئادەم يەيدۇ دەپ ـاڭـلـىـغـان . بـۇ بـۆرە مـاڭا قاراپمۇ قويماۋاتىدۇ . مەن ھەتتا ئەڭ ـۆھشـىـي ، گۆشخور ھايۋانلارغىمۇ يارىماس ، ئەرزىمەس نەرسىگە ـايـلـىـنـىـپ قـالـيـتـمـەن . ھەي ئەزرائىل قېنى سەن ، مېنىڭ بۇ

خەسىس جىسمىمنى ئالغىن ، پاك قۇياش ، ئاي ۋە يۇلتۇزلار مېنى كۆرمىسۇن . مېنى مۇشۇ بۆرە بولسىمۇ قۇم بارخانلىرى ئاستىغا كۆمۈۋەتسۇن .

ھاجىنىڭ نالىسى يەنىلا جاۋابسىز قالدى . ئەزرائىلمۇ پەسەنتىگە ئىلىپ قويمىدى . ھېچ يەردىن غەيرىي سادا كەلمىدى . پەقەت بۆرىنىڭ ئۇزۇك ـ ئۇزۇك پۇشۇلدىغان ئاۋازى ئاڭلىنىپ تۇراتتى . ھاجى يەنە زارلىنىشقا باشلىدى :

ـــ ھەي بۆرە ، سەن ئەزرائىل سۈرىتىدە مېنىڭ ئالدىمغا كەلدىڭمۇيا ؟ ئۇنداق بولسا تېخى ياخشى ، ئەمسە مېنى قۇم بارخانلىرىغا كۆمۈۋەت . سەن ئاشۇ ئۆتكۈر تىرناقلىرىڭ بىلەن قۇملارنى تاتىلاپ ، ئىتتىرىپ كېلىپ مېنى كۆمۈۋېتىشكە قادىر ، ـــ ھاجى بۆرىنىڭ ئالدىغا سوزۇلۇپ ياتتى . بۆرە ھاجىنىڭ بىچارە ھالىتىگە بىر قاراپ قويدى ـ دە ، كەينىگە يېنىپ ئاستا يول ئالدى .

ـــ ھەي پاك قۇلاق بۆرە نەگە بارىسەن ؟ ـــ سورىدى ھاجى رەسمىي ئاچچىقلاپ ، ـــ مېنى تاشلاپ نەگە بارىسەن !

ھاجىنىڭ بارلىق ئۇرۇنۇشلىرى يوققا چىقتى . بۆرە ئۇنىڭ كۆز يېشىغا ، يېلىنىپ ـ يالۋۇرۇشىغا ، ھەتتا پوپوزىسىغا پەرۋا قىلماي پات ـ پات ئارقىسىغا قاراپ قويغىنىچە كۈنپېتىش تەرەپكە قاراپ كېتىپ باراتتى .

ـــ ئاھ ، قۇدرىتى ئۇلۇغ خۇدا ، بۇ قانداق ئىش ، ـــ تۇۋلاپ كەتتى ھاجى بۆرىنىڭ كۈنپېتىش تەرەپكە قاراپ ئاستا كېتىۋاتقىنىدىن تولىمۇ غەلىتىلىك ھېس قىلىپ ، ـــ شۇنداقمۇ ئوخشاشلىق ، ئەينەن تەكرارلىنىش بولامدۇ ؟ شۇ تۇرقى مەن بۇۋام سۆزلەپ بەرگەن « يول باشلىغۇچى بۆرە » ھېكايىسىدىكى مەنزىرىنى كۆرگەندەك بولۇۋاتىمەنغۇ ، بۇ ھېكايىدىكى ئاشۇ بۆرە بولمىسۇن ؟ ئەگەر راستىنلا شۇ بۆرە بولسا ئۇنىڭ مېنى

قۇتۇلدۇرۇپ قېلىشىدا گەپ يوق ، ھەي ئىلاھىي بۇرە ، قۇتۇلدۇرغۇچى بۇرە مەن ساڭا ئەگىشەي ، مېنى ھاياتلىق بوستانىغا قايتا باشلاپ بارغىن ...

ھاجى نالە - پەريادىغا بىلەن بۇرىنىڭ ئىزىغا چۈشتى ، ھەممىنى ئۇنتۇپ يۈگۈردى . ئەمما بۇرە قىلچە پەرۋايىغا ئالماي ، ھاجىنىڭ نالە - پەريادىغا قۇلاقمۇ سالماي قۇم دېڭىزى ئىچىدە كۆزدىن غايىب بولدى .

— ھەي بۇرە سەن ھېچنېمە خىيالىڭدا يوق كەتتىڭغۇ ؟ — سوربدى ھاجى بۇرىگە تەلمۈرۈپ ، — كۆزۈمگە بىرلا كۆرۈنۈپ قويۇپ ، ماڭا ئاز - تولا ئۈمىد بېغىشلاپ قويۇپلا يەنە كېتىپ باربسەنغۇ . مەن ۋاپاسىزدەك قىلامدىمەن ؟ سېنىڭچە ئادەملەر ۋاپاسىزمۇ ؟ راست ! راست ئەجدادلىرىم دەسلەپىدە سېنى ئۇلۇغلىغان ، ساڭا تۇنىغان . ئەمما كېيىنچە ساڭا بولغان قارىشىنى ئۆزگەرتتى ، ھەتتا بارا - بارا دۈشمەنلىك نەزىرى بىلەن قاربدى ، ساڭا قاپقان قۇردى ، ئوق ئاتتى ، سېنى يېمەكسىز قالدۇردى ، شۇنىڭ بىلەن سەن ئادەملەردىن يىرگىنىپ ئۇلارنىڭ كۆزىگە كۆرۈنمەي خۇپيانە ياشايدىغان ، ئۇلاردىن ئۆزۈڭنى قاچۇرىدىغان بولدۇڭ . ئادەملەر قانچىلىغان جانۋارلارنى بوغۇزلايمىز ، يەيمىز ، ئۇلارنىڭ گۆشى بىلەن لەززەتلىنىمىز ، ئەمما ساڭا ئازراق بولسىمۇ ئېسىۋە بېرىشكە چىدىمايمىز . تاغلاردا ، يايلاقلاردا مالچىلار « قويلارغا بۇرە تېگىپ قالدىمۇ » دەپ گۈمانسىراپ ھەمىشە مىلتىق ئېسىۋالىدۇ . ئوۋچىلار سېنى ئوۋلاپ تېرەڭدە جۇۋا تىكىپ كىيىدۇ ، ھەتتا بىز سېنىڭ ئوشۇقۇڭنى بوينىمىزغا تۇمار قىلىپ ئېسىش ئۈچۈن سېنى ئۆلتۈرىمىز . سېنىڭ ئوشۇقۇڭ شۇنچە خاسىيەتلىكمىش ، سېنىڭ ئوشۇقۇڭنى تۇمار قىلىپ ئېسىۋالغان كىشىگە باشقىلار قەست قىلالمايدىكەن ، قەست قىلسىمۇ كار قىلمايدىكەن ، ئۇخلىغاندا قارا باسمايدىكەن ،

جۆيلىمەيدىكەن . بىلمەي كەلگەن قازا ، بىلىپ كەلگەن بالالاردىن ساقلىيالايدىكەن . جىن ـ شايتانلار يېقىن كېلەلمەيدىكەن . سېنىڭ ئوشۇقۇڭنى يېنىدا ساقلىغان كىشىنىڭ ھەرقانداق ئىشتا ئامىتى كېلىدىكەن ، كۈنلىرى خۇشاللىق بىلەن ئۆتىدىكەن . قىسقىسى ، بەختلىك بولىدىكەن . ئاھ ، خۇدا بۇ نېمانچە گىرەلىشىپ كەتكەن ، چۈشىنىپ بولمايدىغان غۇۋا ئەقىدە ـ ھە !

ھاجى يۇگۇرمەكتە ، بۆرە ئىزىدىن يۇگۇرمەكتە . « توختا ھەي ئىلاھ بۆرە » دەپ ۋارقىرىماقتا . قۇملۇق تونۇردەك قىزىپ ھاجىنىڭ تەشنالىقى چېكىگە يەتمەكتە . ئۇنىڭ كۆز ئالدى ، ئاياغ ئاستى گويا دېگىزدەك كۆرۈنەتتى . ئۇ يەرگە ئاغزىنى ياقاتتىيۇ ، « پاھ » دېگىنىچە تارتۇالاتتى ، قۇمنى ئۇچۇملاپ ئالاتتى ، ئەمما قولى كۆيۈپ يەنە تاشلايتتى . ھاجى بۆرە ئىزىدىن يۇگۈرۈپ يۈرۈپ ھوشىدىن كېتەي دەپلا قالدى ، دەل شۇ چاغدا ئۇنىڭ كۆزىگە يىراقتا كۆرۈنۈپ تۇرغان كىچىككىنە يېشىللىق چېلىقتى ، ئاھ ، ھايات ! ئاھ ، يېشىللىق ، ھايات ـــ يېشىللىق ، يېشىللىق ـــ ھايات . ھاجى ئاشۇ يېشىللىق تەرەپكە ، بىر توپ كۆيكۆك قۇمۇشلۇققا يۇگۈردى . ئۇ يەردە چوقۇم سۇ بار ، تەشنالىق ئۇنى تەقەززا قىلدى . ئۇ ، ئەسەبىيلىك بىلەن يۇگۈردى . راست دېگەندەك ئىككى پارچە كىگىز ئورنىدەك كەڭلىكتىكى يەردە كۆكەرگەن قۇمۇشلۇق ، ئۇنىڭ قاق ئوتتۇرىسىدا كەتمەن سېپى تولمۇقىدا سۇ بۇلدۇقلاپ ئېتىلىپ چىقىپ تۇرىدىغان ، ئەمما سۈيى بەش ، ئالتە مېتىر نېرىغا بارمايلا قۇمغا سىڭىپ تۇگەيدىغان ، داش قازانىنىڭ ئاغزى چوڭلۇقتا بىر بۇلاق بار ئىكەن . ھاجى بۇلاققا ئۆزىنى ئاتتى ، چۆمۈلدى ، سۈيىنى ئىچتى ، قېنىپ ـ قېنىپ ئىچتى ، بۇلاقتا دۇم يېتىپ بۇلاق ئاستىدىكى قۇم ـ تۇپراق ۋە لەشىلەرنى قېنىپ ـ قېنىپ پۈرىدى ، يۈز ـ كۆزىگە سۈرتتى . ئوڭدا يېتىپ چەكسىز ئاسمان بوشلۇقىغا ، ئوتلۇق قۇياشقا

قاربدی . كۆزنى يۇمۇپ راهەتلەندى ، بارا ـ بارا بەدىنى بوشاپ هوشىدىن كەتتى . بۇ هالەت قانچە ئۇزاق هۆكۈم سۈرگىنى ئۇنىڭغا قاراڭغۇ . بىر چاغدا قورقۇنچلۇق پۇشۇلدىغان بىر ئاۋاز دەستىدىن يەر ـ زېمىن سىلكىنىپ كەتتى . هاجى چۆچۈپ كۆزىنى ئاچتى . ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا ئادەمنىڭ يوتىسىدەك چوڭ-لۇقتا نەچچە ئون چىپار يىلان قىپقىزىل كۆزلىرىنى پارقىرىتىپ ، نەشتەرلىرىنى لىكىلدىتىپ ، ئاغزىنى يوغان ئېچىپ كۇشۇلدىشىپ تۇراتتى .

ـــ ئاھ خۇدا ، ئەمدى مەن قانداق قىلاي ؟ ـــ ۋارقىرىدى هاجى ، ـــ بۇ بۇلاقنىڭ ئىگىلىرى مۇشۇ يىلانلارما ؟ نېمىشقا هەر نەرسىگە بىردىن كۇشەندە ياراتقانسەن ؟ بۇ بۇلاقنى بىكارلاپ بەرمەي ، يىلانلاردىن قۇتۇلماق تەس . يىلان قۇمدا ماڭالمايدۇ ، شۇڭا قۇملۇقتا قاچسام يېتەلمەيدۇ .

بىر چاغدا ئۇنىڭ قۇلىقىغا دەهشەتلىك گۇركىرىگەن ئاۋاز ئاڭلاندى . ئۇ يەنە « قانداقتۇر بىر ياۋايى مەخلۇق ماڭا هەيۋە قىلىۋاتامدىغاندۇ » دەپ قالدى ـ دە ، ئارقىسىغا قارىدى . ئەتراپتا هېچ نەرسە كۆرۈنمەيتتى . ئۇ ئاسمانغا قارىدى ـ دە ، باش ئۇستىدە ئايلىنىپ يۈرگەن بىر تىك ئۇچار ئايروپىلانىنى كۆردى ۋە ئۆزۈ ـ ئۆزىگە دېدى : « بۇ ئەتراپتا هاۋا ئارمىيە بازىسى بارمىكىنا ؟ توۋا خۇدايىم . بۇ چەكسىز قۇم بارخانلىرى ئىچىدە بازا قۇرۇپ نېمە قىلىدۇ ؟ راست بۇ ئىشنى بىز بىلمەيدىغاندىمىز . هۆكۈمەت نەگە قۇرىمەن دېسە بازا دېگەننى شۇ يەرگە قۇرىدۇ . سەۋەبى هۆكۈمەتكە مەلۇم ... »

ئايروپىلان ئۇنىڭ باش ئۇستىدە ئايلىنىپ پەسلەشكە باشلىدى . هاجى بىردىنلا ئېسىگە كېلىپ « بۇ تىك ئۇچار ئايروپىلاندا مېنى تۇتقۇلى كەلگەن دوختۇرلار بارمۇ نېمە ؟ بولـ-مىسا ، مېنىڭ بېشىمدا چۆگىلەپ يۈرەمتى » دەپ ئويلىدى ـ دە

، «قېنى ، مېنى تۇتقىنىڭنى بىر كۆرەي» دەپ تېخىمۇ تېز يۇگۈرەشكە باشلىدى . ئايروپىلان بارا ـ بارا پەسلەپ ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا يەرگە قوندى . ئايروپىلاندىن ئاق خالات كىيگەن ئۇچ كىشى چۈشۈپ ھاجىغا قاراپ يۇگۈردى . ھاجى ئامالسىز قالدى . دوختۇرلار ھاجىنى قۇمغا نىختاپ پۈت ـ قوللىرىنى مەھكەم باغلىدى ـ دە ، ھاۋا ئۆتۈشۈپ تۇرىدىغان رېزىنكە تاغارغا سولاپ ئايروپىلانغا ئالدى ، ئايروپىلان ھاۋاغا كۆتۈرۈلدى . ھاجى تېپىچەكلەپ ۋارقىرايتتى :

ـــ مېنى قويۇۋېتىش ، مېنى ئۆلگىلى قويۇش ، مېنىڭ ، مېنىڭ ياشىغۇم يوق .

ـــ جىم يات پەسەندە ناكەس ، ـــ دېدى ھاجىغا مەسئۇل بولۇپ داۋالىغان ئېگىز بويلۇق دوختۇر ، ـــ ئۆلسەڭ ئاشۇ لاگىر ئىچىدە ئۆل ، باشقا جايدا ئۆلۈشىڭگە رۇخسەت يوق . ئەسلىي سەن ئۆلۈمگە بۇيرۇلغان پەسەندە ئىكەنسەن . مۇندىن 40 نەچچە يىل مۇقەددەم ، يەنى سەن ئۇچ ـ تۆت ياش ۋاقتىڭدا يۇرتۇڭدا مۇشۇ كېسەللىك تارقىغان ، يۇرتداشلىرىڭنىڭ ھەممىسى بۇ كېسەللىككە گىرىپتار بولغان ، ئاتا ـ ئاناڭمۇ قېچىپ قۇتۇلالمىغان . ئۇ چاغدا كېسەللىك رايونى كېڭىيىپ كېتىۋاتقاچقا ھۆكۈمەت بىلەن « شەرئى مەھكىمە » يۇرتۇڭدىكى چوڭ ـ كىچىك ، ياش ـ قېرى ھەممىسىنى مال ـ دۇنيا ، ھەتتا ماكانى بىلەن قوشۇپ كۆيدۈرۈشكە ھۆكۈم قىلغان ھەمدە يۇرتۇڭنى كېسەللىك رايونى قىلىپ مەخسۇس ھەربىي قوشۇن ئاجرىتىپ مۇھاسىرىگە ئالغان . ھېچكىم بۇ يۇرتتىن قېچىپ چىقالمىغان . سېنىڭ ھازىرقى داداڭ سەمەتئاخۇن بۇ ئىشتىن خەۋەر تېپىپ دەسلەپ تاماشا ئورنىدا ئۇ يەرگە ئات مىنىپ بېرىپ كۆرگەن . كېيىنچە ئۇلۇغ ئوتتا كۆيۈۋاتقان يۇرت ـ ماكان ۋە ئادەملەرنىڭ ناله ـ پەريادىغا چىداپ تۇرالماي ساۋابلىق ئۇچۇن

بىرەر نارەسىدە بالا بولسىمۇ قۇتۇلدۇرۇپ چىقىش نىيىتىدە كېسەللىك رايونىنى قورشاپ تۇرغان ئەسكەرلەرنىڭ توسۇشىغا ۋە ھاياتىنىڭ خەۋپىگە قارىماي ئوت ئىچىگە ئات سېلىپ كىرىپ سېنى قۇتۇلدۇرۇپ ، مۇھاسىرە چەمبىرىكىنى بۆسۈپ چىقىپ كەتكەن ، ئەمما ئۆز ئاتا ـ ئاناڭ ، يۇرت ۋە يۇرتداشلىرىڭ شۇ يەردە كۆيۈپ تۈگىگەن . كېيىن شەرئى مەھكىمە ۋە ھۆكۈمەت سېنى قۇتۇلدۇرۇپ قالغان سەمەتئاخۇنۇڭ ئىز ـ دېرىكىنى قىلغان ، ئەگەر شۇ چاغدا قولغا چۈشۈپ قالغان بولساڭلار سىلەرمۇ كۆيۈپ تۈگەيتىڭلار . بۇ ئىشتىن خەۋەر تېپىپ قالغان سەمەت ، ئەسلىي يۇرتىنى تاشلاپ ، شەھىرىگە قېچىپ كېلىپ يوشۇرۇن ياشاۋاتقاندا ئازادلىق تېڭى ئاتقان . بىلەمسەن ؟ سېنىڭ قېنىڭدا شۇ چاغدا قالغان ماخاۋ تاياقچە مىكروبى 40 نەچچە يىللىق يوشۇرۇن ھالىتىنى ئۆتكۈزۈپ ، مانا بۈگۈنكى كۈندە ئۆزىنى كۆرسەتكەن . شۇنى بىلگىنكى ، بىز سېنىڭ تەن ۋە قېنىڭدىكى ماخاۋ تاياقچە مىكروبىنى قۇرۇتۇپ تاشلاپ سېنى بۇ كېسەللىكتىن ئاستا ـ ئاستا ساقايتىمىز . ساڭا قايتا ھاياتلىق بېغىشلايمىز . بىز ـ نىڭ مەجبۇرىيىتىمىز سېنى بۇ كېسەللىكتىن خالىي قىلىش . ھېلىمۇ ياخشى سەندىكى قان ۋە قېنىڭدىكى مىكروب باللىرىڭدا يوق ئىكەن . « توغرا ، توغرا ، ـــ دېدىئۈئۆز ـ ئۆزىگە ،ـــ بۇ دوختۇر خەقنى بوش چاغلىغىلى بولمايدۇ ، مەن ئوغلۇم بىلەن قىزىمنى ئاسرىۋالغان . بۇ ئىشنىمۇ مۇشۇ دوختۇرلار 〉 سېنىڭ پەرزەنت كۆرۈش ئىقتىدارىڭ يوق ئىكەن 〈 دېگەندىن كېيىن ، قىلغان . بولمىسا خوتۇنۇم ھەرقانچە ياخشى بولغان بىلەنمۇ ، ئۇنى قوياۋۈەتكەن ، تۇغدىغان باشقا خوتۇن ئالغان بولاتتىم . ئوغلۇم بىلەن قىزىم مېنىڭ پۈشتۈم بولمىغاندىن كېيىن ، قانىنىڭ ئوخشاشلىقى ئەقىلگە مۇۋاپىق . ھېلىقى مىكروبمۇ ئۇلارنىڭ قېنىدا بولمايدۇ ـ دە ... مەنمۇ دادامنىڭ ئۆز بالىسى ئەمەس ، ئاسرىۋالغان

بالمسما ، هېچ ئىشەنگۈم كەلمەيدۇ . دادام هاياتىنىڭ خەۋپىگە ئۇچرىشىشىغا قارىماي مېنى ئاشۇ ئۇلۇغ ئوتتىن راستتىنلا قۇتۇلدۇرۇۋالغان بولغىيمىدى ؟ بۇ راست ، چوقۇم راست ، بۇنى دوختۇرلارغا دادام دېگەن ، دوختۇر ئۆيدىكىلەرنىڭ — دادام ، خوتۇنۇم ، ئوغلۇم ۋە قىزىمنىڭ قېنىنى تەكشۈرگەن . مەن دادامنىڭ مېنى ئۆلۈمدىن قۇتۇلدۇرۇپ بېقىۋالغىنىنى نېمىشقا بىلمەيمەن ؟ بەلكىم كىچىك ، بەك كىچىك بولسام كېرەك . مېنىڭ ئەستە تۇتۇۋېلىش قابىلىيىتىم ئەسلىدىلا ناچار بولىدىغان ، تازا ئۇنتۇغاق ئىدىم . ھەرنېمە دېگەنبىلەن ئۇ مېنىڭ دادام ، ئەگەر بۇ قېتىم بۇ لەنىتي كېسەللىك مېنى يېقىتمىغان بولسا ، دادام بۇ سىرنى ماڭا دېمەي ئۆزى بىلەن بىرگە ئۇ دۇنياغا ئېلىپ كېتەر ئىكەن . بۇلار مېنى قوغلاپ تۇتۇپ كەلدى . ئەمدى يەنە داۋالماقچى . راست ساقايتالارمۇ ؟ مېنى كىشىلەر يەنە 〈 هاجى ئەپەندى 〉 ، 〈هاجى باي 〉 ، 〈مىليونېر هاجى 〉 دېيىشەرمۇ ؟ »

ئايروپىلاننىڭ يەرگە قونۇشى هاجىنىڭ خىيال يىپلىرىنى ئۇزۇۋەتتى . دوختۇرلار ئۇنى هاجى لاگىرغا يېڭى كەلگەن چاغدا ياتقان ياتاقتا ئېلىپ كىردى . هاجى خۇددى داڭگالدەك دومىلاپ بېرىپ ياتاقنىڭ بىر بۇلۇڭىدا يېتىپ قالدى .

— ئاھ ، خۇدا ، — دېدى ئۇ نالە قىلىپ ، — مەن يەنە مۇشۇ يەرگە ، ئاشۇ رەھىمسىز دوختۇرلارنىڭ يېنىغا كەلدىم ، قاچقىنىم بىكار بولدى . ئۆلەي دەپمۇ ئۆلگىلى بولمىدى . ئادەمنىڭ جېنى ئۆز ئىلكىدە ئەمەس ئىكەن . يەنە قاچساممۇ تۇتۇپ كېلىدىكەن . ئۇنىڭدىن كۆرە مۇشۇلارغا ، مۇشۇ دوختۇرلارغا بويسۇناي ، تەقدىرىمنى مۇشۇ دوختۇرلارنىڭ قولىغا تاپشۇراي . كىم بىلىدۇ ؟ ساقىيىپ قالامدىمەن تېخى ! ئاھ ، خۇدا ئۆزۈڭگە قويدۇم .

داۋالاش يەنە باشلاندى . نېمە ئۈچۈنكىن بۇ نۆۋەت دوختۇرلار خېلى مۇلايىملىشىپ قالغان ئىدى . ھاجى ئىلاجسىزلىق ، ئاجىزلىق ئىچىدە ھاياتقا ئۈمىد باغلىدى ، ياشاشقا نىيەت قىلدى .

« دوختۇرلار مېنىڭ قان ۋە تېنىمدىكى ماخاۋ مىكروبىنى راستىنلا يوقىتالارمۇ ؟ بەلكىم ئۇلارنىڭ ئامالى باردۇر ، بولمىسا مېنى ئاتايىن ئايروپىلان بىلەن قوغلاپ تۈتۈپ كېلەرمىدى . ناۋادا مەن ساقىيىپ قالسام ، بۇ يەرگە پۈل ئىئانە قىلىمەن ، ئۆزۈم قول سېلىپ ، باش بولۇپ بۇ يەرنىڭ شارائىتىنى ياخشىلايمەن ، ئۆيلىرىنى يېڭىلايمەن ، كېسەللەرنىڭ تامىقىنى ياخشىلايمەن ، دوختۇرلارغا تون كىيدۈرىمەن ، يەنە ، يەنە دوختۇرلارغا يىلدا بىر قېتىم تارقىتىدىغان مۇكاپات تەسىس قىلىمەن . يەنە ، يەنە ... »

ھاجىنىڭ بۇ لاگىرغا قايتا كەلگىنىگە ئىككى ھەپتە بولۇپ قالدى . بىر كۈنى مەسئۇل دوختۇر ئۇنى مۇنچىغا كىرىپ يۇيۇنۇشقا بۇيرۇدى . ئۇ يۇيۇنۇۋېتىپ بەدەنلىرىگە زەن سالدى ـ دە ، ئۆز كۆزىگە ئىشەنمەيلا قالدى . يېنىش ـ يېنىشلاپ قارىدى . دېمىسىمۇ ئۇنىڭ بەدەنلىرىدە ئۆزگىرىش بولۇپ ، تېرىلىرى خېلى ئوبدانلا سىلىقلىشىپ قالغان ئىدى . تېرىسىنىڭ بۇزۇلغان جايلىرىدىن ئېقىپ تۇرىدىغان قان ـ زەردابلار توختىغان ئىدى .

ئەتىسى مەسئۇل دوختۇر ئۇنىڭ بەدىنىگە دورا سۈركەۋېتىپ تولىمۇ ھەيرانلىق ھېس قىلدى . « بۇ راستتىنلا ھاجىمۇ ياكى باشقا بىرىمۇ ؟ » دەيتتى دوختۇر ئۆز ـ ئۆزىگە . ئەجەب ھە ، ئۇنىڭ بەدەنلىرىدە بولغان ئۆزگىرىش كىشىنى ھەيران قالدۇرىدىغۇ ؟

دوختۇر كۆڭلىدىكى خۇشاللىقىنى سىرتقا چىقارمىدى . چۈنكى ، ئۇ تېخىچە ئۆز پەرزىنىڭ توغرا ـ خاتالىقىغا ئىشەنچ قىلالمايتتى . ئۇ مۇنداق كېسەللەردىن بىرمۇنچىنى داۋالىغان ، بەزى كېسەللەردە مۇشۇنداق ئازراق ئۆزگىرىش بولۇپلا ئەسلى

هالىتىگە قايتىش بولغان ، « ۋاھ ، ساقىيىپ قالىدىغان بولدى » دېگەن ئۇمىدلىرى يوققا چىققان ئىدى . شۇڭا ، ئۇ يەنە قاراپ بېقىش قارارىغا كەلدى . ئۇ ھاجىغا « بۇگۈن مۇنچىدا يەنە بىر قېتىم يۇيۇنۇۋال ، ئىسكىدە بولسۇن ، كەچقۇرۇن چوقۇم يۇيۇنۇپ يات » دېدى .

ئەتىسى ئەتىگەندە مەسئۇل دوختۇر ھاجىنى يەنە بىر قېتىم تەكشۈرۈپ كۆرۈپ ، بۇ بىر كېچىدە ئۇنىڭ بەدەنلىرىدە بولغان ئۆزگىرىشلەر گە ھەيران قالدى .

ـــ سەن ئاپىتاپتا ئوبدان قاقلىنىپ تۇر ، ـــ دەپ بۇيرۇق بەردى دوختۇر ھاجىغا ۋە ئالدىرىغان ھالدا ماخاۋ كېسەللىكىنى داۋالاش بويىچە مۇشۇ لاگىر ، ھەتتا بۇ شەھەردە داڭ چىقارغان پروفېسسور ئابدۇقادىر ئەپەندىنىڭ ئىشخانىسىغا كىرىپ ئەھۋال تونۇشتۇردى .

ئابدۇقادىر ئەپەندى ھاجىنىڭ بەدىنىگە قاراپ ھەيرانلىق ئىچىدە ئاغزىنى ئېچىپلا قالدى . گەرچە ئابدۇقادىر ئەپەندىنىڭ ماخاۋ كېسەللىكىنى داۋالاش ۋە تەتقىق قىلىش بىلەن شۇغۇللىنىۋاتقىنىغا 30 يىلدىن ئاشقان بولسىمۇ ، ماخاۋ كېسەللىكىگە گىرىپتار بولغان كېسەللەردىن مۇنداق تېز ساقىيىپ كەتكەنلىرىدىن تېخىچە بىرەرىنىمۇ كۆرۈپ باقمىغان ئىدى . بۇ بىر مۆجىزە ، يېڭى كەشپىيات ئىدى .

ـــ ھېچ ئىشەنگۈم كەلمەيدۇ ، ـــ دېدى ئابدۇقادىر ئەپەندى ھاجىنىڭ تېرىسىدىن ئالغان ئەۋرىشكە ، قان ۋە ئىسپىرىمىنى قايتا ـ قايتا تەكشۈرگەندىن كېيىن ، يارىدەمچىسىگە ، ـــ مەن ئۆزۈمگە ، ئۆز كۆزۈمگە زادىلا ئىشەنمەي قېلىۋاتىمەن ، ھاجىدا نەدىمۇ ماخاۋ كېسەللىكىنىڭ ئالامەتلىرى بولسۇن ، ئىلگىرىكى تەكشۈرۈشلەردە ئۇنىڭدا ماخاۋ كېسەللىكىدىن سىرت پەرزەنت كۆرۈلمەسلىك ئاجىزلىقىمۇ كۆرۈلگەن ئىدى ، مانا

ئەمدى ئۇ ماخاۋ كېسەللىكىدىن ساقىيىش بىلەنلا قالماي ، يەنە پەرزەنت كۆرۈش ئىقتىدارىمۇ ئەسلىگە كەپتۇ ، بۇ بىر مۆجىزاتقۇ ئاخىر .

— راست ، بۇ لاگېرىمىز ئۈچۈن زور خۇشاللىق ، — دېدى پروفېسسورنىڭ يارەمچىسى .

ئابدۇقادىر ئەپەندى ئەتراپلىق ئويلىنىشقا باشلىدى : «ھازىر ئىلىم - پەن دۇنياسىدا ماخاۋ كېسەللىكىنى داۋالاش ئۇ- چۈن ياسالغان دورىلارنىڭ ھەممىسى مۇنداق تېز ئۈنۈم بەرگەن ئەمەس . بۇ ، زادى نېمە ئۈچۈن ؟ بىز ھاجىغا ئالاھىدە دورا ئىش- لەتمىدۇق ، باشقا كېسەللەرگە ئىشلەتكەننى ئىشلەتتۇق ، باشقا كېسەللەردە مۇنداق ئۆزگىرىش بولغىنى يوق ، ھاجىدا بۇنچە تېز ... ئىلگىرى مۇنداق كېسەللەر بۇ لاگىردا ئاز دېگەندە بىر يىل ياكى يېرىم يىل داۋالىناتتى . بىز ئىشلەتكەن ۋە ئىشلىتىۋاتقان دورىلارنىڭ تەسىرى شۇنچە ئاستا ئىدى . لاگىردىن چىققاندىن كېيىنمۇ بەش - ئالتە يىلغىچە ئۇزمەي دورا - ئوكۇل ئىشلىتىش كېرەك ئىدى . بۇ ھاجى دېگەن بىمارنىڭ شۇنچە تېز ساقىيىشىدا چوقۇم بىر سىر بار . ھاجى ئاشۇ قۇملۇقتا قېچىپ يۈرگەن چاغدا ، ئاشقى دۇنيانىڭ تەسىرىگە ئۇچرىغانمۇيا ! شۇنداق ، شۇنداق . ئۇ، نامەلۇم ئاسمان جىسمىنىڭ تەسىرىگە ياكى ئۇچار تەخسە دېگەنلەرنىڭ بۇ ئالەمدە لەيلەپ يۈرگەن رېئاكتىپ نۇرىغا دۇچ كەلگەن . يا بولمىسا ئۇ ئاشۇ جەزىرىدە ئۇسسۇزلۇق ۋە ئاچلىققا پايلىماي بىرەر گىياھقا ئېغىز تېگىپ قالغان . شۇنى قەتئىي مۇ- قىملاشتۇرۇش كېرەككى ، ئۇ لاگىردا تۇرغان مەزگىللەردە بىز ئىشلەتكەن ھەرقانداق دورا - ئوكۇللار بۇنداق كارامەتلىك ئە- مەس » . پروفېسسور ئابدۇقادىر ئەپەندى ئۇيان ئويلاپ ، بۇيان ئويلاپ بۇ ئىشنىڭ ھېچ تېگىگە يېتەلمەي ئاخىر بىمارنىڭ ئۆزى بىلەن بۇاستە كۆرۈشۈش قارارىغا كەلدى .

— ئىنىم هاجى، مەن سورىغان سوئاللارغا ئەينەن جاۋاب بېرىڭ، بۇ مېنىڭ سىزدىن ئۆتۈنىدىغىنىم، — دېدى ئابدۇقادىر دوختۇر هاجىغا.

— سوراڭ، سوراۋېرىڭ، — رازىلىق بىلدۈردى هاجى.

— سىز قۇملۇقتا قېچىپ يۈرگەن چاغلاردا ئۇ يەردە قانداق نەرسىلەر بىلەن ئۇچراشتىڭىز، — دېدى ئابدۇقادىر دوختۇر هاجىغا تېخىمۇ يېقىن كېلىپ، — نېمىلەرنى كۆردىڭىز؟ مەسىلەن، نامەلۇم بىرەر جىسىمدىن چېچىلغان نۇرغا ئوخشاش... نېمە يەپ، نېمە ئىچتىڭىز؟ مەسىلەن، قانداق گىياھ، قانداق سۇ، بۇلارنى بىزگە دەپ بەرسىڭىز؟ بۇ ئىشنىڭ هەممىمىزگە پايدىسى بار، ئىنىم سىزگە راست گەپنى دېسەم، سىز ساقايدىڭىز. سىز-دىكى ئۆزگىرىش ۋە مۇنداق تېز ساقىيىش تاشقى ۋە ئىچكى ئامىلنىڭ بىرلىشىشى بىلەن مۇناسىۋەتلىك. سىز تەلتۆكۈس ساقايدىڭىز، بۇ تولىمۇ خۇشاللىنارلىق ئىش. شۇڭا سىز بىزگە ئاشۇ چۆلدە يېگەن ياكى ئىچكەن نەرسىلىرىڭىزنى ئېيتىپ بەرسىڭىز، بۇ ئامەتتىن باشقىلارمۇ بەهرە ئالسا.

— مەن راستتىنلا ساقايدىممۇ؟ — دېدى هاجى ئابدۇقادىر ئەپەندىنىڭ گېپىنىڭ داۋامىنى ئاڭلاشقا تاقەت قىلالماي.

— كېسىپ ئېيتمەنكى، سىز ساقايدىڭىز! ئەمما...

— ئەمما، يەنە ئازراق چالىسى بار دېمەكچىما؟

— ياق، مېنىڭ دېمەكچى بولغىنىم، سىز ئاشۇ چۆلدە...

— مەن ساقىيىپتىمەن. مەن راستتىنلا ساقىيىپتىمەن، — هاجى دوپپىسىنى ئاسمانغا ئېتىپ لاگىرنىڭ هويلىسىنى يۈگۈرۈپ ئايلىنىپ، ئۆزىنىڭ بۇ مەرەز كېسەللىكتىن ساقايغانلىقىنى ناماياش قىلدى. ئابدۇقادىر دوختۇر قاتارلىق «ئاق خالاتلىق پەرىشتە» لەرمۇ هاجىنىڭ بۇ چەكسىز شادلىقىغا ئورتاقلاشتى، مەمنۇن بولۇشتى. ماخاۋ كېسەللىكىگە گىرىپتار بولغان باشقا بە-

مارلار هاجىغا مەۋسى كېلىپ كۆزلىرىگە ياش ئېلىشتى ۋە :

ـــ ئاللا ئىگەم ، بىزمۇ هاجىغا ئوخشاش بەندەگىنى ، بىزگىمۇ ئىچ ئاغرىتقىن ، بىزگىمۇ شىپالىق بەرگىن ، ـــ دەپ دۇئاغا قول كۆتۈرۈپ ناله قىلدى ، ـــ ئارقىدىنلا هاجىغا قاراپ :

ـــ هاجى سەن قانداق قىلىپ بۇ كېسەللىكتىن شۇنچە تېز قۇتۇلدۇڭ . بۇ سىرنى بىزگىمۇ ئېيتىپ بەرگىن ؟! بىزمۇ ئامان قالايلى ... دېدى .

بىراق تەقدىر داشلارنىڭ بۇ ناله ـ پەريادى ، قانلىق كۆز يېشى هاجىغا زادىلا تەسىر قىلمىدى . ئۇ ئۆزىنىڭ تېخى تۇنۇگۈنكى بىچارىلىقىنى ئۇنتۇپ ، هايات ـ مامات ئارىلىدا جان تالىشىۋاتقان بۇ كېسەللەردىن نەپرەتلەنمەكتە ، ئۇلارنى مازاق قىلىپ كۈلمەكتە ئىدى . بۇ ئىشتىن هەم غەزەپلەنگەن ، هەم تىت ـ تىت بولغان ئابدۇقادىر ئەپەندى كۆز يېشى قىلىۋاتقان كېسەللەرگە تەسەللى بېرىپ :

ـــ خاتىرجەم بولۇڭلار ، هاجىدىكى كېسەللىك مۇشۇ لاگىردا ، بىزنىڭ قولىمىزدا شىپا تاپتى ، سىلەرمۇ ئانچە ئۇزاققا قالماي كېسەللىكتىن خالاس بولىسىلەر ، ـــ دېدى ئۇلارنىڭ كۆڭلىنى ياساپ .

ـــ ئەپەندىم توغرا ئېيتتىڭ ، ـــ دېدى هاجىنى داۋالىغان مەسئۇل دوختۇر ، ـــ سىلەرنىڭ كېسەللىكتىن خالاس بولۇشىڭلارغا ئاز قالدى .

ـــ ئىنىم هاجى سىز ساقايدىڭىز ، لېكىن باشقىلار يەنە كېسەللىك ئازابىنى تارتىۋاتىدۇ ، ـــ دېدى ئابدۇقادىر ئەپەندى هاجىنىي يەنە ئىشخانىسىغا چاقىرتىپ ئوچۇق ـ يورۇقلۇق بىلەن ، ـــ بۇ سەۋەبلىك ئالەم ، هەر ئىشنىڭ بىر سەۋەبى بولىدۇ . سىز بىز بەرگەن دورىدىن باشقا بىرنەرسە بىلەن ئۇچراشقان ياكى ئۆزگىچە بىر نەرسىنى ئىستېمال قىلغان . سىز شۇ نەرسىنى

بىزگە ئېيتىپ بەرگەن بولسىڭىز ، بۇ يەردىكى باشقا كىسەللەرمۇ سىزگە ئوخشاش بەختتىن بەھرىمان بولسۇن .

ھاجى جاۋاب بەرمەستىن خىيال قىلىشقا باشلىدى . « راست ، ماڭا نېمە پايدا قىلدى ، مەن نېمە بىلەن ئۇچراشتىم ، نېمە يېدىم . قۇملۇقتا كۆرگەن ، يولۇقتۇرغانلىرىم بىلەن بۇ ئىش باغلىنىشلىقمۇ - يوق ؟ ئەجدادىم ئېتىقاد قىلغان بۇت ، ئىلاھىي بۆرە ، بۇ بۆرە باشلاپ بارغان ، ئەتراپىدا قورقونچلۇق يىلانلار كۆشۈلداپ تۇرغان بۇلاق ... ھە ، راست ، مەن ئاشۇ كۆك بۆرىگە ئەگىشىپ بېرىپ ئاشۇ بۇلاقنى يولۇقتۇرغان ، بۇلاق سۈيىنى قېنىپ - قېنىپ ئىچكەن ، يۈيۈنغان ، لاي - لەشلىرىنى خۇدۇمنى بىلمەي يېگەن . توغرا ، توغرا ، ماڭا ئاشۇ بۇلاق سۈيى شىپا بولغان . مەن ئاشۇ بۆرىگە يولۇقمىغان بولسام ، ئەگىشىپ ماڭمىغان بولسام ، بۇلاقنى يولۇقتۇرمىغان ، ئۇنىڭدىكى شىپالىق سۈغا چۆمۈلمىگەن بولسام ، مانا بۇگۈن شىپا تاپمىغان بولاتتىم . ماڭا شىپالىق ، يېگى ھايات بەخش ئەتكىنى ئاشۇ شىپالىق بۇلاق ، ئەمدى بۇ گەپلەرنى بۇ قاپاق باش دوختۇرلارغا ئېيتىپ بېرىمەنما ؟ ئەمدى مەن ساقايدىم ، ماڭا يەنە پۇل كېرەك ، مال دۇنيا كېرەك . ئېيتىپ بەرسەم ماڭا نېمە پايدىسى ، ئادەم دېگەن ئۆزىگە پايدىلىق ئىشلارنى قىلىدۇ . ئەگەر ئېيتىپ بەرسەم ، بۇلار كىسەللىككە گىرىپتار بولغان باشقا كىسەللەرنى ئايروپىلان بىلەن ئاشۇ بۇلاقتا ئېلىپ بېرىپ يۇيۇندۇرۇپ ساقايتىدۇ ، بۇنىڭ مەن بىلەن نېمە ئالاقىسى ، ئۇنىڭدىن كۆرە ، بۇ سىرنى مەخپىي تۇتۇپ ، بۇ لاگىردىن چىققاندىن كېيىن ئۆزۈم « ماخاۋ كىسەللىكلىرىنى داۋالاش ئورنى » قۇرۇپ ، ئاشۇ بۇلاق سۈيىنى ئىشلىتىپ پۇل تاپمامدىمەن . توغرا ، شۇنداق قىلىشىم كېرەك ، مىليون - مىليونلاپ پۇل يەنە مېنىڭ يانچۇقۇمغا كىرمەمدۇ ؟ بۇ دېگەن رىقابەت دەۋرى ، 〈ئۆزۈڭ بىلگەن يولنى ئاتاڭغا ئېيتما〉

دەپتىكەن . بۇ نامرات ئەپەندىم ، بۇ قاپاق باش دوختۇرلارغا ئېيتىپ بېرەمتىم ، بۇلار مېنى ئەخمەق كۆرۈپتۇ - دە »

ئادەم دېگەن تولىمۇ ئۆزگىرىشچان مەخلۇق . ھاجى ماخاۋ كېسەللىكىدىن ساقايسا ، بۇ لاگىرنى يېڭىلايدىغان ، ياتاقلىرىنى قايتىدىن سالىدىغان ، مۇھىتنى ئۆزگەرتىدىغان ، دوختۇرلارغا تون كىيدۈرىدىغان ، ھەتتا يىلدا بىر قېتىم تارقىتىدىغان مۇكاپات تەسىس قىلىپ ، يەنە ، يەنە ... نۇرغۇن ، نۇرغۇن ئىشلارنى قىلىدىغان بولغان ئەمەسمىدى ؟ قېنى ئۇنىڭ ۋەدىسى ، قېنى ئۇنىڭ ياخشى نىيەت ، ياخشى كۆڭلى ، ئۇ ساقىيۋېلىپلا بۇ ۋەدىسىدىن يېنىۋالدى . ئادەملەردىكى ئىنساپ - دىيانەت ، كۆيۈنۈش ، ئۆزئارا مېھرىبانلىق دېگەنلەر نەگە كەتتى ، ئادەملەر شۇنچە قىزىل كۆز بولۇپ كەتكەنمىدۇ ؟

بۇگۈن « ھاجى ساقايدى » دەپ دېئاگنوز قويۇلغىنىغا ئالتە كۈن بولغان بولسىمۇ ، دوختۇرلار ئۇنى تېخىچە لاگىردىن چىقارمىغان ئىدى . ئابدۇقادىر ئەپەندى ئۇنى ئاشۇ « سىر »نى بۇگۈن بولمىسا ئەتە ئېيتىپ بېرىدۇ ، تېخى ئېسىگە ئالالمايۋاتسا كېرەك ، ـــ دەپ تۇرۇۋاتاتتى . ئۇ ھاجىنىڭ « ئالا كۆڭۈل »ىنى تېخى بىلمىگەچكە ، ئۇنىڭغا « توختاپ تۇرۇڭ ، دېئاگنوزنى مۇقىملاشتۇرايلى » دەپ كەلگەن ئىدى . ھاجى ھەممىنى ئۇنتۇغان بولۇپ تولىمۇ خۇشال ئىدى . توۋا ، خۇشاللىق ھەممىنى ئۇنتۇلدۇرامدىغاندۇ ؟

مۇشۇ كۈنلەردە ئابدۇقادىر ئەپەندىنىڭ كۆڭلى ئىنتايىن پاراكەندە بولۇپ ، ھەسرەتلىك تىناتتى . يۈرىكىنى قانداقتۇر بىر نەرسە سىقىپ ئازابلايتتى . ھاجىدىن ئاشۇ « سىر »نى سوراپ بىلىۋېلىشنى ئويلايتتى . ئابدۇقادىر ئەپەندى بۇ كېچىمۇ تۇزۇك ئۇخلىيالمىدى .

ئەنىگەن ، كۈن تېرەك بويى ئۆرلىگەن چاغ . لاگىرنىڭ

چوڭ دەرۋازىسىدىن ئالىي دەرىجىلىك ئۇچ كىچىك ماشىنا توپا توزىتىپ كىرگەنچە كېسەلخانا بىناسىنىڭ ئالدىدىكى كەڭرى مەيدانغا كېلىپ توختىدى. ماشىنىنىڭ بىرسىدىن c شەھىرىنىڭ شەھەر باشلىقى ھاپىز ۋە مۇئاۋىن شەھەر باشلىقى شاكىر، مەخسۇت ئىمام، ئىبراھىم دوختۇر؛ يەنە بىرسىدىن ھاجىنىڭ دا-دىسى سەمەت ئاخۇن، ھاجىنىڭ خوتۇنى ھەمرا خېنىم، قىزى راھىلە ۋە ئوغلى زۇنۇن چۈشتى. يەنە بىر ماشىنىدا شوپۇردىن باشقا ئادەم يوق ئىدى. ئۇلارنىڭ ھەممىسى بىر دەستىدىن گۈل كۆتۈرۈۋالغان ئىدى. ھاجى ياتاقنىڭ دېرىزىسىدىن ئۇلارنى كۆرۈپ يۈگۈرۈپ چىقتى.

— مانا، مانا مەن قەدىردانلىرىم، سىلەر مېنىڭ ساقايغانلىقىم توغرىسىدىكى خەۋەرنى ئۇقۇپسىلەر — دە، قانداق ئۇقتۇڭلار؟

— مۇشۇ يەردىن تېلېگرامما باردى، شۇنىڭ بىلەن بۈ يەرگە قاراپ چاپتۇق.

شەھەر باشلىقلىرى، سەمەت ئاخۇن، مەخسۇت ئىمامىلار ھاجى بىلەن قەدىردانلارچە قول ئېلىشىپ كۆرۈشتى، ئۇنى تەبرىكلىدى. ئوغلى، قىزى ھاجى بىلەن يىغلاپ تۇرۇپ كۆ-رۈشتى، ھەمرا خېنىم ھاجىنىڭ بوينىغا بىر ھازا گىرە سېلىپ تۇرۇۋالدى ۋە خۇشاللىقىدىن ئېسەدەپ يىغلۇەتتى. شۇ ئاردا بۇ مەيدانغا يېتىپ كەلگەن ئابدۇقادىر ئەپەندىمۇ ھاجىنىڭ دوستلىرى ۋە ئائىلىسىدىكىلەر بىلەن تەڭ خۇشال بولدىيۇ، تو-لىمۇ ھەيران قالدى. ئۇ: «كىم تېلېگرامما بېرىپ بۇلارنى چاقىرتقاندۇ؟ مېنىڭ يارەمچىمۇ، ھاجىنى داۋالغان باش دوختۇرمۇيا؟» دېگەنلەرنى ئويلاپ كۆڭلى بىرقىسما بولۇپ قالدى. دېگەندەك بۇ تېلېگراممىنى ئابدۇقادىر ئەپەندىنىڭ يار-دەمچىسى بەرگەن ئىدى. شۇ ئەسنادا يارەمچى دوختۇر بۇ

مەيدانىدا پەيدا بولدى . ئۇ نەق مەيداندىلا ھاجىغا : « ھاجى ، بۇ تېلېگراممىنى مەن بەرگەن ، تۇغقانلىرىڭنى مەن چاقىرتقان ، ماڭا ئەمدى سۆيۈنچە بېرەرسەن » دېمەكچى بولدىيۇ ، نومۇس كۆچىدىن توختاپ قالدى . ئۇنىڭ ئۇستىگە ھاجى تېلېگراممۇ بەرگۈچىنى سۈرۈشتۈرۈپمۇ يۈرمىدى . ھاجى ئۇچۇن بۇ كىچىك ئىش ئىدى .

ـــ سىز ساقايدىڭىز ، يەنە ، يەنە بىر گە ياشايدىغان ، بۇ ئالەمنىڭ راھەت ـ پاراغەتلىرىدىن بىر گە ھۇزۇرلىنىدىغان بولدۇق ، ـــ دېدى شەھەر باشلىقى ھاپىز خۇشامەت تەلەپپۇزىدا ، ـــ ئەسلىدە سىزنى خېلى بۇرۇنلا يوقلاپ كېلىش نىيىتىم بار ئىدى . لېكىن سىز گە مەلۇم ، بەك ئالدىراش بولۇپ كەتتىم ، بۇ گۇن ـ ئەتە باراي دەپ تۇرسام دادىڭىز « ساقايدى » دېگەن تېلېگراممۇ ئېلىپ كىرىپتۇ . شۇڭا ئالدىراپلا كەلدۇق ، بىز ئۇچۇن ئامەت ، بەخت دېگەن مۇشۇ .

ـــ مەنمۇ سىلەرنى سېغىنغان ، ـــ دېدى ھاجى ھاياجانلىنىپ ، ـــ بەك سېغىنغان .

ـــ بۇ كاستۇم ـ بۇرۇلكىنى كىيۈۋېلىڭ ، ـــ دېدى مۇئاۋىن شەھەر باشلىقى شاكىر ، ـــ تېز بولۇڭ ، بۇ جەندىلەرنى سېلىۋېتىڭ ، ـــ ئۇ ھاجىنىڭ ئۇچسىدىكى « بىمارلار كىيىمى » نى كۆرسىتىپ ، ـــ بۇ يەردىن تېز كېتەيلى .

ـــ قېنى ماڭايلى ، ـــ دېدى ھاپىز ، ـــ ھاجى سىز كىيىم يەڭگۈشلەپ بولغاندىن كېيىن ھەمرا خېنىم بىلەن مېنىڭ ماشىنامدا ئولتۇرۇڭ ، بىز ئاۋۇ ماشىنىغا چىقايلى ، مەن بۇ ماشىنامنى سىز ئۇچۇنلا ئېلىپ كەلگەن ، ـــ ھاپىز ھاجىنىڭ قولتۇقىدىن يۆلەپ ماشىنىغا چىقاردى .

ھەمرا خېنىم ھاجىنىڭ يېنىدىن ئورۇن ئالدى . شوپۇرنىڭ يېنىدىكى ئورۇن بوش ئىدى . ئىبراھىم دوختۇر بۇ

ئورۇنغا چىقىپ ئولتۇرغاندىن كېيىن دېدى :

ـــ ھاجىم ، مەن سىزنىڭ دوختۇرىڭىز ، يولدا سالامەتلىكىڭىز گە مەسئۇل بولۇشۇم كېرەك . بۇ شەھەر باشلىقىنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشى .

ـــ بوپتۇ ئەمىسە ، ماڭايلى ، قېنى ، شوپۇر ئۇستام يول ئالسىلا ، ـــ دېدى ھاجى ماشىنىنىڭ ئەتراپىدا قاراپ تۇرغان دوختۇر ۋە سېستىرالارغا « خوش » دەپ قويۇشقىمۇ رايى بارماي .

ـــ ھاجى ئىنىم ، ئۆتۈنۈپ قالاي ، ـــ يالۋۇردى ئابدۇقادىر ئەپەندى پىكاپنىڭ ئىشىكىنى ئېچىپ ، ھاجىغا تەلمۇرۇپ ، ـــ ھېلىقى سوئالغا بىر ئېغىزلا جاۋاب بېرىۋېتىپ مېڭىڭ ، سىزدىن خۇش بولۇپ قالاي .

ـــ ھۆرمەتلىك دوختۇر ، بولدى قىلىڭ ، ـــ دېدى ھاجى مەنىستىمەسلىك نەزىرى بىلەن ، ـــ تولا كاللامنى ئېلەشتۇرمەڭ ، كەيپىمنى بۇزماڭ . مەن ھېچكىمگە قەرزدار ئەمەس . بۇ لەنىتي جايدىن پاتراق كەتكىلى قويۇڭ .

ھاجى ئابدۇقادىر ئەپەندىنىڭ مەيدىسىدىن ئىتتىرىۋېتىپ پىكاپنىڭ ئىشىكىنى « جاق» قىلىپ ياپتى ـ دە ، « ئۇستام مېڭىڭ » دەپ توۋلىدى .

ھاجى ئولتۇرغان پىكاپ لاگىر دەرۋازىسىدىن ئۇچقاندەك چىقىپ كەتتى ، ئابدۇقادىر ئەپەندى دىلى ئازار يېگەن ، كۆڭلى پاراكەندە بولغان ھالدا ، لاگىر دەرۋازىسىدىن ئارقىمۇئارقا چىقىپ كېتىۋاتقان ئالىي پىكاپلارغا قارىغىنىچە جايىدا قېتىپ تۇرۇپ قالدى ۋە ئاستا ـ ئاستا ئېسىگە كېلىپ ، ـــ ئۆزۈ ـ ئۆزىگە دېدى : « خەپ سېنى ھاجى ، سېنىڭ مۇشۇ قىلغىنىڭغا ... ماقۇل ، سەن كېتىۋەر ، سەن كەتكەن بىلەن ساڭا قويۇلغان دېئاگنوز ، سېنىڭ قان تېپىڭ ، قېنىڭدىن ئالغان ئەۋرىشكە مېنىڭ قولۇمدا . سېنىڭ قان تومۇرۇڭ ۋە تېنىڭدىكى ماخاۋ مىكروبىنى كۆيدۈرۈپ

تاشلىغان ، پاك ـ پاكىز تازلىغان شىپالىق دورا ، ئاشۇ شىپالىق نەرسە ھەرگىز سېنىڭ ئۆزۈڭدە ئەمەس ، ئۇ مۇشۇ ئانا تۇپراقتا . مۇشۇ تۇپراق قويىندا . مەن ئۇنى چوقۇم تاپالايمەن . سەن كىر- گەن ، سەن ماڭغان قۇملۇقتا كىرىمەن ، ئىز ئىزدەيمەن ، تەكشۈرىمەن ، تەتقىق قىلىمەن . ئاخىر شۇ شىپالىق نەرسىنى تا- پىمەن ، ئاشۇ نەرسىنى يېشىمەن ، سېنى تۇتۇپ كېلىشكە يارەملەشكەن ھاۋا ئارمىيە جەڭچىلىرى ھېلىقى ئايروپىلانىنى يەنە يارەمگە بېرىدۇ ، نىشانىنى پەرق ئېتىۋېلىپ پىيادە مېڭىپ ياكى تۆگە مىنىپ بولسىمۇ ئاشۇ شىپالىق نەرسىنى تاپىمەن ، ساڭا ئىل- لىق چىراي ئاچقان ، ساڭا شىپالىق دورا ھەدىيە قىلغان تۇپراق مېنىمۇ نا ئۈمىدتە قويمايدۇ ، ئاشۇ شىپالىق نەرسىنى مەندىنمۇ ئا- يىمايدۇ . چۈنكى بۇ تۇپراق ھەممىمىزنىڭ مېھرىبان ئانىسى ... ! »

1990 ـ يىل 4 ـ ئاي ، ئاقتۇ



قارلىق تاغدا

يولدا

تاغ باغرىنى بويلاپ كەتكەن يىلان باغرى تاشيولدا كېتىۋاتقىنىمىزغا تۆت سائەتتىن ئاشتى. ئۇستىگە سېرىق برې-زېنت يېپىلغان ھەربىي ماشىنا ئارقىسىدا قويۇق چاڭ - توپىلارنى قالدۇرۇپ تېز كېتىۋاتاتتى، ماشىنا ئېگىزلىككە ئۆرلىگەنسېرى، ماتوردىن بىر خىل بوم، تىترەك ئاۋاز چىقماقتا ئىدى.

چوڭلىرىمىز 20 ياشقا، كىچىكلىرىمىز ئەمدىلا 18 ياشقا تولغان، ھەر مىللەتتىن بولغان 20 نەچچە جەڭچى ماشىنا ئۈستىدە سىغدىلىشىپ ئولتۇرۇپ، بىردەم ياڭراق ئاۋاز بىلەن ناخشا ئېيتىساق، بىردەم ئۆزئارا چاقچاقلىشاتتۇق. ئېيتىۋاتقان ناخشىلىرىمىزنىڭ ئاھاڭى بىلەن ئۆزئارا چاقچاقلىرىمىزنىڭ ئورامىغا ئەندىكىش، ئەنسىرەش ۋە خۇشاللىق ئارىلىشىپ كەتكەن ئىدى. ئادەملەر ھەرقانداق چاغدا ئۆزى، ئۆزىنىڭ كەلگۈسى توغرىسىدا باش قاتۇرىدۇ. بۇگۈن بىز ـــ 20 نەچچە يېگى جەڭچى ئەزىز يۇرتىمىز، ئاتا - ئانا، قوۋم - قېرىنداش،تونۇش - بىلىش،يار - دوستلىرىمىزدىن ئايرىلىپ يېگى ماكان، يېگى بىر تۇرمۇشقا قەدەم تاشلاۋاتىمىز. « بىز بارىدىغان يەر قانداقراق يەردۇ ؟ چۆلمىدۇ، ئاۋاتمىدۇ ؟ تاغ بولغاندا قانداقراق تاغدۇ ؟ ياپيېشىل

ئارچا قارىغاي ، گۈل - گىياھلارغا ئورالغان گۈزەل تاغلارنىڭ باغرىمدۇ ياكى ھەر كۈنى قار - شۇرغان ھۇۋلاپ تۇرىدىغان ، كۆك مۇز ، ئايئاق قار بىلەن قاپلانغان تاغلارنىڭ باغرىمدۇ ؟ » مەن بۇلارنى ئالدىن قىياس قىلىپ بىلىشكە تىرىشاتتىم . باريدىغان گازارمىنىڭ ئاۋات يەردە ـــ ھاۋاسى ئوبدان ، گۈل - گىياھلىق ، ياپيېشىل قارىغايدىن تاغنىڭ باغرىدا بولۇشىنى ئارزۇ قىلاتتىم . ئەڭ ياخشىسى يېقىن يەردە پوچتىخانا بولسىكەن دەيتتىم ، مۇندىق بولغاندا ئانام بىلەن پات - پات خەت ئالماشتۇرۇپ تۇرۇشقا ئوڭايلىق تۇغۇلاتتى ، گېزىت - ژۇرناللارنى ۋاقتى - ۋاقتىدا كۆرەلەيتتىم . ئۇنىڭدىن باشقا ، قاتنىشى قۇلايلىق بولسا تېخىمۇ ياخشى بولاتتى . ئۆيۈمدە بىرەر خەۋپلىك ئەھۋال يۈز بېرىپ قالسىمۇ ، بىرەر جىددىي كېسەللىككە مۇپتىلا بولۇپ قالساممۇ شەھەردىكى دوختۇرخانىلارغا بېرىشقا ئوڭايلىق بولاتتى ...

مەن ماشىنا ئۈستىگە يېپىلغان سېرىق بىرىزەنتنى قايرىپ ، يولنىڭ ئىككى تەرىپىدە بۇلۇتقا باش تىرەپ تۇرغان ھەرەچىشلىق ، ئۇچما چوققىلىق ئېگىز تاغلارغا ، تاغنىڭ باغرىغا نەزەر سالدىم . سول تەرەپتە چوڭقۇر ھاڭ ، تاشتىن تاشقا سەكرەپ ئوخچۇپ ، بۇزغۇن چاچرىتىپ ھەيۋەت بىلەن شارقىراپ ئېقىۋاتقان دەريا سۈيى . دەرياغا كۆز تاشلىغىنىمدا تەنلىرىم ئىختىيارسىز جۇغۇلداپ كەتتى . نېمىدېگەن خەتەرلىك يول بۇ ؟ ئەگەر شوپۇر سەللابىخەستەلىك قىلىدىغان بولسا، كۆزنى يۇمۇپ - ئاچقۇچە بولغان ئارىلىقتا ئادەم ئۆزىنى ئاللانىڭ دەرگاھىدا كۆرمەكتىن باشقا ئامال يوقكەن . ماشىنا بىردەم غىڭشىپ - كۇ- چىنىپ ئېگىزگە چىقسا ، بىردەم غۇرقىراپ پەسكە شۇڭغۇيتتى . دەريا قىرغىقىدىكى ھاڭنىڭ ئۈستىدە تۇگمەس ئايلانمىلارنى ئايلىنىپ ، يىلانغا ئوخشاش تولغىنىپ ماڭاتتى . مەن دەريادىن كۆزۈمنى ئېلىپ ئۇ قاتتىكى تاغلارغا نەزەر سالدىم . تاغنىڭ بېلى

ۋە باغرىلىرىدا يىراق ئۆتمۈش زامانىنىڭ يادىكارلىقلىرى ۋە شاھىدى بولۇپ ئەسلىي ھالىتىنى ئاز - تولا بولسىمۇ ساقلاپ قالغان تار ، خەتلىك ئەگرى - بۈگرى چىغىر يوللارنىڭ ئىزناسى ئۇ يەر ، بۇيەردە كۆزگە تاشلىنىپ تۇراتتى . مەن ئىلگىرى بۇ يولنىڭ 1958 - يىللاردا ياسالغانلىقىنى ئاڭلىغان . ئەگەر بۇ يول ياسالمىغان بولسا بىز بۈگۈنكىدەك ماشىنىدا ئولتۇرۇپ ماڭالماي ، يوتقان - كۆرپىلىرىمىزنى يۈدۈپ ، ئاشۇ تاغ باغرىدىكى يىلان باغرى يولدا پىيادە ماڭاتتۇقمىكىن ؟ ياق ، ئۇنىڭدىن كېيىن چوقۇم ياسىلار ئىدى ، لېكىن ئەجدادلىرىمىز تاكى 1958 - يىلغىچە مۇشۇ يولدا ماڭغان . سودا - سېتىق بىلەن شۇغۇللىنىپ مال ئالماشتۇرۇپ تۇرغان . يولنىڭ خەتىرى ، جاپاسى ئۇلارنى باش ئەگدۈرەلمىگەن . بۇ يولدا قانچىلىغان سودىگەرلەر مالليرىدىن ، ھەتتا جانلىرىدىن ئايرىلىپ قالغان ، ھەجگە ماڭغان قانچىلىغان ئادەم مۇشۇ يولدا خەتەرگە ئۇچراپ ئارمان بىلەن ئالەمدىن ئۆتكەن . بۈگۈن ئۇنىڭغا ئوخشاشمايدۇ .

ماشىنا ئاستا ماڭماقتا ، يول ئېگىزلىمەكتە . ئۇستىنى قاپقارا تۇمان قاپلىغان قارلىق تاغلار يىراقتىن كۆرۈنۈشكە باشلىدى .

«بىز بارىدىغان گازارما زادى قەيەردە ، قايسىتاغنىڭباغرىدۇ؟»

بۈگۈن سەھەردە ۋىلايەتلىك قوراللىق ساقچى تارماق ئەتىرىتىنىڭ باشلىقى ، تۇەنجاڭ لاۋلى بىزنىڭ ئاقتاش مۇداپىئە ساقچىخانىسىغا بارىدىغانلىقىمىزنى ئۇقتۇرغان چاغدا سەبداشلىرىم قاتارىدا ئۆز ئىسمىمنى ئاڭلاپ يا خۇشال بولۇشنى ، يا خاپا بولۇشنى بىلەلمەي قالغان ئىدىم . مەن يېڭى ئەسكەرلەر لېيىنىدە مەشقىتە بىرىنچى ئىدىم . ئۇنىڭ ئۇستىگە تەشۋىقات ئىشلىرىدا كومانىدىرغا يارەملىشەتتىم ، خېتىم چىرايلىق ئىدى . پەيجاڭ ماڭا « جاسارەت ئەقلى - ھوشۇڭ جايىدا جۇمۇ سېنىڭ ، خېتىڭ چىرايلىق ، تارماق ئەترەت قوماندانلىق شتابىغا بىر ئالاقچى لازىم

ئىكەن . مەن سېنى چوقۇم مۇشۇ يەردە قالسۇن دەيمەن . يا ئالا-
قىچى بولارسەن ، يا خەت ئۇرغۇچى بولۇپ قالارسەن » دېگەن
ئىدى . ئۇ بۇ گەپنى باشلىققا دېمىگەنمۇ ، دېگەن بولسا بىزنىڭ
قوماندانلىق شتابىنىڭ مەندەك ئادەمگە ئېھتىياجى يوقمۇ ؟ ە ياكى
پەيجاڭ شۇنداق دەپ مېنىڭ كۆڭلۈمنى خۇش قىلىپ قويغانمۇ ،
بۇنىسى ماڭا نامەلۇم . مەن گازارمىغا تەقسىم قىلىندىم .

كېتىۋاتىمىز ، مەنزىل تېخىچە كۆرۈنمەيدۇ ، ھېلىقى
ئاقتاش ساقچىخانا دېگىنى قايسى دەريا ، قايسى كۆل ياقىسىدا ،
قايسى تاغنىڭ باغرىدۇ ؟ ئۇزۇن يولدا سىلكىنىشتىن ھارغىنلىق
يەتتىمۇ ياكى ئېگىز تاغ ھاۋاسىنىڭ تەسىرىدىنمۇ بەزىلەرنىڭ
كۆزى ئۇيقۇغا كەتكەن ، بەزىلەر ئاپتوماتلىرىنىڭ پاينىكىنى
ئىگىكىگە يۆلەپ جىمجىت ئولتۇرۇپ خىيال دەرياسىغا غەرق بول-
غان ، باياتىنقى جۇشقۇنلۇقنىڭ ئورنىنى خۇددى توختام سۈدەك
جىمجىتلىق ئىگىلىگەن ئىدى .

مانا مەن ئەسكەر بولدۇم ، ماش رەڭ ھەربىي كىيىم ئۇ-
چامغا چىقتى . بۇ يېڭى تۇرمۇش ، ھاياتنىڭ بىر يېڭى
سەھىپىسى . مەن يېڭى بىر يولغا قەدەم قويدۇم ، مېنى بۇ يولدا
قانداق ئىشلار ، قانداق شادلىق ، قانداق قايغۇ ، قانداق تەقدىر
كۈتۈپ تۇرغاندۇ ؟ شۇ تاپتا يەنە ئىلگىرىكى بەزىبىر ئىشلار كۆز
ئالدىمدىن ئۆتۈشكە باشلىدى .

مەن مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان ۋاقتىمدا تىل - ئەدەبىيات
دەرسىنى ياخشى كۆرەتتىم ، كۆڭلۈمگە يازغۇچى بولۇشنى پۈ-
كەن ، ئەدەبىيات ئوقۇتقۇچىسىمۇ مېنى ئالاھىدە ياخشى كۆرەتتى .
مېنى ئىلھاملاندۇراتتى . دەرستىن سىرتقى ۋاقىتلاردا ھېكايە ۋە
شېئىر توپلاملىرىنى ، رومانلارنى داۋاملىق كۆرەتتىم . ھەربىر
يەكشەنبىنى ناھىيىلىك مەدەنىيەت يۇرتىنىڭ كۈتۈپخانىسىدا
ئۆتكۈزەتتىم ، شېئىرلارنى يادلايتتىم ، ھېكايە ، رومانلار ، پو-

ۋېستلار ئۇستىدە پىكىر ۋە مۇلاھىرە يۈرگۈزەتتىم . مۇنداق ھەۋەسنىڭ مەندە قاچانلاردا ، نېمە سەۋەبتىن پەيدا بولۇپ قالغانلىقى ئۆزۈمگىمۇ نامەلۇم ئىدى . داۋاملىق ئۆز - ئۆزۈمگە « جاسارەت ، سەن كەلگۈسىدە ياخشى ئەسەرلەرنى ئىجاد قىلىپ خەلقىگە تەقدىم قىلالارسەنمۇ ؟ تىرىش ، كۆرۈنگەن تاغ يېراق ئەمەس » دەپ مەدەت بېرەتتىم . تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ 3 - يىللىقىدا ئوقۇۋاتقان ۋاقتىمدا ئەدەبىيات ئوقۇتقۇچىمىز بىزگە ، ئەھمەد يۈكنەكنىڭ « ئەتەبەتۇل ھەقايىق » دېگەن ئەسىرىنى كۈنسۇلتاتسىيە قىلىپ بېرىۋېتىپ شۇنداق دېدى : « مانا ، كۆرۈپ تۇرۇۋېسىلەر ، مىللىتىمىز ئىچىدە يۈسۈپ خاس ھاجىپ ، مەھمۇد قەشقەرى ، ئەھمەد يۈكنەكگە ئوخشاش ئاتاقلىق ئالىملار چىققان ، بىز ھازىر ئۇلارنى ماختاۋاتىمىز . مۇشۇلارنىڭ نامى بىلەن ئۆزىمىزنى قالتىس ھېسابلاۋاتىمىز . بۇ تارىخ ، لېكىن ئۆتكەنكى تارىخ ، ئۇلارغۇ بىزگە مۇشۇنداق ئۇلۇغ ئەسەرلەرنى قالدۇرۇپ كەتكەن ، ھازىرقى ياشلار ـــ سىلەر كەلگۈسىگە نېمە قالدۇرىسىلەر ؟ بىز كۇنلىرىمىزنى قەدىمكىلەرنى ماختاش بىلەنلا ئۆتكۈزەمدۇق ؟ پار ماشىنىسىنىڭ كەشپ قىلىنىشىدىن باشلاپ ھازىرغىچە 200 نەچچە يىل ئۆتتى ، ھازىرقى دۇنيا ئېلېكترون دەۋرىگە قەدەم قويدى . مانا مۇشۇ 200 نەچچە يىل داۋامىدا بىزنىڭ مىللىتىمىز نېمىنى كەشپ قىلدى » ، ئوقۇتقۇچى بىزگە تەكشى كۆز تاشلىدى . « بىزنىڭ مىللىتىمىز نېمىنى كەشپ قىلدى ؟ » بۇ سوئالغا ھېچكىم جاۋاب بېرەلمىدى . « بىزنىڭ ئالىملىرىمىز نېمە ئىش قىلدى ؟ باشقىلار نېمە ئۈچۈن تەرەققىي قىلدى ، ئالغا باستى ؟ بىزچۇ ؟ بىزدە ئېغىزغا ئالغۇدەك نېمە بار ؟ ھەتتا سەرەڭگىچىلىك بىرنەرسە كەشپ قىلىپ ، ئىنسانىيەتنىڭ تەرەققىياتى ئۈچۈن تۆھپە قىلماپتۇق ، ئەگەر دۇنيادىكى مىللەتلەر ئۆز كەشپىياتلىرىنى كۆتۈرۈپ چىقىپ ئالەمنى ئايلىنىپ نامايىش

قىلسا ، بىز قاتاردىن قالمىدىكەنمىز . ئۇنداق نامايىشلارغا كىم قۇرۇق قول قاتنىشالايدۇ ؟ بىزدە نېمە ئۇچۇن لۇتۇن بار ، نيۇتون يوق ؟ نېمە ئۇچۇن زەلىلى بار ، گالىلىي يوق ؟ ساۋاقداشلار تەرىشايلى ، ياشلىقتا ئىلىم - بىلىم ئۆگىنەيلى ، ئىلىم بىلەن پاراسەتنى بىرلەشتۇرەيلى . تارىخ ئۇستىدە ، تارىخىمىز ئۇستىدە قايتا ئويلىنايلى » . مەن شۇنىڭدىن كېيىن ھەممە دەرسلەرگە قەزىقتىم . « باشقىلاردىن ئىدىسۇن ، ئېينىشتىينىگە ئوخشاش ئالەمگە مەشھۇر كەشپىياتچى ؛ تولستوي ، پۇشكىنغا ئوخشاش يازغۇچى ، شائىرلار چىققان يەردە بىزدىن چىقماسمۇ ؟» دېگەنلەرنى خىيال قىلدىم . مانا شۇنداق ئارزۇ ، مانا شۇنداق ھەۋەسلەر بىلەن تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپ پۈتتى . ئالىي مەكتەپلەرگە ئىمتىھان ئېلىش باشلاندى . ئارزۇيۇم شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ تىل - ئەدەبىيات يېكى فىزىكا فاكۇلتېتىدا ئوقۇش ، مۇشۇ ئىككى پەندە ئاز - تولا ئارتۇقچىلىقىم بار ئىدى ، شۇڭلاشقا ئۆزۈمگە ئىشىنەتتىم .

ئىمتىھان نەتىجىسى چىقتى ، ئارزۇلىرىم خۇددى سۇ ئۈستىدىكى كۆپۈكتەك ، بىر دەمنىڭ ئىچىدىلا غايىب بولدى ، تەقدىر مەندىن يۈز ئۆرۈپتۇ . كۆز ئالدىم قاراڭغۇلاشتى . ئاھ ، خۇدا ، قېنى مېنىڭ ئارزۇلىرىم ، مەن كەلگۈسىدە چوڭ - چوڭ ئىشلارنى قىلىشنى ، يېڭى - يېڭى نەرسىلەرنى ئىجاد قىلىپ ، نادىر كەشپىياتلار بىلەن مۇلىلىتىم ، خەلقىمنى دۇنياغا تونۇتۇشنى ئارزۇ قىلاتتىم . مۇشۇ ئارزۇنى رېئاللىققا ئايلاندۇرۇش ئۈچۈن يەنە بىلىم كىرەك ، بىلىم ئېلىش ئۈچۈن ئۇنىۋېرسىتېتتە ئوقۇش كېرەك . ئەمدى مېنىڭ ئۇنىۋېرسىتېتكە كىرىش ئارزۇيۇم يوققا چىقتى . بۇنىڭغا ، ئەزەلدىن خوشۇم يوق ماتېماتىكىدىن كەم ئالغان بەش نومۇر سەۋەبچى بولدى . ئىمتىھان نەتىجىسى ئېلان قىلىنغان كۈنى مېنىڭ مېھرىبان ، كۆيۈمچان دادام ، كۆزنى يۇمۇپ - ئاچقۇچە-لىك ئارىلىقتا تاش يۈرەك دادىغا ، شەپقەتسىز دادىغا ئايلىنىپ

قالدى . ئۇنىڭ «ھۇ قاپاق باش ! » دەپ ۋارقىرىغان دەھشەتـ
لىك ئاۋازى قۇلىقىم تۆۋىدە جاراڭلاپ ، تېنىمنى جۇغۇلداتتى .
دادامنىڭ داۋاملىق ئىللىق نۇر چاقناپ تۇرىدىغان بىر جۈپ كۆزى
سۈرلۈك تۈس ئالغان بولۇپ ، ئۇنىڭ كۆزىدە غەزەبلىك نۇر چاقـ
نايىتتى ، مەن دادامنىڭ ئاشۇ قەھرلىك كۆزلىرىگە ئەندىكىپ ،
قورقۇپ ، قورۇنۇپ قارايتتىم . ئازابلىناتتىم ، ئۆكۈنەتتىم . ھەر-
قانچە قىلغان بىلەنمۇ ئەمدى ۋاقتى ئۆتكەن ، پۈرسەتنى ئۇتتۇرۇپ
قويغان ئىدىم . بەلكىم دادامنىڭ رەنجىشى يوللۇقتۇ ، مەن ئۇنىڭ
دېگەن يېرىدىن چىقمىدىم . ئۇ مېنى قانداق ياخشى تىلەكلەر بە-
لەن ئوقۇتقان بولغىيدى ؟ ھەممىسى تۇگىدى . ئاشۇ كاساپەت
بەش نومۇر ھەممىنى بىر تىيىن قىلدى . مەن دادامنىڭ مەقسە-
تىنى ، ئارزۇسىنى بىلمەن ، ئۇنىڭ ئۈمىدى ، غايىسى مېنى
بەختلىك قىلىش ، مېنىڭ كەلگۈسىدە ۋەتەن ، خەلق ، مىللەت
ئالدىدا قازانغان نەتىجىلىرىم بىلەن پەخىرلىنىش ، ھۇزۇرلىنىش ،
شادلىنىش . مەن دادامنى ئاشۇ شادلىقتىن مەھرۇم قىلدىم ،
شۇنداق ئىكەن ، دادامدىن رەنجىشىم ھاجەتسىز . ئاچچىقى
بېسىلغاندا ، كۆڭلى جايىغا چۈشكەندە ئۇ مېنى يەنە باغرىغا با-
سىدۇ . چۈنكى ، مەن ئۇنىڭ يۈرەك پارىسى ، پۈشتى ھەم
ۋارىسى . بىر كېچە ئۇنسىز يىغلاپ چىقتىم ، ئەتىسى ئەتىگەندە
دادام مەن بىلەن خوشلاشمايلا ئۇرۇمچىگە يىغىنغا كەتتى .

ئاھ ، خۇدا ، بىر كۈن ئۆتۈپ ، ئاجايىپ دەھشەتلىك بىر
شۇم خەۋەر يېتىپ كەلدى . ھاراقنى راسا ئىچىپ خۇددىنى بىلمەي
يولغا چىققان بىر تەلۈە شوپۇر ئاقسۇ بىلەن شايار ئارىلىقىدىكى
جەزىرىدە ، دادام ئولتۇرغان « بېيجىڭ » ماركىلىق پىكاپنىڭ ئار-
قىسىدىن كېلىپ سوقۇپتۇ ، پىكاپ بىرنەچچە موللاق ئېتىپ ،
يولنىڭ سىرتىغا دومىلاپ چۈشۈپتۇ ، ئارقىدىن ھېلىقى يۈك ما-
شىنىسى قىڭغىيىپ ، ئۆلمەكنىڭ ئۈستىگە تەپمەك دېگەندەك ،

ئۆرۈلگەن پىكاپنىڭ ئۈستىگە غولاپ چۈشۈپتۇ ، شۇنىڭ بىلەن پىكاپ ئىچىدىكى تۆت كىشى ، ھېلىقى تەلۈە شوپۇر قوشۇلۇپ بەش ئادەم ئۇن - تىنسىز ئالەمدىن ئۆتۈپتۇ . يىغلاپ - قاخشاپ دادامنى كۆمۈپ قويدۇق . ئىمتىھاندىن ئۆتەلمىگەنلىگى ئۈستىگە دادامدىن مۇنداق تۈيۈقسىز ئايرىلىپ قېلىشنى خىيالىمغىمۇ كەلـ تۈرمىگەن ئىكەنمەن . بۇ ئىش ماڭا قاتتىق ئەلەم قىلدى . بىر گە ئوقۇغان ساۋاقداشلىرىمنىڭ كۆپ قىسمى بېيجىڭ ، شاڭخەي ، ئۈرۈمچى ، قەشقەردىكى ئالىي بىلىم يۇرتلىرىغا كەتتى . مەن ئۇلارنى ئازابلىق كۆز يېشىم بىلەن ئۇزىتىپ قويدۇم . سىڭلىم ئىككىمىز ئانامغا قاراشلىق ، يەنى ھۆكۈمەت دادامغا بەرگەن 120 يۈەن نەپىقە پۇلىغا قاراشلىق قالدۇق . ئانام ئائىلە ئايالى بولغان بىلەن پەم - پاراسەتلىك ئىدى . ھەر پەيشەنبە كۈنى سىڭلىم بىلەن ئىككىمىز دادامنىڭ تۈپراق بېشىدىن كەلگەندە ئانام ئىكـ كىمىزنى باغرىغا بېسىپ يىغلاپ كېتەتتى . بىزمۇ قوشۇلۇپ يىغلايتتۇق . ئاخىر يەنە ئانام يىغىسىنى توختىتىپ بىزگە تەسەللى بېرەتتى .

بىر كۈنى تۈپراق بېشىدىن كەلسەم ، ئانام ماڭا : « بالام، داداڭ ئالەمدىن ئۆتۈپ ، ئائىلىمىزنىڭ تۈۋرۈكى سۇندى . سەن ئەمدى داداڭنىڭ ئورنىدا تۈۋرۈك بولۇپ بۇ ئائىلىنىڭ يۈكىنى كۆتۈرۈشۈڭ كېرەك ، ئەمدى تىرىكچىلىكنىڭ بىرەر يولىنى تۇتمىساڭ بولمىدى . قېنى ئويلاپ باققىن ، نېمە ئىش قىلىشنى خالايسەن ، بالام ؟ »دېدى . بىر بوتكا ياستىپ رادىئو ، ئۇنئالغۇ ، تېلېۋىزور رېمونت قىلىش دۇكىنى ئاچماقچى بولدۇم . مۇشۇنداق قىلسام مەكتەپتە ئۆگەنگەن نەزەرىيە بىلەن ئەمەلىيەتنى بىرلەشتۈرۈپ ، رېمونتچىلىق بىلەن تەتقىقاتنى بىرلەشتۈرۈپ ، يەنىلا بىرەر نەرسە كەشپ قىلالارمەن دېگەن ئۈمىد ئۇچقۇنى قەلبىمدە پەيدا بولدى . بازارلارنى ئايلاندىم ، بۇكىچىك ناھـ

سىيە بازىردا رادىئو - تېلېۋىزور رېمونت قىلىدىغان دۇكاندىن يەتتىسى بار ئىكەن. كونىلاردا «ھۇنەرۋەنلىك يولى بىر، رىزقى باشقا» دېگەن گەپ بار. مېنىڭ ئىشىمۇ ئۆز يولىدا ئېقىپ قالار دېگەن ئۈمىد بىلەن كۆڭلۈمنى ئاۋۇندۇردۇم. مەن مەكتەپتە ئوقۇۋاتقىلا رادىئو - تېلېۋىزور رېمونتچىلىقىنى باشلىغان. ھازىر دۇكان ئاچسام ئۇلپەت خېرىدارلىرىمنىڭ مېنى ئىزدەپ كېلىشىگە كۆزۈم يەتتى. مۇشۇلارنى ئويلاپ، بازارنىڭ ئەڭ ئاۋات دوقمۇشىدىكى ئاۋۇت ئۈستامنىڭ دۇكىنىدا ساق يېرىم كۈن ئولتۇردۇم. ئاشۇ يېرىم كۈندە ئۇ بىر يۈەن 60 فۇڭلۇق ھۇنەر قىلدى. ئاۋۇت ئۈستامەدەك كونا ئۈستىلار شۇنچىلىك پۇل تاپىتى، مەن قانچىلىك تاپارمەن، ئاۋۇت ئۈستام يېشى 50 تىن ئاشقان ئادەم، شۇنىڭغا قانائەت قىلدى، لېكىن مەنچۇ؟ مەن تېخى ياش، كۈچ - قۇۋۋىتىم، جاسارىتىم ئۇرغۇپ تۇرىدۇ. قايسى تەرەپتىن بىرەر بۇزۇلغان نەرسە كېلەركىن دەپ تۆت كوچىغا تەلمۈرۈپ قاراپ ئولتۇرۇشقا چىدامدىمەن؟ رېمونتخانا ئېچىشتىن ئۈزۈل - كېسىل يالتىيىپ، بېشىمنى ساڭگىلىتىپ ئۆيگە قاراپ كېتىۋاتاتتىم، بىرى مېنى چاقىردى. قارىسام تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپتە بىرگە ئوقۇغان ساۋاقدىشىم غالىب ئىكەن. ئۇ مالىيە مەكتەپنى پۈتتۈرۈپ كېلىپ قۇرۇلۇش بانكىسىغا ئورۇنلاشقان ئىدى. ئىككىمىز قىزغىن سالاملاشتۇق.

— بىرنەچچە كۈن بولدى كۆرۈنمىدىڭ، مەنمۇ ئىش بىلەن بولۇپ، سېنى يوقلاپ كېرەلمىدىم. ئاتايىن كېرىپ مۇڭدىشىپ چىقىش خىيالىم بار ئىدى، مانا بۈگۈن ئۇچرىشىپ قالدۇق، قارىسام روھىڭ ناھايىتى چۈشكۈن تۇرىدۇ، كەل، بىرەم مۇڭدىشايلى.

— جاسارەت، — دېدى ئۇ ماڭا دوستلۇق نەزىرى بىلەن تىكىلىپ، — ئىمتىھاندىن ئۆتەلمىگەن يالغۇز سەنلا ئەمەس.

قېنى ، دەپ باقمىنە ، ھازىر نېمە كويلاردا بولۇۋاتسەن ، بىرەر ئىشنىڭ پېشنى تۇتاي دەۋاتامسەن ؟

مەن ئويلىرىمنى ئۇنىڭغا سۆزلەپ بەردىم ، ئۇ ئەستايىدىل ئاڭلاپ بولۇپ :

ـــ توغرا ، بۇ چوڭ شەھەر ئەمەس ، بۇ ھۇنەرنىڭ تاپاۋىتى دېگەندەك ياخشى بولمايدۇ . ھازىر قولۇڭدا ئاز ـ تولا بىرنەرسە بارمۇ ؟ ـــ دېدى سەل قورۇنۇپراق .

ـــ كۆپ ئەمەس ، ـــ دېدىمەن ئۇنىڭغا قاراپ ، ـــ دادامنىڭ ئىقتىساد قىلىپ قويغان ئاز ـ تولا پۇلى بار ئىكەن . دادامنىڭ ئاخىرەتلىك ئىشىدىن كېيىن 2000 يۈەنچە قالدى . رېمونتخانا ئاچسامۇ ئاشۇ پۇلنى دەسمايە قىلاتتىم ، ئەمدى قايسى ئىشنى قىلسام بولارکىن ـ تاڭ؟قېنىسەن بىر يول كۆرسەتكىنە؟

ـــ مۇنداق قىلايلى ، ـــ دېدى غالىب بىرھازا جىم ئولتۇرۇپ كەتكەندىن كېيىن ، ـــ سەندە نەق 2000 يۈەن بار-كەن ، مەن كېپىل بولۇپ بانكىدىن يەنە 4000 يۈەن قەرز ئالايلى ، بۇنىڭغا قول تراكتور ئالمىز . بۇ يىل ناھىيىمىزدە بىرنەچچە يەردە چوڭ قۇرۇلۇش بار ، ئەگەر ماقۇل كۆرسەڭ مەن تونۇشتۇرۇپ قويای ، سەن قۇرۇلۇشقا قۇم ـ شېغىل توشۇ ، تەلىيىڭ بولسا بۇ يىل قەرزىڭنى تۆلەپ، تراكتورساڭا قالىدۇ. ئىشىڭ ئېپى مۇشۇ!

شۇنداق قىلىپ ، بىر ھەپتىدىن كېيىن « سوپەك »نىڭ شوپۇرى بولۇپ قالدىم ، قۇرۇلۇشقا قۇم ـ شېغىل توشۇشقا كىرىشتىم . تاڭ سەھەردىن كۇن پاتقۇچە ، بەزى كۇنلىرى تاكى يېرىم كېچىلەرگىچە تىنماي ئىشلەيتتىم . شېغىل ـ قۇمنى ئۆزۈم ئۇسسۇيتتىم ، چۇشۇرەتتىم . دەسلەپكى كۇنلەردە كەچ كىرىش بىلەن تەڭلا ئۆيگە قايتىپ ، ئۆزۈمنى كارىۋاتقا تاشلاپ ، تاكى ئانام تاماقنى پىشۇرۇپ ئويغاتقۇچە ھېچ نەرسىنى تۇيماي ئۇخلاپ كېتەتتىم ، كېيىنچە كۆنۈپ كەتتىم ، زادىلا ھارغىنلىق ھېس

قىلمايدىغان بولدۇم . دېمەك ، چېنىققان ئىدىم . بىر كۈن قۇم تۇشۇسام ، بىر كۈن شېغىل تۇشۇيتتىم . بىكار بولسام تراكتورنى ئوگشايتتىم . شۇنداق قاتتىق ئىشلەش نەتىجىسىدە ، 4 ـ ئايدىن 10 ـ ئاينىڭ ئاخىرىغىچە بولغان ئالتە ئاي ئىچىدە ، بانكىدىن ئالغان قەرزىم تۈگىگەندىن سىرت تراكتور بىلەن 5000 يۈەن نەق پۇل ماڭا قايتۇ ، بۇ نېمىدېگەن ياخشى ئىش ، ماڭا پۇل قەرز بەرگەن بانكىغا ، مۇشۇنداق ياخشى سىياسەتنى چىقارغان ھۆكۈمەتكە مىڭلارچە رەھمەت ئېيتتىم . قۇرۇلۇش شىركىتىنىڭ دىرېكتورى مېنى ماختاپ :« قۇم ـ شېغىلنى ئوبدان ئۇلگۇرتۇپ بەردىڭ » دەپ 400 يۈەن مۇكاپات بەردى ھەمدە « كېلەر يىلى قۇم ـ شېغىلنى يەنە سەن تۇشۇپ بەرگىن ، بىز توختام تۈزەيلى » دېدى . گەرچە مەن 5400 يۈەن پۇل ، بىر قول تراكتورنىڭ خوجايىنى بولۇپ قالغان بولساممۇ ، يەنىلا ئۆزۈمدىن رازى ئەمەستىم ، مەن بۇ دۇنياغا كەلدىم ، ھاياتىمنى مۇشۇنداق جاپالىق ئىشلەپ پۇل تېپىش بىلەنلا ئۆتكۈزەمدىمەن . توغرا ، پۇل تاپتىم . جاپالىق ئىشلىسەڭ ، تەر ئاققۇزساڭ يانچۇقۇڭ پۇلغا تۇشىدىكەن . ئەل ـ ئاغىنەڭ ، تونۇش ـ بىلىش ، ئۇرۇق ـ تۇغقانئالدىدايۇز ـ ئابرۇيۇگىمۇ بولىدىكەن . مەن مۇشۇنداق ئىشلىسەم يەنە ئىككى يىلدىن كېيىن ، بۇ قول تراكتورنى چوڭ ماشىنغا ئۆزگەرتىشكە كۆزۈم يېتىپ قالغان بولسىمۇ ، ئۆمۈر بويى پۇل ئۈچۈن ئىشلەش ، شوپۇر بولۇپ ئۆتۈشنى كۆڭلۈمدە ياقتۇرمايتتىم ، بۇ جاپانى ياقتۇرمىغانلىقىم ، پۇلنى ياقتۇرمىغانلىقىم ئەمەس ، پەقەت كەلگۈسىدە بىرەر چوڭ ئىش قىلىشنى كۆڭلۈمگە پۈككەنلىكىم ئىدى . توغرا ، شوپۇرلارمۇ جەمئىيەتكە ھەسسە قوشىدۇ . لېكىن مەن جەمئىيەت ئۈچۈن ، خەلق ئۈچۈن ، مىللەت ئۈچۈن شوپۇرلار قوشقان ھەسسىدىن كۆپرەك ھەسسە قوشماقچى ، شۇنىڭ ئۈچۈن مۇنداق تەقدىرنى ئۆزگەرتىش لازىم . مېنىڭ كېچە ـ كۈندۈز

ئويلايدىغىنىم شۇ ئىدى . 11 ـ ئاينىڭ ئاخىرى ئەسكەر چاقىرىش باشلاندى . مەن بۇيۇك ئارزۇلىرىمنىڭ ئەملگە ئېشىشىدىكى دەسلەپكى قەدەمنى ئەسكەرلىكتىن باشلاشقا بەل باغلىدىم . بۇ خىيالىمنى ئانامغا ئېيتىۋىدىم ، ئانام بىر ھازا جىمىپ كەتكەندىن كېيىن دېدى :

ـــ ئوغلۇم ، دادامگىنىڭ سېنى ئۇنىۋېرسىتېتتە ئوقۇتۇش ئارزۇسى بار ئىدى . سەنمۇ شۇنداق ئارزۇدا ئىدىڭ . دادامگ رەھمىتى بۇ ئارزۇسىغا يېتەلمەي ئالەمدىن ئۆتتى . ئۇنىۋېرسىتېتكە كەتكەن بولسامۇ ، ئۇچ ـ تۆت يىلدا كېلەتتىڭ ، يەنە چىدايتىم ، ئەمدى ئەسكەرلىككە بېرىشنى ئارزۇ قىلغان بولساڭ يەنە مەيلى . بارغىن بالام ، يەنە ئۇچ ـ تۆت يىلنى يىغلاپ ـ قاقشاپ ئۆتكۈزۈۋېتەرمەن . ھايات ۋاقتىمدا ئارزۇيىڭغا يەتكىن . سېنى ئۆيلەپ نەۋرە كۆرۈش ئارزۇيۇمۇ بار ئىدى . سەن بىلمەيسەن بالام ، مەن لايىق ئىزدەپ بىرنەچچە يەرگە باردىم . ئۇلار ئالدىمدا « ماقۇل » دېيىشتى ، ئارقامدىن « ھېلىقى سوپەكچى بالىمكەن؟» دېيىشىپ تۇمشۇقلىرىنى ئۇچلاپتۇ ، بالام . ھازىر ئادەملەر داغۋاز بولۇپ كەتكەن زامان ئىكەن ، سەن ياخشىراق بىر ئىش قىلىدىغان بولساڭ مەيلى ، مەن سەن ئۇچۇن ھەرقانداق ئازابلارغا چىدايمەن.

مەن ئەسكەرلىككە تىزىملاندىم . ئەسكەر ئېلىشنىڭ قاتتىق شەرتلىرىگىمۇ لايىق كەلدىم . بۇ قېتىم ماڭا تەقدىر ئوڭ قارىدى ، مۇرادىم ھاسىل بولدى . مانا ، يېڭى ئەسكەرلەرنى تەربىيىلەش لىيەنىدە ئۇچ ئاي قاتتىق تەربىيىلەنگەندىن كېيىن بۇ تەرەپكە چىقىۋاتىمەن . شۇلارنى ئويلاۋاتقىنىمدا ماشىنا ئوڭغۇل ـ دوڭغۇل ، ئېگىز ـ پەس يول بىلەن بىر جىلغا ئىچىدە كېتىۋاتاتتى . سوغۇقتىن تېنىمگە تىترەك ئولاشتى . قارىسام ، سەپداشلىرىم ئۇستىگە جۇۋىلىرىنى كىيىۋاپتۇ . سوغۇق شامال چىرقىراپ نەرە

تارتىۋاتاتتى . مەنمۇ جۇۋامنى كىيدىم ، بىرىزىنتتنى قايرىپ سىرتقا قاربدىم . يا ھەزرەت ! ئەتراپتىكى تاغلار ئۇستىگە ئاق مامۇق ياپقاندەك ئاپئاق تۇسكە كىرىپتۇ . قار لەپلدەپ چۇشۇۋاتىدۇ . شۇبرغان ئۇشقىرتىۋاتىدۇ . ئالدى تەرىپىمزدە ئاق قار ، كۆك مۇز بىلەن قاپلانغان بىر ئېگىز تاغ غادىيىپ تۇرىدۇ . ئۇستىنى قويۇق كۇل رەڭ تۇمانلار قاپلاپتۇ ، ماشىنا ئاستىلىدى ، شۇبرغان قارلارنى ئۇچۇرتۇپ يۇز - كۆزلىرىمگە ئۇرۇشقا باشلىدى . نەشتەردەك ئۇرۇلۇۋاتقان سوغۇقتىن ئەندىكىپ ماشىنا ئىچىگە ئولتۇرۇۋالدىم . بىرەر چاي قاينىمى ئۆتكەندىن كېيىن قارا ئاغۇ چۇشتى . بىر چاغدا ماشىنا توختىدى .

ـــ يېتىپ كەلدۇق ، چۇشۇڭلار !

بىز ماشىنىدىن چۇشۇشىمىزگە بىرنەچچە كونا جەڭچى ياتاقلىرىدىن چىقىپ ، يۈك - تاقلىرىمىزنى ئېلىشىپ ئىسسىق ياتاقلارغا ئېلىپ كىردى . ھەممىمىزگە بىر ئىستاكاندىن قايناق سۇ قۇيۇپ تۇتتى . بىز ۋەزىپە ئۆتەيدىغان گازارما ، يەنى قوراللىق ساقچى قىسمى «B» ناھىيىلىك چېگرا مۇداپىئە ئەترەت ئاقتاش چېگرا ساقچىخانىسى مۇشۇ ئىكەن .

دەسلەپكى كۈنلەر

ئاقتاش چېگرا مۇداپىئە ساقچىخانىسى كۆك بىلەن بوي تالاشقان ، بىر يىلنىڭ تۆت پەسلىدە ئوخشاشلا ئاق قار ، كۆك مۇز بىلەن قاپلىنىپ تۇرىدىغان ئېگىز تاغ باغرىدىكى بىر تۈزلەڭلىككە جايلاشقان بولۇپ ، دەرۋازا ئالدىدا ئېگىزلىكى تۆت مېتىر ، تۇغرىسى 10 مېتىر ، ئۇزۇنلۇقى 15 مېتىر كېلىدىغان غايەت چوڭ بىر ئاقتاش بارىكەن . تەبىئەتنىڭ كارامىتىمىكىن تاڭ ؟ بۇ تاشنىڭ ئەتراپى ، ئۇستى تۈپتۈز ھەم سىلىق ئىدى . ئەگەر بىرەر

تاشكېسەر ئۈستا نەچچە يىللاپ ئەجىر قىلغان تەقدىردىمۇ مۇنداق ئۆلچەملىك سىلىقلاش مۇمكىن ئەمەستى . بۇ يەرنىڭ « ئاقتاش » دېگەن ئىسمىمۇ مۇشۇ تاشقا ئاساسەن قويۇلغان بولسا كېرەك . بۇ غايەت چوڭ تاش بۇ يەرگە قەيەردىن كېلىپ قالغان ، قەدىمكى زامانلاردا ئاشۇ مۇز تاغ ئۈستىدىن غولاپ چۈشكەنمۇ ياكى كەلكۈندە ئېقىپ كېلىپ قالغانمۇ ، بۇنى قىياس قىلىش تەس ئىدى . ساقچىخانىنىڭ دەرۋازىسى مۇشۇ ئاقتاشنىڭ يېنىغا ئورنىتىلغان بولۇپ ، دەرۋازا ئالدىدا قاراۋۇللۇقتا تۇرغان كونا جەڭچىلەر داۋاملىق مۇشۇ تاش ئۈستىگە چىقىۋېلىپ ، يىراق ـ يىراقلارغا نەزەر سالىدىكەن . ئۇزاق ئۆتمەي بىزمۇ بۇ ئادەتنى ئۆگىنىۋالدۇق . راست دېگەندەك ، دەرۋازا ئالدىدا تۇرغاندىن تاشىنىڭ ئۈستىدە تۇرغان ياخشىكەن ، يىراق ـ يىراقلارنى كۆرگىلى بولىدىكەن . ئېگىزدە تۇرسا ئادەمنىڭ روھىمۇ كۆتۈرۈلۈپ قالىدىكەن . مەن بۇ يەرگە قوراللىق ساقچى قىسىم قۇرۇلۇپ ، 4 ـ قارار چىققان ئەسكەر ئىدىم . بۇ يەردە مېنى ھەيران قالدۇرغان ئىش شۇ بولدىكى ، بۇ يەردىكى كونا ئەسكەر ۋە كوماندىرلارنىڭ ھەممىسى قاپقارا ئادەملەر ئىدى . بۇلارغا قارىغانسېرى كۆڭلۈمگە : « بۇ يەرگە ئەسكەر ـ كادىر تەقسىم قىلغاندا ساپلا قارا ئادەملەرنى ئەقسىم قىلغان بولغىيمىدى » دېگەن خىيال كەچتى . بىر كۈنى بۇ ئويۇمنى بىزنىڭ ياسىن بەنجاڭغا دېۋىدىم ، ئۇ مېنىڭ گېپىمنى ئاڭلاپ قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى ۋە :

ـــ ھەي جاسارەت ، بەك سەزگۈر يىگىت ئىكەنسەن جۇمۇ . نېمىسىنى دەيسەن ؟ بىزمۇ بۇ يەرگە يېڭى چىققان چاغدا ئىزلارنىڭ مەستلىكى كەلگۈدەك ئايئاق ، چىرايلىق يىگىتلەردىن ئىدۇق ، مانا ئەمدى مۇشۇنداق قارا كۆتەك ئادەملەرگە ئايلىنىپ كەتتۇق . بۇ يەر دېگىز يۈزىدىن 4500 مېتىر ئېگىز ، ھاۋاسى سالاڭ . مانا دەرۋازىسەن ، ھەر كۈنى بوران ـ شۇرغان چى-

قىمىپ تۇرىدۇ . بىزنى بۇ ھالغا كەلتۈرۈپ قويغىنى رەھىمسىز تەبىئەت ، مۇشۇ يەرنىڭ ھاۋارايى . تەلىيىڭ بولسا كېلەر يىلى مۇشۇ چاغقىچە سەنمۇ قارا كۆتەك يېگىتكە ئايلىنىپ بولىسەن . ئۇنداق دېسەم كېيىن قىزلار تەگمەي قالارمىكىن دەپ ئەنسىرەپ قالمىغىن ، كەلگۈسىدە بىزنى شەھەرنىڭ ئەركە نايناق ، ئاقپىشماق قىزلىرى ياقتۇرماي قالسا ، ئەمگەكتە پىشقان ئاپتاپتا كۆيگەن ، ئۆزىمىزگە ئوخشاش قارا قىزلاردىن ھەمراھ تېپىۋالارمىز . قانداق دەيسەن جاسارەت ، دەپ دولامنى قېقىپ كۈلۈپ سۆزىنى داۋام قىلدى ، قورسىقىغا كىرىپ چىقسام ، كۆڭلۈڭدە بۇ يەرنى تازا ياقتۇرغۇڭ يوقتەك قىلىدۇ ، شۇنداقمۇ ؟ — ياسىن بەنجاڭ ماڭا تىكىلدى . راستىنى ئېيتسام ، بۇ يەر كۆڭلۈمگە تازا ياقمىغان ئىدى ، كىم كۆڭلىدىكىنى ھە دېگەندە ئىزھار قىلالايدۇ . بولۇپمۇ بىزدەك ئەسكەرلەر كۆڭلىدىكىنى باشلىق ئالدىدا ئىزھار قىلىشقا جۈرئەت قىلالمايدۇ . مەن دەررۇ جاۋاب بەردىم :

— ئۇنداق ئەمەس بەنجاڭ ، مەن بۇ يەرنى ياقتۇرىمەن ، مۇشۇ جاپالىق يەردە ئىشلەپ تۆھپە كۆرسىتىشنى شەرەپ دەپ بىلىمەن .

— شۇنداق ، — دېدى ياسىن بەنجاڭ كۆزلىرىنى قارلىق تاغنىڭ باغرىغا تىكىپ تۇرۇپ ، — جاپانىڭ تېگى ھالاۋەت ، پارتىيە ، خەلق بىزگە تارتقان جاپايىمىز ئۈچۈن شەرەپ بېرىدۇ . خاتىرجەم ئىشلە ، بىزنىڭ ئىشىمىزنىڭ شەرەپلىكلىكى شۇ يەردىكى ، بىز ۋەتەننىڭ چېگرىسىنى قوغداۋاتىمىز ، بۇ بىزنىڭ بۇرچىمىز ، بىلەمسەن ؟ بۇ بىزنىڭ مۇقەددەس بۇرچىمىز .

ياسىن بەنجاڭ توغرا ئېيتتىدۇ . خەلق بىزگە مۇشۇ چېگرىنى قوغداش ئۈچۈن قورال بەردى ، خەلق بىزگە ئىشەندى ، بىزمۇ خەلقنىڭ ئىشەنچىنى ئاقلىشىمىز لازىم . قوراللىق ساقچى

قىسىم قۇرۇلۇپ بۇ يەرگە ئەسكەر چىققۇچە ، بۇ ساقچىخانىدا ئالتە نەپەر كادىر بار ئىكەن ، ج خ ئىدارىسى ئۇلارنىڭ مائاشىنىلا چەمپ بېرىدىكەن ، ئۇلار كۆكتات، مېۋە ـ چېۋەدېگەنىۋاقتى ـ قەرەللىدە يېيىش ئۈياقتا تۇرسۇن ، ھەر ئايلىق ئاشلىق نورمىسىمۇ بۇ يەردىن 30 كىلومېتىر نېرىدىكى يېزىلىق ئاشلىق ئىدارىسىدىن ئۆزلىرى ئەكېلىپ يەيدىكەن . ھازىر ئۇنداق ئەمەس . ھەممە نەرسە ۋاقتى ـ ۋاقتىدا ماشىنا بىلەن بۇ يەرگە ئېلىپ چىقىلىدۇ . ھېچ نەرسە كەم ئەمەس . كەسپىي كادىرلار ھەر كۈنى ئىككىدىن جەمئىنى ئەگەشتۇرۇپ چېگرانى ئاتلىق چارلاپ كېلەتتى . مەيلى قار ياغسۇن ، مەيلى شۇنداق بوران چىقسۇن ، بۇ ئىش ئوخشاشلا داۋام قىلاتتى . قالغان جەمئىلەرنى سەلەي پەيجاڭ مەشىققە سالاتتى . ھەر كۈنى مەشىق ، پوستتىن چۈشۈپ ھەربىي مەشىق ، ھەربىي مەشىقتىن كېيىن يەنە پوستا تۇرۇش ، چارلاشقا چىقىش ، مەيلى قار ياغسۇن ياكى سۇنداق بوران چىقسۇن ، سەلەي پەيجاڭنىڭ بۇنىڭ بىلەن قىلچىمۇ كارى يوق ئىدى . بۇ « سەلەي پەيجاڭنىڭ جېنى تۆمۈردىن ، ئۇستىخىنى پولاتتىن ياسالغان ئادەممىكىن » دەيتتىم ئىچىمدە . بىزنى قاتار قىلىپ مەشىق مەيدانىغا ئېلىپ چىقتىمۇ بولدى ، ھاۋانىڭ قانداق بولۇشىدىن قەتئىينەزەر شۇ كۈنكى مەشغۇلات جەدۋىلىدە نېمە ئورۇنلاشتۇرۇلغان بولسا شۇنى ئورۇنداپ بولمىغۇچە زادىلا قويۇۋەتمەيتتى . سەلەي پەيجاڭ دائىم بىزگە :

ـــ جەمئىيەت دۈشمەنگە تاقابىل تۇرغۇدەك ماھارەت بولۇشى كېرەك ، شۇنداق بولغاندىلا جەمئىيەت ئۆزىنى قوغداپ ، دۈشمەنگە زەربە بېرەلەيدۇ . بىز خەلق جەمئىيىسى ، خەلق بىزگە ۋەتەنىنىڭ مۇقەددەس چېگرىسىنى قوغداشتىن ئىبارەت يۈكسەك ۋەزىپىنى تاپشۇردى . يۇقىرى ھەربىي ماھارەت ئىگىلىمەي تۇرۇپ ، بۇ ۋەزىپىنىڭ ھۆددىسىدىن چىققىلى بولمايدۇ ، ـــ

دەيتتى . قوش تورنىك ، يالاڭ تورنىك ، ياغاچ ئاتتىن سەكرەش ، سانجىش ھەربكىتى ، چامباشچىلىق دېگەنلەر پەم - پاراسەت ۋە كۆچ تەلەپ قىلىدىغان بولغانلىقى ئۈچۈن تەرلەپ تەپچىرەپ ، ئانچە توڭلاپمۇ كەتمەيتتۇق . ئەڭ يامنى قارىغا ئېلىش مەشقى . ئەتىگەندىن كەچكىچە مىلتىقنى چىڭ سقىمداپ ، قارىغا ئېلىش تاختىسىدىن كۆزۈڭنى ئۈزمەي ، بىر كۆزۈڭنى قىسىپ مۆشكى بىلەن پرسىلىنى بىرلەشتۈرۈپ نىشانغا تەگكۈزمەن دەپ توڭغۇلاق تاش ، قېلىن قار ئۈستىدە دۈم يېتىش ئادەمنى جاندىن جاق تويغۇزاتتى . سەلەي پەيجاڭ قولنى قوشتۈرۈپ ياكى ئۈڭۈلاپ تۇرۇشقا يول قويمايتتى . ئۇ ھەربىر جەڭچىنىڭ يېنىغا كېلىپ يانپاشلاپ يېتىپ ، تەكشۈرگۈچ ئەينەكنى مىلتىقنىڭ گاز قايتۇر-غۇچىسى ئۈستىگە قويۇپ بىرلا قاراپ سۆزلەپ كېتەتتى :

ـــ ھەي ، سەنزە ... قەيەرنى قارىغا ئېلىۋاتسەن ، بولمىدى ! مەيدەڭگە پاينەكنى مۇنداق تاقايسەن ، سول قولۇڭنىڭ جەينىكىنى مۇنداق ئېگىسەن ، پاينەكنى مۇنداق قاماش بىلەن بەگز بارمىقىڭ داۋاملىق كرۈكتا بولىدۇ .

ئۇ بۇ يەرگە چىققان دەسلەپكى قارارنىڭ ئەسكىرى بولۇپ ، ھەربىي ماھارەتتە كىشىنى ھەيران قالدۇرغۇدەك جاسارەت ۋە پەم - پاراستى بار ئىدى .

بۇگۈن قارىغا ئېلىشنى يېرىم كۈن مەشق قىلغاندىن كېيىن ، رەسمىي ئوق ئېتىش باشلاندى . ماڭا بېرىلگەن 13 تال ئوقنىڭ ھەممىسىنى دەل جايىغا تەگكۈزدۈم ، سەپداشلىرىم چاۋاك چېلىپ كېتىشتى ، ئۈزۈممۇ جاپالىق مەشقىنىڭ لەززىتىنى تېتىپ ھارغىنلىقلىرىمنى پۈتۈنلەي ئۇنتۇپ كەتتىم . 13 تال ئوقنى زايا قىلماي جايىغا تەگكۈزۈش مېنى نېمە ئۈچۈن خۇشال قىلمىسۇن ، بۇ شەرەپ ئالدى بىلەن ماڭا ، ئاندىن بەنگە تەئەللۇق . قاراۋۇللۇق نۆۋىتى ماڭا كېلىپ قالغان ئىكەن ، ياسىن بەنجاڭ تېز بېرىشىمنى

بۇيرۇدى . مېنىڭ كېلىشىمنى كۈتۈپ تۇرغان ئەنۋەر ئالدىراپ سورىدى :

ـــ نەچچىنى تەگكۈزدۇڭ ؟

ـــ 13 نىڭ ھەممىسىنى !

ـــ راستما ؟

ـــ ئىشەنمىسەڭ بېرىپ سوراپ باق!مەن دېگەن كىم؟ـــ مەيدەمگە مەغرۇرانە ئۇرۇپ قويدۇم .

ـــ ئۇنداق بولسا ئالدى بىلەن سەلەي پەيجاڭغا رەھمەت ئوقۇ . « قۇتادغۇ بىلىك » دېگەن مەشھۇر ئەسەردە مۇنداق ئىككى مىسرا بار : « ئارسلانلارغا ئىت باش بولسا ، ھەممە ئارسلانلار ئىتتەك ئايلىنىپ كېتىدۇ ، ئىتلارغا ئارسلان باش بولسا ، ھەممە ئىتلار ئارسلان بولىدۇ » . سەلەي پەيجاڭ ماھارەتلىك ئادەم ، شۇڭا بىزمۇ بوش كەلمەيمىز ، قاراپ تۇر ، ئاغىنە ، مەنمۇ چوقۇم 13 نى دەل جايىغا تەگكۈزىمەن .

ـــ ساڭا ئۇتۇق تىلەيمەن .

ـــ رەھمەت ساڭا .

ئەنۋەر كېتىپ ، مەن قاراۋۇلخانىغا چىقتىم . بىزنىڭ قاراۋۇلخانا دېگىنىمىز ساقچىخانا دەرۋازىسى ئالدىدىكى ئاشۇ ئاق تاشنىڭ ئۈستى . مەن ئەسكەر بولۇشتىن ئىلگىرى ، ھەربىي رايونلارنىڭ دەرۋازىسى ئالدىدا ئەسكەر پوستا تۇرىدىغان قاراۋۇللۇق بوتكىسىنى كۆرگەن ، پوستتا تۇرغان ئەسكەرلەر كۆن نۇرى ، قار ـ بوران ، يامغۇردىن ئاشۇ بوتكا ئىچىدە تۇرۇپ پاناھلىنىاتتى . « توخۇ توڭلىغانسېرى قوندىقىنىڭ ئېگىزىگە چىقىدۇ » دېگەندەك ، بۇ يەردە بىز مۇشۇ ئېگىز قورام تاشنىڭ ئۈستىگە چىقىمىز . « توۋا ، دەيتتىم ئىچىمدە ، ـــ بىزنىڭ بۇ يەرگە ئاشۇنداق قاراۋۇللۇق بوتكىلىرى ياراشمامدىغاندۇ ؟ بىز ئەسلىي دەرۋازا ئالدىدا تۇرۇپلا قاراۋۇللۇق قىلساقمۇ بولاتتى . قانداقتۇر يېڭى

جەڭچىلەر كونا جەڭچىلەرنى دوراپ مۇشۇ تاش ئۈستىگە چىقىش بىلەن بۇ تاش قاراۋۇللۇق ئورنى ، ئۈستى ئوچۇق قاراۋۇلخانىغا ئايلىنىپ قالدى .

يېڭى ئەسكەرلەر لىيەندىكى ۋاقتىمدا چېگرا مۇداپىئە ساقچىخانىلىرىنىڭ تۈرمۇش ۋە خىزمەت شارائىتى ناچار ، ئىشلار جاپالىق ، دېگەن گەپنى كۆپ ئاڭلىغان ئىدىم . ئاشۇنداق جاپالىق ئىشلارنىڭ بىرى بەلكى مۇشۇنداق پوستا تۇرۇشتۇ ، يەنە باشقا قانداق ئىشلار باردۇ ، ھە ، يەنە ھەربىي مەشقمۇ بار ، مەن تېخى چارلاشقا چىقىپ باقمىدىم ، ماڭا مۇشۇ ساقچىخانىنىڭ قورۇسىلا تونۇشلۇق ، ئەتراپتىكى ئاھالە بىلەن ناتونۇشمەن . مۇندىن كېيىن مېنى يەنە قانداق جاپالىق ئىشلار كۈتۈپ تۇرىدىغاندۇ ؟ ھازىر ھاۋا سوغۇق ، شۇڭلاشقا چارلاشقا چىققانلاردىن باشقىلار ھەر كۈنلۈكى ئوخشاشلا سىياسىي ئۆگىنىش ياكى مەشق بىلەن بولىدۇ . خۇددى مەكتەپتە دەرسلىك چىڭ تۈتۈلغاندەك بۇ يەر-دىمۇ سىياسىي ئۆگىنىش بىلەن قانۇن ساۋاتلىرىنى ئۆگىنىش چىڭ تۈتۈلىدىكەن . ئۇنىڭدىن باشقا پەي ياكى بەن بويىچە يەغىن ، بەنلەرنى سىلىشتۇرۇپ باھالاش ، جەڭچىلەرنىڭ ئىدىيىۋى ئەھۋالىنى ئىگىلەش قاتارلىقلارنى تەكرار - تەكرار ئېلىپ بارىدىكەنمىز. سېنىڭ يېزىۋاتقان خاتىرەڭدىن تارتىپ ، ئوقۇۋاتقان كىتابلىرىڭغىچە بەنجاڭ بىلىپ تۇرىدىكەن . ئۆيدىن ماڭار ۋاقتىمدا بىكار ۋاقىت چىقارسام كۆرۈپ ، ئۆگىنىمەن دەپ بىرنەچچە پارچە رومان ۋە بىرنەچچە فىزىكا ، خىمىيىگە ئائىت پارچە كىتابلارنى ئېلىۋالغان ئىدىم . نەدىكىنى ، بۇ يەردە ئۇ كىتابلارنى كۆرۈشكىمۇ ۋاقىت چىقمىدى . ھەربىي شتابتا ۋاقىت ناھايىتى زىچ ئورۇنلاشتۇرۇلىدىكەن . ئەتىگەنده ئورنىمىزدىن تۇرغاندىن تارتىپ تاكى كەچتە ياتقۇچە بولغان ئارىلىقتا بىرەر سائەتمۇ ئىختىيارى ۋاقىت چىقارغىلى بولمايدىكەن . ئەتىگەندىن كەچكىچە

مىدىرلاپلا تۇرغاچقا ، كەچتە ئۇخلاش پۇشتىكى چېلىنىش بىلەن تەڭ ياستۇققا باش قويۇپ تاتلىق ئۇيقۇغا كېتىدىكەنمىز ، ئۇنىڭ ئۇستىگە ئۇخلاش پۇشتىكى چېلىنىش بىلەن تەڭ چىراغنى قەتئىي ئۆچۈرۈش كېرەك ، خىلاپلىق قىلىشقا بولمايدۇ . بۇ بۇيرۇق ، قەتئىي ئەمەل قىلىدىغان بۇيرۇق .

شۇئېرغان ھۇۋلىماقتا ، يېراق - يېقىندىن ئۇچقان قار تۇزانلىرى باش - كۆزلىرىمگە ئۇرۇلماقتا . كۈن ئولتۇرۇپ ، ئالەم قارا لىباسىنى كىيىپ ، ئاسماندا يۇلتۇزلار چاراقلاپ چاقنىغان چاغدا پوستتىن چۈشۈپ ياتاقتا كىرسەم ، ئەنۋەر مېنىڭ كارىۋىتىمدا جۇۋىسىغا يۆگىنىپ يېتىپتۇ . مىلتىقىمنى كارىۋاتنىڭ بېشىغا يۆلەپ قويۇپ ئۇنىڭدىن سورىدىم :

— مىجەزىڭ يوقمۇ ؟

— زۇكام بولۇپ قالغان ئوخشايمەن ، — دېدى ئۇ قاتتىق بىرنى چۈشكۈرۈپ

— باشقىلارقېنى ؟

— ئىككىنچى بەنىڭ ياتقىدا قانۇن ساۋاتى ئۆگىنىۋاتىدۇ !

— دورا يېدىڭمۇ ؟

— يېدىم .

— ئىسسىقراق چۈمكىنىپ ياتساڭ بوپتىكەن .

— پۇت - قولۇمنىڭ پەقەتلا ماغدۇرى يوق ، ياتار ۋاقتىچە سېنىڭ كارىۋىتىڭدا يېتىپ تۇراي دېدىم . ئەمدى سەنمۇ كىردىڭ ، ئۆزۈمنىڭ كارىۋىتىمغا چىقىپ ياتاي . — ئەنۋەر ئورنىدىن تۇرۇشقا تەمشەلدى .

— بولدىلا ، سەن ، مېنىڭ ئورنۇمدا يېتىۋەر ، سېنىڭ ئورنۇڭغا مەن چىقاي ، — ئەنۋەرنى كارىۋىتىمغا چۈمكەپ قويدۇم .

بۇ ساقچىخانىدا ج خ ئىدارىسى باشقۇرغان ئاشۇ چاغدىكى ئۆيلەرلا بولۇپ ، يېڭى ئەسكەرلەر كەلگەندىن كېيىن يېڭى ئۆي سېلىنمىغاچقا ، ئۆي قىس ئىدى . شۇڭلاشقا بىز بىر بەن ئادەم 14 كارىۋاتنى ئۈستى ـ ئۈستىگە جۈپلەپ قويۇپ مۇشۇ بىر ئېغىز ئۆيدە قىستىلىشىپ ياتاتتۇق . ئەنۋەرنىڭ كارىۋتى مېنىڭ كارىۋتىمنىڭ ئۈستىدە ئىدى . ھايال ئۆتمەي باشقىلارمۇ كىرىپ كەلدى ، ياسىن بەنجاڭ ئىككىمىزنىڭ ئورۇن ئالماشتۇرغانلىقىمىزنى كۆرۈپ باشقىچە پىكىردە بولمىدى . ئۇ نېمۇ دېيەلىسۇن . ئەسكەرلىك ھاياتى جەڭگىۋارلىق ، دوستلۇق ، ۋاپادارلىق ، مېھرىبانلىققا تولغان ھايات . جەڭچى جەڭچىگە كۆيۈنگەن يەردە بەنجاڭ كۆيۈنمەي باشقا پىكىردە بولامتى ؟ ئەتىگەندىن بۇيان مەشىق ، ئوق ئېتىش ، ئاشۇ ئايئاق قۇرام تاش ئۈستىدە ئايلىنىپ يۈرۈپ نەچچە سائەتلەپ ئۆرە تۇرغاچقا چارچاپ كەتكەنلىكىمدىن چىراغ ئۆچۈرۈلۈش بىلەن تەڭلا ئۇخلاپ كېتىپتىمەن . بىر چاغدا جىددىي يىغىلىشقا چىلىنغان پۇشتەك ئاۋازىدىن ئويغىنىپ كەتتىم ، سەپداشلىرىم ئۇن ـ تىنسىز ھەربىكەت قىلماقتا ، ياتاقنىڭ ئىچىدە ئادەمنىڭ تىنىقى بىلەن شىڭىلى تاڭىدىغان تانىلارنىڭ « شىرت ـ شىرت » قىلغان ئاۋازىـ زىدىن باشقا غەيرىي ئاۋاز يوق ، جىددىي يىغىلىش پۇشتىكى چىلىنىپ ، ئورنىمىزدىن تۇرۇپ ، راۋۇرۇس كىيىنىپ جەڭگىۋار ھالەتتە مەيدانغا چىقىپ بولغۇچە بولغان ئارىلىقتا بىزگە بىرىلگەن ۋاقىت ئاران ئۈچ مىنۇت ، مۇشۇ ئۈچ مىنۇت ئىچىدە تولۇق كىيىنىپ سۇدان ، مىلتىقنى دولىمىزغا ئېسىپ ، شىڭلىنى تېڭىپ يۈدۈپ چىقىشىمىز كېرەك . ئەگەر چاپان ، ئىشتانىنىڭ بىرەر تۈگمىسى ، ئاياغنىڭ شوينىسى تەلەپكە لايىق ئېتىلمەي ياكى چېگىلمەي قالسا سەلەي پەيجاڭ بىگىز بارمىقىنىڭ ئۇچى بىلەن بۇرنىمىزنى نوقۇيدۇ . بۇ كىشىدىن نېمىدېگەن چاقچاقلىق تەلەپ

قىلىدىغان ھەرىكەت ـ ھە ؟ مۇنداق ئىشنى يۈز قېتىملاپ مەشىق قىلغان بولساممۇ ھەرىكىتىم دېگەندەك تېز ئەمەس ئىدىم . شۇنداقتىمۇ سەپداشلىرىمنىڭ ئانچە ئارقىسىدا قالمايتتىم . شىڭلىنى تېڭىپ دولامغا ئېلىپ بىر پۇتۇمنى پەسكە ئېلىشىم بىلەنلا خۇددى بىرى ئارقامدىن ئىتتىرىۋەتكەندەك پەسكە دومىلاپ چۈشتۈم ، بىر تىزىم ياتاقنىڭ ئوتتۇرىسىغا قويۇلغان شىرەنىڭ قىرىغا تەگدى ، پېشانەم قارشى تەرەپتىكى كارىۋاتنىڭ بېشىغا تەگدى . ھېلىمۇ ياخشى قۇلاقچامنى باستۇرۇپلا كېيگەن ئىكەنەمەن ، بولمىسا پېشانەم يېرىلىپ كېتەركەن . پېشانەمدىن كۆرە تىزىم قاتتىق ئاغرىپ كەتتى . مەن ئاخشام ئەنۋەر بىلەن كارىۋات ئالماشتۇرغانلىقىمنى شۇندىلا ئېسىمگە ئالدىم . قاتتىق ئاغرىقتا بەرداشلىق بېرىپ ئاقسىغان پېتىم مەيدانغا قاراپ چاپتىم ، تالا قاپقاراڭغۇ ، قاتتىق سوغۇق ، شۇيرغان ئۇشقىرتاتتى . خۇداغا شۈكرى ، ھەرنېمە بولسا ئۇلگۈرۈپ چىقتىم . سەلەي پەيجاڭ دىققەت كومانىدىسىنى بەرگەندىن كېيىن ھەممىمىزنىڭ ئالدى ـ ئارقىمىزغا ئۆتۈپ ، قول چىرىغىنىڭ يورۇقىدا شىڭلىلىرىمىزنىڭ تېڭىلىشى ، كېينىشلىرىمىز ، قورال ، ئوق ـ دورىلىرىمىزنى بىر قاتاردىن تەكشۈرۈپ چىقتى ۋە ساقچىخانا باشلىقى كېرىمغا دوكلات قىلدى :

ـــ دوكلات باشلىق ، بىرىنچى بەندىكى كېسەل جەڭچى ئەنۋەردىن باشقىسى تولۇق . بۇيرۇق بېرىڭ !

ـــ پىلان بويىچە ئىلگىرىلىسۇن ! ـــ ساقچىخانا باشلىقى كېرىمنىڭ بۇيرۇقىدىن كېيىن ، سەلەي پەيجاڭ ياڭراق ئاۋاز بىلەن كوماندا بەردى :

ـــ ئوڭغا بۇرۇل ... ! قەدەملەپ مارش ...!

بىر خىل رىتىمدا تاشلانغان قەدەملەر ئاستىدا قېلىن قارلار غىچىلدايتتى . « بىر ، ئىككى ، بىر ! » سەلەي پەيجاڭنىڭ ياڭراق

كۆماندىسى كېچىنىڭ جىمجىتلىقىنى بۇزۇپ ، يىراق - يېقىندىكى تاغلارغا ئۇرۇلۇپ ئەكس سادا پەيدا قىلاتتى . بەزىدە كۆچلۈك شۇۋىرغان ئۈنىڭ كوماندا ئاۋازىنى يىراق - يىراقلارغا ئېلىپ كېتەتتى . تىزىم جانىنى قاقشىتىپ ئاغرىماقتا . لېۋىمنى چىڭ چىشلەپ ، ئاقسماي مېڭىشقا ، ئاغرىقنى يېڭىپ ، سەپتىن چۈشۈپ قالماسلىققا تىرىشاتتىم . نەگىچە بارارمىز ؟ يۈگۈرۈشكە بۇيرۇق بېرىمسە بولاتتى . مەن مۇشۇ يەردىنلا ئارقىمىزغا بۇرۇلۇپ ياتاقتا كىرىپ كېتىشنى ، سەلەي پەيجاڭنىڭ ھەربىكەتنى بۈگۈن دەل مۇشۇ يەردە بولدى قىلىشنى ئاللادىن تىلەيتتىم .

— ئورۇندا تۇر ! — بۇ بۇيرۇق ماڭا خۇددى قېرى كالىغا پىچاق ياقىقاندەك ياقتى ، ئەمدى سەلەي پەيجاڭ قانداق بۇيرۇق بېرەر ؟ ئەگەر يەنە ئىلگىرىلەشكە بۇيرۇق بەرسە قانداق قىلارمەن . ئەسكەرنىڭ ئۈمىد - ئارزۇسى بويىچە كوماندا بېرىدىغان كوماندىر تېخى دۇنياغا كەلمىگەن بولسا كېرەك . سەلەي پەيجاڭ قېلىن قارنى غاچىلدىتىپ دەسسەپ ، كوماندىرلارغا خاس مەردانە قىياپەت بىلەن سەپنىڭ باش - ئايىغىغا نەزەر تاشلىغاندىن كېيىن بۇيرۇق بەردى :

— ئىشپىيون « ئۇلار جىلغىسى » ئىچىدىكى « تۇلكە ئۆڭكۈرى » گە يوشۇرۇنغان ، بىرىنچى بەن شىمال تەرەپتىن ئىككىنچى بەن جەنۇب تەرەپتىن ، ئۈچىنچى بەن غەربىي جەنۇب تەرەپتىن يېتىپ بېرىپ يېرىم سائەت ئىچىدە ئۆڭكۈرنى قامال قىلىش كېرەك . ئالغا ... !

« ئۇلار جىلغىسى » ، « تۇلكە ئۆڭكۈرى » دېگەن قەيەردە ، بۇ ماڭا نامەلۇم . بىز كونا جەڭچىلەر گە ئەگىشىپ كېتىۋاتىمىز . سەلەي پەيچاڭ بىرىنچى بەنىنىڭ ئەڭ ئالدىدا يۈگۈرۈيتتى . ئايىغلار ئاستىدا قارلار غاچىلدايتتى . ئېگىز - پەس قوراق تاشلىقتا چىشىمنى چىشىمغا بېسىپ يۈگۈرۈيتتىم . « قەيەر ئاغرىسا

جان شۇ يەردە » دېگەن گەپ راست ئىكەن ، قەدىمىنى ھەر قېتىم يۆتكىگەن چاغدا ئاغرىق مېڭەمگە چىقىپ كېتەتتى . باشقىلار چەكسىز قاراڭغۇلۇق ئىچىگە شۇڭغۇپ ئىلگىرىلەپ ئۆزاپ كېتىۋاتاتتى . ئەكسىچە ، مەن بىر قەدەم - بىر قەدەمدىن ئارقىدا قېلىۋاتاتتىم . « دوكلات پەيجاڭ ، مەن بولالمىدىم » دەپلا قالايمۇ ؟ لېكىن سەپتىن چۈشۈپ قېلىشقا مېنىڭ ۋىجدانىم يول قويمايتتى . « مەن چوقۇم يۇگۇرۈشۈم كېرەك ، سەپتىن چۈشۈپ قېلىش ياخشى ئەمەس » ، قېنى يۇگۇرەي ، يۇگۇرۈۋاتىمەن ، يۇگۇرۈۋاتىمەن ، پۈتۈن بەدىنىمنى سوغۇق تەر قاپلاپ ، كۆزۈمگە بىر قاراڭغۇچىلىق تىقىلىپ ، بېشىم ئايلىنىپ ، كۆكۈلۈم ئېلىشقاندەك بولدى . ئۆزۈمنى كونترول قىلىشقا ئۇلگۈرمەيلا دەلدۇگۇنۇپ بېرىپ يىقىلدىم . ئۆزۈمنى ئوڭشاپ ، تۇرۇشقا تەمشەلگەن بولسامۇ ، بىر پۈتۈمنى تارتسام ، يەنە بىر پۈتۈم پېتىپ قالاتتى . قەيەرگە ئېسىلسام قارنى قۇچاقلاپ پەسكە سىيرىلىپ كېتەتتىم . مەن يىقىلغان يەر قىش كىرگەندىن بۇيان غىلاڭ يەرلەردىكى قارلارنى قاتتىق بوران - شۇنىرغانلار ئۈچرىتىپ كېلىپ تېقىۋەتكەن بىر قار ئازگىلى ئىكەن . ئازگالدىن ئۆمىلەپ چىقىشقا ئامال بولمىدى . ئاھ ، خۇدا ، مەن ساڭا نېمە قىلغان بولغىيتتىم . شۇ ئەسنادا ، ئالغا ئىلگىرىلەپ كەتكەن سەپداشلىرىم ، ئۇنىۋېرسىتېتكە كەتكەن ئوغۇل - قىز ساۋاقداشلىرىم ، ئانام ، سىگىلمىنىڭ سىيماسى كۆز ئالدىمدا بىر - بىرلەپ پەيدا بولدى ، كۆزلىرىمدىن ھەسرەتلىك ياش تارىلاپ قۇيۇلدى . ئاز ئۆتمەي بىر پۈتۈمنى پەقەتلا مىدىرلىتالمايلا قالدىم . ئاغرىۋاتقان تىزىم ئېغىرلىشىپ كەتتى . ئۆزۈمنى خۇددى ئازگال ئىچىگە كىرىپ كېتىۋاتقاندەك ھېس قىلاتتىم . « مەن راستىنلا مۇشۇ قار ئازگىلىغا چۆكۈپ كېتەرمەنمۇ ، ياق ! مەن ئۇنداق بوشاڭ يىگىت ئەمەس » . شۇ ئەسنادا ياسىن بەنجاگىنىڭ « جاسارەت ... ! »

دېگەن ئاۋازى ئاڭلاندى . مەن « ھە » دەي دېسەمۇ ، دېمىم ئىچىمگە چۈشۈپ كېتىپ خۇددى غايىبتىن بىر قول كېلىپ گېلىمنى بوغۇۋاتقاندەك ئاۋازىم زادىلا چىقمىدى .

ـــ جاسارەت ، سەن قەيەردە ... ؟ ! ـــ ياسىن بەنجاڭنىڭ ئاۋازى يېقىن ئەتراپتا قايتا ياڭراشقا باشلىدى . قانداق قىلىشىم كېرەك ؟ ئوق چىقىرىپ « مەن بۇ يەردە » دەپ بەلگە بېرەيمۇ ؟ ياق ! ئۇنداق قىلىشقا قەتئىي بولمايدۇ ! شۇ چاغدا ئېسىمگە ، داۋاملىق يانچۇقۇمغا سېلىپ يۈرىدىغان قەلەم شەكىللىك كىچىك قول چىرىغىم كەلدى . چاپىنىمنىڭ يانچۇقىنى ئاختۇردۇم ، تەلەيىمگە قول چىراغ بار ئىكەن ، قولۇمغا ئېلىپلا ئاسمانغا قارىتىپ ياقتىم . چىراغ نۇرى قاراڭغۇلۇقنى يورۇتۇپ ھاۋاغا تىك كۆتۈرۈلدى ، ھايال ئۆتمەي ياسىن بەنجاڭ باشلىق سەپداشلىرىم يېتىپ كەلدى . ئۇلار مېنى تەخمىنەن ئىككى مېتىر چوڭقۇرلۇقتىكى قار ئازگىلىدىن تەسلىكتە تارتىپ چىقاردى ، ياسىن بەنجاڭ مېنى خۇددى كىچىك بالىنى كۆتۈرگەندەك ھاپاشلاپ ياتاقتا ئېلىپ ماڭدى ...

ئەتىسى ئەتىگەندە ساقچىخانا باشلىقى كېرىم 60 ياشلار چامىسىدىكى ئېگىز بويلۇق ، چاڭگا ساقال ، سالۋا تۇماق بىر كىشىنى ياتاقتا باشلاپ كىرىپ ماڭا تونۇشتۇردى :

ـــ بۇ كىشى مامۇت ئاكا بولىدۇ ، يەرلىك ئۇستا تېگىمچى ، ئاتۇشتىكى سامساق تېگىمچىدەك نامى مەشھۇر بولمىسىمۇ ، ھەرھالدا مۇشۇ ئەتراپتىكى كىشىلەرنىڭ ھۆددىسىدىن چىقىپ كېلىۋاتقان ئادەم ، مەن ئىككى يىلنىڭ ئالدىدا ئاتتىن يىقىلىپ قولۇم سۇنۇپ كەتكەندە مۇشۇ كىشى تېگىپ ساقايتقان . قېنى تىزىگنى ئاچقىنا ، كۆرۈپ باقسۇن .

بۇ تېگىمچىغا قاراپ كۆڭلۈمدە قايىل بولمىساممۇ ، باشلىقنىڭ ئالدىدا ئامالسىز تىزىمنى ئاچتىم . مامۇت ئاكا تىزىمنى

بىر ھازا سىلاپ كۆرۈپ ، پۈتۈمنى بىردەم ئېگىز ، بىردەم پەس قىلىپ ، بىر ـ ئىككى قېتىم يۇمشاق مىجىغاندىن كېيىن ، دېدى :

ـــ چوڭ مەسىلە يوق ، شىرەنىڭ قىرىغا قاتتىق تېگىپ كەتكەنلىكتىن مۇشۇنداق ئىششىپ كەتكەن. سۆڭەكتەزەخمەيوق.

دېگەندەك تىزىم خۇددى تاۋاقنى كۆمتۈرۈپ قويغاندەك كۆپۈپ يوغىناپ كەتكەن ئىدى . كۆڭلۈمدە : « ھەقىچان تېڭىقچى بىر نەرسە قىلالمايدۇ ، شۇنىڭ بىلەن كېرىم باشلىق ناھىيىلىك دوختۇرخانىغا بۇيرۇسا ، مۇشۇ پۇرسەتتە ئانام بىلەن سىڭلىمنى كۆرۈپ ، پۇخادىن چىققۇدەك مۇڭدىشۇالارمەن ، دوستلىرىم بىلەن قانغۇچە پاراڭ سېلىپ ، بىر نەچچە كېچىنى كۆڭۈللۈك ئۆتكۈزەرمەن » دېگەن ئۈمىد پەيدا بولدى .

ـــ ئىشىقنى قانداق قىلىمىز ، بىزدە ھازىر ئىششىقنى يانداۋىدىغان دورا يوق ، ـــ دېدى كېرىم

مەندە ناھىيىلىك دوختۇرخانىغا بېرىش ئۈمىدى تېخىمۇ كۈچەيدى ـ دە ، بەكرەك ئىگىراشقا باشلىدىم . ئەمدى بۇ قېرىنىڭ ئامالى يوق دەيىتتىم ئىچىمدە ، كۆڭلۈمدىكىدەك ئىش بولىدىغان بولدى ، مەن بۇ يەرگە كەلگەندىن بۇيان ياز كېتىپ قىش كەلدى . ئانامنى ، سىڭلىمنى كۆرمىگىلى بىر يىلچە بوپتۇ ، مۇشۇ سەۋەب بىلەن بېرىپ كۆرۈشۈۋالىدىغان بولدۇم . مامۇت ئاكا ساقچىخانا باشلىقى كېرىمگە قاراپ مۇلايىملىق بىلەن :

ـــ بۇنىڭ كارى چاغلىق ، ئەنسىرىمەڭ ، بىرنەچچە تۈخۈمنىڭ ئېقى بىلەن شاقىداپ تېگىپ قويساقلا ئۈچ ـ تۆت كۈندە ئوڭشىلىپ كېتىدۇ ، ـــ دېدى .

ئاشپەز ھەش ـ پەش دېگۈچە بىرنەچچە تۈخۈمنى كۆتۈرۈپ كىردى . مامۇت ئاكا تۈخۈمنى تاۋاققا چېقىپ ، ئېقىنى چوكا بىلەن تاكى كۆپۈكلەشكىچە قوچۇپ ئاندىن تىزىمغا چېپىپ ئۈستىنى خام بىلەن تېگىۋەتتى ، ئاندىن ماڭا قاراپ :

ـــ خاتىرجەم بېتىپ ئارام ئال يىگىت ، بىرنەچچە كۈندە ئوڭۇشلۇپ كېتىسەن ، ـــ دېدى . باشلىقىمىز كېرىم دولامغا قولىنى قويۇپ تۇرۇپ :

ـــ ئوبدان ئارام ئال ، زېرىكسەڭ كىتاب ئوقۇغىن ، مەنمۇ پات ـ پات كىرىپ سېنى يوقلاپ تۇرىمەن ، ـــ دەپ ماموت ئاكىنى باشلاپ چىقىپ كەتتى . ناھىيىلىك دوختۇرخانىغا بېرىش ، ئانام ، سىڭلىمنى كۆرۈش ، دوستلىرىم بىلەن قانغۇچە مۇڭدىشىش ئارزۇيۇم شېرىن چۈشكە ئوخشاش بىردەمدىلا كۆز ئالدىمدىن غايىب بولدى . نېمە ئامال ؟

شۇ كۈنى باشلىقىمىز كېرىم مېنى ئىككى قېتىم يوقلىدى . ئەتىسى ئەتىگەندە ئۇ مېنى يوقلاپ كىرىپ ، يېنىمدا ئولتۇرۇپ بىردەم ئۇنى ـ بۇنى سورىغاندىن كېيىن ، ماڭا بىر پارچە خەتنى بېرىپ چىقىپ كەتتى . بۇ كىمدىن كەلگەن خەتكىن ؟ كونۇپرتنى ئېلىپ ئادرېسىغا قارىدىم . « شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتى فىزىكا فاكۇلتېتى ، ئامانگۇلدىن » . پاھ ، بۇ ئامانگۇلنىڭ خېتى ئىكەنغۇ ؟ ئامانگۇل ، تولۇق ئوتتۇرىدا ئۈچ يىل بىر سىنىپتا ئوقۇغان ساۋاقدىشىم ئىدى . ئىلگىرى ئىككىمىزياخشىئۆتەتتۇق،بىر ـ بىرىمىزنى چۈشىنەتتۇق . كېيىن ئۇ ئۇنىۋېرسىتېتكە كەتتى ، مەن ئىمتىھاندىن ئۆتەلمەي قالدىم . كۆڭلۈمدە ئۇنىڭغا خەت يېزىش ئىستىكى بولسىمۇ ، جۇرئەت قىلالمىغان ئىدىم . سەۋەب ئۇنىۋېرسىتېتكە بارالمىغاندىن كېيىنكى روھىي ئازاب بىلەن كەيپىياتىمدىكى چېچىلاڭغۇلۇق ۋە ئۆزۈمنى پەس ، يارامسز كۆرگەنلىكىمدىن بولسا كېرەك . چۈنكى ، مېنىڭ نەزىرىمدە ستودېنت دېگەن ئالاھىدە بەختلىك ئادەم ھېسابلىناتتى ، شۇڭلاشقا ، مەندەك بەختسىزلەرنىڭ ئەمدى ئۇلارغا خەت يېزىپ ۋاقىتنى ئىسراپ قىلىش ھوقۇقى يوق ، ئەمدى ئۇلارنىڭ ئالدىدا مەن قاتاردىن قالغان يارامسز ئادەم ، دەپ ئويلايتتىم . شۇڭلاشقا

مەن ئۇنىڭغا خەت يازمىغان . ئۇ نېمە دەپ يازغاندۇ ؟ مېنىڭ ئادرېسىمنى قانداق بىلگەندۇ ؟ كونۇبۇرتنى ئېچىپ خەتنى ئوقۇدۇم:

« جاسارەت ، ياخشى تۇرۇۋاتامسەن ؟ سېنىڭ ھەربىي قىسمىغا كىرگەنلىكىڭنى تەبرىكلەيمەن ، مۇبارەك بولسۇن . ئەسلىدىمۇسەن ئىسمى ـ جىسمىغا لايىق ، ھەربىي بولۇشقا تېگىشلىك ئىرادىلىك يىگىت ئىدىڭ ، بەك ياخشى بوپتۇ . گازارما تۇرمۇشىغا كۆنۈپ قالغانسەن ، چېگرا تۇرمۇشى بەلكى جاپالىقتۇ ، لېكىن ئىرادىلىك كىشىلەر ئالدىدا جاپا ـ مۇشەققەت دېگەن ھېچقانچە گەپ ئەمەس . جاسارەت ، مەن ئۇنىۋېرسىتېتكە كەلگەندىن كېيىن سېنى خەت يازىدۇ ، دەپ ئويلىغان ئىدىم ، ئەكسىچە سەندىن بىرەر پارچىمۇ خەت كەلمىدى . بۇنىڭ بىلەن كۆڭلۈم بىر قىسمىلا بولۇپ يۇردۇم ، شۇنداق بولسىمۇ سېنى ئەيىبلىمەيمەن . بۇ سېنى ۋە سېنىڭ قەلبىڭنى چۈشەنگەنلىكىمدىن . جاسارەت ، مەن بۇ يىل يازلىق تەتىلدە ئۆيگە باردىم ، سېنىڭ ئۆيۈڭگە كىرىپ ئاناڭ ، سىڭلىڭ بىلەن ئۇزاق مۇڭداشتىم ، ئۇلار سېنىڭ بارلىق ئەھۋالىڭنى سۆزلەپ بەردى . ئادرېسىڭنى شۇ چاغدا بىلىۋالغان ئىدىم . شۇڭا ، ساڭا خەت يېزىشقا مۇۋاپىق بولدۇم .

جاسارەت ، مېنىڭ ئوقۇشۇمۇ يامان ئەمەس كېتىۋاتىدۇ ، سېنىڭ خىزمەتلىرىڭ قانداقراق ؟ مەن بۇلارنى بىلىشنى بەكمۇ ئارزۇ قىلىمەن ، ئۇگىنىشنى تاشلىۋەتتىڭمۇ ياكى ئانچە ـ مۇنچە كىتاب كۆرۈپ تۇرۇۋاتامسەن ؟ جاسارەت ، مېنىڭ يەكەنلىك بىر ساۋاقدىشىم بار ئىدى ، ئۇنىڭ ئىسمى يېقىندا ھەربىي قىسمىدىن ئىمتىھان بېرىپ 《 ئۇرۇمچى قۇرۇقلۇق ئارمىيە كوماندىرلار مەكتىپى 》 گە كەپتۇ ، سەن ئۇقۇشۇپ باق ، مەن سېنىڭ ئىمتىھان بېرىپ مۇشۇنداق مەكتەپلەرگە كىلىشىڭنى بەكمۇ ئارزۇ قىلىمەن . بىلىمەن ، سېنىڭ ئارزۇيۇڭ ئۇنىۋېرسىتېتتە ئوقۇش ئىدى ، ئەگەر مۇنداق مەكتەپلەرگە كىلەلمەسەڭمۇ ھەرگىز ئۈزۈڭنى تاشلىۋەتمە . بىر كىشىنىڭ ئىستىقبالى ھەرگىز ئۇنىۋېرسىتېتتە ئوقۇش بىلەنلا ۋايىغا يەتمەيدۇ . دۇنيادا ئۇنىۋېرسىتېتنىڭ بوسۇغىسىغا كىرمەي تۇرۇپمۇ ئالەمشۇمۇل كەشپىياتلارنى ۋۇجۇدقا چىقارغان كىشىلەر بار . ئۇنىۋېرسىتېتتە 10 يىللاپ

بىلىم ئېلىپ ، ئالەمدىن ئۇن - تىنسىز ئۆتۈپ كەتكەن كىشىلەرمۇ سانسىز . ئىرادىلىك كىشىلەر ھامان كۆزلىگەن نىشانغا يېتەلەيدۇ . ھازىر بىلىم ئېلىشنىڭ يولى داغدام . ئەگەر ھەربىي مەكتەپكە كىرەلمىسەڭ ، ھەربىيدىن قايتقاندىن كېيىن 〈ئۆزلۈكىدىن ئۆگىنىش ئۇنىۋېرسىتېتى〉 دە ئوقۇسىڭمۇ كېچىكمەيسەن . جاسارەت ، مەن ئۇنىۋېرسىتېتنىكە كىرەلمىدىم دەپ ھەرگىز كۆڭلۈڭنى يېرىم قىلما . كىتاب ئوقۇشنى تاشلىما ، ئەگەر ماتېرىيال لازىم بولسا ماڭا خەت ياز . مەن ئەۋەتىپ بېرىمەن ، ساڭا سالامەتلىك تىلەيمەن .

ئامانگۈل »

خەتنى ئوقۇپ بولۇپ مەيدەمگە باستىم . ئامانگۈل توغرا ئېيتىدۇ . ئامانگۈلمۇ خۇددى غالىبقا ئوخشاش ئادەمنىڭ كۆڭلىدىكى گەپلەرنى قىلىدىكەن . توغرا ، بىلىم ئېلىشنىڭ يولى يالغۇز ئۇنىۋېرسىتېتتە ئوقۇشلا ئەمەس . بۇ خەت مېنىڭ قاراڭغۇ دىلىمنى يورۇتتى . بىزنىڭ قوراللىق ساقچى قىسمىدىن ئۇرۇمچى قۇرۇقلۇق ئارمىيە كوماندىرلار مەكتېپىگە ئادەم ئالمايدۇ ، بۇنى ئامانگۈل بىلمەسە كېرەك . ئۇ خەلق ئازادلىق ئارمىيىسىنىڭ كوماندىرلار مەكتېپى . لېكىن بىزنىڭ قوراللىق ساقچى قىسمىنىڭمۇ كوماندىرلار مەكتېپى بارغۇ ؟ بىزنىڭ سەلەي پەيجاڭ ئەسكەرلىكتىن بېرىپ ئاشۇ مەكتەپتە ئوقۇغان . توغرا ، مەنمۇ شۇ مەكتەپكە بېرىشىم كېرەك ، بۇ مەكتەپكە بېرىش ئۈچۈنمۇ بىلىم كېرەك ، ئامانگۈل سەن نېمىدېگەن ياخشى . سەن دېمىگەن بولساڭ ، مەن بۇلارنى ئويلاپمۇ باقمايتىكەنمەن . كارىۋاتتىن چۈشۈپ شىرەنىڭ يېنىغا كەلدىم ۋە ئامانگۈلگە خەت يېزىشقا باشلىدىم ...

« مۇزخانا »دىن « تۇزخانا »غا

تېڭىق ئۈچ قېتىم ئالماشتۇرۇلغاندىن كېيىن ، تىزىم پۈ-

تۇنلەي ساقىيىپ كەتتى . ئات بېقىشقا تەقسىم قىلىنىپ ، ئاتخانىدىن ئورۇن ئالغىنىمغىمۇ بىر ئايدىن ئاشتى . چوڭ شەھەر-لەردە بولمىسىمۇ ناھىيە بازىرىدا چوڭ بولغان ئادەم ئۇچۇن ئات بېقىش دېگەن ئاسانغا چۇشىدىغان ئىشمۇ ؟ راست ، ئادەم بالىسى قىلالمايدىغان ئىش ، ئۆگىنەلمەيدىغان ھۇنەر يوق ئىكەن . ئات بېقىشقا تەقسىم قىلىنغان دەسلەپكى كۇنى ساقچىخانا باشلىقى كېرىم ماكا :

ـــ ئات بېقىش قارىماققا ئادەتتىكى ئىشتەك كۆرۇنىدۇ ، ئەمەلىيەتتە بۇ ئىشنىڭمۇ ئۆزىگە تۇشلۇق بىر يۇرۇش قانۇنىيەت-لىرى بار ، لېكىن كۆڭۇل قويساڭلا ئۆگىنۇالىسەن . سەن ئەسكەرلىككە كىرىشتىن ئىلگىرى مىلتىق ئېتىشنى بىلەمتىڭ ؟ چامباشچىلىقنى بىلەمتىڭ ؟ ھازىر ھەممىنى ئۆگەنىدىڭ . ئادەم دېگەن ھەممە ئىشنى قىلالايدىغان بولۇشى كېرەك ، ـــ دېدى .

ـــ بولىدۇ ، باشلىق ، ـــ دېدىم ۋەدە بېرىپ ، ـــ دېگىنە-ڭىزدەك قىلىشقا تىرىشىمەن .

ئەمدى بۇ كەڭرى ئاتخانىدا 25 ئاتنىڭ گېلى ماكا قاراشلىق ئىدى . ھەر كۇنى ئۇچ ئات نۆۋەت بىلەن چېگرىغا مې-ڭىپ تۇراتتى . ھەربىر ئاتنىڭ ئوقۇرىنى كۇنىگە ئىككى قېتىم پاك ـ پاكىز سۇپۇرەتتىم ، ئايىغلىرىنى تازىلايتتىم ، ئوت ـ سامانىنى ئۆتكەمىدە ، قوناقنى غەلۋىرە تاسقايتتىم . سەللا بىخەستەلىك قىلسام ، يەمگە ئاز ـ تولا تويا ـ تۇمان ئارىلىشىپ قالسا ، ئاتلار ھازىرلا خۇددى كۆكيۆتەل بولۇپ قالغان كىشىدەك ئۇزمەي ئۆ-ھۇلدەپ يۆتىلىپ ئۆپكىسىنى قاقاتتى . ئوتقا قويۇش ، سۇغىرىش ، سۇۋۇتۇش ، تاڭشۇرۇش قاتارلىق ئىشلار جايىدا بولمسا بىرەمدىلا كېسەل بولۇپ قالاتتى . بىزنىڭ سەلەي پەيجاڭ جەڭچى ۋاقتىدا بىر يىل ئات باققان ئىكەن ، شۇڭلاشقا ئۇ ، بىرەر ئات يۆتىلىپ قالسا قاپىقىنى تۇرۇپ ، « سەنزە جاسارەت ، ئوقۇرنى

پاكىز سۈپۈرمەپسەن - هە ؟ » دەپ ، خۇددى مەن ئاتقا يەم بەر-گەندە ئوقۇرنىڭ قېشىدا باردەك گەپ قىلاتتى . ئەگەر بىرەر ئات ئاقساپ قالغان بولسا : « ھېرىپ كەلگەن ئاتنى سوۋۇتمايلا يەمگە قويۇپسەن - هە » دەپ ئەيىبلەپ كېتەتتى . ئەمەلىيەتتە ئۇنىڭ دېگەنلىرى راست ئىدى ، ئات دېگەن ھەم قۇدرەتلىك ، ھەم نازۇك ھايۋان ئىكەن . ئەگەر ھەممە ئىشنى جايىدا قىلساڭ سېنىڭ سو-ۋۇتۇشۇڭ ، يەم بېرىشىڭ ، تاكشۇرۇشۇڭ ، ئېغىلنىڭ پاكىزلىقى ئاتنىڭ خۇسۇسىيىتىگە ماس كەلسە تۆت كۈندە تۈكلىرى پار-قىراپ ، تۈلپاردەك بولۇپ كېتىدىكەن ، ياخشى باقمساڭ بىرنەچچە كۈندىلا تۆتلىك ئېتىدىن چۈشۈپ ، تۈكلىرى تەتۈر يېنىپ كۆزلىرىدە چاپاق قاياپ چۈشۈن ئۈۋلايدىكەن . مەن كىچىك ۋاقتىمدا بىراۋدىن « كۆچلۈك ھەربىي قومانداڭ قولىدا ئاجىز ئەسكەر بولمايدۇ » دېگەن گەپنى ئاڭلىغان . سەلەي پەيجاگدەك تەجرىبىلىك ، جاسارەتلىك كومانداڭ قولىدا ھەرقانداق بىر ئىشتا ئەستايىدىل بولماي مۇمكىن ئەمەس . دېمەك ، ئات بېقىش كىشىدىن ئىنتايىن زىللىق ۋە ئەستايىدىللىقنى تەلەپ قىلاتتى . ئوت - چۆپ توغراش ، ئېغىل قۇرۇقداش ئىشلىرىدا بە-زىدە ياسىن بەنجاڭ بىرىنچى بەننىڭ جەگچىلرىنى باشلاپ كېلىپ ياردەم قىلسا ، كۆپىنچە ھاللاردا ئەنۋەر ئۆزىنىڭ دەم ئې-لىش ۋاقىتلىرىنى مەن ئۈچۈن قۇربان قىلاتتى . شۇنداق قىلپ ، ئات بېقىشنى بىر ئايدىلا ئۆگىنىۋالدىم . ئەمدى سەلەي پەيجاڭ كۆزۈمگە كىرىۋالمايدىغان بولدى .

چېگرا چارلاشقا چىقىدىغان رازۋېدچىكلار ھەر كۈنى ئەتىگەندە ئاتخانا ئالدىدا پەيدا بولىدۇ . ئاتلارنى توقۇپ تەييار قىلىپ ، يۈگەننى قولىغا تۇتقازغاندىن كېيىن ئۇلار چېگرا لىنىيىسىگە قاراپ يول ئالىدۇ . چېگرا چارلاشقا ماڭغۇچىلار ئىچىدە كونا جەگچىلەرمۇ ، يېڭى جەگچىلەرمۇ بار . مەن تېخى ساقچىخانا

قورۇسى بىلەن ئاتاخانا ھەمدە بۇ يەردىن بىر كىلومېتىردەك نېرىدىكى ئات سۇغىرىدىغان بۇلاقتىن باشقىسىنى بىلمەيمەن . رازۋېدچىكلار ئاتلارنى مىنىپ كەتكەندىن كېيىن بىدە توغراش ، ئوقۇر سۇپۇرۇش بىلەن بولىمەن ، قوناق تاسقايمەن . ئەمدى ئۇھ دەپ قولۇمغا بىرەر كىتابنى ئېلىپ تۇرۇشۇمغا تۇنۇگۈن رازۋېدكىغا كەتكەنلەر خۇددى تاغنى تالقان ، باغنى بوستان قىلىپ بەرگەندەك ئاتلارنى تەرلىتىپ ، چاپقان پېتى ھەيۋەت بىلەن كېلىپ مەغرۇر قىياپەتتە ئاتتىن چۈشۈپ ، يۈگەننى ماڭا تۇتقۇزۇپلا ياتاقتا قاراپ ماڭىدۇ . ئاتلارنى سوۋۇتۇپ ، ئوتقا قويۇش بىلەن مېنىڭ تاكى يېرىم كېچىگىچە ئىشىم تۈگىمەيدۇ . باشقىلار ئۇخلاشقا پۇشتەك چېلىنىش بىلەن چىراغنى ئۆچۈرۈپ ئىسسىق يوتقاندىن ئورۇن ئالىدۇ . ماڭا ئىسسىق يوتقاندا پۈت ـ قولۇمنى ئۇزۇن سۇنۇپ سوزۇلۇپ يېتىش يەنە نېسىپ بولمايدۇ . باشقىلار ئۇخلاپ قېتىپ قالغاندا ، ئاندىن سىلاپ ـ سىيپاپ يوتقانىنى تاپىمەن . مۇشۇنداق تۈگىمەس ئۇششاق ئىشلار بىلەن بۇ يەردە ئادەم نېمىلەرنى ئۆگىنەلەيدۇ . شۇنداق بولسىمۇ يېقىندىن بۇيان « ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتىدىن تېزىسلار » دېگەن كىتابنى ئوقۇرنىڭ بېشىدا ئولتۇرۇپ ئوقۇپ تۈگەتتىم . بۇ مەن ئۈچۈن بىر يېڭىلىق ، ھەم مۆجىزە . مۇشۇ جەريانىدا ۋاقتىنىڭ قىممىتىنى بىلىپ يەتتىم ، ئىلگىرى لەلەڭشىپ ئويناپ ئۆتكۈزۈۋەتكەن كۈنلىرىمنى ئەسكە ئالسام كۆڭلۈم يېرىم بولىدۇ . ئاخشامدا كەچ ياتقىنىم بىلەن ئەتىگىنى يەنە باشقىلاردىن بىر سائەت ئىلگىرى ئورنۇمدىن تۇرۇپ چالا ئۇيقۇلۇقتا ئەسنەپ يۇرۇپ ، سەھەردە چېگرىغا ماڭىدىغانلارغا ئات توقۇپ تەييار قىلىمەن . ئۇلار ھەر كۈنى ئەتىگەندە ئات مىنىپ چارلاشقا ماڭغاندا مەن ئاتخانا ئىشىكىدە ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن بوينۇمنى قىسىپ قاراپ قالىمەن . ئىچىمدە ، ھەي ، مەنمۇ قاچان بۇ لەنتى ئاتخانىدىن چىقىپ ئا-

شۇلارغا ئوخشاش توقۇپ تەييار قىلىپ بەرگەن ئاتنى مىنىپ ، تاغ ئارىلاپ چىقىپ كېتەرمەن ، دەپ ئويلايمەن . كادىرلارغۇ مەيلى ، مەن بىلەن بىرگە كەلگەن جەڭچىلەرمۇ ئات ئۈستىگە چىققاندا كۆرەڭلەپ ئۆزىنى بىلمەيلا قالىدۇ . بۇلارنى كۆرۈپ ئۇچۇم تېخىمۇ قاينايدۇ . ئۆزۈم بىلەن تەڭ كەلگەن سويمىلارغا يەنە مەن ئات توقۇپ قۇلچىلىق قىلىۋاتقاندەك ، ئۇلار ماڭا خوجايىنلىق قىلىۋاتقاندەك تۇيۇلۇپ قورسقىم كۆپىدۇ . مۇنداق چاغلاردا يەنە « ھەي جاسارەت ، چىدا ، يەنە چىدا ، پەقەت چىداملىق كىشىلەرلا ئۆز ئىشىنى ئاخىرىغىچە قىلالايدۇ . ئەسكەر بولغانكەنسەن ، ئەسكىرىي خىزمەتتىڭ ھەر خىل جاپالىرىغا چىداش كېرەك . ھازىر تىنچلىق شارائىت . سەن تىنچلىق ئىچىدىكى ئەسكەر ، سېنىڭ ئالدىڭدا جېنىڭغا تەھدىت سېلىپ ، يىراقتا يوشۇرۇنۇپ ساڭا مىلتىقىنى بەتلەپ تۇرغان دۈشمەن يوق . ئەگەر شۇنداق بولغاندا قانداق قىلاتتىڭ ئاشۇ شارائىتتىڭ ، شۇ كۈنلەرنىڭ جاپاسىغىمۇ چىدىماي ئامالىڭ يوق ئىدى . مۇنچىلىك ئىش قانچىلىك ئىشتى » دەپ ئۆز ـ ئۆزۈمگە تەسەللى بېرەتتىم . ئاتخانىدىكى ئىشلارنىڭ ئېپىنى بىلگەنسېرى كىتاب كۆرۈشكە ، خاتىرە يېزىشقا ئانچە ـ مۇنچە ۋاقىت ئاجرىتالايدىغان بولدۇم .

بۇگۈن ئەتىگەندە چارلاشقا ماڭىدىغانلارغا ئات توقۇپ ماڭدۇرۇۋاتقاندىن كېيىن ، بىردە توغراۋاتاتتىم . ئەنۋەر كىرىپ :

ـــ بۇ ساڭا بىر قىزدىن كەلگەن خەتكەن ، باشلىقىمىز كېرىم قاپاقلىرى تۇرۇلگەن ھالدا « بۇنى جاسارەتكە ئەكىرىپ بەر » دەيدۇ ، ـــ دەپ بىر پارچە خەتنى بەردى . بۇ ئامانگۈلدىن كەلگەن خەت ئىدى .

ـــ قانداق قىلىمىز ؟ ـــ دېدىم ئەنۋەر گە قاراپ ، ـــ ئۇلار بىزگە خەت يازغان ئىكەن ، بىزمۇ خەت يازىمىز . ئۇلارغا « مەن ھەربىي ، ماڭا خەت يازما » دېگىلى بولاتتىمۇ ؟

ـــ كادىرلار ، قىزلاردىن كەلگەن خەتلەرنى جەڭچىلەرنىڭ ھېسسىياتىدا ئۆزگىرىش پەيدا قىلىدۇ ، ئۇلارنىڭ كۆڭلى بۆلۈنۈپ ، خىزمەتنى ياخشى ئىشلىمەيدۇ ، دەپ قارايدىكەن ، شۇڭا ئۇلار خاپا بولىدىكەن ، ـــ ئەنۋەر شۇنداق دەپلا كېتىپ قالدى .

ئەنۋەرنىڭ دېگىنى راست ئىدى . قايسىبىر جەڭچىگە قىزلاردىن تولا خەت كەلسە كادىرلارنىڭ شۇ جەڭچىگە نىسبەتەن قارىشى ئۆزگىرىپ قالاتتى . ئىلگىرى شۇنداق ئىشلار بولغان ئىكەن ، بەزى جەڭچىلەر كېچە - كۈندۈز مۇھەببىتىنى ئويلاپ ، خىزمەتتە ئۆزىنى تاشلىۋەتكەن ، بۇيرۇغان ئىشنى ياخشى قىلمىغان ، ھەتتا كوماندىرلارغا دولىسىنى چىقىرىپ ، ئۇچ يىللىق مەجبۇرىيەت تۈگەپ بولغۇچە بالدۇراق كېتىشنىڭ قانۇنىنى ئاسقان ، شۇنىڭ بىلەن كوماندىرلار جەڭچىلەرگە قىزلاردىن كەلگەن خەتنى تىزگىنلەيدىغان بولغان . ئامانگۈلدىن ماڭا مۇشۇنىڭ بىلەن ئىككى قېتىم خەت كەلدى . شۇ ۋەجدىن ساقچىخانا باشلىقى كېرىمنىڭ قاپىقى تۇرۇلۇپ قالغان . بەلكى ساقچىخانا باشلىقى كېرىم مەندىن ئەنسىرىگەندۇ؟ خەتنى ئاچتىم:

« جاسارەت ، خېتىڭنى تاپشۇرۇپ ئېلىپ مەزمۇنىدىن ۋاقىپلاندىم . مەن ئىلگىرى ھەربىي تۇرمۇشنى چۈشەنمەيتتىم ، پەقەت كىتابلاردىن شائىرلارنىڭ ‹ چېگرا جەڭچىسىگە › دېگەن مەدھىيە شېئىرلىرىنلا ئوقۇغانمەن . قارىغاندا ، شائىرلارنىڭ شېئىرلىرى باشقا گەپ ، ھەربىي تۇرمۇش باشقا گەپ ئىكەن . ھازىرقى زامانىنىڭ جاپالىسىنى پەقەت چېگرىدىكى كوماندىر - جەڭچىلەرلا تارتىۋاتقان ئوخشايدۇ . جاسارەت ، مەن سىلەرنىڭ كوماندىرلىقلارغا يېراقتىن چوڭقۇر ئېھتىرام بىلدۈرىمەن . بۈگۈنكى كۈندە سىياسەت كەڭرى قويۇۋېتىلدى . باي بولۇشنىڭ داغدام يولىدا ھەممە ئادەم ئۆز تۇرمۇشىنى ياخشىلاشنىڭ ، باي بولۇشنىڭ كويىدا بولۇۋاتىدۇ . دۆلەت

كادىرلىرى ، ھەتتا بىزنىڭ ئوقۇتقۇچىلىرىمىز ئىچىدىمۇ سەككىز سائەت ئىشتىن سىرتقى ۋاقتىنى قوشۇمچە كىرىمگە ئاجرىتىۋاتقانلار بار ، ھەتتا بەزىلەر شەرەپلىك خىزمەتلىرىدىن چېكىنىپ سودىگەرچىلىك بىلەن شۇغۇللىنىۋاتىدۇ . بەزىلەر كارخانىلارنى ھۆددىگە ئالدى . بەزىلەر پارىخورلۇق بىلەن شۇغۇللىنىپ ۋە خىزمەتتىكى قۇلايلىقلاردىن پايدىلىنىپ ئۆز نەپسىگە چوغ تارتىۋاتىدۇ . لېكىن سىلەرنىڭ كوماندىرلىرىڭلار ئىسسىق ئۆي ۋە ئائىلە مېھرىدىن كېچىپ ، خوتۇن - بالا چاقىلىرىدىن ئايرىلىپ ، ئېگىز تاغدا سىلەر بىلەن بىللە يېتىپ قوپۇپ ، ئوتۇڭلاردا كۆيۈپ ، سۇيۇقلاردا ئېقىپ ، ۋەتىنىمىزنىڭ ئامان-لىقى ، خەلقىمىزنىڭ بەخت - سائادىتى ، تۆتنى زامانىۋىلاشتۇرۇشنىڭ ئوڭۇشلۇق ئىلىپ بېرىلىشى ئۈچۈن ئۆز شەخسىيىتىنى قۇربان قىلىۋې-تىپتۇ . ھازىرقى كۈندە مۇنداق ئىستىل ۋە پەزىلەتنى قەدىرلەش كېرەك . مەن سېنىڭ يازغان خېتىڭدىنلا مۇشۇنداق قاراشقا كەلدىم . جاسارەت ، چېگرىدا سىلەردەك پاسىبانلار بولمىسا ، بىز مەكتەپتە خاتىرجەم ئوقۇيالامتۇق ؟ دېھقانلار خاتىرجەم يەر تېرىيالامتى ؟ ئا-لىملار ، ئىنژېنېرلار خاتىرجەم ئولتۇرۇپ تەتقىقات بىلەن شۇغۇللىنالامتى ؟ ئەمدى بىلدىم ، سىلەرنىڭ تارتقان جاپايىڭلار بىزنىڭ راھىتىمىز ئۈچۈنكەن . سەن خېتىڭدە ھەربىر تۇرمۇشنىڭ جاپاسىدىن ۋايسىماپسەن ، بۇ توغرىدا سېنى ئەيىبكە بۇيرۇمايمەن . سەن ۋايسىمىغان بولساڭ ، مەن يۇقىرىقى ھەقىقەتنى بىلمىگەن بولاتتىم . جاسارەت ، مەن يېقىندا بىر كىتابتىن Ⅷ ئەسىردىكى فرانسىيە ئىمپېراتورى ناپالې-ئوننىڭ 〈 ئوفىتسېر بولۇشنى ئويلىمىغان ئەسكەر ياخشى ئەسكەر ئەمەس 〉 دېگەن بىر جۈملە سۆزىنى كۆرۈپ قالدىم . گەرچە ناپالېئون داڭلىق ئىستېلاچى ۋە بۇرژۇئا ھەربىي ئالىمى بولسىمۇ ، ئۇنىڭ يۇقىرىقى سۆزىدە كىشىنى ئويلاندۇرىدىغان ھەقىقەت بار . مەن سېنىڭ بىر ياخشى كوماندىر بولۇشىڭنى ئارزۇ قىلىمەن ...»

خەتنى ئوقۇپ شۇ يەرگە كەلگەندە يېنىمدا بىرىنىڭ ئاياغ تىۋىشى ئاڭلاندى . بېشىمنى كۆتۈرۈپ قارىسام باشلىقىمىز كېرىم ئىكەن . ساقچىخانا باشلىقى كېرىم ماڭا قاراپ كۈلۈپ تۇرۇپ

دېدى :

ـــ ھە ، جاسارەت ، ھېلىقى خەتنى ئوقۇۋاتامسەن ؟ ـــ

شۇنداق باشلىق . بۇ قىز مېنىڭ تولۇق ئوتتۇرىدا بىر گە ئوقۇغان ساۋاقدېشىم ئىدى .

ـــ ئۇ ھازىر ئۇنىۋېرسىتېتتىمۇ ؟

ـــ شۇنداق ، ئۇ ئۇنىۋېرسىتېتكە كەتكەن . مەن ئىمتىھاندىن ئۆتەلمەي ... ـــ گېپىمنىڭ داۋامىنى ئىچىمگە يۇتۇۋېتىپ خەتنى پۈرلاپ يانچۇقۇمغا سېلىپ بېدە توغراش‌ئۇچۇن جادۇغا ئېگىشتىم .

ـــ قېنى ئوكام ، ئولتۇرغىن ، ئىككىمىز بىردەم مۇڭدىشايلى ، سەل تۇرۇپ بېدىنى بىر گە توغرايمىز ، ـــ دېدى باشلىقىمىز كېرىم يېنىمدا بېدە ئۈستىدە ئولتۇرۇپ بىر تال تاماكا ئوراپ تۇتاشتۇرغاندىن كېيىن سۆزىنى داۋام قىلىپ ، ـــ سەن قىسمىغا كەلگەندىن كېيىن ھەر جەھەتتىن ياخشى ئىشلەۋاتىسەن . بەلكى ئەسكەرگە كىرىشتىن ئىلگىرى سېرىق چاپاننىڭ مۇنچۇالا جاپاسى بارلىقىنى ئويلاپ كۆرمىگەن بولغىيتىڭ ، لېكىن سەن چىدىدىڭ . سېنىڭ كەلگۈسى ئىستىقبالىڭدىن ئۈمىد بار . سەن چوقۇم ئۆز تۇرمۇشۇڭنى ياخشى ئورۇنلاشتۇرالايسەن ، مۇنداق دېيىشىمدىكى سەۋەب ، سەن مېھنەتنى ياقتۇرىسەن ، سەندە سەۋىيە بار . بىلىمەن ، سەن ئىلىم ـ پەنگە ھۆرمەت قىلىسەن . بىلىمگە ئىشتىياق باغلىغان . بىز بۇ يەردە سېنىڭ كىتاب ئوقۇشۇڭ ئۈچۈن ۋاقىت ئاجرىتىپ بېرەلمىدۇق . مەن باشلانغۇچ مەكتەپ سەۋىيىسىگە ئىگە . 1964 ـ يىلى ئەسكەرلىككە كىرىپ ، شىزاڭ ئالىي رايونىدا تۇردۇم . 1969 ـ يىلى ئەسكەرلىكتىن چېكىندىم . 1971 ـ يىلى ج خ ئىدارىسىغا كىرىپ مۇشۇ ساقچىخانىغا چىقتىم . 1980 ـ يىلى قوراللىق ساقچى قىسىم قۇرۇلدى ، مەن يەنە مۇشۇ يەردە تۇرۇۋاتىمەن . مەن نېمىشقا

مۇشۇ يەردە تۇردۇم ؟ مەن مۇنداق دەپ ساڭا ئۆزۈمنىڭ خىزمەت ئىستاژىمنى پەش قىلماقچى ئەمەس ، مېنىڭ قولۇمدا سېنىڭدەك جەڭچىدىن نەچچە يۈزى تۇردى . بەزىلىرى ھەربىي مەجبۇرىيەت ۋاقتىنى تۈگىتىپ شەرەپ بىلەن قايتتى ، نەچچىسى كادىر بولۇپ قالدى . مەن پەقەت سېنىڭ ياخشى ئادەم بولۇشىڭنى تىلەيمەن . راستتىنى ئېيتسام ، سەندىن يېقىندىن بۇيان ئەنسىرەپ قالدىم ، شۇنداقتىمۇ ساڭا ئىشىنىمەن .

ـــ باشلىق ، مەندىن نېمىشقا ئەنسىرەپ قالغانلىقىڭىزنى سورىسام بولامدۇ ؟

ـــ ئەگەر كۆڭلۈڭگە كەلمىسە ئېيتىپ بېرىمەن .

ـــ مېنى خاتىرجەم بولسۇن دېسىڭىز كۆڭلىڭىزدە نېمە بولسا دەۋېرىڭ . كىشى ئۆز ئەيبىنى ئۆزى بىلىپ كېتەلمەيدۇ . مەندىن ئۆتكەن ھەرقانداق سەۋەنلىك بولسا ، ماڭا كۆرسىتىپ بېرىڭ ، ئۆزگەرتىشكە ، تۈزىتىشكە تىرىشىمەن .

ـــ يېقىندىن بۇيان ، ئۇنىۋېرسىتېتتە ئوقۇۋاتقان بىر قىزدىن ساڭا خەت كېلىۋاتىدۇ . بىلىشىمچە ، بۇ قىز سېنىڭ بۇرۇنقى ساۋاقدىشىڭ ياكى مۇھەببىتىڭ . ئۇ ، سەندىن نېمىنى تەلەپ قىلىۋاتىدۇ ؟ مېنىڭ ھېس قىلىشىمچە ، ئۇ چوڭ شەھەردە ، بىر بولسا سەندىن پۇل تەلەپ قىلىدۇ ، مۇنداق بولسا سەن تەڭقىسلىقتا قالسەن ـ دە ، خىزمەتتە خاتىرجەم بولالمايسەن ، چۈنكى سىلەر مائاشلىق ئەمەس . ئەگەر ئۇنداق دېمىگەندە ، ئەسكەردىن بالدۇرراق قايتىپ خىزمەت تاپ دەيدۇ . بۇنىڭ بىلەن يەنە سېنىڭ خاتىرجەملىكىڭ بۇزۇلىدۇ . قانداق دەيسەن ؟ ـــ باشلىق ماڭا قارىدى . مەن بىزنىڭ كوماندىرلارنىڭ ئىشنى بۇنداق ئىنچىكە ئويلايدىغانلىقىنى خىيالىمغىمۇ كەلتۈرۈپ باقمىغان ئىكەنمەن . بىزنىڭ كوماندىرلار جەڭچىلەرگە ئېغىزدا ئەمەس ، ئەمەلىيەتتىمۇ شۇنداق كۆيۈنىدىكەن . مەن ساقچىخانا باشلىقى

كېرىمگە بۇگۈن باشقىدىن ھۆرمەت بىلەن نەزەر تاشلاپ ، خەتنى يانچۇقۇمدىن ئېلىپ دېدىم :

ـــ باشلىق ، دېگەنلىرىڭىز توغرا ، لېكىن بىزنىڭ خەت ئالاقىمىزنىڭ مەزمۇنى ئۇنچىۋالا دەرىجىدە ئەمەس ، مۇنداق دېسەم سىزگە قاتتىق تېگىپ كەتمىسۇن . ئەگەر خالىسىڭىز بۇ خەتنى كۆرۈپ بېقىڭ ، ـــ ئامانگۈلدىن كەلگەن خەتنى ساقچىخانا باشلىقى كېرىمگە ئۇزاتتىم ، باشلىق مىيقىدا كۈلۈپ قويۇپ :

ـــ مەن ساڭا ئېشىنمەمەن ، خەت ئۆزۈڭگە تەئەللۇق ئىچكى ئىشىڭ . ئىككىنچى بىر كىشى سېنىڭ مەخپىيىتىڭ ۋە شەخسىيىتىڭگە ئارىلاشسا قانداق بولغىنى ؟ ـــ دېدى .

ـــ ياق ، مەن ئۇنداق قارىمايمەن ، ماڭا ئىشىنىڭ ، كۆرۈپ باقسىڭىز بولىدۇ .

ـــ بولدى ، كىشىلىك مۇناسىۋەتتىكى ئەڭ ئۇلۇغ نەرسە ئىشەنچ . سەن ماڭا ئىشەنىدىڭ ، ئۆزۈڭگە تەئەللۇق نەرسىنى مېنى خەۋەردار قىلىشقا جۈرئەت قىلدىڭ . بولدى ، مەن خېتىڭنى كۆرگەندەك بولدۇم ، ـــ ساقچىخانا باشلىقى كېرىم سائىتىگە بىر قاراپ قويۇپ ئورنىدىن تۇردى . دەل شۇ چاغدا يېغىلىش پۇشتىكى چېلىندى . ئىككىمىز تەڭ ئاتاخاندىن چېقىپ مەشىق مەيدانىغا قاراپ يۈگۈردۇق . سەلەي پەيجاڭ بىزگە دىققەت كۆماندىسىنى بەرگەندىن كېيىن ، ساقچىخانا باشلىقى كېرىمنىڭ ئالدىغا كېلىپ ھەربىي سالامدىن كېيىن دېدى :

ـــ يولداش باشلىق ، جەڭچىلەر بۇيرۇقىڭىزغا تەييار !

ساقچىخانا باشلىقى كېرىم ئالدىغا ئۆتۈپ بىزگە راھەت كۆماندىسىنى بەرگەندىن كېيىن بۇيرۇقنى ئوقۇدى :

« بۇيرۇق : يولداش جاسارەت ئات بېقىشتىن قالدۇرۇلدى . ئىككىنچى بەندىن ۋاڭ جىڭخەي ئات بېقىشقا تەيىنلەندى » . ئۇچ بەن ئەسكەر بۇيرۇقنى قۇلاق سېلىپ ئۇن ـ تىنسىز تۇرۇشاتتى .

مەنمۇ ئۇچىنچى بەننىڭ قاق ئوتتۇرىسىدا ئىدىم . مېنىڭ ئاتخانىدىن چىققانلىقىمنى تەبرىكلەشكەندەك جەڭچىلەر ئاستا قايرىلىپ ماڭا قاراشتى . بۇ بۇيرۇق مېنىڭ كۆڭلۈمدىكى بۇيرۇق بولغان ئىدى . مەنمۇ مۇشۇنداق بىر بۇيرۇق بىلەن ئاتخانىدىن چىقىپ باشقىلار توقۇپ بەرگەن ئاتنى مىنىپ تاغلارنى ئارىلاپ ، چېگرا چارلاشنى ياكى يايلاقلاردىكى يەرلىك چارۋىچىلار بىلەن مۇڭدىشىپ ، تونۇشۇپ كېلىشنى ئارزۇ قىلاتتىم . خۇشاللىقتىن چاۋاك چېلىۋېتىشكە تاس قالدىم . جەڭچىلەرمۇ ماڭا قاراپ كۈلۈمسىرەشتى . بەلكى مەنمۇ ئۇلارغا قاراپ كۈلۈمسىرىگەندىمەن . ئادەم دېگەن كۆڭلىگە ياققان ئىشنى كۆرگەندە ، كۆڭلىگە ياققان گەپنى ئاڭلىغاندا كۈلۈمسىرەيدۇ . ماڭا ياندىشىپ تۇرغان ئەنۋەرمۇ مېنى تەبرىكلەپ بېقىنمىغا ئاستا نوقۇپ قويدى . ساقچىخانا باشلىقى كېرىم بۇيرۇقنى داۋام قىلدى . « لى چياڭ ئاشپەزلىكتىن قالدۇرۇلدى . جاسارەت ئاشپەزلىككە تەيىنلەندى » بۇ گەپ بىلەن بايقى شادلىقىم يەتتە قات ئاسمانىڭ قەھرىگە ئۇچۇپ كەتتى . «ئەجەب ئىش ـ ھە ؟ ئەمدى ئاتخانىدىن چىقىرىپ ئاشخانىغا سولامدىكىن مېنى ؟ مەن زادى رازۋېدچىك بولالمايدىغان ئوخشايمەن » . شۇ چاغدا ئېسىمگە ئامانگۈلنىڭ « سېنىڭ بىر ياخشى ئوفىتسېر بولۇشىڭنى ئارزۇ قىلىمەن » دېگەن سۆزى چۈشتى . ئامانگۈل شۇ تاپتا بۇ گەپنى قۇلاق تۇۋىمدە ئۆز ئاغزى بىلەن دەۋاتقاندەك بولدى .

سەلەي يەيجاڭنىڭ « تارقال ! » دېگەن كومانىدىسىمۇ قۇلقىمغا كىرمىگەن بولسا كېرەك ، باشقىلار ئاللىقاچان تارقىلىپ مەيدانىدىن كەتكەن بولسىمۇ ، مەن جايىمدا خۇددى قاققان قوزۇقتەكقېتىپتۇرۇپقاپتىمەن.« توۋا،ـــ دەيتتىمئىچىمدە،ـــ ئاتخانىدىن چىقىپ ئاشخانىغا كىرىش خۇددى « مۇزخانا » دىن چىقىپ « تۇزخانا » غا كىرگەندەك بىر ئىش ئەمەسمۇ ؟ قارشىلىق

قىلايمۇ ؟ ياق ! بولمايدۇ ، چۈنكى مەن ھەربىي ، مەن كەلگۈسى بىر ياخشى ئوفىتسېر بولۇشقا بەل باغلىدىم . راستتىنى ئېيتقاندا ، ئىلگىرى مەن ئوفىتسېر بولۇشنى ئويلاپ باقمىغان ، پەقەت ئاماڭ-گۇلۇنلۇك خېتىنى ئوقۇغاندىن كېيىن ئوفىتسېر بولۇشقا بەل باغلىدىم . بوپتۇ ، مەن ئاشخانىدا ئىشلەي ، كىم ئۆز ئارزۇسى بو-يىچە ئىش قىلالىغان ؟ بۇيرۇقتا بويسۇنۇشۇم كېرەك ، چۈنكى مەن ئەسكەر ... !

ئات بېقىش قانچە تەسكە چۈشكەن بولسا ، ئاشپەزلىك قىلىشمۇ شۇنچە تەسكە چۈشتى . ئەسكەرگە كىرىشتىن ئىلگىرى ئانامنىڭ خېمىر يۇغۇرۇۋاتقانلىقىنى ، گۈرۈچ يۇيۇۋاتقانلىقىنى ، ئوچاقتا ئوت ياقتىنىنى ، كۆكتات توغرىغىنىنى كۆرگەنمەن . ئانام مېنى تاماق ئېتىشكە سالمىغان ئىكەن . لېكىن ، يول ماڭسا ئېچىلىدۇ ، دېگەندەك ، مەنمۇ ئاشپەزلىكنى قىلىش جەريانىدا خې-لىلا ئۆگىنىپ قالدىم . مەن ئەسكەر بولۇشتىن ئىلگىرى ، بۇرۇن ئەسكەر بولغان بىر قوشنىمىزدىن « ئەسكەر دېگەن پەقەت ئايال بولۇپ بالا تۇغمايدۇ ، قالغان ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى قىلىدۇ » دېگىنىنى ئاڭلىغان ئىدىم . ھېلىقى قوشنىمىزنىڭ دېگەن گېپى راست ئىكەن . تاماقنا چىقىدىغان چاغدا پۇشتەك چېلىنىدىمۇ بولدى ، ئەسكەر دېگەن قاتار تىزلىپ تاماق زالىنىڭ ئىشىكىدە ئىنتىلابىي ناخشىدىن بىرنى ئوقۇيدۇ ، ئاندىن زالغا كىرىدۇ . شۇ چاغدا سەن تاماقنى تەييار قىلىپ شىرە ئۈستىگە رەتلىك قىلىپ تىزىپ بولۇشۇڭ شەرت . جەڭچىلەر تاتلىق ئۇخلاۋاتقاندا مەن ئاشخانىغا كىرىمەن ، كەچتە يەنە سەھەرنىڭ تەييارلىقى بىلەن كەچ ياتىمەن ، يۈز - كۆزلىرىمدىن كۆمۈرنىڭ قارىسى ، قوللىرىمدىن خېمىرنىڭ يۇقى كەچكىچە كەم بولمايدۇ . بىر كۈنى كەچ ھەممە ئىشلارنى تۈگىتىپ ياتاققا كىرىپ ئەمدىلا ياتاي دەپ تۇرۇشۇمغىلا زاپخوز كىرىپ :

ـــ چاققان ئاشخانىغا كىرگىن ، ـــ دەپلا چىقىپ كەتتى ، بۇ كىچىدە يۇقىرىدىن مېھمان كەلگەنمىدۇ . زاپخوزنىڭ جىددىيلىشىپ كەتكەنلىكىدىن قارىغاندا چوقۇم يۇقىرىدىن بىر باشلىق كەلگەن بولسا كېرەك ، دېگەن خىيال بىلەن ئاشخانىغا كىردىم ـ دە ، زاپخوزدىن سورىدىم :

ـــ قايسى باشلىق كەپتۇ ؟

ـــ باشلىق كەلگىنى يوق !

ـــ ئەمسە نېمە بولدى ؟

ـــ سەن تېخى بىلمەيسەن ، بەزىدە مۇشۇنداق ئىشلارنى ساقچىخانا باشلىقى تۇيۇقسىز قارار قىلىپ قالىدۇ . بۈگۈن تۈن يېرىمدىن كېيىن بىرنەچچە بەن جىددىي رازۋېدكىغا چىقىدىكەن . ئاۋۋال چاي قاينىتىپ سۇدانلارغا قاچىلاپ ، ھەربىر جەڭچىگە بىر كىلودىن گۆش تەييارلا ، موما بارمۇ ؟

ـــ بىرنەچچە بەنگە يەتكۈدەك موما بار !

ـــ ئۇنداقتا ياخشى ، يەتكۈدەك تۇزلۇق سەي ، خام سەي تەييارلاپ قويۇپ ئاندىن ئارام ئالغىن . ئەتىگەنلىك تاماقنى ئۆزۈم ئېتىمەن .

ـــ بولىدۇ . سىز چىقىپ ئارام ئېلىڭ .

زاپخوز چىقىپ كەتتى . ئوچاققا ئوت يېقىپ ، يۇقىرى بېسىملىق قازاننى ئاستىم ، قاپقارا پارقىراپ تۇرغان كۆمۈرنى ئوچاققا سېلىپ گۆشنى پارچىلاشقا كىرىشتىم . گۆشنى پارچىلاپ بولغۇچە چايمۇ قاينىدى . چاينى ھەربىر جەڭچىنىڭ سۇدانلىرىغا قاچىلاپ ، گۆشنى قازانغا سېلىپ ، پار چىقىرىش تۆشۈكچىلىرىنى تەڭشەپ ، ئوتنى راسا ئۇلىغايتىپ قويۇپ بىردەم ئارام ئېلىش ئۈچۈن ئۆزۈن ئورۇندۇقنى ئۆزۈمنى تاشلاپ قىڭغايدىم . ھاۋاسى شالاڭ بۇ قارلىق تاغ باغرىدا گۆش 50 ـــ 60 مىنۇتسز پىشمايدۇ . شۇڭلاشقا ، پىشقىچە ساقلاش كېرەك ، ھەي ئۇيقۇ ،

كىشىنىڭ ئىرادىسىگە باقمايدىغان ئۇيقۇ . مەن ئورۇندۇقتا شۇ قېتىغايغانچە خورەك تارتىپ ئۇخلاپ كېتىپتىمەن . ئۇخلاۋېتىپ چۈش كۆرۈپتىمەن . كۈن تىكلىنىپ ھاۋا ناھايىتى ئىسسىپ كەتكەنمىش ، بارلىق جەڭچىلەر جۇڭگو - ۋېيتنام چېگرا لىنىيىسىدىكى بىر قۇملۇقتا جەڭگىۋار ھالەتتە ئالغا ئىلگىرىلەۋاتقۇدەكمىش . ھەممىمىز ئۇسساپ كەتتۇق ، تەشنالىق دەستىدىن كالپۇكلىرىمىز گەزلىشىپ ، يۈرەكلىرىمىز قاخشاپ كەتكەنمىش ، جەڭچىلەر ھاسىراپ - ھۆمىدەپ ئاران مېڭىۋاتقانمىش ، سەلەي پەيجاڭ ماڭا « جاسارەت ، بىز مۇشۇ يۇلغۇن تۇۋىدە ئارام ئالىمىز ، سەن مۇشۇ يەردىن غەربكە قاراپ بىر كىلومېتىر ماڭساڭ بىر بۇلاق بار ، شۇ يەردىن سۇ ئېلىپ كەلگىن ، سۇنى ئىچىپ يەنە يولغا چىقىمىز » دەۋاتىمىش . مەن بارلىق سۇدانلارنى يىغىشتۇرۇپ ، غەرب تەرەپكە بېرىپ سۇ ئېلىپ كەلسەم ، ھېلىقى يۇلغۇن تۇۋىدە سەلەي پەيجاڭ بىلەن جەڭچىلەر يوقمىش . مەن بار ئاۋازىم بىلەن « سەلەي پەيجاڭ ! » دەپ ۋاقىراۋېتىپ ئويغىنىپ كەتتىم . سەكرەپ ئورنىمدىن تۇردۇم ، ئاشخانىنىڭ ئىچى خۇمداندەك قىزىپ ، ئاتەشتەك يالقۇن چىقىرىۋېتىپتۇ . تام - تورۇسىنى قويۇق ھور قاپلاپ كېتىپتۇ . ئىشكىنى ئاران ئېچىۋېتىپ ، قازان بېشىغا يۈگۈردۈم . يۇقىرى بېسىملىق قازان قېپقىزىل چوغقا ئايلىنىپ قاپتۇ . ئەمدى قانداق قىلغۇلۇق ، مەن ئالدى - كەينىمگە يېنىپ بولغۇچە ، ياسىن بەنجاڭ جەڭچىلەر بىلەن ئاشخانىغا كىرىپ كېلىشتى . قولۇمغا پەلەي كىيىپ ، قازانىنىڭ قۇلىقىدىن تۇتۇپلا يەرگە ئالدىم . قازان شۇنچە يەڭگىل ئىدى ، ئوچاقتا ئوت يەنىلا لاۋۇلداپ كۆيمەكتە . قازانىنىڭ ئۈستىگە سوغۇق سۇ سېپىپ سوۋۇتقاندىن كېيىن ، تۇۋاقنى ئاچتىمىز ، بېشىم پىرىدە قايدى . پىشانەمنى تۇتقان پېتىم ئولتۇرۇپ قالدىم . ياسىن بەنجاڭ قازانىنى لىككىدە كۆتۈرۈپ يەرگە قويغاندىن كېيىن :

ـــ يولداش جاسارەت ، بۇ قازاننىڭ تېگى ... ؟ ـــ دەپلا تۇرۇپ قالدى . قازاننىڭ تېگى ئېرىپ چۈشۈپ قالغان . بالايى - قازا تېرىلغان ئىدى . ئەمدى پۇتۇنلەي تۈگەشتىم ، دېدىم ئىچىمدە . يۇقىرى بېسىملىق بىر قازان نەچچە پۇل ؟ پۇلغۇ مەيلى ، بۇنىڭ مەسئۇلىيىتىچۇ ؟ مۇشۇنىڭ بىلەن مېنى يا ئەسكەرلىكتىن قوغلاندى قىلىدۇ ياكى بىر جازا يازىدۇ . ئارخىپىمغا بىر جازا يېزىلىدىغان بولدى ، ئەمدى كەلگۈسى ئىستىقبال ، ھەربىي مەكتەپكە بېرىش ، ياخشى ئوقۇتقۇچى بولۇش دېگەندىن سۆز ئېچىش ئۈخلاپ چۈش كۆرگەن بىلەن تەڭ . ئاھ ، خۇدا ، مەن راستىنلا شور پېشانە ئىكەنمەن . سائىتىمگە قارىدىم ، يۇقىرى بېسىملىق قازان ئوچاق ئۈستىدە توپتوغرا ئىككى يېرىم سائەت تۇرۇپتۇ . مەن ئىككى يېرىم سائەت چۈش كۆرۈپ ، راھەتلىنىپ ئۈخلاپتىمەن . خۇدا كۆڭلۈمگە سالغاندەك پار چىقىرىش تۆشۈكچىلىرىنى تەڭشەپ قويۇپتىمەن ، بولمىسا قازانىنىڭ پارتلاپ كېتىش خەۋپى بار ئىدى . ئۇ چاغدا ئۆزۈمنى قايسى ھالەتتە كۆرەر ئىدىم ، بۇنىڭ ئاقىۋىتىنى تەسەۋۋۇر قىلىش قىيىن ئىدى .

ھەي ، نەس باسقان جاسارەت ، نەس باسقان ئۇيقۇ . بىرنېچى بەن ۋەزىپىگە مېڭىپ كەتتى .

كىچىك ۋاقتىمدا مومامدىن « تۆمۈرچىلەرنىڭ پىرى دادۇت ئەلەيھىسسالام ئوچاقتىكى قىپقىزىل تاۋلانغان تۆمۈرنى قولى بىلەن تۇتۇپ ئېلىپ بىر - بىرىگە ئۇدۇل قىلىپ بىرلا مىجىپ يەملەپ قويىدىكەن » دېگەن گەپنى ئاڭلىغان ئىدىم . بۇگۈن مومامنىڭ ئاشۇ گېپى ئېسىمگە كېلىپ داۋۇت ئەلەيھىسسالامنى ئەسلەپ قالدىم . قېنى سەن ھەي تۆمۈرچىلەرنىڭ پىرى داۋۇت . ھەقىقىي پىر بولىدىغان بولساڭ ، بۇ قازاننىڭ تېگىنى يەملۈەت ! ئەتە سەلەي پەيجاڭ ، ساقچىخانا باشلىقى كېرىم ئالدىدا تىرناق

تاتلاپ تۇرماي ، ئەگەر ، مۇشۇ ئەتراپتا يۇقىرى بىسىملىق قازان زاۋۇتى بولغان بولسىدى ، بىرىپ زاۋۇت باشلىقىغا يالۋۇرۇپ ، تاڭ ئاتقۇچە قازانىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈۋەتكەن بولاتتىم . ھەر نېمىدېگەن بىلەن ئۆزۈمنىڭ شورى ، ئۆزۈم بىخەستە . ئەمدى بېرىدىغان چارىنى ياۋاشلىق بىلەن كۆتۈپ تۇرۇشتىن باشقا ئامال يوق ، بۇ قازان نەچچە پۇلدۇ ؟ دەيتتىم ئىچىمدە ، تۆلەپ بەرسەم يەڭگىلرەك چارە بېرەرمىكىن ـ تاڭ ؟ ئامانگۈل ، مېنى كەچۈر ، مەن كەلگۈسىدە ياخشى ئوفتىسىر بولالمايدىغان بولدۇم . چۈنكى ، مەن ھازىر ياخشى ئەسكەر ئەمەس . ياخشى ئوفتىسىر ياخشى ئەسكەردىن چىقىدۇ . مېنىڭ بىخەستەلىكىم ، پاكىتۇشلىقىم مېنى مۇشۇ كويغا سالدى .

تاڭ ئاتتى . سەلەي پەيجاڭغا ياۋاشلىق بىلەن ھەممىنى دوكلات قىلدىم . بىردىنبىر ئامالمۇ شۇ ئىدى . دوكلات قىلماي نېمە چارە ؟ « كېسەلنى يوشۇرساڭ ، ئۆلۈم ئاشكارا » دېگەندەك ، دېمەي دېسەممۇ قازان « مانا مەن » دەپ گۇۋاھچى بولۇپ تۇرسا نېمە ئامال ؟

سەلەي پەيجاڭ بىر ئىشنىپ ، بىر ئىشەنمەي ، زاپخوز بىلەن ئاشخانىغا كىردى . قازاننى كۆرگەندىن كېيىن زاپخوزغا ۋارقىرىدى :

ـــ سەنمۇ مۇشۇ كۈنلەردە كۆرەڭلەپ قالدىڭ ، ئاشپەزگە بۇيرۇق چۈشۈرۈپ قويۇپ ، قۇيرۇقىنى خادا قىلغۇچە ، بىرگە بولغان بولساڭ بولماسمىدى ؟ ـــ زاپخوز ئۈن ـ تىنسىز يەرگە باقتى . ئاندىن ماڭا قاراپ :

ـــ ھەي جاسارەت ، سەنزە ... ـــ دېدى ـ دە ، ئارقىغا بۇرۇلۇپلا چىقىپ كەتتى . سەلەي پەيجاڭ ماڭا پەقەت ئاچچىقى كەلگەندە دەيدىغان « سەنزە » دېگەن گېپىنى دېدى ، خالاس . ئىش مەن ئويلىغاندەك قورقۇنچلۇق بولمىدى . ئۇنىڭدىن كېيىن

سەلەي پەيجاڭ ياكى ساقچىخانا باشلىقى كېرىم بۇ ئىشنى يۇزۇمگە قايتا سالمىدى ، يىغىنلاردا تەنقىد قىلىپ ماڭا تەكشۈرۈشنامە يازدۇرمىدى . نېمىشقا شۇنداق قىلغاندۇ ؟ بەلكى مېنى ئاسراپ قالغان بولسا كېرەك .

قەدىمكى ياغمىلار ھەققىدە رىۋايەت

4 ـ ئاي كىرىپ قالغان بولسىمۇ ، بۇ يەردە باھارنىڭ ئالامەتلىرىدىن دېرەك يوق ، زېمىن ئاپئاق قار ئاستىدا جىمجىت ئۇخلاپ ياتاتتى . شۇنىڭدىن ئۇشقىرتاتتى . ھەپتىدە بىرنەچچە قېتىم لەپىلدەپ قار يېغىپ تۇراتتى . قۇياشنىڭ جامالىنى بەزىدە ھەپتىلەپ كۆرمەيمۇ قالاتتۇق . ئاقتاش ئەترابى 5 ـ ئاينىڭ ئاخىرىدىن باشلاپ ئىللىيدۇ ، 8 ـ ئايلاردا يەنە قار ئاستىدا قالىدۇ . بۇ يەردە باھار ۋە يازنىڭ پەيزىنى سۈرگىلى بولمايدۇ . نېمە ئامال ؟ بىزنىڭ گازارما مۇشۇ يەردە . ئەتىگەن ، سەلەي پەيجاڭ :

ـــ بۇگۈن ھاۋا يەنىلا بۇزۇق تۇرىدۇ . جاپا چېكىپ قالىدىغان بولدۇڭ ، ـــ دېگەن ئىدى . مەن :

ـــ كېرەك يوق ، پەيجاڭ . ھاۋا بۇزۇلسا بۇزۇلۇۋەرمەمدۇ ؟ بۇزۇلۇش ، ئېچىلىش ھاۋانىڭ ئىشى ، رازۋېدكىغا بېرىش مېنىڭ ئىشىم ، دېگەن ئىدىم . سەلەي پەيجاڭ سەل قوشۇمسىنى تۇرۇپ :

ـــ ھەربىي ئىشلاردا ھاۋا رايىغىمۇ ئەھمىيەت بېرىش ، ھەربىكەتتە ھاۋا رايى بىلەنمۇ ماسلىشىش لازىم . كوماندىر بولغان كىشى بۇيرۇق بېرىشنىلا بىلمەي ، ھاۋا رايىنىمۇ بىلىشى لازىم ، ـــ دېگەن ئىدى . مەن :

ـــ خاتىرجەم بولۇڭ ، ھېلىغىچە ھاۋا ئېچىلىپ قالسا ئەجەب ئەمەس ، دېگەن ئىدىم . بىز يولغا چىققىلى مانا بىر سائەتتىن ئاشتى ، لېكىن قۇياش جامالىنى كۆرسەتكىنى يوق .

جەڭچى لى چياڭ ، خەلق ئەسكرى قۇربانبېك ئۇچمىز بىر گە مېڭىۋاتىمىز . بۇ مېنىڭ تۇنجى قېتىم رازۋېدكىغا چىقىشىم ئەمەس . بىر ئاي ئىلگىرى ئۇرۇمچى كومانىدىرلار مەكتىپىگە ئىمتىھان بەرگەن ئىدىم ، ئەگەر ئىمتىھاندىن ئۆتۈپ قالسام ئەمدى بۇنداق رازۋېدكىغىمۇ چىقالماسمەن ، ئەدەبىيات ، پەلسەپە ، سىياسەت ، تارىخ ، ھەربىي تاكتىكا دېگەنلەردىنمۇ ياخشى ئىمتىھان بەردىم . چىقارغان سوئاللارمۇ مەن ئۇچۇن ئانچە مۇرەككەپ تۇيۇلمىدى . لېكىن يەنە شۇ ماتېماتىكا ، شۇنىڭدىن كۆڭلۇم سەل يېرىم قالدى . بۇ قېتىم ھەربىي مەكتەپكە بەرگەن ئىمتىھان نەتىجەم ياخشى بولۇپ مەكتەپكە قوبۇل قىلىنىپ قالسام ئالدى بىلەن ئامانگۈلگە رەھمەت ئېيتىمەن . ئەگەر ئۇ ماڭا يازغان خېتىدە « كىتاب ئوقۇشنى تاشلىما ، بىلىم ھەرقاچان،ھەرجايداساڭايار - يۆلەك بولىدۇ » دېمىگەن بولسا ، مەن كىتاب ئوقۇشنى تاشلاپ قويماتتىم - دە ، ئىمتىھاننىمۇ ياخشى بېرەلمىگەن بولاتتىم . نېمىلا دېگەنبىلەن بۇ قېتىمقى ئىمتىھاندىن كۆڭلۇم توق . ئەگەر بۇ قېتىم ئۆتەلمىگەن بولسام ، كېلەر قېتىم چوقۇم ئۆتىمەن ، بولدىلا ، ئىمتىھان توغرىسىدىكى خىياللىرىمنى تاشلاي ،چۈنكى ھازىر مەن رازۋېدكىغا كېتىپ بارىمەن . مەن تۇنجى قېتىم مۇشۇ يول بىلەن رازۋېدكىغا ماڭغان . ئەمدى خىيالدىن خىيال تۇغۇلۇپ ، شۇ قېتىم رازۋېدكىغا ماڭغان چېغىم ئېسىمگە چۈشۈپ قالدى . شۇ چاغدا سەلەي پەيجاڭ ماڭا :

— جاسارەت ، سەن بۇگۈن تۇنجى قېتىم رازۋېدكىغا كېتىۋاتسەن ، شۇنى ئېسىڭدە تۇتقىنكى ، رازۋېدچىك بولۇش ئاسان ئىش ئەمەس . تاماق ئېتىش ، ئات بېقىشقا ھەرگىز ئوخشىمايدۇ . ۋەتەن چېگرىسىدىكى ھەربىر جىلغا - جىرالارنى ، تاغ چوققىلىرى ۋە ئېغىزلارنى ، ھەربىر گىياھ ۋە ھەربىر قورام تاشنى بەش قولدەك ئېنىق بىلىدىغان بولۇش لازىم ، — دېگەن

ئىدى . مەن تېخى بۇ چېگرا لىنىيىسىنىڭ يەر شارائىتىنى تولۇق بىلىپ كېتەلمىدىم . تاغلار ئېگىز ، ھاۋاسى شالاڭ ، بەزى چاغلاردا ئادەم قورقۇنچلۇق ياۋايى مەخلۇقلارغىمۇ يولۇقۇپ قالىدۇ تېخى . مانا ئۇچەيلەن ئاتلارنى ئويىنىتىپ ، « قېلىن چاتقال » دېگەن تاغ ئاستىغا كېلىپ قالدۇق . بۇ تاغنىڭ ئۇستى قويۇق قارىغاي بىلەن ، باغرى شىلۆە ، زىرىخ ۆە چاكاندىلار بىلەن قاپلانغان بولۇپ ، بۇ يەر 7 ـ 8 ـ ئايلاردا ناھايىتى گۈزەللىشىپ كېتىدۇ . ئەڭ ياخشى يېرى شۇكى ، تاغ ئۇستىدە جانلىق راھەتلەندۇرىدىغان بىر ئىسسىق بۇلاقمۇ بار ، ياز كۈنلىرى رازۋېدكىغا چىققان چاغلاردا ئانچە ـ مۇنچە چۆمۈلۈپمۇ قويىمىز . يەرلىك خەلق بۇ بۇلاقنى « شىپالىق بۇلاق » دەپ ئاتىشىدۇ . بۇ تاغنى بويلاپ ماڭسا ، قارا كۆل يېزىسىغا بارىدىغان بىر چوڭ يول بار . بۇ چوڭ يولنى كىشىلەر « يۇنۇس يول » دېيىشىدۇ . ئېيتىشلارغا قارىغاندا ، مۇندىن نەچچە يۈز يىللار ئىلگىرى يۇنۇس دېگەن كىشى قارا كۆلدىن كەڭسايغا كېلىش ئۈچۈن مۇشۇنداق ماڭغان . كېيىنكى كىشىلەر شۇنىڭ ئىزى بىلەن ئات ـ ئېشەك ماڭالايدىغان قىلىپ يول ياسىغان . شۇنىڭدىن كېيىن بۇ يولنىڭ نامىنى ئاشۇ يۇنۇسنىڭ نامى بىلەن ئاتاپ كەلگەن . « يۇنۇس يول »ى چېگرا لىنىيىسىگە بەك يېقىن بولغىنى ئۈچۈن كىشىلەر بەك ئاز قاتنايدۇ . يازلىقى مال بېقىشقا چىققان چارۋىچىلارنى ھېسابقا ئالمىغاندا ، ئاساسەن ئەسكەرلەر يېزىغا بېرىش ئۈچۈنلا قاتنايدۇ . بۇگۈن بۇ يەردىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ ، دەل مۇشۇ تاغ باغرىدا بولغان بىر ئىش ئېسىمگە كېلىۋاتىدۇ .

ئۆتكەن يىل يازدا ئات بېقىۋاتقان ۋاقتىم ئىدى . ئاتلارنىڭ كۆزى بولغان كۆل رەڭ قاشقا تۈيۈقسىزلا ئاغرىپ قالدى . ھەممىمىزنىڭ پىكىر ـ خىيالى شۇ ئات ئۈستىدە قالدى . ئەتىسى ئەتىگەندە ساقچىخانا باشلىقى كېرىم مېنى چاقىرىپ ، « ئاتنى يېزا

مال دوختۇرخانىسىغا ئېلىپ بارغىن » دېدى . مەن ئاتىنى يېتىلەپ ، مۇشۇ « يۇنۇس يول » بىلەن يولغا چىقتىم . شۇ كۈنى چۈش بىلەن يېزىغا يېتىپ باردىم . مال دوختۇرى ئاتىنى كۆرۈپ ، ۋاقتىدا ئېلىپ كەپسەن دەپلا داۋالاشقا كىرىشتى . لېكىن نېمە كېسەل تەگكەنلىكىنى دېمىدى . ئەتىسى ئەتىگەندە ئات خېلى ياخشى بولۇپ قاپتۇ . دوختۇر ماڭا :

ــ يەنە 15 ــ 20 كۈن چېگرىغا مىنىپ بارماڭلار ، ئوبدان ئارام ئالدۇرساڭلار ياخشى بوپ كېتىدۇ . سەن مىنىپ ماڭساڭمۇ بولىدۇ ، ــ دېدى . ئاتىنى مىنىپ ئاستا يورغىسىغا قويۇپ بېرىپ ، « يۇنۇس يول » بىلەن گازارمىغا قايتتىم . شىپالىق بۇلاقنىڭ ئۈدۈلىغا كەلگەندە ، كۆڭلۈمدە سۇغا چۆمۈلۈۋېلىش ئارزۇسى تۇغۇلۇپ قالدى . « قانداق قىلىش كېرەك ؟ ساقچىخانىدا تازا راھەتلىنىپ يۇيۇنغۇدەك مۇنچا يوق . ياتاقتا سەبداشلىرىڭدىن قورۇنۇپ پاكىزەك يۇيۇنالمايسەن ، بۇ يەردە بۇگۈن ئۆزۈم يالغۇز ، ئالدىرايدىغان ئىش يوق ، يۇيۇنۇپ كېتەي » دېدىم ــ دە ، ئاتىنى چىغىر يول بويىدىكى بىر چوڭ قورام تاشقا باغلاپ قويۇپ ، بۇلاقتا يۇيۇنۇشقا كىرىشتىم . ئەمدىلا كىيىمىمنى كىيۋاتاتتىم ، ئات تۇيۇقسىز ئەنسىز كىشنەپ كەتتى . ھاپىلا ــ شاپىلا كىيىنىپ ، مىلتىقىمنى ئېلىپ ئات تەرەپكە يۈگۈردۈم . ھەي ، قارىمامدىغان ماۋۇ پىشكەللىكنى . توپاقتەك يوغان بىر قارا ئېيىق ئاتقا خىرىس قىلىپ ، ئاتنىڭ ئەتراپىدا ئايلىنىپ يۈرىدۇ . ئېيىقنى كۆرۈپ يۈرىكىم قارت قىلىپ كەتتى . ياۋايى ھايۋانلار ئىچىدە يولۋاستىن قالسىلا بىرىنچى ئورۇندا تۇرىدىغان بۇ ۋەھشىي مەخلۇقنى ئىلگىرى ھايۋاناتلار باغچىسىدا كۆرگەن . بۇگۈن بۇ يەردە كۆرۈۋاتىمەن . تېخى يېقىندىلا يەرلىك خەلقتىن ئېيىق ئاتقان مەرگەنلەرنىڭ ئېچىنىشلىق ئاقىۋەتلىرى توغرىسىدىكى بىرمۇنچە قورقۇنچلۇق گەپلەرنى ئاڭلىغان . مېنىڭ قولۇمدا

مىلتىق بار . لېكىن بۇ يەر ئوق چىقىرىش مەنئى قىلىنغان چېگرا لىنىيىسى ، قانداق قىلىش كېرەك ؟ ئاتنى ئېيىققا تاشلاپ بېرىپ پىيادە كېتىپ قالايمۇيە ، ھەرگىز ئۇنداق قىلىشقا بولمايدۇ . ۋىجدانىم ماڭا بۇيرۇق بېرەتتى . « ھەي جاسارەت ، گۈمپاك بولسا كۆرسەت ، بۇگۈن كۆرسەتمىسەك قاچان كۆرسىتىسەن ؟ سەن چامباشچىلىقنى ، سانجىش ھەرىكىتىنى نېمىگە ئۆگەنگەن ؟ ئوق چىقىرىشقا بولمسا ئۇر ، سانجى » ئادەم ھەممىگە قابىل . ۋىجدا-نىمنىڭ بۇيرۇقى بىلەن قورقۇنچ دېگەننى ئۇنتۇپ ، ھەيۋە بىلەن ۋارقىراپ ، ئېيىققا ئوقتەك ئېتىلدىم ، بۇ ۋەھشىي مەخلۇقنى ھەيـ ۋەمدىن قورقۇپ قاچارمىكىن دېگەن ئىدىم ، ئەدىكىنى ، ئۇ ئاتنى تاشلاپ بار كۆچى بىلەن ماڭا ئېتىلدى . ھايات - ماماتلىق ئېلىـ شىش باشلىنىپ كەتتى . ئېيىق ئېتىلىپ كېلىش بىلەن شارتتىدە ئۆزۈمنى يانغا ئېلىپ ، مىلتىقنىڭ نەيزىسىنى بېقىنىغا بىر تىقىپلا تارتىۋالدىم . بار كۆچى بىلەن ماڭا ئۆزىنى ئۇرغان ئېيىق ئۆزىنىڭ توري بىلەن ئىككى مېتىر چە نېرىغا غۇلاپ چۈشتى . ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ بولغۇچە ئۈدۈل كەلگەن يېرىگە نەيزە تىقتىم . ئاللا ئىگەم بۇ مەخلۇقنى كۆچلۈك ، ۋەھشىي ياراتقىنى بىلەن پۈت قولىنى چاقماقان ياراتمىغان ئىكەن . شۇنىڭدىن كېيىن قانچە قېتىم ، قايسى يېرىگە نەيزە تىققانلىقىم ئېسىمدە يوق . مەن ھەم قېچىپ ، ھەم قوغلاپ يۈرۈپ ، ئالدى - كەينى ، يان تەرەپلىرىگە سانجىۋەردىم . يا چىشلۈۋالسا ياكى ئۆتكۈر تىرناقلىق پۇتلىرى بىلەن چاڭگاللىۋالسا ئىشمنىڭ تۇگىگىنى شۇ ئىدى . ئەمما بۇ يالاكەت مەخلۇقنىڭ ئالدىدا چاققانلىقىم غالىب كەلدى . يارىلانـ غان ئېيىقتىن چاچرىغان قان ئەتراپنى ، باش - كۆزۈمنى قىپقىزىل قىلىۋەتتى ، قانىنىڭ كۆپ ئېقىشى ۋە مېنىڭ قاتتىق ئۇـ رۇشۇمدىن بارا - بارا ھالسىزلانغان ئېيىق ماڭا ئېتىلىشقا جۈرئەت قىلالمايى ، ئارقىغا چېكىنىپ ، ئىككى مېتىردىن ئارتۇقراق چوڭـ

قۇرلۇقتىكى بىر جىراغا غۇلاپ كەتتى . خۇداغا شۈكرى ! مەن پۇرسەتنى غەنىيمەت بىلىپ ، ئاتنى شارتتىدە يېشىپ مىنىپلا قاچتىم . خېلى ئۇزاق ماڭغاندىن كېيىن ، ئارقامغا قارىسام ئاخىرقى قېتىم غەزەپكە كەلگەن قارا ئېيىق ئارقامدىن قوغلاپ كېلىۋېتىپتۇ . ئۇ يېڭىلگىنىگە تەن بەرمىگەن ئىدى . ئاتقا قامچا سالدىم . ئاتمۇ مېنىڭ نىيىتىمنى بىلگەندەك ئۇچقاندەك چاپاتتى . ئۇچ كىلومېتردەك ماڭغاندىن كېيىن ئارقامغا قارىسام ئېيىق كۆرۈنمەيدۇ ، شۇنىڭ بىلەن يۈرىكىم سەل جايىغا چۈشتى . ساقچىخانىغا قايتىپ بارغان چېغىمدا جەڭچىلەر تاماق يەۋاتقان ئىكەن . ئۇلار مېنىڭ قانغا بويالغان ئەپتىمنى كۆرۈپ ، نېمە ۋەقە بولغانلىقىنى بىلىلمەي ھەيران بولۇپ تۇرۇپ قېلىشتى ، ئەھۋالنى ئېيتىپ بەردىم .

— ساڭا ئاپىرىن ، يىگىت ! — دېدى ساقچىخانا باشلىقى كېرىم بېشىمنى سىلاپ تۇرۇپ — ھەرھالدا قارامىلىق ، تەۋەككۈلچىلىك قىلغان بولساڭمۇ غالىب كەپسەن ، بۇ مەخلۇقنىڭ پايلاپ يۈرگەن ئۇۋچىلارغا ئۇچرىمايسان ساڭا ئۇچرىغىنىنى دېمەمدىغان . يۇقىرى ماھارەت ، ئەمەلىي ئۇنۇم دېگەن مانا شۇ .

شۇ كۈنى ئاخشىمى پەقەت ئۇيقۇم كەلمىدى . كۆزۈمنى يۇمۇشۇم بىلەنلا ھېلىقى قارا ئېيىق ماڭا ئېتىلىپ كېلەتتى — دە ، چۆچۈپ ئويغىنىپ كېتەتتىم . مەن قانداقلارچە ئېيىق بىلەن ئېلىشتىم ، بۇ غەيرەت — جاسارەت ماڭا نەدىن كەلدى ، بۇنى ھازىر پەقەت تەسەۋۋۇر قىلالمايتتىم . ئەتىسى قەيۇم ، ئىمىنجان ۋە ياسىن بەنجاڭلار بىرىپ ئۆلگەن ئېيىقنى ئېلىپ كەلدى . ئۇلارنىڭ دېيىشىچە ، ئېيىق چاتقال تېغىدىن چۈشۈپ ئىككى كىلومېتىرچە قوغلاپ كەلگەندىن كېيىن قانسىراپ ئۆلگەن ئىكەن .

مانا ، بۇلتۇردىن بۇ رايونىنىڭ نۇرغۇن يەرلىرىنى كۆردۈم ھەم بىلىۋالدىم . ھەربىر يەرنىڭ ئىسمىنى ۋە يەر شارائىتىنى بىلە-

ۋېلىش ئاسان ئىش ئەمەسكەن . سەلەي پەيجاڭ داۋاملىق «قورال تۇتقان ھەربىر جەڭچى ئۇچۇن ئۆزى ساقلاۋاتقان چېگرا لىنىيىسىدىكى ھەربىر جايىنىڭ جۇغراپىيىلىك تۇزۇلۇشىنى بىلىش ئەڭ مۇھىم » دەيتتى . مانا ، بىز چاتقال تېغىنىڭ باغرىدىن ئۆتۈپ كەڭسايى تەرەپكە بۇرۇلدۇق . ئەنە كەڭسايمۇ يېقىن قالدى . ھاۋا يەنە بۇزۇلدى . قار ياغىدىغاندەك قىلاتتى . ئۇچەيلەن ئاتقا تەڭلا قامچا سالدۇق . قۇربانبېكنى رازۋېدكىدا ئەگەشتۇرۇۋېلىشتىكى مەقسەت بۇ يەرلىك يىگىتتىن تەبىئىي شارائىت ۋە يەر ناملىرىنى بىلىۋېلىش ئىدى . ئۇزاق ئۆتمەي لەپىلدەپ قار چۈشۈشكە باشلىدى . كۈن چۈش بولۇپ قالغان ئىدى ، سوغۇق جاندىن ئۆتەتتى . ئاتلارنىڭ بۇرۇن تۆشۈكچىلىرىدە ئاپئاق مۇز چوكىلىرى ساڭگىلاپ كەتكەن . بىزمۇ قار ئادەم تۈسگە كىرىپ قالغان ئىدۇق . كونسېرۋا بىلەن سۇداندىكى سۇلىرىمىز مۇزلاپ قاپتۇ . مومىلارمۇ مۇزلاپ تاشتەك بولۇپ كەتكەن . يېيىشكە ئامال بولمىدى .

ــ ماموت ئاكىنىڭ ئۆيىگە بارايلى ، ــ دېدىممەن لى چياڭ بىلەن قۇربانبېككە ، ــ شۇ يەردە قاياق سۇ ئىچىپ قورساق تويغۇزۇپ ، ئاندىن ماڭايلى . ئىككىسى تەڭلا ماقۇل بولۇپ ماڭا ئەگەشتى . مۇشۇ يەردىن شەرققە بۇرۇلۇپ ئازراقلا ماڭساق ئۆتكەندە پۈتۈمنى تاڭغان ماموت ئاكىنىڭ ئۆيىگە باراتتۇق . ماموت ئاكا ئۈچ ۋىلايەت ئىنقىلابىدا « بالا باتۇر » دەپ نام ئالغان ، كېيىن باتالىيون كوماندىرى بولغان . ئازادلىقتىن كېيىن كەسىپ ئالماشتۇرۇپ ، بىر ئىدارىدا خىزمەت قىلغان كىشى ئىكەن . ئۇنىڭ ئاشۇ ئۇرۇش يىللىرىدا بىر پۇتىغا ئوق تەگكەن بولۇپ ، يېشىنىڭ چوڭىيىشىغا ئەگىشىپ ئۇ پۇتى ئاجىزلاپ كەتكەن سەۋەبىلىك مۇددەتتىن بۇرۇنراق پېنسىيىگە چىقىۋالغان ئىكەن . ئۇ قىش ـ ياز « ياغمىنىڭ قىياسى » دەپ ئا-

تىلىدىغان ئېگىز قىيانىڭ باغرىدىكى جىلغا ئاغزىدا ئولتۇراتتى. ياز كۈنلىرى چارۋىسىنى مۇشۇ ئەتراپتا باقاتتى. قىش كۈنلىرى ئوت - چۆپ قار ئاستىدا قالغان چاغلاردا ئىككى ئوغلى چارۋىسىنى ھەيدەپ سەل تۆۋەنگە چۈشۈپ كېتەتتى. مامۇت ئاكا كەمپىرى بىلەن قالاتتى. بىر كۈنى مامۇت ئاكىنىڭ ئۆيىدە مېھمان بولغان ئىدۇق ، مامۇت ئاكا مېنىڭدىن سوراپ قالدى :

— جاسارەت ، بۇ رايوننىڭ يەر نامىلىرى ۋە جۇغراپىيىلىك ئورنىنى بىلىپ بولدۇڭمۇ ؟

— ياق ، تولۇق بىلىپ بولالمىدىم. شۇ قاتاردا ھېلىقى «ياغمىنىڭ قىياسى » دېگەن نامنىڭ قانداق كېلىپ چىققانلىقى توغرىسىدا تېخى ھېچ نەرسە بىلمەيمەن.

— بۇ بىر تارىخ ، — دېدى مامۇت ئاكا ، — مۇندىن مىڭ يىللار ئىلگىرى بىر قىسىم چەت ئەل لەشكەرلىرى ئىسلام ئېچىش ئۈچۈن بىزنىڭ زېمىنىمىزغا قەدەم تاشلاپتۇ ۋە دەل مۇشۇ قىيا ئاستىدىكى جىلغىدىن ئۆتۈپ ئىچكىرىلەپ كىرمەكچى بولۇپتۇ. شۇ چاغدا مۇشۇ ئەتراپتا قەدىمكى ئۇيغۇر قەبىلىلىرىنىڭ بىرى بولغان ياغمىلار ياشايدىكەن. چەت ئەل لەشكەرلىرىنىڭ مۇشۇ يەردىن ئۆتۈپ ، ئۆزلىرىنىڭ مۇقەددەس زېمىنىنى ئاياغ - ئاستى قىلىپ ، زورلۇق - زومبۇلۇق قىلماقچى بولغانلىق خەۋىرىنى ئاڭلىغان ياغمىلار بىرلىشىپ مۇشۇ قىيا ئۈستىگە چىقىۋېلىپ ، ئوقيا بىلەن ئوق ، پالاقمان بىلەن تاش ئېتىپ ، تۈمەنلىگەن لەشكەرنى توسقان ئىكەن. شۇ غەلىبىدىن كېيىن ، باشقا ئۇيغۇر قەبىلىلىرى ئاشۇ ئىشنىڭ خاتىرىسى ئۈچۈن بۇ قىياغا « ياغمىنىڭ قىياسى » دەپ نام بەرگەن ئىكەن.

ئىشىك ئالدىغا كېلىشىمىزگە مامۇت ئاكا ئۆيىدىن چىقىپ بىزنى خۇشال كۈتۈۋالدى. ئاتلارنىڭ چۈلۈۋرىنى قولىمىزدىن ئېلىپ تاش تامغا يانداشتۇرۇپ ئورناتقان ئات تاقلايدىغان دارغا

باغلىدى . ئۆيگە كىرىشىمگە ئىسسىق بىر ھارارەت لاپپىدە يۈزۈمگە ئۇرۇلدى . چويۇن مەشتە ئوتۇن چاراسلاپ كۆيۈۋاتاتتى . مەن قورساقنىڭ ئاچقانلىقى بىلەن يەيدىغان نەرسىلەرنىڭ مۇزلاپ قالغانلىقىنى دېگەچ ، توڭلاپ كەتكەن موما بىلەن كونسېرىۋانى مەشىنىڭ ئۈستىگە قويدۇم .

ـــ قارا سېنى ، ـــ دېدى مامۇت ئاكا ، ـــ شۇنچىلىك سوغۇققا بەرداشلىق بېرەلمىدىڭمۇ ؟ قورسقىم ئاچ ، دەيسەن تېخى . ھەي ، بۇ گۈننىڭ باللىرىنى نېمىدېسە بولاركىن ـ تاڭ ؟ تۇر ، كىگىز گە كەل ، ـــ مامۇت ئاكا قولۇمدىن تارتىپ كىگىز گە ئولتۇرغۇزغاندىن كېيىن ، داستىخان سالدى . ھەر ۋاقىت مېنى قىزغىن قارشى ئالىدىغان بۇ بوۋاينىڭ بۇ گۈن سەل سەپرايى ئۆر-لەپ قالغاندەك قىلاتتى . ئۆي ئىچىنى جىمجىتلىق باستى . مەن بۇ جىمجىتلىقنى بۇزۇش ئۈچۈن ئېغىز ئاچتىم :

ـــ مامۇت ئاكا ، ئۈچ ۋىلايەت ئىنقىلابىدا پۈتىگىز غا ئوق تەگكەن دەيدۇ ، قەيەردە شۇنداق بولغان ؟

ـــ نەدە بولاتتى دەيسەن ، دەل مۇشۇ ياغمىنىڭ قىياسىدا . بۇ 1945 ـ يىل 10 ـ ئايدا بولغان ئىش . دۇشمەن مۇشۇ ياغمىنىڭ قىياسىنى بازا قىلىپ مۇشۇ رايونىنى ئىگىلەپ ياتتى . مېنىڭ باتا-لىيونوم بىر قېتىملىق جەڭدە بۇ بازىنى تارتىۋالدى . بىرنەچچە كۈندىن كېيىن گومىنداڭ ئەسكەرلىرى بىزگە قايتىدىن ھۇجۇم قىلدى . جەڭ كېچە ـ كۈندۈز داۋام قىلدى . ئوق ـ دورىلىرىمىز ئازلاۋاتاتتى . دۇشمەنگە ئارقا ـ ئارقىدىن يارەمچى قوشۇن كې-لىپ بىزنى پۈتۈنلەي قورشۇۋالدى . ئوزۇقلىرىمىز تۈگىدى . شۇنداق بولسىمۇ بوي بەرمىدۇق . ئالتىنچى كۈنى چۈش بىلەن بىزنىڭ قىسىملىرىمىز دۇشمەننىڭ ئارقا تەرىپىدىن ھۇجۇم قىلىپ ، ئۇلارنى تىرىپىرەن قىلۋەتتى . پۈتۈمغا شۇ چاغدا ئوق تەگكەن . مېنىڭ ھاياتىم مۇشۇ « ياغمىنىڭ قىياسى » بىلەن

باغلانغان بالام . ئۆز ۋاقتىدا ئوق تەگكەن يەر ساقايغان ئىدى ، ياشلىقتا بىلمىگەن ئىكەنمەن ، ئەمدى يەنە جېنىمنى قىيناۋاتىدۇ . شۇ چاغدا بىز ئۈچ كىچە ـ كۈندۈز ئاغزىمىزغا گىياھ سالمىغان ئىدۇق . ھەر قېتىم «ياغمىنىڭ قىياسى »غا قارىغان چېغىمدا ئاشۇ كۈنلەر يادىمغا كېلىدۇ .

بۇ گەپ بىلەن گېلىم غىققىدە بوغۇلۇپ ، ھېچنېمە ئۆتمەيلا قالدى . مامۇت ئاكىنىڭ ھەربىر قارىشى ماڭا : مەن سەندەك چېغىمدا جەڭلەردە بولغان ، بىرنەچچە كۈن ئاچ قورساق تۇرۇپمۇ جەڭنى داۋام قىلغان ، سەن تېخى ئەتىگەن ساقچىخانىدا تاماق يەپ چىققان بولغىيدىڭ ، چۈشكىچە چىدىمايسەن ، قورسىقىم ئاچتى دەپ ھال ئېيتىپ كەلدىڭمۇ ؟ سەن قانداق جەڭچى ؟ قانداق راز-ۋېدچىك ، چېگرانى مۇشۇنداق چارلامسەن ؟ دەۋاتقاندەك تۇيۇلۇپ ، بىردىنلا يۈزۈم قىزاردى . راست ، مامۇت ئاكا بىزدەكلەرنىڭ بۈگۈنكى بەختى ئۈچۈن جەڭ قىلغان ، ئوق تېگىپ يارىلانغان ، ئاشۇ بىر تال ئوقنىڭ يارىسى ئۈنىڭ بەدىنىدە 40 يىلدىن بۇيان ساقايماي جېنىنى قىيناۋېتىپتۇ . مەنمۇ خەلقىمىزنى ئۇرۇشنىڭ بالايىئاپىتىدىن ساقلاش ، تىنچ ـ بەختىيار تۇرمۇشنى كاپالەتلەندۈرۈش ئۈچۈن چېگرا ساقلاۋاتقان بىر جەڭچىمىز ! پەقەت قورساق تويغۇزۇش ئۈچۈنلا ، كېتىۋاتقان يولدىن قايرىلغىنىمغا پۇشايمان قىلدىم . مامۇت ئاكا قېرىغان چېغىدا تېخى ياغمىلار روھىغا ۋارىسلىق قىلماقچى ، مەن نېمىگە ۋارىسلىق قىلىمەن ؟ ئورنۇمدىن تۇرۇپ ئىشكىتىن چىقىشىمغا سوغۇق شامال نەشتەردەك يۈزۈمگە ئۇرۇلدى . مامۇت ئاكا ئاتنى يېشىپ ، چۈلۈڭ ئۇرنى قولۇمغا تۇتقۇزدى . ئىشىك ئالدىدىكى ، بۇلۇتقا باش تىرەپ ، قامىتىنى كېرىپ تۇرغان « ياغمىنىڭ قىياسى » ئۇستىنى ئاقۇش تۇمان ، ئاپئاق قار قاپلىغان ئىدى . قەدىمكى ياغمىلار ئىستىھكام قىلىپ ، دۈشمەنلەرنى چېكىندۈرگەن ، مامۇت ئاكىلار

دۇشمەن قولىدىن تارتىۋالغان ، تا ھازىرغىچە كىشىلەر ئەزىزلەپ كېلىۋاتقان بۇ مەشھۇر گىگانت تاغقا بىر قاراپ قويۇپ ماموت ئاكام بىلەن خوشلىشىپ كەڭسايغا قاراپ يۇرۇپ كەتتۇق .

قار ئۇستىدىكى ئىز

كەڭساي ــ بىزنىڭ چېگرا لىيەنمىزدىكى تۇپتۇز كەتكەن شېغىل ئارىلاش سېرىق تۆپىلىك . يىراقتىن سىزىقلارغا نەزەر سالسا ، چېگرا سىزىقىدىكى مولۇتاش ① لار خۇددى زوڭزىيىپ ئولتۇرغان يولۋاسقا ئوخشاش كۆرۈنىدۇ . ھازىر ئايئاق قار ئاستىدا ئۇخلاپ ياتقان بۇ تۇزلەڭلىك ياز كۈنلىرى كىشىگە چەكسىز كەتكەن دولقۇنسىمان كۆك دېڭىزنى ئەسلىتىدۇ . بىز كەڭسايىنى كۆزدىن كەچۈرۈپ بولۇپ ئاقبەل تېغىنىڭ باغرىغا كەلگەندە ، قارشى تەرەپتىن بىزنىڭ چېگرا سىزىقىمىزنى ئاتلاپ كىرگەن ئىككى ئادەمنىڭ ئىزىنى ئۇچراتتۇق . ئەسلىدىكى قېلىن قار ئۇستىگە چوڭقۇر چۈشكەن ئاياغ ئىزلىرىنى يېڭىدىن ياغقان قار تېخى كۆمۈۋېتەلمىگەن ئىدى . تېخنىكىلىق تەكشۈرۈش ۋە ئەمەلىي تەجرىبىگە ئاساسەن بۇ ئىككى ئادەمنىڭ تەۋەيىمىزگە 20 ــ 25 كىلومېتىر ئۆپچۈرىسىدە ئىچكىرىلەپ كىرىپ كەتكەنلىكىنى ، سىرتتىن مەخپىي كىرگەن ئىشپىيون ئىكەنلىكىنى بېكىتتۇق . بىز يولدىن قايرىلىپ ، ماموت ئاكىنىڭ ئۆيىدە قورساق توقلاپ مۈشۈ يەرگە كەلگۈچە ئۈچ سائەت ئۆتتى . ھازىر تۈرۈۋاتقان جايىمىز ئېگىز ، تەۋەيىمىزگە كىرگەنسېرى يەر تۈزۈلۈشى پەسلەپ بارىدۇ . قېرىنداشلىرىمىز كەچ كىرىشكە باشلىدى . بەزىدە ئادەم كىچىككىنە بىخەستەلىك تۈ-

---

① مولۇ تاش ــ ئىككى دۆلەت زېمىنىنى ئايرىپ تۇرىدىغان چېگرا سىزىقىدىكى بەلگە تېشى .

پەيلى ئۆزى ياكى باشقىلار ئۇچۇن ، ھەتتا ئومۇمنىڭ مەنپەئىتى ئۇچۇن تولدۇررۇپ بولغىلى بولمايدىغان زىيانلارنىمۇ سالىدۇ . بەزىدە ۋەتەن ، خەلق ئۇچۇن يۈز كېلەلمەيدىغان ئىشلارنىمۇ سادىر قىلىپ قويىدۇ . مېنىڭ ئىككى ئادەمنى باشلاپ ماموت ئاكىنىڭ ئۆيىگە كېتىشىم مۇشۇ ئىككى ئىشپيونىنىڭ چېگرىدىن ئۆتۈپ بىز تەرەپكە بىمالال كىرىپ كېتىشىگە سەۋەبچى بولغان بولۇشى مۇمكىن . ماموت ئاكىنىڭ ئۆيىگە كىرمىگەن بولساق ، ئىشپيون بىلەن دەل مۇشۇ يەردە ، مۇشۇ ئەتراپتا دوقۇرۇشۇپ قالاركەنمز ، ياكى ئىشپيون بىزنى كۆرۈپ ، ئادەم باركەن ، دەپ قورقۇپ ئىچكىرىلەپ كىرەلمگەن بولاتتى . خەيرىيەت ، ئەمدى نېمە دېگەنبىلەن كېچىكتۇق . ئىز قوغلاش كېرەك ، باشقا چارە يوق . « تورنى كەڭ يېيىش ، بېلىقنى قاچۇرماسلىق » دەيدىغان مودا بولۇپ قالغان سۆزلىرىمز بىلەن ئېيتقاندىمۇ بىز پەقەت ئۇچلا كىشى . بۆلۈنسەك ئۇچ ئېغىزنى ، بىرلەشسەك تاغ ئېغىزىنى قامال قىلالمايمز . مۇنداق ئىكەن ، تورنى كەڭ يېيىپ ، بېلىق تۇتۇشتىن قانداق ئېغىز ئاچقىلى بولسۇن . تاغ - دالا دېگەن شۇنچە كەڭ . يەرلىك خەلق ئولتۇراقلاشقان يەر تېخى تۆۋەندە . ھەي جاسارەت ، ئەمدى نېمە قىلماقچىسەن ؟ مەن ئۆزۈمنى شۇنداق ئەيىبلەيتتىم . ئەقىل تېپىشقا ئۇرۇناتتىم . پاراسەت بىلەن ئىش قىلىشقا تىرىشاتتىم . ئويلايتتىم ، ئويلىناتتىم ، شۇ تاپتا كۆز ئالدىمدا ، ئېگىز قىيا ئۇستىگە چىقۇۋلىپ ئۆيۈل تاشتەك ئۆيۈشۈپ ، دۇشمەنلەرنى چېكىنىدۇرگەن قەدىمكى قەھرىمان يىغمىلارنىڭ جەسۇر ، غايىبانە سېيماسى بىلەن ماموت ئاكا باشچىلىقىدىكى مىللىي ئارمىيە قوشۇنلىرىنىڭبىرنەچچە كېچە - كۈندۈزلۈك شىددەتلىك جەڭدىكى جاسارىتى ، دۇشمەنگە غەزەپ بىلەن پىلىموت ئېتىۋاتقان جەڭگىۋار قىيافىتى نامايان بولدى .

ھەي جاسارەت ، ئىرادە كەمىرىگىنى بېلىڭگە مەھكەم باغلا .

بۇ مۇشكۇل جەڭگە ئۆزۈڭنى ئات ! ئەجدادلارنىڭ ئىسىق قېنى بەدىلىگە كەلگەن ئازاد زامانىنى ، ۋەتەننىڭ بىخەتەرلىكىنى قوغداش ئۈچۈن ئەقىل - پاراسىتىڭنى ئىشقا سال ، مۇشكۇللەرنى يەڭ ، بىزنىڭ غەيرەت - شىجائىتىمىزدىن ئەجدادلار روھى شادلانسۇن ! ئىزدە ، قوغلا ، ئىز باستۇرۇپ قوغلا ! توسقۇنلارنى بۆس ، سەن ئىنسان بالىسىغۇ ؟ دۇنيادا ئىنسان بالىسى قىلالمايدىغان ئىش يوق . ئىنسان بالىسىغا باش ئەگمەيدىغان مۇشكۇل يوق . ۋىجدانىم توختىماي بۇيرۇق قىلاتتى . ئۇچىمىز ئىز قوغلاپ ماڭدۇق . ئات باققان ۋاقتىمدا چېگرىدا چارلاش ئىلىپ بېرىش ئات بېقىشتىن ئاسان ، دەپ ئويلايتتىم ، ئاشخانىدا ئىشلەۋاتقاندا ، ھەر كۈنى ئوچاق ئالدىدا كۈلگە بۇلىنىپ ، ئوت قالاپ قارا تەرگە چۆمۈشتىن ، خېمىر يۇغۇرۇش ، قاچا - قۇچا بىلەن ھەپىلىشتىن يەنىلا ئات مىنىپ چارلاشقا چىقىش ئاسان ئەمەسمۇ دېگەن تۇيغۇدا بولاتتىم . دۇنيادا ئىشنىڭ ئاسىنى بولمىسا كېرەك . ھەربىر ئىشنىڭ ئۆزىگە يارىشا مەسئۇلىيىتى ۋە بىلىشكە تېگىشلىك قانۇنىيىتى بار ئىكەن . مەندەك بىر جەڭچىدە قارىسىغا ئىز قوغلاش ئەمەس ، ئاشۇ قوغلاپ ماڭغان ئىزنى پەرق ئېتىش ئىقتىدارى بولمىسا بولمايدىكەن . ئۇچىمىز ماڭا - ماڭا 20 كىلومېتر چە يول يۈرۈپ ئاھالەبىرقەدەر توپلىشىپ ئولتۇراقلاشقان «بۇلاق » دېگەن يەرنىڭ يان تەرىپىگە كېلىپ قالدۇق . ئىككى ئىشىپىيون « قاراسۇ » دېگەن ئېقىننى بويلاپ ئىچكىرىلەپ مېڭىۋېرىپتۇ . ماڭغاندىمۇ خېلى تېز مېڭىپتۇ . بىزمۇ ئىز يوقاتماي قوغلاپ كېلىۋەردۇق . « قارا سۇ » ئېقىنى بويىدىن جەنۇبقا بۇرۇلۇپ ئىككى كىلومېتر چە ماڭساق ، بۇلاق مەھەللىسىگە باردۇق ، بۇلاق مەھەللىسىگە بېرىش كېرەكمۇ؟ياكى «قاراسۇ» ئېقىنىنى بويلاپ داۋاملىق قوغلاۋېرىش كېرەكمۇ ؟

مانا ، كەچمۇ كىرىپ قالدى . بۇگۈن ماڭغان يولىمىز ئاز

ئەمەس ئىدى . توختىماي يېغىۋاتقان قار بىلەن ئەتراپ ئاپئاق تۇسكە كىرگەن ، سوغۇق جاندىن ئۆتمەكتە ، قاراڭغۇ چۈشتىمۇ ، ئىش تۈگىدى دېگەن گەپ . بۇگۈن بىز مۇشۇ يەرگىچە ئىزدەپ كەلگەن ئىزنى كېچىچە ياغقان قار كۆمۈپ تاشلايدۇ ـ دە ، ئەتە ئىز قوغلاشتىن سۆز ئېچىش ئاسانغا چالما ئاتقانغا باراۋەر بولىدۇ . مۇشۇ يەردە ئاغزىمىزنى ھا قىلىپ ئېچىپ تۇرۇۋىلا قالىمىز ، خالاس ! ساقچىخانىغا خەۋەر بېرىش تېخى كېچىكتى . بايا تىن ئاقبەل تېغىنىڭ باغرىدىلا ساقچىخانىغا ئادەم ماڭدۇرسام بولغان ئىكەن ، ئەمدى نېمە قىلىش كېرەك ؟ ئۇزاق ئويلىنىپ مەسلىھەت قىلىشقا ۋاقىت يوق ئىدى . ئىشنىڭ بىردىنبىر يولى خەلقنى قوزغاش ، تېز ھەرىكەتلىنىش ! قانچە تېز بولسا شۇنچە ياخشى . « ۋاقىت ئالتۇندىن قىممەت » دېگەننى مانا ئۆز بېشىمغا كەلگەندە ، مۇشۇنداق جىددىيلىشىپ تۇرغان ۋاقتىمدا بىلىۋاتىمەن . ۋاقىت دېگەننى پۇلغا سېتىۋالغىلى ياكى ئاللاغا تېۋىنىپ يالۋۇرۇپ ئارقىغا يانىدۇرغىلى بولمايدىكەن . مەن لى چياڭ بىلەن قۇربانبېكنى باشلاپ بۇلاق مەھەللىسىگە قاراپ ئات سالدىم ... قار توختىماي ياغماقتا ، شۇنىڭ سوقماقتا ئىدى . شۇ چاغدا تۇيۇقسىزلا قارشى تەرىپىمىزدىكى جىلغىدىن ئۇستىگە تاشلانمىغان جۈۋا ، بېشىغا سالۋاي تۇماق كىيگەن ئاتلىق بىر كىشى چىقىپ كەلدى ـ دە ، ئاتنىڭ بېشىنى بىز تەرەپكە بۇرىدى .

ـــ ئەسقەر ئاكىغۇ سەن ؟ ـــ دېدىممەن ئۇنى تونۇپ .

ـــ شۇنداق ئۇكام . ئوبدان چاغدا ئۇچراشتۇق ، سارتاشنىڭ يان تەرىپىدىكى قۇم جىلغىدا ئىككى يوچۇن ئادەمنى كۆرۈپ خەۋەر قىلىشقا مېڭىشىم ئىدى . سىلەرنى كۆرمىگەن بولسام ئۇدۇل ئاقتاشقا قاراپ ئات سالاتتىم .

ـــ ئۇلار سېنى كۆرمىگەندۇ ؟

ـــ بىلمەيمەن ، ئىشقىلىپ مەن كۆردۇم .

ـــ ئەسقەر ئاكا، راست كۆردۈڭمۇ ؟

ـــ خۇدا ھەققى ئۈكا، ساقال ئاقارغاندا مېنى يالغان ئېيتىدۇ دەمسەن ؟

مەن لى چياڭغا بۇيرۇق قىلدىم :

ـــ قارا تاغنىڭ شەرق تەرىپىدىكى چىغىر يول بىلەن بېرىپ ساقچىخانىغا خەۋەر قىل، مەن بۇ يەردىكى ئاممانى بىلەن يەتتە تاغ ئاغزى ۋە ئەتراپىنى قامال قىلىمەن.

ـــ خوپ، يولداش بەنجاڭ، ـــ لى چياڭ ئاتنى ئۈچقاندەك چاپتۇرۇپ يۇرۇپ كەتتى. مانا، قاراڭغۇ چۈشمەكتە، سەرتاش بىلەن بۇلاق مەھەللىسىنىڭ ئارىلىقى بەش كىلومېتىر، ئىشپىيونلار نېمىدېگەن تېز ماڭغان ـ ھە ؟ سەرتاش بىلەن چېگرا سىزىقىنىڭ ئارىلىقى × × كىلومېتىر، ئەگەر ئۇلار كەينىگە چۈشكىنىمىزنى سېزىپ قالسا، ئارقىسىغا يېنىپ چىقىپ كېتىش ئېھتىمالىمۇ بار، ئۇلارنى ئەسقەر ئاكا كۆرۈپتۇ. ئۇلار ئەسقەر ئاكىنى كۆردىمۇ ـ قانداق ؟ بۇنى ھازىر بىرنەرسە دەپ بولمايدۇ. ئەگەر كۆرۈپ قالغان بولسا ئەلۋەتتە چۆچۈيدۇ. بىز ھازىر ئۇلارنى تۇتۇشنى ئويلايمىز، ئۇلارمۇ بىزدىن قۇتۇلماقنى ئويلايدۇ، ئامال ئىزدەيدۇ. مەيلى قېنى، تۇتۇشۇپ باقايلى. ئەسقەر ئاكا سەرتاشتىن بۇ يەرگە يېتىپ كەلگۈچە ئۇلار نەلەرگە يەتكەندۇ ؟ ئەمدى قۇياشمۇ تاغ كەينىگە كىرىپ كېتىۋاتىدۇ. تەبىئەت زېمىنگە قارا سايە تاشلاۋاتىدۇ.

بۇلاق مەھەللىسىدىكى خەلق بۇ ئىشتىن خەۋەر تاپقاندىن كېيىن جىددىيلەشتى. قېرى ـ ياش ھەممىسى بىردەك ھەربىكەتكە كەلدى. بىزنىڭ چېگرا رايون خەلقىمىز نېمىدېگەن جەڭگىۋار خەلق ـ ھە ؟ ھەش ـ پەش دېگۈچە 50 تىن ئارتۇق خەلق ئەسكىرىي سەپ تۈزدى. 10 نەچچە پىشقەدەم ئۇچىمۇ ئاتلىرىغا مىنىپ، شىراقلىق ئۇۋ مىلتىقلىرىنى ئېسىپ مەندىن بۇيرۇق

كۆتۈپ ، ئالدىمدا تەييار بولدى . سەلەي پەيجاڭ ، ساقچىخانا باشـ لىقى كېرىم بولمىغاندىن كېيىن ، مەن كومانداىر بولۇپ قالدىم . بۇ خۇددى « تاغدا يولۇاس بولمىسا ، مايمۇن پادىشاھ بوپتۇ » دېگەندەك ئىش بولدى . مۇنداق كومانداىرلىقنىڭ بۇگۈنكىدەك چاغدا نېسىپ بولۇپ قېلىشىنى خىيالىمغىمۇ كەلتۈرۈپ باقمىغان ئىكەنمەن . خەير ، بوپتۇ . ۋاقىت ، شارائىت ۋە ئەھلىي ھەرىكەتـ لىڭ ئېھتىياجى مېنىڭ كومانداىر بولۇشۇمغا موھتاج ئىكەن ، مەن نېمىدەپ باش تارتىمەن ؟ سەلەي پەيجاڭ ، ساقچىخانا باشلىقى كېرىملارنىڭمۇ بېشىدا مۇڭگۈزى بار ، ئاللا ئىگەم پەقەت كومانداىر بولۇشقىلا ياراتقان ئادەملەر ئەمەسقۇ ؟

خەلق ئەسكەرلىرىدىن سەككىز گۇرۇپپا تەشكىل قىلىپ ، يەتتە گۇرۇپپىنى يەتتە تاغ ئاغزىنى قامال قىلىشقا بۇيرۇپ ، ئۆزۈم بىر گۇرۇپپىنى باشلاپ سەرتاش جىلغىسىغا ئاتلاندىم . قاراڭغۇ چۈشتى . ھەي ، رەھىمسىز تەبىئەت ، سەن نېمە ئۈچۈن كىشىلەرنىڭ ئىرادىسىگە باقمايدىغانسەن ، قۇياشچۇ ؟ قۇياشمۇ شۇنداق ! بىز جەڭگە كېتىۋاتىمىز . بىز يورۇقلۇققا تەشنا . قۇياش بىردەم توختاپ تۇرماستىن ، قاپقارا پۈركەنجىسىنى ئالەمگە يېيىپ ، قاپقارا سىياھدەك زۇلمەت پەردىسى بىلەن يورۇقلۇقنى يېپىپ ، غېمىدە يوق ئۇخلاشقا كېتىۋاتىدۇ . ئاھ ، ھەممىگە قادىر خۇدا ، سەن مېنى شۇنداق قۇدرەتلىك ياراتقان بولساڭ ـ ھە ؟ مەن شۇ تاپتا قۇياشنى غەربتىكى ئارامخانىسىدىن تارتىپ ئېلىپ ، تۇيۇقسىزلا شەرققە قارىتىپ ئاتقان ، ئالەمگە قايتىدىن يورۇقلۇق بەرگەن بولاتتىم . لېكىن مەن ئۇنداق قۇدرەتلىك يارالمىغان ئىكەنمەن ... نېمىلا دېگەنبىلەن تەبىئەتنىڭ قانۇنىيەتلىرى ئۆز يولىدا بولۇۋېرىدۇ . يەر شارىنىڭ ئىنسانلارنىڭ ئارزۇ ـ ئۇمىدلىرى بىلەن نېمە كارى ، ئۇ ھامان بېھەرۋالىق بىلەن ئۆز ئۇقى ئەتراپىدا ئايلىنىۋېرىدۇ . قۇياش كېچىچە ئۇخلاپ ، ئەتە

ئەتىگەن سائەت سەككىزدە ئۆيقۇسىنى ئېچىپ شەرقتىكى مۇز تاغ كەينىدىن چىققۇچە تاقەت قىلىش كېرەكمۇ ؟ ياق ! ياق ! جەڭگىۋار ئىرادە بىلەن قاراڭغۇلۇقنى ، زۇلمەتنى بويسۇندۇرۇپ ، پىلان بويىچە ھەرىكەت قىلىشىش كېرەك . ئادەم ھەممىگە قادىر ، ھەممىگە بەرداشلىق بېرىدۇ . تەبىئەت ئۆز يولىدا ماڭسا ، بىزمۇ ئۆز يولىمىز بىلەن ئۇنى بويسۇندۇرىمىز ...

شىۋىرغانلىق كېچە

قار ـ شىۋىرغانلىق بىر كېچىنى ئوچۇق تاغ ـ دالادا ئۆتكۈزۈشنىڭ نەقەدەر قىيىنلىقىنى تەسۋىرلەپ ئولتۇرمىساممۇ ، ھۆرمەتلىك كىتابخان ئۆزىڭىز كۆڭۈل كۆزىڭىز بىلەن كۆرۈپ ، تەسەۋۋۇر قىلىپ كۆز ئالدىڭىزغا كەلتۈرەلەيسىز .

قۇياشنىڭ بىر كېچىلىك ئۇيقۇسى بىزنى بىر كېچە مۇشەققەت ئىچىدە قويدى . ئەنە قۇياش چىقتى . قۇياش ئۇيقۇدىن بېشىنى كۆتۈرۈپ « كەچۈرۈڭلار » دېگەندەك ئىللىق تەبەسسۇم قىلىشى بىلەن ، بىر كېچىلىك مۇشەققەتنى ، جاننى ئېلىپ جاڭگالدا قويغان جاپانى پۇتۇنلەي ئېسىمىزدىن كۆتۈرۈۋەتتۇق . قۇياشنىڭ تۇنۇگۇنكى تاش يۈرەكلىكنى بۇگۈن كەچۈردۇق ، ئىنسان شۇنداق كەڭ قورساق يارالغانمىكىن ـ تاڭ ؟ لى چياڭ بىر بەن ئەسكەر بىلەن كېچىلەپ يېتىپ كەلدى . ساقچىخانا باشلىقى كېرىم بىلەن سەلەي پەيجاڭمۇ ئىككى بەننى باشلاپ ھەرىكەتكە كەپتۇ . مېنىڭ ۋەزىپەممۇ ئېغىرلاشتى . كوماندىرلىقمۇ ئاسان ئەمەسكەن . كېچىچە ياغقان قار بىلەن چىققان شىۋىرغان قاراسۇ ئېقىنى بويىدىكى تۇنۇگۈنكى ئىزنى پۈتۈنلەي يوقىتىپ تاشلىغان ، سەرتاش جىلغىسىدىمۇ تۇنۇگۈنكى ئىزدىن دېرەك يوق . تاغلار ئېگىز ، دالا شۇنچە كەڭ ، ئىزدەش قۇلايسىز ، ئىشپىيون

يوشۇرۇنۇشقا ئەپلىك جايلارمۇ شۇنچە كۆپ. ئىشپىيون مۇداپىئەدە، بىز ھۇجۇمدا، لېكىن ھۇجۇم قىلىش نىشانىمىز ئايدىڭ ئەمەس. بىز تۇنۇگۈن ئۇلارنىڭ ئىزىنى كۆرگەن بولساقمۇ، بۈگۈن ئۇ ئىز يوق. بۇ ئىككى ئەبلەخنىڭ قايسى ئۆڭكۇر، قايسى تاشنىڭ كەينىدە مۆكۈپ ياتقانلىقىنى بىر خۇدا بىلىدۇ. ھۇجۇمچى قارام بولسا، مۇداپىئەدە تۇرغۇچى ھېيلىگەر بولىدۇ. ئىشپىيوندىمۇ ئەقىل ـ پاراسەت بار. «مانا مەن» دەپ ئالدىمىزغا چىقىپ قول كۆتۈرۈپ بەرمەيدۇ. قولىدا قورال، كاللىسىدا مۇئەييەن پىلان بار. مانا ئىزدەپ كېتىۋاتىمىز. چوڭقۇر ھاڭلارغا چۈشۈشكە، قىلىچ بىسلىق تاغلارغا چىقىشقا، تىك قىيالاردىن چۈشۈشكە توغرا كەلدى. ئادەم يوشۇرۇنۇشقا بولىدىغانلىكى يەرلەرنىڭ ھەممىسى بىزنىڭ نەزىرىمىزدىن چەتتە قالمىدى. بىراق، ئىشپىيون تۇگۈل، ئۇنىڭ نە ئىزى، نە قارىسىنىمۇ كۆرمىدۇق. نەگە كەتتى؟ ئۇچۇپ كەتتىمۇ؟ ئۇچسا قايسى تەرەپكە ئۇچتى، قايسى يەرگە مۆكتى، ياكى بىزنىڭ مۇھاسىرە چەمبىرىكىمىزدىن چىقىپ كەتتىمۇ؟ ياق! ياق! ھەرگىز چىقىپ كېتەلمىدى. شۇ ئىشلارنى ئويلاۋاتقىنىمدا بىرى مېنى نوقۇدى:

ـــ يولداش كوماندىر، تېخىچە ئىشپىيوننىڭ سايىسىنىمۇ كۆرمىدۇق، ئاڭلىسام ئىشپىيون دېگەننىڭ پۈتىدا بىر خىل پۈرژىن بولارمىش، بىرلا سەكرىسە لەپ قىلىپ 20 ـــ 30 مېتىر يەرگە بارىدىكەن. شۇڭلاشقا بىز يېتەلمەيۋاتساق كېرەك، ـــ دېدى.

ـــ خاتىرجەم بولۇڭ، يولداش. دۇنيادا ئۇنداق ئىشلار تېخى يوق، چەت ئەل ئىشپىيونلىرى ئۇنداق كارامەتلىك بولسا، بىزنىڭ چېگرا مۇداپىئە جەڭچىلىرىنىڭ قولتۇقىدا قانات بولغان بولىدۇ. بىلىشىڭىز كېرەك، قىلىچقا قالقان يارالغان، پوتەي بىلەن تانكىغا پارتلاتقۇچ دورا. بۇ گەپنى دېگەن كىشىدىن خاپا بولۇش

كېرەكمۇ ؟ ياق ! ... « ئۈمىدسىز شەيتان » دېگەن گەپ بار . تۈ-
نۈگۈندىن بۇيان ئىزدىگەن نەرسىنىڭ قارىسىمۇ كۆرۈنمىگەندىن
كېيىن شەيتان ئۇنى ئۈمىدسىزلەندۈرۈپ قويغاندۇ . شۇڭلاشقا ئۇ
مەندەك تۇمشۇقسىغا تۇك چىقمىغان كومانداىرنىڭ بۇيرۇقىغا
بويسۇنۇپ ، جاپا چېكىۋېرىشنى راۋا كۆرمىگەندۇ . مەن ئۇنىڭغا
ئوچۇق چىراي بىلەن چۈشەندۈردۇم ، ئۇ ئۈمىدلەندى . ئۈمىد
دېگەن غايە ، غايە دېگەن كىشىگە ئۈمىد بەخش ئېتىدۇ . ھەي
يولداش ، ئالدىرىماڭ ، غەلىبە بىزنىڭ ، بىز ئىشپىيونىنى چوقۇم
تۇتىمىز .

بىز مۇھاسىرە چەمبىرىكىنى تېز سۈرئەت بىلەن تارايتى-
تۇق . ئالدىمىزدىكى قورام تاشلىق ساينى پۈتۈنلەي ئاختۇرۇپ ،
يايغان تورنى يىغىشقا بۇيرۇق بەردىم . ئۆزۈممۇ تاغ ئۈستىگە يا-
ماشتىم . مەن تېخى تاغنىڭ بېلىگە چىقىپ يان تەرەپتىكى
جىلغىغا شۇنداق قارىشىمغا ، ئۆيدەك بىر قورام تاش تۇۋىدىن ،
بىر قولىدا تاپانچا تۇتقان ئوتتۇرا بويلۇق بىر ئادەم يىلاندەك
سۇغۇرۇلۇپ چىقىپ ، غەرب تەرەپكە قاراپ قاچتى . ئارىلىقىمىز
60 ـــ 70 مېتىر چە كېلەتتى .

ـــ توختا !

ـــ توختا ! ـــ يېنىمىدىكى خەلق ئەسكىرى بىلەن
ئىككىمىز تەڭلا ۋاقىراپ ، ئۇنىڭ ئارقىسىدىن يۈگۈردۇق . تۈ-
يۇقسىز قارلارنى توزىتىپ چىرقىراپ كۆتۈرۈلگەن شۇرغان
يولىمىزنى توسۇپ ، كۆزىمىزنى ئاچقىلى قويمىدى . قار توزانلىرى
كۆز ئالدىمىزدا قارا تۇمان پەيدا قىلىۋەتتى ، ھەي ... ي نەس باسـ
قان شۇرغان . بىزگە پۈتلاشتىڭ ، پۈتلاشقاندىمۇ تازا ھالقىلىق
پەيتتە پۈتلاشتىڭ .

داۋاملىق قوغلاپ ماڭدۇق . خەلق ئەسكىرى مېنى جەي-
نەكلەپ كۆرسەتتى :

ـــ ئەنە ئۇ ئەبلەخ .

ئۇ بىزنىڭ كۆزىمىزنى غەلەت قىلىپ ، قورشاۋنى بۆسۈپ چىقىپ كېتىش ئۈچۈن ھەربىرىمىزنى قىلۋاتاتتى . قېلىن قار ئۈستىدە يىلانسىمان ئۆمىلەپ ، ئۇ قورام تاش تۈۋىدىن بۇ قورام تاش تۈۋىگە ئۆستىلىق بىلەن سىلجيتتى . خۇددى كىشىلەرنىڭ «قاچقانمۇ خۇدا دەيدۇ ، قوغلىغانمۇ خۇدا دەيدۇ » دېگىنىدەك ، ئۇ ، خۇدا ، مېنى شۇلارنىڭ قولىغا قويما ، دەپ خۇداغا نالە قىلۋاتقاندۇ . بىزمۇ شۇ تاپتا ئۇنىڭغا پاناھ بەرمەسلىككە ھەربىرىمىز قىلۋاتىمىز . ئۇ قېچىش كويىدا ، بىز تۈتۈش كويىدا . ئىشپىيون دېگەن ناھايىتى ھىيلىگەر دۇشمەن . خاتىرجەملىكنى بۇزغۇچى ، ئىنسانىيەت بەختىنىڭ دۇشمىنى . ئەگەر ھازىرلا ئامىتى ئوڭدىن كەلسە ، مۇشۇ يەردىمۇ مېنىڭ سەبداشلىرىمنىڭ قېنىنى ئىچمەكچى . ياق ، بىز ئۇنىڭغا يول قويمايمىز ! غەزەپتىن ۋۇجۇدۇمغا بىر ئوت تۇتاشتى . ھۇ ئەبلەخ ، بىزنىڭ زېمىنىمىزدا ساڭا نېمە بار ؟ سەن تىنچلىقنى ، خاتىرجەملىكنى خالىمامسەن ؟ سېنىڭ دۆلىتىڭ خەلقى خاتىرجەملىكنى خالىمامدۇ ؟ ئاتا ـ ئاناڭ تىنچلىقنى ، خاتىرجەملىكنى خالىمامدۇ ؟ دۆلىتىڭ خەلقى ، ئاتا ـ ئاناڭ تىنچلىقنى خالايدۇ ! دۇنيادا تىنچلىقنى خالىمايدىغان ئاتا ـ ئانا بولمايدۇ ، پەقەت سېنىڭ دۆلىتىڭدىكى بىر قىسىم تىنچلىق دۇشمەنلىرى ، ھەم سەن خالىمايسەن . نېمە ئۈچۈن خەلقىمىزنى ئارامخۇدا ياشىغىلى قويمايسەن ؟ ھازىرقى دۇنيانىڭ يۈزلىنىشى تىنچلىق بولسىمۇ ، يەنىلا ئىنسانىيەت بەختىنىڭ دۇشمەنلىرى تېخى شۇك ياتقىنى يوق . مەن ئاشۇ تىنچلىق دۇشمىنىگە مىلىتقىمنى قارىتتىم . بىگىز بارمىقىم مىلتقىنىڭ كرۈكىدا ، ئۆزىنى غالىب چاغلاپ چېگرا سىزىقىدىن ئوغرىلىقچە ئۆتكەن ، تەۋەيىمىزگە يامان نىيەت بىلەن كىرگەن ئاشۇ ئىشپىيونىنىڭ تەقدىرى ئەمدى مېنىڭ بىگىز بارمىقىمنىڭ بىرلا مىدىرلىشىغا

باغلىق بولۇپ قالدى . بارمىقىمنى بىرلا مىدرلاتسام « پاك » قىلغان ئاۋاز بىلەن تەك ئۇ جەھەننەمگە سەپەر قىلىدۇ . ئۇ مۇشۇ مىنۇتتا تەقدىرىنىڭ مېنىڭ قولۇمدا ئىكەنلىكىنى بىلەمدىغاندۇ ؟ ئۇ ئەلۋەتتە بىلمەيدۇ . بىلسىمۇ جان تالىشىدۇ ، ئېلىشماقچى بولىدۇ . چۈنكى ئۇ تەۋەيىمىزگە جان بېرىشكە ئەمەس ، جان ئېلىشقا كىرگەن . تەقدىرنى بىزنىڭ قولىمىزغا بېرىشكە ئەمەس ، بىزنىڭ تەقدىرىمىزنى قولىغا ئېلىشقا كىرگەن . ئەگەر مەن مۇشۇ مىنۇتتا ئۇنىڭ تاپانچىسىغا توغرا بولۇپ قالسام مېنى ھەرگىز ئايال قويمايدۇ . ئۇنىڭ مەقسىتى قان تۆكۈش ، مېنىڭ مەقسىتىم قان تۆكۈشكە قارشى تۇرۇش . تىنچلىق ئۈچۈن كۆرۈشۈش ، بىگىز بارمىقىم تىترىمەكتە . ۋىجدانىم ماڭا بۇيرۇق بەرمەكتە . بولدى قوي ، جاسارەت بولدى قوي ! سەن ئۇنىڭ قېنىنى تۆكمە ، ئۇنىڭ قېنى ۋەتىنىڭنىڭ تۇپرىقىنى بۇلغىمىسۇن ، بىر تال ئوق ئىشلەتمىسەڭمۇ ئۇنى تۇتالايسەنغۇ ؟ يېنىمغا قارىسام ئەسقەر ئاكا مىلتىقىنى ئوقلاپ ئىشپىيونىنى قارىغا ئېلىۋېتىپتۇ ، « ئات ! » دەپ بىرلا بۇيرۇق قىلىسام ، ئۇ بىر تال ئوق بىلەنلا دۈشمەننى دۈم چۈشۈرىدۇ . ئەسقەر ئاكىدىن رازى بولدۇم . بىزنىڭ خەلقلىرىمىز ئۆز بەختىنى قوغداشنى بىلىدىكەن ، ۋەتىنىنى قوغداشنى بىلىدىكەن . مانا ۋەتەنپەرۋەرلىك دېگەن شۇ ئەمەسمۇ ؟

ـــ ئەسقەر ئاكا ، بىز ئۇنى تىرىك تۇتىمىز .

ـــ ئايلىناي كوماندىر ، تارتقان جاپالىرىم ئۈچۈن رۇخسەت قىل ، پەقەت بىر تال ئوق . ئۇ بىزنىڭ ئوقىمىزنىڭ تەمىنى تېتىپ كۆرسۇن . چېگرا قوراللىق ساقچىسىنىڭ ئوقىنى ئەمەس ، خەلقنىڭ ، ئۆز بەختىنى قوغداۋاتقان خەلقنىڭ ئوقىنىڭ تەمىنى تېتىپ باقسۇن . ھېچبولمىغاندا ئۆلمەيدىغان يېرىگە ئاتاي .

ـــ بولمايدۇ ، ئۇ يارىلانسىمۇ يەنىلا بىز ئۈچۈن

ئاۋارىچىلىق . ئەتراپتىكىلەرگە بۇيرۇق قىلدىم :

ـــ ئۇنى تىرىك تۇتۇڭلار !

مەن ئىشپىيونلىنىڭ ئالدى تەرىپىگە ئۆتتۈم ، ئەسقەر ئاكا كەينى تەرىپىگە ئۆتۈپ ۋارقىرىدى :

ـــ قورال تاشلاپ تەسلىم بولساڭ ئاتمايمىز !

ئىشپىيون كەينىگە بۇرۇلۇپلا ئەسقەرئاكىغاقارىتىپ ـ پۇڭ قىلىپ ئىككى پاي ئاتتى . ئوق ئەسقەر ئاكىنىڭ ئالدىدىكى چوڭ قورام تاشقا تېگىپ ۋال ـ ۋۇل ئوت چاقناپ كەتتى . ئىشپىيون ئۆزىنى ئالدى تەرىپىگە ئاتتى ، ئۇ مەن ئۆزۈمنى دالدىغا ئالغان تاشنىڭ يېنىغا كېلىشى بىلەن ئورنۇمدىن چاچراپ تۇرۇپ ، تاپانچا تۇتقان قولىنىڭ جەينىكىگە « قارس » قىلىپ بىرنى تەپتىم . تۇيۇقسىز تەگكەن تېپىكتىن ئۇنىڭ قولىدىكى تاپانچا قاتقىچە ، 10 نەچچە مېتىر چە يەرگە بېرىپ چۈشتى . ئىككىمىز ئاۋۋال بىر ـ بىرىمىزگە خىرس قىلىشتۇق ، كېيىن بازلىشىپلا مۇشتلىشىپ كەتتۇق . ئۇ قورالى تەرەپكە ئۆزىنى ئۇراتتى ، مەن ئالدىنى توساتتىم . كۆزنى يۇمۇپ ـ ئاچقۇچە بولغان ۋاقىت ئىچىدە ئىشپىيونلىنىڭ ئاغزى ـ بۇرنىنى ماكچايىتىۋەتتىم ، مېنىڭ يۈز ـ كۆزلىرىمۇ ئۇنىڭ مۇشتىنىڭ زەربىسىدىن ھۇررەڭ ـ ھۇررەڭ بولۇپ ئىششىپ كېتىپتۇ ، مەن ئۆزۈمنى خېلى چەبدەس چامباشچى ھېسابلايتتىم . ئۇ ئەبلەخمۇ چەبدەس نەرسىكەن ، تاس ـ تاماس قالدى مېنىڭ گۈمپام ئۇنىڭ گۈمپىسى ئالدىدا يىپ ئېشىپ قالغىلى . ئاخىرقى قېتىم ئۇرغان ئىككى مۇشت بىلەن ئۇ ئوڭدىسىغا چۈشۈپ دالىيىپلا يېتىپ قالدى .

ـــ تۇرە ئورنىڭدىن !

بىز ئۇنىڭدىن شېرىكىنىڭ نەگە كەتكەنلىكىنى سوريدۇق ، ئۇ بىزگە مۇنۇلارنى دېدى :

ــ ئۇنىڭ بىلەن چېگرىدىن ئۆتۈشتىن ئىككى سائەت ئىلگىرىلا تونۇشقان . ئەسلىي ئىسمىنى بىلمەيمەن ، ماڭا ئۆزىنى «غىجىر» دەپ تونۇشتۇرغانتى ، بىر سائەت ئىلگىرى ئايرىلىپ كەتتۇق ، بەلكىم يېقىن ئەتراپتا بولۇشى مۇمكىن .

ئەمدى قانداق قىلىش كېرەك ؟ بۇ « غىجىر » دېگىنى قانداق قىلىپ بىزنىڭ مۇھاسىرە چەمبىرىكىمىزدىن چىقىپ كەتكەندۇ ؟

غەلىبە شادلىقى

« غىجىر » ناملىق ئۇ ئەبلەخ بىزنىڭ مۇھاسىرە چەمبىرىكىمىزدىن قانداق چىقىپ كەتتى ؟ بىز نېمىشقا كۆرەلمەدۇق ، ھەي ئىسسىت ! ھەر ئىككىسىنى مۇشۇ يەردىلا تۇتقان بولساق ئاۋارىچىلىق بىر يولى ئاخىرلاشقان بولاتتى . « غىجىر » ئارقىغا قاراپ مېڭىپ ، تەۋەيىمىزدىن ئۆز تەۋەسىگە چىقىپ كەتتىمۇ يە؟ ياق ! ياق ! ئۇ تېخى يىراقتا بارالمىدى . قانداقلا بولسۇن بۇگۈن كەچ كىرگۈچە ئۇنى چوقۇم تۇتۇشىمىز كېرەك .

پىشىن بولغان چاغ ، ئالاقىچى ئەكبەر كېلىپ ساقچىخانا باشلىقى كېرىمنىڭ « تېزدىن ھەربىكەتكە كېلىپ 〈ياغمىنىڭ قىياسى〉 ئالدىدىكى قىزىل جىلغىنىڭ غەربىي تەرىپىنى قامال قىلسۇن ! » دېگەن بۇيرۇقىنى يەتكۈزدى . ئاندىن بىرى : « ساڭا چاقىرىق قەغىزى كەپتۇ ، ھەربىي مەكتەپكە قوبۇل قىلىنىپسەن ،

ئىمتىهان نەتىجەڭ يۇقىرى ئىكەن ، ساقچىخانا باشلىقى كېرىم سەندىن بەك خۇشال ، ئىككى كۈندىن كېيىن يولغا چىقىدىكەن- سەن » دېدى . مەن ھايا ج انلاندىم . مانا ، ئۇرۇمچى قوراللىق ساقچى كوماندىرلار مەكتىپىگە بېرىش ئارزۇيۇم ئەمەلگە ئاشتى ، بۇ بىرىنچىدىن ئۆزۈمنىڭ تىرىشچانلىقى بولسا ، ئىككىنچىدىن ئامان- گۈلىنىڭ يېتەكلىشىدىن بولدى . « مەندىن زادى بىر ياخشى ئوفىتسېر چىقارمۇ ؟» . بولدىلا ، ھازىرچە بۇ خىياللارنى قويۇپ تۇراي . مەن ئىككى نەپەر جەڭچىنى بايا تىن تۇتۇلغان ئىشپىيونىنى يالاپ ساقچىخانىغا ئېلىپ بېرىشقا بۇيرۇپ ، ئۆزۈم بىر بەن جەڭچى بىلەن بىر بەن خەلق ئەسكىرىنى باشلاپ يولغا چىقتىم ، ھەربىي مەكتەپكە مېڭىشنىڭ خۇشاللىقى بىلەن تۇنۇگۈندىن بۇيان تارتقان جاپالار ئېسىمدىن پۈتۈنلەي كۆتۈرۈلۈپ كەتتى . ئاتلار ئۇچقاندەك ماڭماقتا . « ياخشى ئات يىگىت ئۈچۈن جەڭدە قانات » دېگەن راست گەپكەن . بۇ تاغ يوللىرىدا ئاتتىن باشقا نەرسە سېنى دېگەن ۋاقىتتا نىشانغا يەتكۈزەلمەيدۇ . مەن بىردەم سائىتىمگە قارىسام ، بىردەم كۈنگە قارايتتىم . شۇنىڭغان يەنە چىقماقتا ، بۇ تەبىئەتنىڭ مۇشۇ زېمىنغا ئاتا قىلغان سوۋغىتى ئىكەن . نېمە ئامال ؟ سوغۇقنىڭ قاتتىقلىقىدىن تەنلىرىمىز تىتى- رەۋاتىدۇ . ئاتلارمۇ بىزنىڭ مەقسىتىمىزنى بىلگەندەك ، قېلىن قارنى كېچىپ ، قامچا سالدۇرمايلا ماڭماقتا . ئىككى سائەت ئىچىدە 20 كىلومېتىر يولنى بېسىپ ، بۇيرۇق بويىچە قىزىل جىلغىنىڭ غەربىي تەرىپىنى قامال قىلىپ ياتقىنىمىزغىمۇ بىر سائەتتىن ئاشتى . بىز بۇ يەرگە كەلسەك ماموت ئاكا شىراقلىق ئۆۋ مىلتىقىنى ئوقلاپ بۇ يولنى توسۇپ ياتقان ئىكەن . قاراڭ بۇ ئىشنى ، بۇ پېشقەدەم باتالىيون كوماندىرى شۇ تاپتا بىز بىلەن بىر ئاكۇپتا

ياتىدۇ . ماموت ئاكا ئالدى تەرەپكە قاراپ يىراقلارنى كۆزىتىشكە باشلىدى . نامازدىگەر بولغاندا ، قىزىل جىلغا ئىچىدىن ئىككى پاي ئوق ئاۋازى ئاڭلاندى ، ماموت ئاكا مېنى نوقۇپ :

ـــ جاسارەت ئوغلۇم رۇخسەت قىلغىن ، سەندىن مىلتىق ، ئوق تەلەپ قىلمايمەن ، ئۆزۈمنىڭ مۇشۇ ئوۋ مىلتىقىم بىلەن كېلىشتۇرۇپ بىر پاي ئاتاي ، ـــ دېدى .

ـــ خاپا بولماڭ ماموت ئاكا ، بىز ئۇنى تىرىك تۇتماقچى .

ـــ مەن باتالىيون كوماندىرى ۋاقتىمدا « ئات » دەپلا بۇيرۇق بېرەتتىم .

ـــ ئۇ دېگەن 40 ـ يىللار ، ئۇ چاغدا سىلەر ئازادلىق، ئەركىنلىك ئۈچۈن كۈرەشكەن . بىز 80 ـ يىللاردا ۋەتەننى قوغداش ، تىنچلىق ئۈچۈن كۈرۈشىمىز .

ـــ ماموت ئاكا مىيىقىدا كۈلۈپ قويۇپ يېنىمدا يانپاشلاپ ياتقىنى . ئۇنىڭ مىيىقىدا كۈلۈشى مېنى مەسخىرە قىلغىنىمۇ ياكى ماڭا ئاچچىق ئوقۇغىنىمۇ بىلگىلى بولمايتتى . ئۇزاق ئۆتمەي جىلغا ئىچىدە ، ئىككى قولىدا ئىككى تاپانچا تۇتقان ، ئۆزۈنتۇرا بىر ئەبـ لەخ پەيدا بولدى . ئۇ ھەم جىددىيلەشكەن ، ھەم ھولۇققان ئىدى .

ـــ « غىجىر » دېگەن نېمە مۇشۇ ئىكەن ـ دە ، ـــ دېدى ئارقىمدا تۇرغان ئەسكەر ئاكا . شۇنداق ، دەل ئۆزى شۇ ! ساقچىـ خانا باشلىقى كېرىم سوجاڭ بىلەن سەلەي پەيجاڭ « غىجىر »نىڭ دەل مۇشۇ جىلغا بىلەن ئۆز تەۋەسىگە قېچىپ ئۆتۈپ كېتىشىنى ئالدىنئالا پەملەپ ، بىزنى مۇشۇ يەرگە توسۇشقا ئەۋەتكەن ئىكەن . جىلغىنىڭ ئىككى تەرىپىدە ئادەم پەيدا بولدى . دېمەك ، ساقچىخانا باشلىقى كېرىم « غىجىر »نى قىزىل جىلغىدىن ئىبارەت بۇ تاغارغا سولاپ ، بىزنى تاغارنىڭ ئاغزىنى ئېتىشكە بۇيرۇغان ئىكەن ـ دە ،

ماموت ئاكا ماڭا قاراپ :

ـــ سىلەر كەلمىگەن بولساڭلارمۇ ، بۇ بىر ئەبلەخقە مەن ئۆزۈم تېتىيدىكەنمەن ، سەن كېلىپ مەن ئۇنى ئاتالمىدىم ، ـــ دېدى خورسىنىپ .

ـــ كۆڭلىڭىزنى چۈشىنىمىز ماموت ئاكا ، تىرىك تۇتۇش يۇقىرىنىڭ بۇيرۇقى ، بولمىسا 1 ـ پاي ئوقنى ئېتىش هوقۇقىنى سىزگە بەرگەن بولار ئىدىم .

« غىجىر » لەقەملىك ئىشپىيون بىزگە يېقىنلاپ كەلدى ، 100 مېتىر ، 80 مېتىر ، 50 مېتىر ، مانا 30 مېتىردەك ئارىلىق قالدى .

ـــ كۆتۈر قولۇڭنى ! ـــ هەممىمىز تەڭلا ۋارقىراپ ، مىلتىقلىرىمىزنىڭ ئاغزىنى « غىجىر »غا قاراتتۇق . « غىجىر » هولۇققان هالدا بىزگە قارىتىپ « پاك ، پاك » قىلىپ بىرنەچچە پاي ئوق ئاتتى . قورقۇنچ ئىچىدە ئاتقان ئوقلىرى باش ئۇستىدىن خېلىلا ئېگىز ئۆتۈپ كەتتى . « غىجىر » پۈتۈنلەي قورشاۋ ئىچىدە قالغان ، ئەمدى قانىتى بولسىمۇ ئۇچۇپ كېتەلمەيتتى . « كۆتۈر قولۇڭنى » دېگەن جەڭگىۋار سادا قىزىل جىلغا ئىچىنى لەرزىگە سالدى ، يىراق ـ يېقىندىكى تاغلار ۋە « ياغمىنىڭ قىياسى»دىن ياڭراق ئەكس سادا قايتاتتى . بۇ ئەكس سادا بەلكى ئاشۇ قەدىمكى ياغمىلار روهىنىڭ بىزگە هەمدەم بولۇپ توۋلاۋاتقان ئاۋازىدۇر ، بەلكى ...

مانا ، قوراللىق ساقچى قىسىم چېگرا مۇداپىئە جەڭچىلىرى بىلەن چېگرا رايونى خەلقى غەلبىنى تەبرىكلەۋاتىدۇ ، هەممىنىڭ چىرايىدا كۈلكە ، غەلبە شادلىقى ئەكس ئەتمەكتە . ساقچىخانا باشلىقى كېرىم قولۇمنى چىڭ سىقىپ تۇرۇپ دېدى :

ـــ يولداش جاسارەت ، بۇ قېتىمقى كۆرەشتە سەن خىز-
مەت كۆرسەتتىڭ ، سېنى تەبرىكلەيمەن .

ـــ ياق ، ساقچىخانا باشلىقى كېرىم ، مەن پەقەت بىر جەڭچىنىڭ قىلىشقا تېگىشلىك ئىشنى قىلدىم .

ـــ كەمتەرلىك ياخشى خىسلەت ، لېكىن ساڭا تېگىشلىك شەرەپنى قوبۇل قىلىشىڭ كېرەك . ئالاقچى ئەكىرىدىن ئەۋەتكەن خۇش خەۋەر ئېسىڭدىدۇر ؟

ـــ ئېسىمدە ساقچىخانا باشلىقى ، ھەربىي مەكتەپكە بېرىش ، ئوفىتسېر بولۇش ئارزۇيۇم ئەمەلگە ئاشتى !

ـــ ساڭا بەخت تىلەيمەن .

ـــ رەھمەت سىزگە .

ساقچىخانا باشلىقى كېرىم ، سەلەي پەيجاڭلار ماڭا ياندۇ-
شىپ كەلمەكتە . مامۇت ئاكا ، ئەسقەر ئاكا ، ما داگازا ، ئەنۋەرلەرنىڭمۇ چىرايلىرىدا خۇشاللىق كۆلكىسى جىلۋىلەنمەكتە . ھەممە كىشى بۇ كۆرەشنىڭ غەلىبىسىنى تەبرىكلەۋاتىدۇ . چاۋاك چېلىش ، پوجاگزا ئېتىپ ، داقا ـ دۇمباق بىلەن ئەمەس ، بىر ـ بىرىنى ئىللىق كۆلۈمسىرەش بىلەن تەبرىكلەۋاتىدۇ . ئارمىيە ـ خەلق بىر ـ بىرىگە قاراپ كۆلۈمسىرەۋاتىدۇ . ھەممىنىڭ چىرايىدا ئىللىق تەبەسسۇم .

مەن قۇياشقا باقتىم . قۇياش ئارامخانىسىغا كېتىۋاتىدۇ . بۇگۈن كەتسە كەتسۇن ، كەچكى شەپەقنىڭ ئالتۇن نۇرىدا ياغ-
مىنىڭ قىياسى قىزىللىقتا پۈركەنگەن ، تاغلار كۆزۈمگە كۆندىكىدىنمۇ قامەتلىك ، مۇقەددەس كۆرۈنۈۋاتىدۇ . قار ياغماقتا ، شۇنىڭ ئۈشقىرتماقتا . ھەي ، بەرىكەتلىك قار . ئەمدى قانچە-

لىك ياغساك شۇنچىلىك ياغ ، ھەي شۇرغان ، قانچىلىك ئۇشقىرتساڭ شۇنچىلىك ھۇشقىيت ، بار ئاۋازىڭ بىلەن ئۇشقىرىت! بىزنىڭ غەلىبە خەۋرىمىزنى يىراق - يىراقلارغا ئېلىپ بار . غەلىبىمىزدىن دوستلار شادلىنىپ ، دۇشمەنلىرىمىز قان يۇتسۇن !

1990 - يىل ، 6 - ئاي




هیکایلار

چېقىلغان ھەيكەل

مەن ئەدەبىي ئەسەرلەرنى ياخشى كۆرىمەن. جۇڭگو ۋە چەت ئەللىك ئۇيغۇر تىلىغا تەرجىمە قىلىنغان ھەر خىل ژانىر-دىكى ئەدەبىي ئەسەرلىرى، ئۇيغۇر يازغۇچى، شائىرلىرىنىڭ ھەر خىل ژانىردا يېزىلغان ئەسەرلىرىنىڭ كۆپ قىسمىنى كۆرىمەن. ئۆيۈمدىكى كىتاب جازىلىرىغا تىزىلغان كىتابلارنى كۆرگەن-ھەرقانداق كىشىنىڭ مېنى يازغۇچى، شائىر، تەتقىقاتچى بولسا كېرەك دەپ ئويلاپ قېلىشى تۇرغان گەپ. ئەمما مەن ئۆمرۈمدە بىر كۈپلېت شېئىر، بىرەر ھېكايە ياكى بىر پارچە خەۋەر ماقالىسى يېزىپ باققان ئەمەس. راست ئېيتسام،يازالمايمەن. يازغۇچى - شائىرلىق ھەممىلا كىشىگە نېسىپ بولىدىغان ئىش ئەمەسكەن. سىز مېنى يازغۇچى، شائىرلىققا ھەۋەس قىلمىدى دەمسىز؟ خېلى ئوبدانلا ھەۋەس قىلغان، تىرىشقان، مەشىق قىلغان، لېكىن قاملاشتۇرالمىغان. ئىجادىيەت قىلىشنىڭ تەسلىكىدىن، ئىجادىيەت ئىگىلىرىگە ئىخلاس قىلغان. مەن كۆرگەن كىتابتىكى قەھرىمانلار ۋە كەشپىيات ئىگىلىرى ماڭا ئىلھام بەردى، كۈچ - قۇۋۋەت بەردى، جاسارەت ئاتا قىلدى، مەدەت بەردى. شۇڭلاشقا مەن ئەسەر يېزىپ يازغۇچى ياكى شائىر بولۇپ دەستە - دەستە كىتابلارنى يېزىپ، جۇڭگو ۋە چەت ئەللىك زىلزىلىگە سېلىپ ئۆچمەس ئىز قالدۇرالمىسامۇ، ئاشۇ يازغۇچىلار

ئەسەر قىلىپ يازغۇدەك بىرەر كاتتا ئىش قىلىش نىيىتىگە كەلدىم. يازغۇچىلار ئەسەرلىرىدە ھېچكىم يازمىغان تېمىلارنى، ئىشلارنى يېزىشقا تىرىشىدىكەن. شائىرلارمۇ شېئىرلىرىدا ھېچكىم دېمىگەن سۆزلەرنى دېيىشكە ئۇرۇنۇپ كۆرىدىكەن. مەن قانداق كاتتا ئىشلارنى قىلسام بولا؟ مەن كۆپ ئويلاندىم، ئىزدەندىم، تىڭشىرقىدىم، كۆزەتتىم، ئاخىر شۇنداق نىيەتكە كەلدىم: مەن ئۇيغۇرلار ئىچىدە ھېچكىم قىلىپ باقمىغان بىر ئىشنى، ھېچكىم ئۆگىنىپ باقمىغان بىر ھۈنەرنى ئۆگىنىپ، بىردىنلا كىشىلەر قەلبىنى ھاياجانغا سېلىپ، بىر سەھەردىلا مەشھۇر كىشىگە ئايلىنىشنى كۆڭلۈمگە پۈكۈپ، ئاخىر ھەيكەلتىراشلىقنى تاللىدىم.

گەرچە مىللىتىمىزدىن رەسسامىلار چىققان بولسىمۇ، ھەيكەلتىراشلار چىقمايتۇ. مەن ھەيكەلتىراشلىقنى كىمدىن ئۆگىنىمەن؟ ئارزۇ بىلەن رېئاللىق بىر - بىرىگە ماس كەلمەي يۈرگەن كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئامىتىم ئوڭدىن كەلدى، زاۋۇت رەھبەرلىكى مېنى ئىچكىرىدىكى بىر شەھەرگە ئېلېكترونلۇق ھېسابلاش ماشىنىسىنى كونترول قىلىش تېخنىكىسىنى ئۆگىنىشكە ئەۋەتتى. تەلىيىمگە مەن بارغان شەھەردە، ئىلگىرى قالتىس نامى چىققان، ھازىر ئەسلىگە كەلتۈرۈلۈۋاتقان بىر بۇتخانا بار ئىكەن. مەن ئاشۇ بۇتخانىدا، بۇتلارنى ئەسلىگە كەلتۈرۈۋاتقان بىر مەشھۇر ھەيكەلتىراشتىن ھەيكەلتىراشلىقنى تازا ۋاينىغا يەتكۈزۈپ ئۆگەندىم. يۇرتۇمغا قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، كىمنىڭ ھەيكىلىنى ياساش ئىشىدا كۆپ ئويلاندىم. يازغۇچى، شائىرلارغا بولغان ھۆرمىتىم ھەممىنى بېسىپ چۈشتى. مەن قايسى شائىر، قايسى يازغۇچىنىڭ ھەيكىلىنى ياساي؟ ۋىجدانىم ماڭا: «سەن مۇشۇ ناھىيىمىز تەۋەسىدىن يېتىشكەن، مەيلى كلاسسىك يازغۇچى، شائىر بولسۇن، ياكى زامانىمىزدىكى يازغۇچى - شائىر

بولسۇن بىرىنىڭ ھەيكىلىنى ياسىغىن » دەپ بۇيرۇق بەردى . مۇشۇ مۇددىئادا كۆپ كىتاب - ژۇرناللارنى كۆردۇم . ئۆزۈم تونۇيدىغان بىلىملىك بوۋاي - مومايلارنى زىيارەت قىلدىم . ناھىيىمىز تارىخىدا ئۆتكەن بىرەر شائىر ياكى يازغۇچى تۇغۇل سەلەي چاقماق ، موللا زەيدىنگە ئوخشاش بىرەر مەشھۇر گەپچىمۇ يوقمىكەن . بۇ گۇنكى تارىخىمىزنى ئاختۇرۇپ كۆردۇم . مۇشۇ كۇنلەردە ناھىيىمىز تەۋەسىدە ئىككى يازغۇچى باش كۆتۈرۈپتۇ . ئۇلار رومان يازالمىغان بولسىمۇ ، ھەر ئىككىسى بىردىن ھېكايە توپلىمىنى نەشر قىلدۇرۇپتۇ . بۇلارغا ياندىشىپ بىر ئەدەبىي تەنقىدچىمۇ پەيدا بولۇپ ، بۇ نەمىدىگەن خۇشاللىق ئىش . بۇ چەت - ياقا ، كىچىككىنە بىر ناھىيىدە يازغۇچىمۇ بار ، ئوبزورچىمۇ بار بوپتۇ . مانا بۇ ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ، ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ يۇكسىلىشىدىكى يەنە بىر نامايانە ئەمەسمۇ . بىر كىچىك ناھىيىدىن مۇشۇنداق ئۇچ ئادەم چىققان يەردە پۈتكۈل ئۇيغۇر يازغۇچى ، شائىرلىرى ئىچىدىن پات يېقىندا نوبىل مۇكاپاتى ئالىدىغانلار چىقماي قالارمۇ ؟ چوقۇم چىقىدۇ !

مەن بىر يىل ۋاقىت سەرپ قىلىپ ، ئوتتۇرا ياش بۇ ئىككى يازغۇچىنىڭ بىر - بىرىگە ياندىشىپ يىراقلارغا نەزەر تاشلاپ تۇرغان قامەتلىك ھەيكىلىنى راسا قاملاشتۇرۇپ قاتۇرۇپ چىقتىم . ھەيكەلگە ھەل بېرىشلا قالغان كۇنى ، ناھايىتى چارچاپ كەتكىنىم ئۈچۈن كوچىدا ئايلىنىپ يۈرەتتىم ، توساتتىن بىرى چاقىرىپ قالدى . قارىسام ھېلىقى ئوبزورچى ئىكەن . ئۇنىڭ بىلەن ئىلگىرى سالام - سائىتىم بولسىمۇ ، سىرداش دوستلاردىن ئەمەس ئىدۇق . مېنىڭ ئىككى يازغۇچىنىڭ ھەيكىلىنى ياساۋاتقىنىمنى ئۇ تېخى بىلمەيتتى .

— ماڭ ئاغىنە ، بىرەر ئازادە يەرگە بېرىپ ، بىردەم مۇڭدىشايلى ، سېنى كۆرمىگىلى ئۇزاق بوپتۇ . بۇگۇن مەنمۇ بىرەر

ھەمسۆھبەت ئىزدەپ يۈرەتتىم ، بىر كۈنلۈك دەم ئىلىشمىنى قۇر-
بان قىلىپ ، يېڭىدىن باش كۆتۈرگەن بىر يازغۇچىنىڭ شىنجاڭغا
تەسىر كۆرسەتكەن بىر ھېكايىسى ھەققىدە ئەتىگەندىن بۇيان بىر
پارچە ئوبزور يازدىم . قاتتىق چارچاپ كېتىپتىمەن . سەن ۋاقتىدا
كېلىپ قالدىڭ ، ـــ دېدى ئۇ سالامدىن كېيىن قولۇمدىن تار-
تىپ ، ئۇنىمىغىنىمغا ئۇنىماي ، ناھىيە بازىرىنىڭ سىرتىغىراق
جايلاشقان بىر قاۋاقخانىغا باشلاپ . بىز بۇ قاۋاقخانىنىڭ ئالدىغا
كېلىشىمىزگە قاۋاقخانىدىن يۈرىكى چىلاشقۇدەك ئىچىپ مەست
بولغان ئىككى ئادەم دەلدەڭشىپ چىقتى . بۇ ئىككىيلەننى كۆرۈپ
ئۆز كۆزۈمىزگە ئىشەنمەيلا قالدۇق . بۇلار راست ئاشۇ
ئىككىيلەنمۇ ؟ مۇشۇنداق بولۇشى مۇمكىنمۇ ؟ مەن كۆزۈمنى قو-
لۇمنىڭ دۈمبىسى بىلەن ئۆۋلىۋېتىپ يەنە بىر قېتىم نەزەر
سالدىم ، راست ! بۇ ئىككى مەست مەن ھەيكىلنى ياسىغان بايىقى
ئىككى يازغۇچى ئىدى .

ئۇلارنىڭ مەستلىكتىن قىزارغان كۆزلىرى ئوبزور چىغا
چۈشۈشى بىلەن تەڭ غەزەپتىن قوشۇمىلىرى تۇرۇلدى ،
چىشلىرى كىرىشىپ مۇشتلىرى تۈگۈلدى . بىرى ئوبزور چىغا قول
شىلتىپ ۋاراقىرىدى :

ـــ ھەي ، ياسىن كالتەك دېگەن سەنمۇ ؟ سەن تېخى
خىيالىڭدا ، مەن ئوبزورچى ، يازغۇچى دېگەننى كالتەكلەيدىغان
كالتەك بولىمەن ، ئوبزور كالتەكمىنى پىرقىرىتىپ يازغۇچى
دېگەننىڭ غېڭ قىلماس قىلۋېتىمەن ، دەپ ئويلاپ كېرىلىپ يۈ-
رەمسەن ؟ بىللىپ قوي ، بىز دېگەن سېنىڭ
كالتەكلىرىڭنى «تارس» قىلىپ قاق ئوتتۇرىسىدىن «چورت» ئوشتۇۋېتىدىغان يازغۇچى ، بىزنى تونۇمسەن ؟
بىلىپ قوي ، بىز دېگەن پۈتۈن شىنجاڭغا ، پۈتۈن جۇڭگوغا ،
ھەتتا چەت ئەللەرگىمۇ تونۇلغان مەشھۇر يازغۇچى . سەن بىزدەك

يازغۇچىنىڭ ھېكايە توپلاملىرىنى سىپسىق ئاغزىڭغا ئېلىپ ، نامىمىزنى ئاتاپ ئوبزور يېزىپ ، كالتەكلەپ ، بىزنى خەلق ئالەم ئالدىدا رەسۋا قىلدىڭ . ئېيتە خۇمسى ، بىز ساڭا نېمە قىلغان ، ھە ، نېمە قىلغان ؟ ئوبزورچى ياسىن خېلى ئېغىر ـ بېسىق ئادەم ئىدى ، ئۇ ئۆزىنى بېسىۋېلىپ :

ـــ ئاغزىڭلارنى چايقاپ گەپ قىلىڭلار ، مەن سىلەرنىڭ كىتابىڭلارغا ئىلمىي باھا بەردىم . ھەرگىز چەكتىن ئاشۇرۇۋەتمىدىم ، ئوبزوردا سىلەرنىڭ غۇرۇرۇڭلارغا تېگىدىغان سۆزلەر يوق ، بۇ نورمال ئەھۋال . ھەرگىز سىلەرنى رەسۋا قىلغانلىق ئەمەس ، ـــ دېدى .

شۇ ئەسنادا يەنە بىر يازغۇچى ئالدىمزغا دېۋەيلەپ كېلىپ ، ئوبزورچى ياسىنغا قول شىلتىپ سۆزلەپلا كەتتى .

ـــ نېمە ؟ ئىلمىي باھا ، ـــ يازغۇچى مەسخىرىلىك كۈلدى ، ـــ بىزگە سېنىڭ ئىلمىي باھايىڭ كېرەك ئەمەس ، سەن كالتەكچى بۇگۈن ئىلمىي باھا دېگەننىڭ نېمىلىكىنى كۆرۈپ قوي . ئىلمىي باھا ، دېگەن مۇنداق بولىدۇ . ئىككى يازغۇچى يولۇاستەك ئېتىلىپ كېلىپ ، ھەش ـ پەش دېگۈچە ئارىلىقتا ئوبزورچىنى دۇمبالاپ ياتقۇزۇۋەتتى . مەن ھەرقانچە قىلىپمۇ ئىككى يازغۇچىنى توسۇپ قالالمىدىم ، ئەمدى نېمە قىلىش كېرەك ، نېمە دېيىش كېرەك ؟ مەن بىردە ئىككى يازغۇچىنىڭ مۇشت ـ تېپىكلىرى زەربىسىدە قانغا مىلىنىپ يېتىپ قالغان ئوبزورچى ياسىنغا قارىسام ، بىردە بۇ ئىككى يازغۇچىنىڭ ھەركەتلىرىدىن غەزەپلىنەتتىم .

شۇ ئەسنادا ، يەردىن ئۈنۈپ چىققاندەكلا بىر ساقچى پەيدا بولۇپ ئىككى يازغۇچىنى ئالدىغا سېلىپ ئېلىپ ماڭدى . ساقچىنىڭ ئالدىدا شۇمشيىپ كېتىۋاتقان بۇ ئىككى يازغۇچى ئەمدى كۆزۈمگە بارا ـ بارا كىچىكلەپ كېتىۋاتقاندەك ، زەئىپ ۋە

ئاجىز كۆرۈنۈشكە باشلىدى. مەن ئوبزورچى ياسىننى ھاپاشلاپ دوختۇرخانىغا ئاپىرىپ قويغاندىن كېيىن ئۆيگە قايتىپ كېلىپ، كىتابخانامغا كىرىپ، ئىككى يازغۇچىنىڭ ھەيكىلىگە قارىشىم بىلەن ئۇلارنىڭ ئوبرازى كۆز ئالدىمدا خىرەلەشتى.

— ئىسىت! ئەقىدەم، — شۇئان پالتىنى قولۇمغا ئېلىپ، بىر يىل ئەجىر قىلىپ ياسىغان ئىككى يازغۇچىنىڭ ھەيكىللىرى ئۈرۈپ - سوقۇپ، كۆكۈم - تالقان قىلىۋەتتىم. ھەي ئىسىت! شۇنداق قىلىپ، مەنمۇ مەشھۇر كىشىگە ئايلىنالمىدىم...

1990 - يىل 1 - ئاي



ئاخىرقى بىر تال ئوق

تاڭ قاراڭغۇسى . ئاسمان گۈمبىزى ئاستىدا بۇلۇتلارغا باش تېرەپ تۇرغان ئېگىز تاغلار قارىيىپ كۆرۈنۈپ ، يىراقتىن تېخىمۇ سۇرلۇك تۇيۇلاتتى . ئەتراپتىكى ئېگىز قىيالارنىڭ ئۈستى ۋە يان باغرىلىرىدا چوقچىيىپ تۇرغان خادا تاشلار بىر خىل قورقۇنچلۇق ، ۋەھىمىلىك تۇيغۇ بېرەتتى . ئاسمان بوشلۇقىدا چاراقلاپ تۇرغان يۇلتۇزلار ئۈستىنى غەرب تەرپتىن سىلجىپ كېلىۋاتقان بىر توپ قارا بۇلۇت سىيىپاپ ئۆتمەكتە ئىدى . يەرلىك كىشىلەرنىڭ قارىشىچە ، تاڭ قاراڭغۇسىدا يۇلتۇزلار ئۈستىنى قارا بۇلۇت سىيىپاپ ئۆتسە ، سەھەردە چوقۇم قار ياغارمىش ، مانا بۇ ، مۇشۇ تاغ ئارىسىدا بىرنەچچە يىلنى ئۆتكۈزگەن كىشىلەرنىڭ ھاۋارايى ئۈستىدە تۇپلىغان مول تەجرىبىلىرىنىڭ ئىشەنچلىك خۇلاسىسى ئىدى .

مەن مىنگەن ئات تىك قىيالارئارىسىدىكى چوڭقۇر ، قورام تاشلىق جىلغا ئىچىدە پۇشقۇرتۇپ ، ئېگىز گە ئۆرلەپ ماڭماقتا . تاڭ يورۇشقا يەنە ئىككى سائەتچە ۋاقىت بار بولۇپ ، تەخمىنەن بىر سائەتچە ماڭغاندىن كېيىن نىشانغا يېتىپ بېرىپ ، ئاتنى قويۇپ ، ئېگىز تاغقا يامىشىپ چىقتىم . دېڭىز يۈزىدىن 4500 مېتىر ئېگىز بۇ تاغنىڭ ھاۋاسى شالاڭ ، تۇتەك كۆپ . شۇڭلاشقا ئېگىز گە ئۆرلەپ تاغقا ياماشماق تېخىمۇ قىيىن . بىرنەچچە قەدەم

ماڭا ـ ماڭمايلا ئادەمنىڭ يۈرەك ھەرىكىتى تېزلىشىپ ، نەپەس ئېلىش قىينىلىشىدۇ . باش چىڭقىلىپ ئاغرىپ ، كۆڭلى ئېلىشىپ قۇسقىسى كېلىدۇ . شۇڭا 10 ـــ 15 قەدەمدە بىر توختاپ ، بىرەر مىنۇتچە دەم ئېلىپ يەنە مېڭىشقا توغرا كېلىدۇ .

ماڭا تاپشۇرۇلغان بۇ گۇنكى بۇ پەۋقۇلئاددە ۋەزىپىنى ئۇ-رۇنداش تېخىمۇ قىيىن . لىيەنجاڭ مېنى تۇنۇگۈن كەچقۇرۇن ياتقىغا چاقىرىپ :

ـــ ئەكرەم ، سەن لىيەنمىزدىكى بىردىنبىر ئۇلگىلىك جەڭچى ۋە ئاتىقى چىققان مەرگەن . پېشقەدەم لىيەنجاڭ ماڭا سېنى ئالايىتەن تونۇشتۇرغان . بىزنىڭ لىيەندە سەندەك مەرگەندىن يەنە بىرنەچچىسى بولغان بولسا نېمىدېگەن ياخشى بولاتتى ، ئەمما مۇنداق تالانت ھەركىمدە بولۇۋەرمەيدۇ ، مەن سېنى كېلەر يىلى تۇەندە ئېلىپ بېرىلىدىغان قارغا ئېتىش مۇسابىقىسىگە ئەۋەتىپ بېرىمەن . تالانت دېگەننى كۆرسىتىدىغان مەيدان بول-مسا بولامدۇ ؟ بۇنىڭغا خۇش بولىدىغانسەن ؟ ـــ دېدى .

ـــ رەھمەت لىيەنجاڭ .

ـــ ھوي ، رەھمەت دېگۈچىلىكى يوق ، بۇ مېنىڭ ۋەزىپەم ، سېنىڭدەك جەڭچى بولغانلىقى ئۈچۈن مەن تولىمۇ خۇشال ، قابىل ئەسكەرلەرنى بايقاپ ، رولىنى جارى قىلدۇرمىغان لىيەنجاڭنى قانداق لىيەنجاڭ دېگىلى بولسۇن ، ئۇنىڭ ئۈستىگە پېشقەدەم لىيەن-جاڭ يەرلىككە ئالمىشىپ كېتىشتىن ئاۋۋال ئالايىتەن تاپىلىغان تۇرسا .

لىيەنجاڭنىڭ بۇ گەپلىرىنى ئاڭلاپ خۇشاللىقتىن ئۆزۈمنى قويغىلى يەر تاپالمايلا قالدىم . نېمە دەپ رەھمەت ئېيتىشىمنى بىلەلمەي ھەدەپ قولۇمنى ئىشقىلايتتىم . يۈرىكىم شادلىقتىن تې-پىچە كەلەيتتى .

ـــ ساڭا دەيدىغان يەنە بىر مۇھىم گەپ بار ، ـــ دېدى

لىيەنجاڭ خىجىللىق تەلەپپۇزى بىلەن ئالدىدىكى شىرەگە ئالىقىنىنى قويۇپ تۇرۇپ ، ــ گەپنى ئوچۇق قىلغاندا بۇ بىر مۇھىم ۋەزىپە ، بۇ ۋەزىپىنى بىزنىڭ لىيەندە پەقەت سەنلا ئورۇندىيالايسەن . شۇڭلاشقا سېنى چاقىرتتىم پىكرىڭنى ئېلىپ باققۇم كەلدى . بۇنىڭغا چىن كۆڭلۈڭدىن رازى بولۇشۇڭ لازىم ، شۇندىلا ۋەزىپىنى ئورۇنداپ كېلەلەيسەن .

ــ قېنى ئېيتىڭ ، ھەرقانداق ئىش بولسا مانا مەن ، ــ دېدىم ئورنۇمدىن تۇرۇپ ، لىيەنجاڭ مېنى ئولتۇرۇشقا بۇيرۇپ دېدى :

ــ مانا بۇ پوزىتسىيەڭ بولىدۇ ئوكا ، ساڭا ئەمدى راستىنى ئېيتاي ، ساڭا مەلۇم ، بىز مۇشۇ ناھىيە تەۋەسىدە تۇرۇۋاتىمىز . ناھىيىنىڭ ھاكىمى سەمەرنى تونۇمسەن ؟ بەلكىم ئىسمىنى ئاڭلىغان بولساڭمۇ تونۇمايدىغانسەن . بىزنىڭ گازارما مۇشۇ ناھىيە تەۋەسىدە ، يەرلىك بىلەن بولغان مۇناسىۋەتكە سەل قارىساقمۇ بولمايدۇ . تۇنۇگۈن سەمەر ھاكىم بىزنىڭ تەۋەيىمىزگە يېقىن بولغان قاراتاش يېزىسىنىڭ خىزمەتلىرىنى كۆزدىن كەچۈرۈشكە چىقىپتىكەن ، مەن ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشۈپ قالدىم . ئۇ ھەدىگەندىلا بىرنەچچە ئۇلارنىڭ گېپىنى قىلدى ، نېمە دەيمەن ، « ئۇلار دېگەن تاغدا بار ، مىلىتىق دېگەن بىزدە بار ، خاتىرجەم بولۇڭ دېدىم » . سەمەر ھاكىم يەنە ، بولغاندا كېيىكتىن ئىككىنى ، ھېچبولمىسا بىرنى ئېتىپ بېرىشىمىزنى دېدى . يەنە كېلىپ ئۇ ئادەمگە ئەركەك كېيىكنىڭ گۆشى لازىم ئىكەن . سېنىڭچە قانداق قىلساق بولار ؟

ــ يېقىنراق بېرىپ ئاتالىسا ، كېيىكنىڭغۇ ئەركەك چىشىنى ئايرىغىلى بولىدۇ ، لېكىن ئۇلارنىڭ خوراز ياكى مېكىيىننى قانداق ئايرىپ ئاتقىلى بولىدۇ ، تازا قىزىق ھاكىمكەنغۇ بۇ ؟

ـــ ئۇلارنىڭ ئىشىدىن سەن غەم قىلما، بۇنىڭغا باشقا جەڭچىلەرنى بۇيرۇيمەن. كېيىكنىڭ ئەركىكنى نېمە دەيتتى؟

ـــ تېكە دەيمىز.

ـــ ھەببەللى، سەن ئاشۇ تېكىدىن بولسا ئىككىنى، ھېچ-بولمىغاندا بىرنى ئېتىپ كەلسەڭ ئۇكا. ئاڭلىسام سەمەر ھاكىمنىڭ يېقىن تۇغقىنىڭ بىر ساھىبجامال قىزى بار ئىكەن، ئۇ قىز «ئىستىرىخا» (پەي بوشاپ كېتىش) كېسەللىكىگە گىرىپتار بولۇپ قاپتۇ، بارمىغان دوختۇرخانا، كۆرسەتمىگەن دوختۇر قالماپتۇ. ئاخىر بىر تېۋىپ ئۇ قىزغا تاغ تېكىسىنىڭ گۆشىنى بۇيرۇپتۇ، مانا مۇشۇ ئىش ئۇكا. سەمەر ھاكىمنىڭ كۆزى ئادەم تونۇيدۇ، مەنمۇ سىلەرگە مەڭگۇ لىيەنجاڭ بولمايمەن. سەنمۇ بۇ گازارمىدا مەڭگۇ ئەسكەر بولمايسەن، ھەر ئىككىمىز كەسىپ ئالمىشىپ يەرلىككە بارىمىز. مېنىڭ كەسىپ ئالماشقاندا ٨ ناھىيىگە بېرىپ، شەھەردە ئىشلىگۈم بار. سەنمۇ يېزىدىن كەلگەن، يەنە يېزىغا كېتەمسەن، ٨ ناھىيىدىن بىرەر ئىش تاپارمىز. كوننىلار «قول قولنى يۇيىدۇ، قول قوپۇپ يۇزنى» دەپتىكەن. سەمەر ھاكىم ماڭا تونۇش، ئۇچ يىلدىن بۇيان پىشقەدەم لىيەنجاڭ ماڭا ئاشۇ سەمەر ھاكىم ئۇچۇن يىلدا بىر نەچچە قېتىم كېيىك، ئۇلار ئاتقۇزغان. سەمەر ھاكىم ئۇچۇن نەچچە يۈزدىن ئارتۇق كېيىك، ئۇلار ئاتقاندىمەن.

راست، سەمەر ھاكىمنىڭ كۆزى ئادەم تونۇيدىكەن، پىشقەدەم لىيەنجاڭ كەسىپ ئالمىشىپ ٨ ناھىيىگە بېرىپ خىزمەتكە ئورۇنلاشتى، ئايالىنى شەھەرگە ئەكىرىۋالدى. لېكىن، مېنىڭ مەجبۇرىيەت ئۆتەش ۋاقتىمدىن بىر يىل ئېشىپ كەتكەن بولسىمۇ، مەن يەنىلا بەنجاڭ بولۇپ ئىشلەۋاتىمەن، مانا، يېڭى لىيەنجاڭ كېلىپلا، مېنى يەنە سەمەر ھاكىم ئۇچۇن كېيىك ئېتىشقا بۇيرۇۋاتىدۇ. سەمەر ھاكىمنىڭ راستىنلا تېكە گۆشى دورا بول-

غان ساھىبجامال تۇغقىنى بارمىدۇ ؟ بولسا نېمىشقا مۇشۇ بىرنەچچە يىلدىن بېرى ساقايمايدۇ . گۆش باھاسى ئۆرلەپ كەتكەن بۇگۈنكى كۈندە ، ھاكىم جانابلىرىنىڭ بازاردىكى قوي گۆشى ئۇچۇن پۇل خەجلىگۈسى كەلمەي قالغانمۇيا؟ ئىلگىرى پىشقەدەم لىيەنجاڭ ، ھەر پەسىللىك قارغا ئېتىش ئوقىدىن بىرنەچچە تالدىن قىسىپ قالاتتى ـ دە ، ماڭا كېيىك ئاتقۇزاتتى ، يېڭى لىيەنجاڭ ، كېلىپلا خۇددى پىشقەدەم لىيەنجاڭدەك ، كىشى بىشىدىن بىر تال ئوق قىسىپ قالدى . نېمىگە ئىشلىتىدىكەن دېسەم مۇشۇ ئىش ئۇچۇن ئىكەن . بۇلارنى لىيەنجاڭغا قانداق دېگىلى بولىدۇ .

ـــ ئەكرەم شۇك بولۇپ قالدىڭغۇ ؟ ـــ لىيەنجاڭنىڭ بۇ گېپى بىلەن ئېسىمنى يىغىپ ، ئۇنىڭغا قارىدىم ۋە :

ـــ شۇنداق قىلىپ ، قاچان ماڭىمەن ! ـــ دېدىم .

ـــ سەھەر ماڭساڭ بولىدۇ ، ۋاقتىنى ئۆزۈڭ بەلگىلە ، سەن ئىلگىرىمۇ ئوۋغا چىققانغۇ دەيمەن .

ـــ شۇنداق !

ـــ تاغ تېكسى دېگەننىڭ ئەركەك ـ چىشىسىنى يىراقتىن كۆرۈپ ئايرىپ ئاتقىلى بولىدىغاندۇ ؟

ـــ تەس ، ئانچە ئاسان ئەمەس ، كېيىك دېگەن توپلىشىپ ئوتلايدىغان ھايۋان . ئايرىپ ئېتىش ئۇچۇن يېقىن بېرىش كېرەك .

ـــ مەيلى نېمىلا بولسۇن بۇ ۋەزىپىنى ساڭا تاپشۇرىمەن .

لىيەنجاڭ چورت كېسىپ بۇيرۇق قىلدى . قەلبىمدە خۇشاللىق بىلەن ئەندىشە ، ئارىسالدىلىق بىلەن ۋەھىمە ئارىلىشىپ كەتكەن ئىدى . خۇشاللىقىم ، تېكىدىن بىر ياكى ئىككىنى ئېتىپ كەلسەم ، سەمەر ھاكىممۇ ، لىيەنجاڭمۇ ، مەنمۇ خۇش ، ئېتىپ كېلەلمىسەم ... قانداق قىلارمەن ؟

ـــ مانا ماۋۇ 20 تال ئوق ، ئاپتوماتنى ئالامسەن ياكى يېرىم

ئاپتوماتنىمۇ ئۆزۈك تاللا . هه راست ، قايسى تاغقا باربسەن ؟

ـــ شۇڭقار تېغىغا !

ـــ ياخشى گەپ ، ئەسلىي يالغۇز بارساك بولمايتتى ، نېمە ئامال ، بۇ ئىشنىڭ مەخپىيىتىنى نەزەردە تۇتمساك بولمايدۇ . قازانغانلىك تۇۋقىنىڭ يېپىق پېتىچە قالغىنى تۇزۈك ئۇ كا ، سائەت نەچچىدە ماڭسەن ؟

ـــ بەشلەردە ماڭايمكىن !

ـــ ياخشى گەپ ، مەن ئالاقىچىگە دەپ قويايى ، سېنى ساقلىت بەشتە ئويغىتىپ قويسۇن . ئەتە چۈشتىن كېيىن هاكىم ئىككىمىز سېنى شۇڭقار تېغىنىڭ جەنۇبىدىكى تاشيولدا كۈتىمىز ، ئەمىسە چىقىپ ئارام ئالغىن .

شۇڭقار تېغىغا قاراپ كېتىپ بارىمەن ، بۇ تەرەپكە نەچچە قېتىم كەلگەنلىكىم ئېسىمدە ئېنىق يوق . سەمەر هاكىم مۇشۇ گازارمىغا كەلگەن چاغلاردىمۇ كېيىك ئېتىشقا بارغان ئىدىم . ئىلگىرى بۇ يەرگە ئىككى ـ ئۈچ جەڭچى بىرگە كېلەتتۇق ، كېيىكنىڭ تېكسى بولامدۇ ، چىشسى بولامدۇ قارا ـ قويۇق ئېتىپ ، ئاتقا ئارتىپ كېلۈپرەتتۇق . مېنىڭ بۇ قېتىم ئوۋغا چىققان ۋاقتىم دەل كېيىكلەرنىڭ ئەۋلاد قالدۇرۇش ئۈچۈن قوشۇلغان پەيتىگە توغرا كەلدى . قانداق قىلىش كېرەك ؟ مۇنداق چاغدا ئوۋ قىلىش ، ئوۋچىلىقنىڭ ئەڭ ئىپتىدائىي قائىدە ـ يوسۇنىمۇ ئۇيغۇن ئەمەس . ئۇنىڭ ئۈستىگە يېقىندىن بۇيان دۆلەت ياۋايى هايۋانلارنى قوغداش قانۇنىنى ئېلان قىلدى ، يەنە نېمىشقا لېيەنجاڭ مېنى سەمەر هاكىم ئۈچۈن ئوۋغا چىقىرىدىغاندۇ؟ سەمەر هاكىم قانۇندىن قورقمامدىكىنە ؟ ئۇلارنىڭ مېنى يالغۇز ئوۋغا چىقىرىشىدىكى سەۋەب كىشىلەرنىڭ بىلىپ قېلىشىدىن قورقانلىق بولسا كېرەك ؟ ئاھ ، مەن نېمىلەرنى ئويلاپ كەتتىم ـ هه !

يىراقتىن بۆرىنىڭ دەھشەتلىك هۇۋلىغان ئاۋازى

ئاڭلاندى . قورقۇنچ ئىچىده پۈتۈن بەدىنىم شۇركۈنۈپ كەتتى ، مۇنداق قاراڭغۇ كېچىده قولىدا قورال يوق ھەرقانداق ئادەم بۇ تاغ ئارىسىغا يالغۇز قەدەم باسالمايدۇ . مەنمۇ پەقەت قولۇمدىكى قورالنىڭ قۇدرىتى ۋە مەدىتى بىلەن كېتىۋاتىمەن . ئاھ ، خۇدا ، بۆرىنىڭ ھۇۋلىشىنى ئاڭلاپ كېيىكلەر يىراقتا قېچىپ كەتمەكتىدى ، ـــ مەن شۇ ئويلار بىلەن ئۇزاق ئۆتمەي شۇ ڭقار تېغىنىڭ جەنۇبىدىكى « چوڭ ئات ئۆلدى » دېگەن يەرگە يېتىپ كەلگەن چېغىمدا تاڭ يورىدى . بۇ يەر ئۇۋچىلاردىن ۋە چېگرا چارلاپ چىققان ئەسكەردىن باشقا ئادەم كەلمەيدىغان ، كېيىكلەرنىڭ قوشۇلۇپ ئوتلايدىغان خىلۋەت ماكانى ئىدى . ئە- گەر دېگىنىمدەك بولسىلا بىر ـ ئىككى تېكە دېگەننى ئېتىۋېلىش ھېچ گەپ ئەمەس . شۇنداق بولسا لېيەنجاڭمۇ خۇش ، ھاكىمۇ خۇش . شۇ ئارىدا ھاۋا تۇتۇلۇپ قار لەپىلدەپ چۈشۈشكە باشلىدى . بۇ يەردە دەل ـ دەرەخ تۈزۈڭ ئاينىمايدۇ ، ئوت ـ چۆپ ، گۈل ـ گىياھلارمۇ ئاران بىر غىرىچچە ئۆسىدۇ . ھاۋانى قويۇق تۇمان قاپلاپ كەتتى . مەن ئاتنى خادا تاشقا باغلاپ قويۇپ تاغ ئۈستىگە ياماشتىم . ئالدىمدىكى چوققىغا چىقساملا ، چوققىنىڭ ئالدى چوڭقۇر ئويمان ، خۇددى داش قازانىنىڭ ئۆزى . كېيىكلەر ئاشۇ جايدا كۈن قىزىلغىچە ئوتلاپ ، ئاندىن توپ ـ توپى بىلەن بۇ يەردىن ئايرىلىپ ، يوشۇرۇنۇشقا تېگىشلىك جايلارغا بېرىپ كەچكىچە كۆيۈشەپ ياتىدۇ ، قاراڭغۇ چۈشۈش بىلەن تەڭلا يەنە ئوتلاشقا كېلىدۇ .

مەشرىق تەرەپتىن سەھەر شامىلى سوقماقتا ئىدى . مەن تاغقا مەغرىپتىن ياماشتىم . كېيىك دېگەن بۇ جانىۋارنىڭ پۇراش سېزىمى ناھايىتى كۈچلۈك ، ئۇ پۇراش سېزىمى ۋە يۈگۈرۈكلىكى بىلەن ئۆزىنىڭ مەۋجۇتلۇقى ۋە ھاياتلىقىنى قوغدايدۇ . ئۇۋچىلارنىڭ ئەڭ دىققەت قىلىدىغىنى شامالنىڭ يۆنىلىشى . ئەگەر

كېيىكلەرنىڭ پۇراش سېزىمى ۋە قوغدىنىش تۇيغۇسى ئاشۇنداق كۈچلۈك بولمىغاندا ، مۇشۇ ئالەم ۋە ئادەملەر بىلەن تەڭ مەۋجۇت بولۇپ تۇرالارمىدى ؟

ھاسىراپ - ھۆمىدەپ ، بىردەم ئۆرە مېڭىپ ، بىردەم ئۆ-مىلەپ ، ئاخىر تاغ چوققىسىغا چىقتىم . پاھ ، بۇ نېمە كارامەت ، ئالدىمدىكى داشقازانغا ئوخشايدىغان ئويمانلىقتا نەچچە ئون توپ كېيىك جۈپ - جۈپى ، توپ - توپى بىلەن ئوتلىماقتا . قايىسىنى ئاتىمەن ، ھە ، راست ، تېكىسىنى ، پۇتلىرى ئۇزۇن ، مۇڭگۈزلىرى يۆگىشىپ كەتكەن ، ئاشۇ سېمىز ، يوغىنىنى ئاتىمەن ، مۇشۇنداق چاغدا كېيىك ئېتىش ، ئۇلارنىڭ نەسلىنى قۇرۇتۇش ئەمەسمۇ ؟ مىلتىقنى قولۇمغا ئېلىپ ، چاقماقنىقايرىپ ، ئوقنى سىتۆۋلغا ئىتتىردىم . بىر قورام تاشقا مەيدەمنى قويۇپ تۇرۇپ قارىغا ئالدىم . تاغ ئۈستى ۋە يان باغرلار تۇمانلىشىپ كەتكەن ، ئەتراپ تىپتىنچ ، ئەمما ھايات داۋام قىلماقتا . كېيىكلەر باش كۆتۈرمەي ئوتلىماقتا ، ئۇلار ، ھېلىقى زېمىنىنى قار بېسىپ كەتسە ئوزۇقىمزدىن بىرنەچچە كۈنگىچە ئايرىلىپ قالمىز ، شۇڭا بىرنەچچە كۈن جان ساقلىغۇدەك يېۋالايلى دېگەندەك بېشىنى يەردىن كۆتۈرمەي ئوتلايتتى . مەن ، سەل چەتتىرەك ئوتلاۋاتقان بىر جۈپ كېيىكنىڭ تېكىسىنى قارىغا ئېلىپ كۈرۈكنى باستىم . « گۇم » قىلغان ئاۋاز بىلەن تەڭ تىنچلىق بۇزۇلدى . نېمە ئۈ-چۈندۈر ئوق تەگمىگەن ئىدى . كېيىكلەر تەرەپ - تەرەپكە قېچىشقا باشلىدى . ئۇلار ، قانداقتۇر بىر دۈشمەن تەرىپىدىن ئۆز ھاياتىغا قىلىنىۋاتقان قەست ۋە ياۋۇزلۇقنى سېزىپ ، قوغدىنىشقا ، ئۆزىنى ساقلاپ قېلىشقا ئاتلانغان ئىدى . كېيىكلەر بىرلا تارقاپ كەتسە ئامالسىز قالاتتىم . شۇڭلاشقا ئەركەك چىشىسىنمۇ ئايرىپ ئولتۇرماي ئارقا - ئارقىدىن ئېتىشقا باشلىدىم . ئاتقان ئوقۇم زادىلا تەگمەيۋاتاتتى . « گۇم »، « گۇم » ، « گۇم » 19 تال ،

نەق 19 تال ئوق ئېتىلىپ تۇگىدى . مەن كۇرژىكنى بېسىشنى توختاتتىم ، پەقەت بىر تال ئوقلا قالدى . بىرمۇ كېيىك يېقىلمىدى . بۇگۈن نېمە بولغاندۇ ؟ مۇشۇ ئاخىرقى بىر تال ئوقمۇ زايا كەتسە ، قانداق قىلغۇلۇق . چوڭ يولدا مېنى ھاكىم ساقلاۋاتىدۇ ئەمەسمۇ ؟ كۆزۈمنى يەنە بىر قېتىم ئۇۋۇلىۋەتكەندىن كېيىن مىلتىق دورىسىنىڭ قاڭسىق ھىدى ھاۋاغا پۇرقىراپ تارقاۋاتقان ، كېيىكلەر جان قۇتۇلدۇرۇش ئۈچۈن ھەر تەرەپكە ئۆزىنى ئۇرۇۋاتقان ئاشۇ يان باغىرلارغا كۆز تىكتىم .

مەن مۆكۈپ ياتقان يەرنىڭ شىمالىدىراق ـــ جىرا ئىچىدە بىر جۈپ كېيىك ئېگىز گەۋرلىمەكتە ، تەقدىر ـ قىسمەت شۇ مىكىن ـ تاڭ ، بۇ بىر جۈپ كېيىك ھاياتلىق يولىنى خاتا تاللاپ قالغان ئىدى . ئالدى تەرىپى ئېگىز ھەم تىكرەك بولغىنى ئۈچۈن قەدەمدە بىر پەسكە سىيرىلىپ كېتەتتى ، يول ئىزدەپ ئەتراپقا قاراپ تۇرۇپ قالاتتى . بۇ ئىككى كېيىكنىڭ بىرى ئەركەك ، بىرى چىشى ئىدى . تېكسى ئالدىدا ، چىشسى بەش قەدەمچە كەينىدە بولۇپ ، تېكسى بىر دەم ـ بىر دەم توختاپ ، ئۆزىگە ئەگىشىپ خەتەرگە تەۋەككۇل قىلىپ كېلىۋاتقان ھەمراھىغا قاراپ قويۋاتتى . « خۇدا بەردى دېگەن شۇ » دېدىم ئىچىمدە . مانا ، مۇشۇ ئىككىسىنىڭ بىرىنى ، ئاشۇ ئالدىدىكى تېكسىنى ئاتاي ، « گۇم » قىلغان ئاۋاز بىلەن تەڭ تېكە ئالدىغا بىرنەچچە قەدەم سەكرەپلا يانتۇ يېقىلدى ـ دە ، ئالدى ئىككى پۇتى بىلەن تىرەجەپ ئورنىدىن تۇرماقچى بولۇۋېتىپ ، قىڭغىيىپلا 30 مېتىردەك پەسكە سىيرىلىپ ، يانتۇ قورام تاشلىقتا يېتىپ قالدى . چىشى كېيىك تېكىسىنىڭ يېقىلغان ۋە غۇلاپ چۈشۈپ يېتىپ قالغانلىقىنى كۆرۈپ ، بىر ھازا قاراپ تۇرغاندىن كېيىن كەينىگە يېنىپ ھەمراھىنىڭ يېنىغا چۈشتى ، ئەتراپىنى خۇددى پەرۋانىدەك بىرنەچچە قېتىم ئايلىنىپ توختىدى . ئاندىن ئاسمانغا قاراپ ، ئا-

جايىپ سىرلىق ۋە ئېچىنىشلىق ، زىل ئاۋازدا مەرىدى . بۇ زىل ، ئېچىنىشلىق ئاۋازدىن تاغلار تىترەپ ، جىلغىلار لەرزىگە كەلدى . تىك قىيالاردىن قايتقان ئەكس سادادىن يۈرەكلىرىم جىغىلداپ كەتتى .

قار لەپىلدەپ يېغىۋاتاتتى . ۋاقىت ئۇزاقتا سوزۇلسا ، قېلىن قاردا يول تېپىپ پەسكە چۈشۈپ كەتمەكمۇ تەسكە توختايتتى . ئورنۇمدىن ئاستا تۇرۇپ ، ئەڭ ئاخىرقى بىر تال ئوقتا ئېتىپ يىقىتقان ئولجامنىڭ يېنىغا قاراپ ماڭدىم . چىشى كېپىك تېكسىمىنىڭ ئەتراپىنى ئۇن - تىنسىز ئايلىناتتى ، تېكسىنى تۇمشۇقى بىلەن تۇرتۇپ قويياتتى . تېكە جان تالىشۋاتاتتى . مەن ئىلگىرى ئوۋچىلىق قىلغان كۈنلەردە كېپىكلەرنىڭ مۇنداق مەرىگىنىنى ئاڭلىمىغان ، پەقەت ئىسقىرتقاندەكلا بىر خىل ئاۋاز چىقارغىنىنى ئاڭلىغان . چىشى كېپىكنىڭ ئېچىنىشلىق مەرىشى ، تۇمشۇقى بىلەن تۇرتۇشى ، جان تالىشۋاتقان ھەمراھىنىڭ ئەتراپىنى پەرۋانىدەك ئايلىنىشىنى كۆرۈپ بىردىنلا دادام رەھمەتلىك ئالەمدىن ئۆتكەندە ، ئانامنىڭ دادامنىڭ كۆكسىگە بېشىنى قويۇپ نالە قىلىپ يىغلىغىنى كۆز ئالدىمدىن غىل - پال ئۆتتى - دە ، بىردىنلا كۆڭلۈم بۇزۇلدى . كۆزۈمگە ئىسسىق ياش كەلدى ، ئالىرىلىمىز 10 قەدەمچە قالغان بولسىمۇ ، چىشى كېپىك پەرۋا قىلمايتتى .

ئاھ ، خۇدا ، بۇ ۋاپادارلىقمىدۇ ؟ مۇھەببەتمىدۇ ؟ ھايۋانلاردىمۇ مۇشۇنداق مۇھەببەت ، ۋاپادارلىق ھېسسىياتى بارمىدۇ ؟ تەبىئەت ئىنسانلارغا ئاتا قىلغان نازۇك ھېسسىيات ۋە مۇھەببەتنى ھايۋانلارغىمۇ ئاتا قىلغان بولغىيمىدى ، چىشى كېپىك جان تالىشۋاتقان تېكسىنى تۇمشۇقى بىلەن بىر - ئىككى قېتىم تۇرتۇپ ، يۇراپ قويغاندىن كېيىن بېشىنى كۆتۈرۈپلا ماڭا تىكىلدى .

كۆزلىرىدىن بىر خىل قورقۇمسىزلىق ۋە غەيرەت - جاسارەت، غەزەپ - نەپرەتنىڭ نۇرلىرى چاقنىدى. ئۇنىڭ قارامتۇل كەلگەن دۇمبىسى، ئاقۇشراق كەلگەن قورساقلىرى تىترىدى. بېشىنى ئىچىگە تىقىپ، دۇمبىسىنى بىرئاز ئېگىپ ماڭا قاراپ غەزەپ بىلەن ئوقىتىڭ ئېتىلدى. تەيياردىلقسىز تۇرغانلىقىم ئۈچۈن، ئۆزۈمنى چەتكە ئېلىشقا ئۇلگۈرەلمەي، «گۇپ» قىلىپ يانبېشىمغا تەگكەن قۇدرەتلىك كۇچنىڭ زەربىدىن بىرنەچچە يۇمىلاپ، بىر چوڭ قورام تاشقا يۆلىنىپ قالدىم، چىشى كېيىك كەينىگە يېنىپ، ئىككىنچى قېتىم ھۇجۇمغا ئۆتۈشى بىلەن تەڭ ئۆزۈمنى شارت قىلىپ چەتكە ئالدىم. قىساس ئوتىدا ئۆرتەنگەن، ئەسەبىيلىشىپ غالجىرلاشقان بىچارە چىشى كېيىكنىڭ بېشى «داق» قىلىپلا قورام تاشقا زەرب بىلەن تەگدى - دە، ئەتراپقا قىپقىزىل قان چاچراپ، قورام تاش ۋە مېنىڭ كىيىملىرىمنى بۇلغۇۋەتتى. كېيىك قورام تاش يېنىغا گۇپ قىلىپ يىقىلدى. ئۇ- نىڭ باش سۆڭىكى يېرىلىپ، مېڭە قېتىقى ۋە قىزىل قان چاچراپ چىققان ئىدى.

ئاھ، خۇدا، مەن نېمىلەرنى كۆرۈۋاتىمەن. بىرى مېنىڭ ئوقۇمدا جان بەرگەن، بىرى ھەمراھى ئۇچۈن جەڭگە چۈشۈپ، قىساس ئېلىش يولىدا جېنىدىن ئايرىلغان ئىككى كېيىكنى بىر يەرگە ئېلىپ كەلدىم. بۇ بىر جۈپ ۋاپادار ئاشىق - مەشۇقلارنىڭ ئۆزۈن - ئۆزۈن، تال - تال كىرپىكلىرى ئارىسىدا قېتىپ قالغان قاپقارا كۆزلىرىدىن، ئۆزلىرىگە مۇھەببەت، ھاياتلىق بەخش ئەتكەن، ھالاكەت ئاتا قىلغان بۇ ئالەمگە ۋە ئادەملەرگە بولغان بىر خىل مۇھەببەت ۋە نەپرەتنىڭ ئاخىرقى نۇرلىرى چاقناۋاتقاندەك قىلاتتى.

* * * *

سەمەر هاكىم ئەركەك - چىشسىنى سۈرۈشتۈرمەيلا ئىككى كىيىكنىڭ گۆشىنى پىكاپنىڭ ئارقىسىغا سېلىپ كەتتى. لىيەنجاڭ ئىككىمىز گازارمىغا خۇشال قايتىپ كەلدۇق. شۇ كېچىسى قىزىتمام ئۆرلەپ پەقەتلام ياتالمىدىم. ئەتىسى لىيەننىڭ دوختۇرى مېنى ٨ ناھىيىلىك دوختۇرخانىغا ئېلىپ بېرىپ كېسەلخانىدا ياتقۇزدى. نېمە بولغانلىقىم ئۆزۈمگىمۇ نامەلۇم، ئۇچ كۈندىن كېيىن خېلى ياخشىلىنىپ قاپتىمەن. كەچلىك ئوكۇلدىن كېيىن ئانچە - مۇنچە بازار چۆگىلەيدىغان بولدۇم.

بىر كۈنى، دوختۇرخانىغا ئانچە يىراق بولمىغان بىر ئاشخانىنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ بىردىنلا كۆڭلۈم لەگ-مەن تارتىپ قالدى. ئاشخانىغا كىرىپ بىر قاچا لەگمەن بۇيرۇتتۇم، ئۇزاق ئۆتمەي بىر قاچا لەگمەن ۋە بىر تەخسە قورۇما كەلتۈرۈلدى. قورۇما قوي گۆشى بىلەن كېيىك گۆشى ئارىلاشتۇرۇلۇپ قورۇلغان ئىدى. بۇنى پەقەت كېيىك گۆشى يەپ باققان كىشىلەرلار بىلىۋالاتتى. شۇ ئەسنادا كېلەگسىز، ئاشخانا خوجايىنى ئالدىمغا كېلىپ بىر پىيالە چاي قۇيغاندىن كېيىن قارشى تەرىپىمدە ئولتۇرۇپ گەپ باشلىدى.

— خېلى ياخشى بوپ قالدىڭىزمۇ؟ ھەيران قالماڭ، مەن تۇنۇگۈن دوختۇرخانىغا كېسەل يوقلاپ كىرىپ سىزنى كۆرگەن. دوختۇر سىزنى «يىراق قارلىق تاغدىكى گازارمىدىن چۈشتى» دېگەنتى.

— شۇنداق، ساقىيىپ قالدىم، — دېدىم مەن ئاشخانا خوجايىنىغا بىر قارىۋېتىپ.

— سىز بار تاغدا كېيىكلەر كۆپتۇ؟.

— قانداق دەيسىز!

ـــ ماڭا لازىم ، بىز دوست بولۇپ قالايلى .
ـــ نېمىنى شۇنچە لازىم دەيسىز ؟
ـــ كېيىك گۆشىنى دەيمەن .
ـــ ئاشخاناڭلاردا كېيىك گۆشى ئىشلىتەمسىلەر ؟
ـــ سىزگە راستىنى دەي ئۇكا . خېلى بۇرۇندىنلا ، سىز-
دەك تاغدا ئىشلەيدىغان بىر ئەسكەر بىلەن تونۇشقۇم بار ئىدى .
بىرنەچچە يىلدىن بېرى ، سەمەر ھاكىمنىڭ ئوغلى ماڭا كېيىك
گۆشى يەتكۈزۈپ بېرىۋاتىدۇ . كېيىكنى ئۇنىڭغا تاغ گازارمىدىكى
ئەسكەر تونۇشلىرى ئېتىپ بېرىدىكەن . ھاكىمنىڭ ئوغلى
ئۇلاردىن كېيىك گۆشىنىڭ بىر كىلوگرامىنى يەتتە يۈەندىن ئا-
لىمەن دەيدۇ . مەن 10 يۈەندىنلا پۇل بېرىمەن . ھاكىمنىڭ
ئوغلى ـ دە ، 10 يۈەندىن بەرمەسەم بولامدۇ ؟ ئەگەر سىز
ئادرېسىڭىزنى ئېيتىپ بەرسىڭىز مەن ماشىنا ئېلىپ بارسام ، سە-
لەرگە بىر كىلوگرامىغا سەككىز يۈەندىنلا پۇل بېرەتتىم .
سەمەر ھاكىمنىڭ سىرى ئاشكارا بولدى . گېلىم غىققىدە
بولۇپ ، لەڭمەنگە شۇئانلا تويدۇم . مەن چوكىنى جايىدا قويۇپلا
ئورنۇمدىن تۇرۇپ ئاشخانىدىن چىقىپ كەتتىم . ھېلىقى خوجايىن
كۆزىنى پارقىراتقانچە ئولتۇرۇپلا قالدى . مەن كېتىۋېتىپ ،
ئىچىمدە ، « ئەمدى سەمەر ھاكىم ئۇچۇن ھەرگىز ، ھەرگىز كې-
يىك ئاتمايمەن ، ھېلىقى كۇنى ئاتقىنىم ئەڭ ئاخىرقى بىر تال ئوق
بولۇپ قالسۇن » دېدىم .

1994 ـ يىل ، 1 ـ ئاي

كۆڭۈل

قىلىدىن شامال چىقىپ
ئۆرۈۋەتتى باراڭنى .
باغلاپ قويسا تۇرمايدۇ
كۆڭۈل دېگەن ساراڭنى .

— ئۇيغۇر خەلق قوشقى

بارات قويلارنىڭ ئىچكى كېسەللىكلىرىنى قانداق داۋالاش كېرەكلىكى ئۈستىدە سەپداشلىرى بىلەن پىكىرلىشۋاتاتتى ، توساتتىن ئىشىك چېكىلدى .

— كىرىڭ ، — دېدى بارات ئىشىككە قاراپ ، ئىشخانا ئىشىكى ئاستا ئېچىلىپ ، بېشىغا نىل رەڭ كەپكە ، ئۇچىسىغا ياشلار پاسونىدىكى بوغماق قارا چاپان كىيگەن بىر ئادەم «ئەسسالامۇ ئەلەيكۈم » دەپ كىرىپ كەلدى . سالاپەتلىك بۇ ئادەم ھەممەيلەن بىلەن قول ئېلىشىپ كۆرۈشۈپ بولغاندىن كېيىن باراتنىڭ ئىشداشلىرىدىن سەيدىن بۇ ئادەمنى بوش ئورۇندۇققا تەكلىپ قىلدى ۋە :

— سەمىتاخۇن ئۈستام ، ئۆزلىرى قانداق بولۇپ بۇ يەرگە كېلىپ قالدىلا ؟ — دېدى كۈلۈپ تۇرۇپ .

— نېمىسىنى ئېيتاي ، — دېدى سەمىتاخۇن ئۈستام

كەپكىسىنى قولىغا ئېلىپ ، ئۇ يەر - بۇيېرىگە ئاق سانجىغان چاچلىرىنى ئوڭ قولىنىڭ بارماقلىرى بىلەن تاراپ قويۇپ ، — بېشىمغا كۈن چۈشتى ، سىلەرنى دەردىمگە دەرمان بولارمىكىن دەپ ئىزدەپ كېلىشىم .

— قېنى دېسىلە ، قولىمىزدىن كەلسىلا خىزمەتلىرىگە تەيـيار ، — دېدى سەيدىن .

— ئۆتكەن يىلى نەسىلىڭ بىر ئىنىڭ ئالغانىتىم ، تېخى يېقىندىلا بىر موزاي تۇغۇپ بەرگەنتى ، ئىنىڭ تۇماراپ قاپتۇ ، قورسىقى ئېسىك ، يەم يېمەيدۇ ، قاسساپقا بېرىۋېتەي دېسەم موزىيى تېخى ئەمدى 50 كۈنلۈك بولغانتى ، ئېغىر كۆرمىسەڭلار ئۆيۈمگە بېرىپ ...

— ۋاي خىجىل بولمىسىلا ، مانا مۇشۇ ئۆكىمىز ، — دېدى سەيدىن باراتنى كۆرسىتىپ ، — ئۇ ، ئاشۇنداق كېسەللىكنى داۋالاشنىڭ پىرى ، — ئەمىسە بارات ئۆكام سەن سەمىتاخۇن ئۇستامنى بىر خۇش قىلىۋەتكىنە .

— چاتاق يوق ، بارسام باراي ، كالىڭىز ساقىيىپ قالسا ئەجەب ئەمەس ، — دېدى بارات . سەمىتاخۇن ئۇستام ھەممەيـلەنگە رەھمەت ئېيتىپ ئىشكىتىن چىقتى . باراتمۇ دورا ساندۇقىنى ئېلىپ سەمەت ئۇستىغا ئەگىشىپ دەرۋازا ئالدىغا چىقتى . سەمـەتاخۇن ئۇستام باراتنى ماشىنا كابىنكىسىغا تەكلىپ قىلدى ...

بارات سەمەت ئۇستامغا ئەگىشىپ پاكار بىر ئىشكىتىن كىرگەندىن كېيىن ئوڭغا بۇرۇلدى . تامدەك يوغان بىر قارا ئىنەك ئوقۇرنىڭ ئالدىدا ئىنجىقلاپ تۇراتتى . بارات ئىنەكنى قول بىلەن سىلاپ تەكشۈرۈپ چىققاندىن كېيىن بىلاندوسكوپ بىلەن ئۆپكە ، يۈرەك ھەربكىتىنى تىڭشىدى ، شۇ ئەسنادا ئۇنىڭ كۆزى ئوقۇردىكى تاتلىق قارتۇشكە شاخلىرىغا چۈشتى ۋە جىددىيلەشكەن ھالدا سورىدى :

ـــ كالا مۇشۇ تاتلىق قارتۇشكە يوپۇرماقلىرىنى يېگەنمۇ ؟
ـــ شۇنداق ئۇكام ، ـــ دېدى سەمىتاخۇن ئۇستام .
ـــ بۇ كېسەللىكنى ئۆزىگىز تېپىپسىز ئۇستام . كالىغا مۇشۇنداق سولىشىپ قالغان تاتلىق قارتۇشكە يوپۇرماقلىرىنى ھەرگىز بېرىشكە بولمايتتى . بۇ نەرسە شىلىملىق خۇسۇسىيەتكە ئىگە ، كالا يېگەندىن كېيىن ئاشقازاندا شىلىمشىپ كالىنىڭ ھەزىم قىلىشىنى ناچارلاشتۇرىدۇ ، ئاندىن مونەكلىشىپ چوڭ تەرەت يولىنى توسۇۋېلىپ قورساق ئېسكىنى پەيدا قىلىدۇ .
ـــ ھەي ئىسسىت ! ـــ دېدى سەمىتاخۇن ئۇستام پۇچىلىنىپ .
ـــ كېرەك يوق ، قېنى مەن داۋالاپ كۆرەي ، ـــ دېدى بارات ، ـــ مانا ، دورىمۇ ئىچۈرىدۇق ، ئوكۇلمۇ ئۇردۇم . ئەمدىكى مەسىلە دورىنىڭ كالىغا تەسىر قىلىشىدا قالدى ، كالا ھازىر خەتەرلىك ئەھۋالدا ، مۇشۇ خەتەر ئۆتۈپ كەتسىلا ساقىيىپ كېتىدۇ . بولدى ، ئەمدى بىردەم كۈتەيلى .
ـــ ھەي گۈلخان ، بىر چۆگۈن سۇ ئېلىپ چىقە ! دوختۇر قولىنى يۇيۇۋالسۇن ، ـــ دېدى سەمىتاخۇن ئۇستام .
بىرئازدىن كېيىن ئوتتۇرا بويلۇق چىرايلىق بىر چوكان چىقىپ كەلدى ۋە بارات بىلەن باش لىڭشىتىپ ئاددىيلا سالاملاشقاندىن كېيىن قولىدىكى چۆگۈننى سەمىتاخۇن ئۇستامغا بېرىپ ئۆيگە كىرىپ كەتتى . سەمىتاخۇن ئۇستام باراتنىڭ قولىغا سۇ قۇيدى . بارات قولىنى يۇيۇۋېتىپ ئىچىدە « بۇ ئايال سەمەت ئۇستىنىڭ قىزىمىدۇ ، قىزى بولسا ، بۇ نەۋرە كۆرگەن ئادەملەر-كەن ـ دە » دېگەنلەرنى ئويلىدى .
ـــ ھەي گۈلخان ، كۆرپە سال ، ـــ سەمىتاخۇن ئۇستام شۇنداق دېگەچ باراتنى ئۆيگە تەكلىپ قىلدى . ئىككى تامغا خوتەنىنىڭ ئانار گۈللۈك گىلىمى تارتىلغان ، سۇپا ئۇستىگە لوكۇقا

گۈللۈك گىلەم سېلىنغان بولۇپ ، ئۆي ئىچى ئوتقاشتەك جۇلالىنىپ تۇراتتى . بۇلۇڭدىكى شىرە ئۈستىگە 20 دىيۇملۇق رەڭلىك تېلېۋىزور ، ئاستىغا قوش كانايلىق ئۇنئالغۇ قويۇلغان ئىدى . 10 ياشلار چامىسىدىكى بىر ئوغۇل بالىن يەتتە ـ سەككىز ياشلاردىكى بىر قىز ساپادا ئولتۇرۇپ تاپشۇرۇق ئىشلەۋاتاتتى . بارات سەمىتاخۇن ئۈستىمىنكە ئورۇن كۆرسىتىشى بىلەن تۆردىكى تاۋار كۆرپىگە قورۇنۇپراق ئولتۇردى .

ـــ ئۇكام ، ئەھۋالدىن قارىغاندا بويتاق ئوخشىمامسىز ؟

ـــ شۇنداق ئۈستام ، ـــ دېدى بارات ، ـــ مەن تېخى يېڭىلا ئوقۇش پۈتتۈرۈپ كەلدىم . شۇڭا ئىدارىدا ياتاقتا يېتىپ ـ قوپۇپ ئىشلەۋاتىمەن . ئۆيىمىز يىراق ، بىرىپ ـ كېلىپ ئىشلەشكە ئېغىر كېلىدىكەن .

ـــ تاماقتىن قېينالغانسىز ھەقىچان .

ـــ ھازىر كۆنۈپ قاپتىمەن ، ـــ دېدى بارات .

سەمىتاخۇن ئۈستام داستىخان سالدى ، گۈلخان بىر تەخسە لەڭمەننى باراتنىڭ ئالدىغا قويدى . شۇ ئارىلىقتا ئۈلارنىڭ كۆزلىرى ئۈچرىشىپ قالدى . ئايالنىڭ كۆزلىرى چەكسىز سۆيگۈ تەشنالىقىدا خۇمارلاشقاندەك كۆرۈنەتتى . ئىسسىق چىراي بۇ ئايال ئۈنىڭغا ھەقىقەتەنمۇ سۆيۈملۈك تۇيۇلاتتى . ئۇ ، ئۇنىڭغا قارىماسلىققا ھەرقانچە تىرىشسىمۇ قارىغۇسى كېلەتتى . ئوغرىلىقچە قارىغاندا بولسا ، ئايالمۇ تەڭلا قارايتتى ـ دە ، ئوتلۇق كۆزلەر بىر ـ بىرى بىلەن ئۈچرىشىپ قالاتتى ... ئاش ئۇنىڭغا بەك تېتىدى . باراتنىڭ ئانىسىمۇ لەڭمەننى مۇنداق ئوخشىتىپ ئېتەلمەيتتى . باراتنىڭچە بولغاندا دۇئادىن كېيىن مۇشۇ ئۆيدە تېلېۋىزور كۆرۈپ ياتار ۋاقتىدا كەتكۈسى بار ئىدى . بىراق بايا « ياتاقتا بىرىپ دورا ئېلىپ كېلەي » دەپ قويغىنى ئۈچۈنلا ئۇ سىرتقا چىقىپ بىر ئايلىنىپ كەلمىسە بولمايتتى . سەمەت ئۈستا

ئىشككىچە ئۇزىتىپ چىقىپ :

ـــ ماقۇل ئوكام ، تېزراق كېلىڭ ، ئۇزاتمىدىم ـ ھە! ـــ دېدى .

بارات كېتىۋېتىپ ئويلايتتى : « مەن قاچانمۇ ئاشۇنداق ئۆيگە ئىگە بولارمەن . ماۋۇ ئۇستامنى قاراڭ ، ئۇنىڭ ئۇستىگە خوتۇنى ئۆزىنىڭ قىزىدەكلا ياش ئىكەن (بايانىن سەمىتاخۇن ئۇستام ‹ ھەي خوتۇن › دەپ چاقىرغاندىلا بۇنى بىلگەن ئىدى) . ئايال خەق دېگەن پۇلى بار ئادەمگە ياش ـ قېرى دېمەي تېگىۋېرىدىكەن . توۋا ، چېنىپلا قاپتۇ . ئەگەر دادام باي ئادەم بولغان بولسا مەنمۇ ئۆيلىنىۋالغان بولسام نېمىدېگەن ياخشى بولاتتى ـ ھە! » . بارات خىياللار بىلەن كىنوخانا ئالدى ۋە كەچ-لىك بازارنى ئايلىنىپ يۈرۈپ ، ئاران ئىككى سائەت ۋاقىتنى ئۆتكۈزۈپ سەمىتاخۇن ئۇستامنىڭ ئۆيىگە بېرىپ كالىغا قارىدى . كالىدا ياخشىلىنىش ئالامىتى كۆرۈلگەن ئىدى . ئۇ كالىغا يەنە بىر ئوكۇل ئۇرۇپ قويۇپ ، سەمىتاخۇن ئۇستامنىڭ « قونۇپ قېلىڭ » دېيىشىگە ئۇنماي كېتىپ قالدى .

* * * *

قەھرىتان قىش . بارات شالدىرلاپ تۇرغان كونا ئەبجەق ۋېلىسىپىتىنىڭ كەينىگە يېرىم تاغار كېپەكنى ئارتىپ يېزىدىكى ئۆيىدىن ماگىغانچە ئۇدۇل سەمەت ئۇستىنىڭ ئىشكى ئالدىغا كې-لىپ توختىدى . ئۇنىڭ بېشىدا قارا سۆكنۇ كەپكە ، ئۇچىسىدا سۇيىتى ناچار كۆپتۇرمە چاپان بار بولۇپ ، سوغۇقتا قاتتىق تو-ڭۇپ كەتكەن ئىدى . تىزلىرى ئۆزىنىڭ ئەمەستەك ، كاناي شىم ئىچىگە كىيىۋالغان تور ئىشتاندىن ئۆتكەن سوغۇق ئۇدۇللا سۆ-ڭەكىگە تېگەتتى . قونجىسز ئاياغ ، قېلىن پايپاق ئىچىدە تۇرغان پۇتلىرىمۇ سەزگۈسىنى يوقىتىشقا تاسلا قالغان ئىدى . « سەمەت

ئۇستامنىڭ ئايالى بارمىدۇ ـ يوقمىدۇ ؟ ـــ دېدى بارات ئىچىدە ، ـــ ئەگەر بار بولسا مېنىڭ بۇ ھالىمنى كۆرۈپ نېمە دەپ قالار ـ ھە ! قېلىنراق كىيىنەي دېسەم ئالغان مائاشىم تايىنىق . ئازغىنا پۇل نېمىگە يېتىدۇ . ھەي ، شۇ سەمەت ئۇستام كېپەكنىڭ گېپىنى قىلمىغان بولسىغۇ ئۆيىگىمۇ كەلمەستىم ، مۇشۇنداق جاڭ ـ جاڭ سوغۇققىمۇ قالماستىم » .

بارات توڭلىغان قوللىرىنى بىر پەس ئۇۋۇلاپ تۇرغاندىن كېيىن ئىشكنى قاقتى . قۇياش ئولتۇرۇپ قاش قارايغان چاغ ، ئەتراپ جىمجىت ، سىرتتا بىرمۇ ئادەم يوق ئىدى . بىرئاز ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن ئىشىك ئېچىلىپ سەمەت ئۇستىنىڭ چوڭ ئوغلى مەخمۇت بوسۇغىدا پەيدا بولدى ۋە باراتنى كۆرۈپ :

ـــ ئانا ، بارات ئاكام كەپتۇ ، ـــ دەپ ۋارقىرىدى .

ـــ ۋاي ، بارات ئاكاڭ كەپتۇما ، چاقىقان ئۆيگە باشلا بالام ، ـــ گۈلخان ئۆي ئىچىدە تۇرۇپ شۇ گەپلەرنى دېدى ـ دە ، ئارقىدىنلا ھويلىغا چىقتى ۋە ، ـــ ھوي ، بۇ سوغۇقتا نېمانداق تۇرۇۋېرىسىز ، بولۇڭ ، ئۆيگە كىرىڭ ، ۋېلىسىپىتىنىڭ كەينىدىكى نېمە ئۇ ؟

ـــ كېپەك ! ـــ دېدى بارات ، ـــ سەمەت ئۇستام كېپەكنىڭ گېپىنى قىلىۋىدى . تۇنۇگۈن يېزىدىكى ئۆيگە بارغانىتىم ، شۇڭا ئالغاچ كەلدىم .

ـــ ۋاي ـ ۋۇي ، ئۇ سىزنى تازىمۇ ئاۋارە قىپتۇ ـ دە!

گۈلخان باراتنى ئۆيگە باشلاپ كىردى ۋە مەشىنىڭ يېنىغا بىر كىچىك ئورۇندۇق قويۇپ ، باراتنى ئولتۇرۇشقا تەكلىپ قىلدى . بارات قىزىرىپ كەتكەن مەشىنىڭ يېنىدا ئولتۇرغان بولسىمۇ نېمىشقىدۇر يەنىلا لاغىلداپ تىترەپ تۇراتتى . گۈلخان بىر پىيالە قىزىق چاي قۇيۇپ باراتنىڭ قولىغا تۇتقۇزغاندىن كېيىن :

ـــ هەي ، مۇشۇنداق سوغۇقتا سەمەتنىڭ نېمە قىلغىنىكىن ـ تاڭ ، بۇ ؟ كۆپ جۇۋاپسىز ، رەھمەت سىزگە .

ـــ مۇشۇنچىلىك ئىشقا رەھمەت دېمىسىڭىزمۇ بولىدۇ ، بۇ قانچىلىك ئىشتى . هە ، راست ، سەمەت ئۇستام كۆرۈنمەيدىغۇ ؟ ـــ دېدى بارات گۈلخانغا قاراپ .

ـــ شوپۇر دېگەن تالانىڭ ئادىمى ئىكەن ، كېلىدۇ ، كېتىدۇ ، كېلىدۇ . سىزگە مەلۇم ، بىر ئۆينىڭ دەردى ـ بالاسى ماڭىلا . سەمەت ئۆيگە كەلسىمۇ ئۇيقۇدىن باش كۆتۈرمەيدۇ ، كۈندۈزى تېخى ، كېچىسى تېخى . ئۇنىڭ ئاشۇ تۇغىمەس ئۇيقۇسىدىن خويمۇ زېرىكتىم دەڭا ، هەپتە ـ ئون كۈن ئۆتۈپ كەتسىمۇ سەن نەدە خوتۇن دەپمۇ قويمايدۇ ، ـــ دېدى گۈلخان قاقشاپ .

ـــ كونىلار « يول ئازابى گۆر ئازابى » دەپتىكەن . ئەتىگەندىن كەچكىچە يول يۈرۈپ چارچاپ كېتىدىغاندۇ . ئۇنىڭ ئۇستىگە سەمەت ئۇستام يولدا ئانچە ـ مۇنچە قوشۇمچە پۇل تاپىدىغاندۇ ، ـــ دېدى بارات سەمەت ئۇستىنى ئاقلاپ .

ـــ ئۇغۇ شۇنداق ، ـــ دېدى گۈلخان قازاندىكى سۇيۇقئاشنىڭ تۈزىنى تېتىۋېتىپ ، ـــ هازىر ماڭمۇ تەس بولۇۋاتىدۇ .

گۈلخان باراتنى داستىخانغا تەكلىپ قىلدى ۋە ئالدىدىكى تاماق شىرەسىگە هورى چىقىپ تۇرغان بىر چىنە سۇيۇقئاشنى قويۇپ :

ـــ ئىچىڭ ، ئەسلىدە بۇگۈن لەگمەن ئەتمەكچى ئىدىم ، قارىسام بەك توڭلاپ كەتكەندەك قىلىسىز ، دەرھال سۇيۇقئاشقا ئۆزگەرتتىم . سۇيۇقئاش دېگەن ئىسسىق باسىدۇ ، ـــ دېدى .

بارات تېلېۋىزورغا ئانچە ـ مۇنچە قاراپ قويۇپ سۇيۇقئاشنى بىردەمدىلا ئىچىپ بولدى . مەشتە كۆمۈر چاراسلاپ كۆيۈۋاتاتتى . باراتنىڭ باش ـ كۆزلىرىدىن توختىماي تەر

قۇيۇلۇپ تۇراتتى . ئۇ تەرلىرىنى بىرقانچە قېتىم سۈرتۈپ ، يېنىدىن بىر تال تاماكا ئېلىپ تۇتاشتۇرۇپ بىر - ئىككى شورىغاندىن كېيىن ئورنىدىن تۇرۇپ :

— خېلى كەچ بولۇپ قالدى ، مەن ئەمدى قايتايمكىن ، — دېدى رەھمەت ئېيتقاچ .

— ھەي ، نېمىگە ئالدىرايسىز ، تېلېۋىزور تۇگسۇن ، تەرلىرىگىز قۇرۇسۇن ، ھازىر سىرتقا چىقسىڭىز زۇكام بولۇپ قالىسىز . نېمىدىن ئەنسىرەيسىز ، ياتىقىڭىزدا سىزنى بىرى كۈتۈپ تۇرمىغاندۇ ؟ — دېدى گۈلخان چاقچاق ئارىلاش .

مەخمۇت بىلەن مېھرى ئاشنى ئىچىپ بولۇپلا ئىچكىرىكى ئۆيدە ئۇيقۇغا كەتكەن ئىدى . شۇڭا گۈلخان باراتنىڭ قولىدىن تارتىپ :

— قېنى ، كېلىپ ئېلتۇرۇڭ ، — دېدى يېنىغا ئولتۇرغۇزۇپ ، — سىز قىز بالىدەكلا تارتىنچاق ئىكەنسىز ، قاراڭ سىزنى ، يىگىت دېگەن ئېچىلىپ - يېيىلىپ كەڭ - كۈشادە ئولتۇرىدىغان ، سۆيگىنىڭىز بارمۇ ؟ ...

بارات نېمە دېيىشنى بىلەلمەي تېلېۋىزورغا قارىۋالدى . گۈلخان باراتقا ياندىشىپ ئولتۇرۇپ تېلېۋىزور كۆرۈۋاتاتتى . ئۇنىڭ ئېقى ئاق ، قارىسى قارا چوڭ - چوڭ كۆزلىرى پات - پات باراتنىڭ شالاڭ سارغۇچ قاشلىرىغا ، چوڭقۇر نۇرلۇق كۆزلىرىگە ، سەل پاناقراق كەلگەن قاڭشىرى ۋە ئۆسكىلەڭ چاچلىرىغا ، كۇچ - قۇۋۋەت ئۇرغۇپ تۇرغان بەستىگە ھەر قېتىم ئاستىرتىن قارىغان چېغىدا ، يۈرىكىنىڭ چوڭقۇر قاتلىمىدىن بىر خىل ئېغىر خۇرسىنىش ئارىلاش ئاللىقانداق تەلپۈنۈش ھېسسىياتى ئۇرغۇپ چىقىۋاتاتتى . ئۇ ئۆزىنىڭ بىھۇدە ئۆتۈپ كەتكەن ياشلىق باھارىنى ، شۇنداقلا ياشلىقىنىڭ ئۆزىدىن خېلىلا چوڭ بىر كىشى بىلەن ئۆتۈۋاتقانلىقىنى ئەمدىلا ئېسىگە ئېلىۋاتقاندەك بىر تۇيغۇغا

كېلىپ قالغان ئىدى. بارات قاراشقا تېلېۋىزور غا بېرىلىپ كەتكەنىدەك قىلغان بىلەن ئۆزىنىڭ نېمە كۆرۈۋاتقىنىنى بىلمەيتتى. گۈلخان بۇنداق جىمجىتلىقنى خالىمىدى بولغاي، ئورنىدىن تۇرۇپ ئىككىسى پىيالە چاي قۇيۇپ كېلىپ بىرنى باراتقا سۇنغاندىن كېيىن يەنە سۆز ئالدى:

— تېزراق توي قىلىڭ، توي قىلىسىڭىز مۇشۇنداق ئىللىق ئائىلىگە، ئىسسىق ئاشقا، كۆڭۈل خۇشلۇقىغا ئىگە بولىسىز. هازىرچە قېلىنراق كىيىنىڭ، ئاغرىپ قالماڭ يەنە، — دېدى.

— بولىدۇ، مەن ئەمدى قايتاي.

— مەيلىڭىز، سىزنى قونۇپ قېلىڭ دېمىدىمغۇ تېخى؟

— قونسامغۇ بولاتتى، سەمەت ئۇستام كېلىپ قالسا...

ئۇ، چېقىشىپ شۇنداق دېگەن بولسىمۇ، بۇ سۆزنىڭ ئاغزىدىن چىقىپ كەتكىنىگە ئۆزىمۇ هەيران قالدى.

— سەمەت ئۇستىڭىزمۇ بەلكىم بىر يەرلەردە ئۆزىگە لايىق بىرىنى تېپىپ، كابىنكىسىدا جۇۋۇسىغا سولاپ ياتقاندۇ، — گۈلخان بۇ گەپلەرنى دېگەچ قايرىلىپ باراتقا قارىدى. ئۇ باراتنىڭ كۆزىدىن بىر خىل هېسسىياتنىڭ — ئۆزى ئەڭ تەلپۈنۇۋاتقان نەرسىنىڭ چاقناۋاتقانلىقىنى سەزگەندەك بولدى. گۈلخان پىخىلداپ كۈلۈپ تۇرۇپ:

— كەتسىڭىزمۇ كېتىڭ، تالا سوغۇق، سەمەتنىڭ چاپىنىدىن بىرنى ئاچقىپ بېرەي كىيىپ كېتىڭ، ۋاقتىڭىز يەتسە ئەتە ئالغاچ كېلەرسىز، — دېدى - دە، ئىچكىرى ئۆيگە كىرىپ كەتتى.

گۈلخان پارقىراپ تۇرغان موۋۇت ياقىلىق، قارا خۇرۇم چاپاندىن بىرنى ئېلىپ چىقىپ:

— بۇ سەمەتنىڭ چاپىنى، كىيىۋېلىڭ، — دەپلا باراتقا كىيگۈزدى ۋە چاپانىنىڭ تۈگمىسىنى ئېتىۋېتىپ، — ئەجەب

ياراشتى ، ـــ دېگەچ باراتنىڭ بۇرنىنىڭ ئۇچىنى بوشقىنە چىمداپ قويدى . بارات بىردىنلا ئۇنىڭ يۈمشاق قوللىرىنى كاپپىدە تۇتۇپ قايرىدى .

ـــ ۋىيەي ... ئۇنداق قىلماڭ ... سەت بولىدۇ ... ـــ دېدى گۈلخان ئەتەي نازلىنىپ ، ـــ ھازىر قىنىڭىزدا كېتىۋېلىڭ ... كېيىن ...

ـــ كەتمەيمەن ، قانداق قىلىسىز ... ئەمدى قوغلىسىڭىزمۇ كەتمەيمەن ! ... ـــ دېدى بارات بىردىنلا غالجىرلىشىپ .

بارات بېسىۋالغۇسىز ھاياجان تۇيغۇلىرى لاغلداپ تىترەيتتى . يۈرىكى پۈلاڭلاپ ھاسراپ ـ ھۆمۈدەيتتى ، ئۇنىڭ نەپسى تاقىلداپ زادىلا بولالماي قالغان ئىدى ...

بىلەكلەر ، ئېغىز ـ چىشلار ... بىر ـ بىرى بىلەن ئاجراتقۇسىز دەرىجىدە مەھكەم كىرىشىپ كەتتى ... گۈلخان ئۆزىنىڭ ئېرىگە خيانەت قىلىۋاتقىنىنى ، گۇناھقا قەدەم قويۇۋاتقىنىنى بىلىپ تۇرسىمۇ ، جەننەتنىڭ ئىشكى ئۆزلىرى ئۇچۇن ئاستاغىنا ئېچىلىۋاتقىنىنى سېزەتتى . ھە ، ئۇلار راستىنلا جەننەتتە خۇددى ھاۋا ئانا بىلەن ئادەم ئاتىدەك بىر ـ بىرىنى قوغلىشىپ ئويناۋاتاتتى . بۇ يەردە ئىككىسىدىن بۆلەك ئىنس ـ جىن يوق بولغاچقا ھەرقانداق ساختىلىق ، نىقابلار يوق ئىدى ؛ بۇ يەردە ھەرقانداق بۇرچ ـ مەسئۇلىيەت تۇيغۇلىرى مامكاپتەك توزۇيتتى ؛ بۇ يەردە ۋاقىت كۇچلۇك مۇھەببەت ـ سۆيگۇ تەپتىدىن خۇددى ئۇلارنىڭ جىسمىدەكلا ئېرىيتتى ؛ بۇ يەردە دۇنيا غايىب بولغان ئىدى ؛ بۇ يەردە ئىككى تەن ئۆزئارا سىڭىشىپ بىرلا ۋۇجۇدقا ـــ جەننەت قۇشىغا ئايلانغان ئىدى ؛ بۇ قۇش ھالاكەتتىن ـــ ئۆلۈمدىن نىجاتلىق تاپقان سۇمرۇغ ئىدى ...

چەكسىز شېرىنلىك ، چەكسىز لەززەت ئۆزىنىڭ سېھىرلىك قوللىرى بىلەن ئۇلارنىڭ پۈتۈن جىسمىنى ، پۈتۈن

ئەزالىرىنى چىدىغۇسىز دەرىجىدە راھەتلەندۈرۈپ سىلايتتى ، سىلايتتى ، سىلايتتى ...

گۈلخان بىردىنلا ئىچ - ئىچىدىن ئۆرتىنىپ يىغلاپ كەتتى .

بارات لاسسىدە بوشىشىپ سورىدى :

— نېمە بولدى سىزگە ، نېمىدەپ يىغلايسىز ؟

— ئۆزۈمنىڭ بىلمەيمەن ... — دېدى ئۇ ھېقىلداپ تۇرۇپ تەستە ، — شۇنداق يىغا تۇتۇپ كەتتى ... مەن يىغلۇۋالاي ، قانغۇچە يىغلۇۋالاي ! ...

بارات يۈمشاق قوللىرى بىلەن ئۇنىڭ ياشلىرىنى ئېرىتىپ ئۇلگۈرەلمەيتتى . ئۇ ، شۇ تەرىزدە خېلى ئۇزاق يىغلۇۋالغاندىن كېيىن ئاخىر چوڭقۇر بىر « ئۇھ » تارتىپ دېدى :

— مەن ئەرگە تەگدىم ، ئىككى باللىقمۇ بولدۇم ، ئەرلەر مۇشۇنداقلا بولسا كېرەك دەپ يۈرۈپتىمەن ... ئەمما ، مەن تېخى بىرمۇ ھەقىقىي ئەر بىلەن ئۇچرىشىپ باقمىغان ئىكەنمەن ...

— مەنمۇ تاكى بۈگۈنگە قەدەر قىز - ئاياللار قىممەتلىك ۋاقىت ، زېھىن سەرپ قىلىشقا ئەرزىمەيدۇ ، ئادەم ئۆزىنى مىللەتنىڭ ، خەلقنىڭ ، پۈتكۈل ئىنسانىيەتنىڭ ئۇلۇغ ئىشلىرىغلا بېغىشلىشى كېرەك دەپ ئويلايتتىم ... ۋاھالەنكى ، مەن ھاياتنىڭ ھەقىقىي ، مەڭگۈلۈك ئىچكى مەنىسىنى چۈشەنمىگەن ، مەنىلىك ياشىدىم دەپ يۈرۈپ ئەمەلىيەتتە بىرئازمۇ مەنىلىك ياشاپ باقمىغان ئىكەنمەن ... سىز ، پەقەت سىزلا مېنى ھاياتلىققا قايتىدىن تۇغدىڭىز ، مېنى ئاپىرىدە قىلدىڭىز . مەن سىز ئارقىلىق ، سىزنىڭ سىرلىق تېنىڭىز ئارقىلىقلا ئۆزۈمنى ، بۇ دۇنيادىكى ھەممە - ھەممىنى چۈشەندىم ، ھېس قىلدىم ...

ئۇلار شۇ تەرىزدە پاراڭلىشىپ تاڭ يورۇشقا باشلىغىنىنى سەزمەيلا قېلىشتى .

* * * *

ئەنە شۇ شېرىن ۋە كۆڭۈللۈك ئۇچرىشىشتىن كېيىن گۈلخانىنىڭ ھاياتقا ۋە تۇرمۇشقا بولغان قارىشىدا زور ئۆزگىرىش بولدى. ئىنسان ماددىي تۇرمۇشنىڭ بايلىقلىرى بولۇشىغا موھتاج، لېكىن ئۇ مەنىۋى تۇرمۇشقىمۇ تويۇنۇشى كېرەك ئىكەن. گۈلخان مۇشۇ كۈنلەردە تۇرمۇش بايلىقلىنىڭ ئىنسانىنىڭ مەنىۋى تۇرمۇشىغا ھەقىقىي روھىي ئازادلىك ئېلىپ كېلەلمەيدىغانلىقىنى تونۇپ يەتكەن ئىدى. ئۇنى شەيتان ئازدۇردى. ئەنە شۇ شەيتان ئازدۇرۇش بىلەن تەڭ ئۇنىڭ قەلبىدە ياشلىق ھېسسىياتى قايتىدىن ئويغاندى، ساداقەتمەن ئايالىنىڭ ھېسسىياتى داۋالغۇدى. مانا ئەمدى سەمىتاخۇن ئۇستامنىڭ قېرىلىق يېتىپ گۆشى قاچقان ۋە بېنزىن پۇراپ تۇرىدىغان بەدەنلىرى گۈلخانىنىڭ بەدىنىگە مۇزدەك تېگىدىغان بولدى. كۆڭلى تېخىمۇ سوۋۇدى. ئۇنىڭ ھېسسىياتى ۋە ۋۇجۇدى باراتقا تەشنا ئىدى. ئەمدى ئۇ سەمىتاخۇن ئۇستامنىڭ تېزراق سەپەرگە چىقىشىنى، ئۇزاقتىراق كېلىشىنى ئۈمىد قىلاتتى. گۈلخاندا بولۇۋاتقان بۇ ئۆزگىرىش سەمىتاخۇن ئۇستامنىڭ كۆڭلىگە بىر قارا سايە، ئاجايىپ دەھشەتلىك ۋە قورقۇنچلۇق بىر قارا سايىنى تاشلىدى. بىراق، تېخى توي قىلمىغان يەنە كېلىپ ئۆزىدىن خېلىلا كىچىك بىر يىگىتنىڭ خەقنىڭ سۆز - چۆچەك قىلىشىدىن قورقۇپ بولسىمۇ ئۇنى بەربىر تاشلىۋېتىشى ئۇنىڭ كۆڭلىگە ئايان ئىدى. ئۇ بۇنى ئويلىسا قورقاتتى، خورلۇق ھېس قىلاتتى...

سەمىتاخۇن ئۇستامنىڭ قوشنىلىرى بارات بىلەن گۈلخانىڭ ئېغىز - بۇرۇن يالىشىپ يۈرگەنلىكىنى خېلى بۇرۇن سېزىپ قېلىشقان بولسىمۇ، دېمىنى ئىچىگە يۇتۇشتى. نېمە دېگۈلۈك، سەمىتاخۇن ئۇستامغا «خوتۇنۇڭ ماۋۇ شۇمتەكنى ئۆگىتىۋالدى»

دېسۇنمۇ ؟ مۇنداق دېيىشكە ھېچكىم پېتىنالمايتتى .

سەمىتاخۇن ئۇستام 500 كىلومېتىر يولنى بېسىپ كېچە سائەت ئۈچ بولغاندا ناھىيە بازىرىغا يېتىپ كەلدى . ئۇنىڭ قولى رولدا بولسىمۇ كاللىسىدا ھەر خىل ئوي ـ خىيال ، يۈرىكى مۇ-جۇلاتتى ، غەزەپتىن ۋۇجۇدى تىترەيتتى . ئۇ مۇشۇ سەپەرگە چىقىشتىن بىر كۈن بۇرۇن قىزىنىڭ قولىدا بىر دانە رەڭلىك ماي قەلەمنى كۆرۈپ قالغان ئىدى . شۇ كۈنى قەلەمنىڭ كېلىش مەنبەسىنى سوراپ باققۇسى كەلدى :

ـــ قىزىم ، بۇ قەلەمنى ساڭا كىم بەردى ؟ ... ـــ دەپ سورىغان ئىدى ، مېھرى :

ـــ باراتكام بەرگەن ، ـــ دېدى .

ـــ باراتكاڭ قاچان بەردى ؟

ـــ ئۆتكەندە سەن سەپەرگە چىقىپ كەتكەن كۈنى كەچقۇرۇن كەپتىكەن ، شۇ كۈنى تاپشۇرۇق ئىشلەڭ ، دەپ بەر-گەن .

ـــ ئۇ شۇ كۈنى كەتتىمۇ ياكى ... ـــ سەمىتاخۇن گېپىنىڭ ئاخىرىنى ئىچىگە يۇتۇۋەتتى .

ـــ مەن ئاكام بىلەن ئۇخلاپ قالغاندا كەتمىگەن ، باراتكام ھەر كۈنى كېلىدۇ . باراتكام كەلگەندە ، ئانام ياخشى تاماق ئېتىدۇ .

قىزىنىڭ بۇ ساددا جاۋابى سەمىتاخۇن ئۇستامنىڭ مېڭە-سىدىن تۇتۇن چىقىرىۋەتتى . مانا ، ھازىر ئۇنىڭ كاللىسىدا غەلىيان كۆتۈرۈۋاتقىنى يەنە شۇ گۇمان ئىدى . « بۇگۈن كېچە كىرەيمۇ ؟ ياكى كىرمەيمۇ ؟ ئەگەر ئۆيگە كىرسەم بۇ ئىككى نائەھلىنىڭ ئۇستىدىن چۈشۈپ قالسام ... 〈 ياق ، ياق 〉 دەيتتى ئۇ ئۆز ـ ئۆ-زىگە تەسەللى بېرىپ ، ـــ نېمىلا دېگەنبىلەن ئۇ مېنىڭ ھالال نىكاھلاپ ئالغان خوتۇنۇم ، 〈 گۇمان ئىمانىنى قاچۇرىدۇ 〉 دەپتە-كەن . مەن نېمىگە ئاساسلىنىپ ئۇنىڭدىن گۇمانلىنىمەن ؟

كىچىك قىزىمنىڭ گېپىگە ئاساسلىنىپمۇ ؟ ئۇ ماڭا 10 نەچچە يىل خوتۇن بولدى ، تامىقىمنى ئەتتى ، كىرىمنى يۇدى ، تەرتىمگە سۇ بەردى ، ئۆيۈمنى تۈتۈپ بالىلىرىمنى باقتى ... »، « گۇم » قىلغان ئاۋاز بىلەن تەڭ تېز كېلىۋاتقان ماشىنا ئوڭ تەرەپكە سەل - پەل قىيسايغاندەك بولدى . سەمىتاخۇن ئۇستام ماشىنىنى يول ياقىسىغا توختاتتى . ماشىنىنىڭ ئوڭ تەرەپتىكى ئالدى چاقى ئېتىلغان ئىدى . تەلىيىگە زاپاس چاقمۇ بار ئىدى . ئۇ ماشىنا چاقىنى بىر دەمدىلا يەڭگۈشلەپ بولدى . ئۇ سودا كوپېراتىپ ئىلە قورۇسىغا يېقىنلاپ قالغاندا ماشىنا چىرىغىنىڭ يورۇقىدا بىر ئادەمنىڭ دەرۋازىدىن چىقىپ چوڭ كوچىغا بۇرۇلغانلىقىنى كۆرۈپ قالدى . ئۇ كىمكىنە ؟ سەمىتاخۇن ئۇستام ماشىنىنى ئاستىلاتتى ۋە بىردىنلا بۇ كىشىنىڭ كىملىكىنى بىلىش كويىدا ماشىنىنىڭ سۈرئىتىنى يەنە تېزلەتتى . ئۇ ماشىنىنى دەرۋازا تەرەپكە بۇرىماي ئۆدۈللا دەرۋازىدىن چىققان ھېلىقى كىشىنىڭ ئارقىسىدىن ھەيدىدى . ھېلىقى ئادەم تام تۈۋىدىكى پىيادىلەر يولىدا تۇرغۇلۇپ كېتىپ باراتتى . سەمىتاخۇن ئۇستام ماشىنىنى ئاستىلىتىپ ھېلىقى كىشىگە قارىدى . ئۇ تونۇدى ، راست تونۇدى ، ئۇ بارات ئىدى . ئۇنىڭ كۆزىگە قاراڭغۇلۇق تېقىلدى . غەزەپتىن پۈتۈن ۋۇجۇدىغا تىترەك ئولاشتى . ئۇنىڭ ماشىنىسى بىردە يولنىڭ ئۇ چېتىگە چىقىپ كەتسە ، بىردە بۇ چېتىگە چىقىپ كېتەتتى . ئۇ شۇ تەرىزدە نەچچە كىلومېتىر يول مېڭىپ شەھەر سىرتىغا چىققاندىن كېيىن بىردىنلا ئۆزىگە كېلىپ ، ماشىنىنى كەينىگە يانداردى - دە ، قورۇغا كىردى . ماشىنىنى توختىتىپ ئىشىك ئالدىغا باردى . كېچىدىن بۇيان يېغىپ تېخى يېڭىلا توختىغان قېلىن قار ئۈستىدە ئۇنىڭ ئۆيىدىن چىققان بىر ئەر كىشىنىڭ ئىزى مانا مەن دەپ كۆزىگە ئېنىق تاشلىنىپ تۇراتتى . سەمىتاخۇن ئۇستام ئىز قوغلاپ باراتتىنىڭ ياتقىغا بېسىپ كىر-

سۇنمۇ ؟ « سەن مېنىڭ خوتۇنۇم بىلەن بىر گە يېتىپسەن ، مانا ئىزىڭ » دەپ جودا قىلسۇنمۇ ؟ بىراق ، نومۇس ئۆلۈمدىن قاتتىق . ئۇنىڭغا ، باللىرىغا ، كەلگۈسىگە يۈز كېرەك . خەير بوپتۇ ، بالىلىرىمنىڭ يۈزى ئۈچۈن بولسمۇ « قول سۇنسا يەڭ ئىچىدە ، باش يېرىلسا بۆك ئىچىدە » ھەل بولغىنى تۈزۈك ، باراتنىڭ ياتقىغا باستۇرۇپ كىرىپ جېدەل قىلغانىنىڭ پايدىسى يوق . ئۇ خوتۇنىنىڭ ئۆزىگە ئاسىيلىق قىلغانلىقىنى جەزملەشتۇرگەن بولسىمۇ ئۆزىنى تۇتۇۋالدى . « خۇدانىڭ كۆنى ئۇزاق » دەپ باراتنىڭ ئەدىپىنى كېيىن بېرىش نىيىتىگە كەلدى . ئەگەر سەمىتاخۇن ئۇستامدا ئاشۇنداق ئېغىرلىق ۋە ئۆزىنى تۇتۇۋېلىش بولمىغاندا باراتنىڭ ياتقى ئالدىدىن ھەرگىز كەينىگە يانمىغان بولاتتى .

ئەتراپ ئاپئاق قار بىلەن قاپلانغان ، ھاۋا سوغۇق ئىدى . مەشرىق تەرەپ ئاقىرىپ كېلىۋاتاتتى . شەھەر تاتلىق ئۇيقۇغا چۆككەن . ئەتراپتىن خورازنىڭ سوزۇپ چىللىغان زىل ئاۋازى ئانچە ـ مۇنچە ئاڭلىنىپ تۇراتتى . سەمەت ئۇستام شۇ تاپتا « بۇ ئاسىي خوتۇنىنى ئۆلتۈرۈۋېتىپلا ، مەنمۇ بۇ دۇنيادىن بىر يولىلا تۈگىشەي ، بالىلىرىم ئانىسىنىڭ نېمە گۇناھ قىلغانلىقىنى ، دادىسىنىڭ ئۇنى نېمە ئۈچۈن ئۆلتۈرۈۋەتكەنلىكىنى بىلمەيلا قالسۇن » دېگەنىنمۇ ئويلىدى ۋە بىردىنلا بۇ نىيىتىدىن يانىدى . «قاتىللىقنى خۇدا خالىمايدۇ ، ئەڭ ياخشىسى ئائىلەمنى ساقلاپ قالاي ، ئىككى بالامنىڭ بەختى ئۈچۈن ئۆيگە كىرىپ گۇلخانىنىڭ ئۆزىگە دەي ، بۇنىڭدىن كېيىن تالاغا قارىماسلىقنى ، ئۆزى ھەم بالىلارنى ئاياشنى ، باللارنىڭ بەختى ئۈچۈن بولسمۇ بۇنىڭدىن كېيىن بارات بىلەن بولغان مۇناسىۋەتنى ئۈزۈشنى ئېيتاي » . ئۇ ئىشكنى زەرب بىلەن قاقتى . ھويلىدىن « كىم » دېگەن قەھرلىك بىر سادا چىقتى . بۇ گۇلخانىنىڭ ئاۋازى ئىدى .

ـــ مەن ، ئىشكنى ئاچ ! ـــ سەمتاخۇن ئۇستام ئاۋازىنى ھەرقانچە سىلىق چىقارماقچى بولغان بولسىمۇ ئاۋازى يەنىلا قوپال ۋە غەزەپلىك چىقىپ كەتتى . گۈلخانىنىڭ يۇرىكى « جىغ » قىلىپ قالدىيۇ ، ئۆزىنى رۇسلاپ ئىشكنى ئاچتى .

مەشتە كۆمۈر چاراسلاپ كۆيۈۋاتاتتى . سەمەت ئۇستام بىر پەس تۇرغاندىن كېيىن ئىچكىرى ئۆيگە ـــ باللىرىنىڭ يېنىغا كىردى . ئىككى بالا تاتلىق ئۇخلاۋاتاتتى . سەمەت ئۇستام ئىچكىرى ئۆيدىن چىقىپ ئۆزىنى تەستە بېسىۋېلىپ ئېغىز ئاچتى :

ـــ مەشكە نېمانچە بۇرۇن ئوت يېقىۋەتتىڭ ؟

« قورقماق بالدۇر مۇشت كۆتۈرەر » دېگەندەك ، گۈلخان بىردىنلا يوتقاندا رۇسلىنىپ ئولتۇرۇپ ، غەزەپ بىلەن سۆزلەشكە باشلىدى :

ـــ بۇ دېگەن ئۆي ، قاچان ئوت ياقمۇم كەلسە شۇ چاغدا ياقىمەن . نەمۇنەدىن ئەمدى كېلىپ سوراقتا تارتقىنىنى تېخى !

گۈلخان ئېرىنىڭ كۆڭلىگە گۇمان چۈشكەنلىكىنى سەزگەچكە يالۋۇرغاندىن كۆرە ، كۆكەمىلىك قىلىپلا تەلەي سىناپ كۆرمەكچى بولغان ئىدى ، مۇشۇ سەۋەبلىك ئاجرىشىپ كېتىمەنغۇ دېگەنلەرنىمۇ ئويلاپ يەتكەن ئىدى .

ـــ بوش ھۆركىرە ، بۇگۈن سېنىڭ نېمە ئىش قىلغىنىڭ ماڭا ئايان ، راست گەپنى دېسەڭ ...

ـــ ھە ، ھۆركىرسەم قانداق قىلاتتىڭ ؟ ـــ گۈلخان مىشىلداپ تۇرۇپ ئاۋازىنى قويۇۋەتتى ، ـــ كۆڭلۈڭ كۆتۈرمىسە قويۇۋەت ، مەن سەندىن جاق تويدۇم . سەن قېرىغا مەن باشتا بىلمەي تېگىپ قالغان ئىكەنمەن . بولدى ، مېنىڭ خېتىمنى بەر ، ئۆزۈڭگە ئوخشاش قېرىدىن بىرنى تېپىۋال .

ـــ ماقۇل ، مەن ئۆزۈمدەك بىر قېرىنى تېپىۋالاي ، ئەمسە كۆزۈمدىن يوقال ، ھۇ رەسۋا ! ...

سەمىتاخۇن ئۇستامنىڭ سەۋر قاچىسى يېرىلغان ئىدى. ئۇ، ئۆزىنى تۇتالماستىن يولۇاستەك ئېتىلىپ بېرىپ گۈلخانىنىڭ ئۈستىگە تاشلاندى. ئۇ گۈلخانىنىڭ چېچىدىن تۇتۇپ يوتقاندىن سۆرەپ چىقىرىپ، پەگاھقا خۇددى ئەسكى تاغارنى ئاتقاندەك ئاتتى ۋە باش - كۆزىگە ئايماي ئۇرۇشقا، دەسسەشكە، مۇشتلاشقا باشلىدى. گۈلخانىنىڭ داد - پەريادى، جارىڭ - جۇ-رۇگلار قوشنىلارنى ئويغىتۋەتتى. بالىلار ئويغىنىپ ناله - پەرياد قىلىپ ئۆينى بېشىغا كىيىدى. ئۆي ئىچىدە قىيامەت بولدى. ئەگەر گۈلخان « بولدى، مېنىڭ خېتىمنى بەر، ئۆزۈگدەك بىر قېرىنى تېپىۋال » دېمىگەن بولسا سەمىتاخۇن ئۇستام مۇنچە غەزەپكە كەلمەس ئىدى. گۈلخانىنىڭ بۇ سۆزى خۇددى يارا ئېغىزىغا تۇز سەپكەندەك دەرد ئۇستىگە دەرد قوشۇپ سەمىتاخۇن ئۇستامنىڭ ئەرلىك غۇرۇرىغا قاتتىق تەگدى - دە، ئۇنىڭ قەلبىدىكى تۇن-جۇقۇپ تۇرغان غەزەپ - نەپرەت بىردىنلا پارتلاپ چىقتى.

قولۇم - قوشنىلارنىڭ بىرنەچچىسى سەمىتاخۇن ئۇستامنىڭ ھويلا تېمىدىن ئارتىلىپ چۈشۈپ ئارىغا كىردى. ياۋاش - يۇمشاق بۇ ئۇستامنىڭ بۇگۈنكىدەك غالجىرلىشىپ چېكىگە يەتكىنىنى شۇ چاغقىچە ھېچكىم كۆرۈپ باقمىغان ئىدى.

* *　　* *

گۈلخانىنىڭ ھوشىغا كېلىپ تۇنجى كۆرگەن ئادىمى بارات بولدى. ئۇ يا كۈلۈشنى، يا يىغلاشنى بىلەلمەي كۆزىنى پارقىرىتىپ باراتقا قارىغانچە بىر ھازا تۇرۇپ قالدى.

— گۈلخان، سىز ... — دېدى بارات بىر پەس تېگىر-قاپ، — ئاخىر كۆزىگىزنى ئاچتىگىز، ئەمدى ياخشى بولدى، بارا - بارا ساقىيىپ كېتىسىز.

ـــ سىز بۇ يەرگە قاچان كىرگەن ؟ ـــ دېدى گۈلخان لەۋلىرىنى تەستە قىمىرلىتىپ .

ـــ سىز ھوشسىز ياتقىلى بۇگۈن ئۇچ كۈن بولدى . سىزنىڭ ياخشى بولۇپ قېلىشىڭىزنى ئاللادىن تىلەپ كۆزۈمدىن ياش قۇرۇمىدى . ھالىڭىزغا قاراپ يۈرەكلىرىم پارە ـ پارە بولۇپ كەتتى . بەختىمگە سىز ھوشىڭىزغا كەلدىڭىز ، تەلىيىم بار ئىكەن ، ـــ بارات مىيقىدا كۈلدى .

ـــ مېنى دوختۇرخانىغا كىم ئېلىپ كەلدى ؟

ـــ قولۇم ـ قوشنىلىرىڭىز ئېلىپ كەپتۇ . سىزنىڭ بۇ ھالىغا چۈشۈپ قالغانلىقىڭىزنى ئەتىسى ئۇقتۇق ، كىرسەم ئىگىراپ يېتىپتىكەنسىز ، ـــ دېدى بارات ئۈھ تارتىپ .

ـــ بالىلىرىمدىن خەۋىرىڭىز باردۇ ؟ ـــ دېدى گۈلخان مىشىلداپ يىغلامسىراپ .

ـــ ئۇلار سالامەت ، غەم قىلماڭ .

ـــ ئەمدى ئائىلەم ۋەيران بولىدىغان بولدى . سەمەت دېگەن قېرى توڭگۇزنى كۆرەر كۆزۈم يوق . لېكىنزە سىز ، ـــ گۈلخانىنىڭ كۆزىدىن تارامىلاپ ياش ئاقتى .

كونىلاردا « قېرى ئەرگە تېگىپ قالغان ياش ئايالار ھەركۈنى بامدات نامىزىدا ، ئاللادىن ئۆز ئېرىگە ئۆلۈم تىلەيدۇ » دېگەن گەپ بار . بۇ بەلكىم كونىلارنىڭ نەچچە مىڭ يىللىق نىكاھ ۋە ئائىلە تۇرمۇشىدىن چىقارغان خۇلاسىسىدۇر . ئەگەر گۈلخان مۇشۇ ياشقا كەلگەندە باراتتەك تېنىدە كۈچ ـ قۇۋۋىتى ۋە ياشلىق ھېسسىياتى ئۇرغۇپ تۇرغان ئەر بىلەن ئۇچراشمىغاندا سەمىتاخۇن ئۇستامدىن تەگكەن شەپقەتكە شۈكرى ـ قانائەت قىلىپ ئۆتەرمىدى ؟ ھەي بۇنىڭغا بىرنېمە دېمەك قىيىن .

ـــ خاتىرجەم بولۇڭ ، مەن ، مەن سىزنى بەختلىك قىلالايمەن ، ھەرگىز غەم قىلماڭ ، ئەگەر ئاجرىشىپ كەتسىڭىز

ئەتىسىلا ... ــ ئۇ ، شۇنداق دېسىمۇ كۆڭلىدە بۇ ئىش تىنچ بىر ياقلىق بولسىلا ئۇنىڭدىن ئۆزۈمنى تارتمىسام بولمىغۇدەك دېگەن-لەرنى ئويلىدى . ئىشىك تاراق قىلىپ ئېچىلدى . بارات هودۇقۇپ گېپىنىڭ داۋامىنى ئىچىگە يۇتۇۋەتتى . باراتنى كۆرۈپ سېستىرا-نىڭ كەيپى بۇزۇلۇپ قوشۇمسى تۇرۇلدى .

ــ سىز بۇ كېسەلنى ئارام ئالغىلى قويۇڭ !

ــ ئەپۇ قىلىڭ ، ــ دەپ دۇدۇقلىغىنىچە چىقىپ كەتتى

بارات ، ئۇ ، سېسترانىڭ كىرىپ ئۆزىنى ئوسال ئەھۋالدىن قۇتۇل-دۇرۇپ قالغىنىغا خۇش ئىدى . سېسترا قىز ئوكۇلنى ئۇرۇپ بولۇپ :

ــ ياخشى ئارام ئېلىڭ ، مەن سەل تۇرۇپ كىرىمەن ، ــ دەپ چىقىپ كەتتى .

بىردىنلا گۈلخانىنىڭ كۆز ئالدىدا سەمەت ئۇستىنىڭ سۈرلۈك چىرايى پەيدا بولدى . « شۇ كۈنى مەن ئۇنىڭ ئايىغىغا يىقىلىپ يالۋۇرغان بولسام ئۇرماسمىدىكىن ؟ راست ، ئۇرماستى ، بەلكىم كەچۈرەر ئىدى . ياق ، ياق ! ھەرگىز كەچۈرمەيتتى ، شۇ كۈنى كەچۈرگەن ، بالىلىرىمنىڭ يۈزىنى دەپ كەچۈرگەن بولسىمۇ بۇ ئۆيدە مەڭگۈ ئارام‌لىق ۋە كۆڭۈل ئازادىلىكى بولمايتتى . ئەتە ـ ئۆگۈن ھامىنى يەنە بۇ ئىش يۈرەكنى زېدە قىلاتتى ، ئاھ ، بولدىلا ، كۆڭلى سوۋۇغان ئەر بىلەن ئۆي تۇتۇپ مەن نېمە راھەت كۆرەتتىم ؟! ئۇ مېنىڭ كۆزى ئېچىلمىغان بوز كۆز سەھرا قىزى ئىكەنلىكىمدىن ، يېتىملىكىمدىن پايدىلىنىپ پۈلغا يۆلەپ دادامنى ئالداپ مېنى ئېلىۋالغان . بۇ قېرىنىڭ قولىدا ھامىنى بىر كۈنى تۇل قالاتتىم ، تاياق يېسەممۇ ھايات تۇرۇپتىمەن . ئۇنىڭدىن بالدۇرراق قۇتۇلغىنىم تۈزۈك . شۇ كۈنى مەن يالۋۇرماي ياخشى قىلغان . قولۇم ـ قوشنىلار 〈 بۇزۇق 〉 دېسە دېسۇن . خەقلەر مېنى بىر كۈن ، ئىككى كۈن ، كۆپ بولسا بىرەر يىل تىللار ، ئۇ-

نىگدىن كېيىن ئۇنتۇپ كېتىدۇ . بىز يەنە ياشاۋېرىمىز . خېتىمنى ئېلىپ بارات بىلەن توي قىلاي ! ... » گۈلخان ئاشۇ ئوي ۋە شېرىن خىياللار بىلەن ئاستا ـ ئاستا ئۇيقۇغا كەتتى .

* * * *

چارۋا ـ مال دوختۇرخانىسىنىڭ باشلىقى ئەسئەت قولىدىكى تاماكىنى ئىككى قېتىم شوربغاندىن كېيىن قالدۇقىنى كۈلدانغا كۈچ بىلەن بېسىپ ، ئىستاكاندىكى چايدىن بىر ئوتلاپ ، ئىستاكانىنى شېرە ئۈستىگە « تاك » قىلىپ قويغاندىن كېيىن ، قارشى تەرىپىدە يېرگە قاراپ تىرنىقىنى تاتىلاپ ئولتۇرغان باراتقا قاراپ سۆزلەپلا كەتتى :

ـــ كونىلاردا « ياۋاشنىڭ مۈڭگۈزى ئىچىدە » دېگەن گەپ بار . مەن بۇ گەپنىڭ راستلىقىغا مانا ئەمدى ئىشەندىم . مەن سىزنى بۇنداق قىلار دەپ ئويلىمىغان ئىكەنمەن . بۇ ئىش سىز بىلەنلا كەتسىغۇ مەيلى ئىدى . بىراق ئىدارە ئۈچۈنمۇ ئېغىر بېسىم بولۇۋاتىدۇ ئۇكا . مەن سىزنى ياۋاش ، ئىستىلى ياخشى ، خىزمەتنى ياخشى ئىشلەيدۇ ، كەسىپكە ماھىر ، ئىستىقبالى بار دەپ ئارزۇلاپ ، ماختاپ ـ ئۇچۇرۇپ يۈرسەم ، ھەي ، سىززە ... ئۇكا ، ھېلىمۇ ياخشى سەمەت ئۇستامنىڭ بۇ شەھەردە « ھە » دېسە « ھۇ » دېگۈدەك ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرى يوق ئىكەن . ئەگەر كۆكەمە تۇغقانلىرىدىن بىرنەچچىسى بولىدىغان بولسا كالتەك كۆتۈرۈپ كېلىپ ، ئىدارىمىزنى ئوگۈتەي ـ توگۈتەي قىلۋەتكەن بولاتتى . ئۇ چاغدا سىزمۇ كىرىدىغانغا تۆشۈك تاپالماي قالاتتىڭىز . سىزنى مىڭىنى تىللىسامۇ ئورنىغا كەلمەيدۇ . ئەگەر سەمەت ئۇستام خوتۇننىنى قويۇۋەتسە بىر ئائىلە بۇزۇلدى ، ئىككى بالا يېتىم بولدى دېگەن گەپ . ئەمدى سىز قانداق قىلماقچى بولۇۋاتىسىز ؟

ئىدارە باشلىقى ئەسئەت باراتقا تىكىلدى . بارات بىرھازا

جىم ئولتۇرۇپ كەتتى . ئۇ « مەن بىر ئەركەك بولغاندىكىن ئۆزۈم تېرىغان بالاغا ئۆزۈم ئىگە بولسام ، ئۇنى ئەمرىمگە ئالساملا ئىش پۈتمىدىمۇ ؟ »دەپ ئويلىدى ۋە :

ــ ئەمدى بولغۇلۇق بولدى ، گۈلخانىمۇ نامى بۈلغاندى ، مېنىڭمۇ شۇنداق . ئىككىمزنىڭ يامان ئاتىقى پۈتۈن ناھىيە بازىرى ــ بۇ كىچىك شەھەرگە پۇر كەتتى . سەمەت ئۇستا گۈلخانىنى قويۇۋېتىدۇ . مەن ئۆزۈممۇ نېمە ئۈچۈن بۇ ئايالغا باغلىنىپ قالغىنىمنى بىلمەيمەن . ئەگەر گۈلخان ئاجرىشىپ كەتسە مەن ، مەن ئۇنى ئەمرىمگە ئالىمەن ، ــ دېدى .

ــ ھەي ئەخمەق بالا ، ساڭا قىز تېپىلمايدىغاندەك گەپ قىلما ! سەن تېخى توي قىلمىغان يىگىت . گۈلخان ياشتا سەندىن چوڭ . بىرنەچچە يىلدىن كېيىن گۈلخان كۆزۈڭگە قېرى كۆرۈنۈپ قېلىشى مۇمكىن . ئۇ چاغدا كۆڭلۈڭ سوۋۇپ ئۆيۈڭ ئۆي بولمايدۇ ، بۇ نىيىتىڭدىن يان . بىز سەمەت ئۇستا بىلەن گۈلخانغا نەسىھەت قىلايلى . ئىككىسى ئۆي تۇتۇپ قالسۇن ، ئىككى بالىنى يېتىم قىلمىسۇن . گەپنىڭ مېغىزىنى قىلسام سەن ئەمدى گۈلخانىڭ كەينىگە كىرىۋالما ، ــ دېدى ئىدارە باشلىقى ئەسئەت غەزەپ بىلەن قوشۇمسىنى تۇرۇپ قول شىلتىپ ، ــ مەن ساڭا باشلىقىڭ ئورنىدا ئەمەس ، ئاتاڭ ئورنىدا نەسىھەت قىلىۋاتىمەن . قانداق ، ئاڭلاۋاتامسەن ؟

بارات يا « ياق » ، يا « ماقۇل » دېمەي جىم تۇرۇۋالدى . ئىدارە باشلىقىنىڭ يەنە بىرنەرسە دېگۈسى كەلدىيۇ ، سۆزلەۋېرىشىنى خوپ كۆرمىدى بولغاي ، مىيىقىدا مەسخىرىلىك كۈلۈپ تۇرۇپ :

ــ ئەمدى چىقىپ كەتسەڭ بولىدۇ ، ــ دېدى . بارات ئۇن ـ تىنسىز چىقىپ كەتتى .

* * * *

ـــ بارات ، جېنىم بارات . مەن سېنى دەپ ھەممىدىن مەھرۇم بولدۇم . سېنىڭ ئىشقىڭ ، سېنىڭ مۇھەببىتىڭ مېنى ۋەيران قىلدى . ئىللىق ئائىلەم ، قېرى بولسىمۇ ئېرىم ۋە ئىككى بالام بار ئىدى ، غەمسىز تۇرمۇش كەچۈرەتتىم . قاچان سېنى كۆردۈم ، سەن بىلەن تونۇشتۇم ، مېنىڭ تېپتىنچ كۆڭلۈمدە ئارامسىزلىق پەيدا بولدى . مانا ، بۈگۈنكى كۈنگە كەلگەندە كەشىلەر مېنى كۆرسە « بۇزۇق » دەپ تىللايدىغان ، نەپرەتلىنىدىغان ئايالغا ئايلىنىپ قالدىم . جېنىم بارات ، سەن ماڭا يول كۆرسەت ، ماڭا باشپاناھ بول . ئەمدى مېنىڭ سەندىن باشقا ئىگە بولغۇدەك ھېچ نەرسەم يوق ! ـــ دېدى گۈلخان باراتنىڭ بوينىغا ئېسىلىپ بۇقۇلداپ يىغلاپ .

باراتنىڭ ياتقى ئازادە ، تېپتىنچ بولۇپ ، بۇلارنىڭ ئىشى ۋە پاراڭلىرىغا ھېچكىم توسالغۇ بولالمايتتى . مەشتە كۆمۈر چاراسلاپ كۆيۈۋاتاتتى . گۈلخاننىڭ بۇ ھەسرەتلىك يىغىسى بىلەن باراتنىڭ كۆزىگىمۇ لىغىلداپ ياش كەلدى .

ـــ گۈلخان ، بولدى ، يىغلىما ، نېمىگە ئۇنچۇالا ئۆپكەدەيسەن ؟ ـــ دېدى بارات ، ـــ مەن سېنى تۇنجى قېتىم ياخشى كۆردۈم ۋە تۇنجى قېتىم سۆيدۈم . سېنى ئۆمۈر بويى ياخشى كۆرىمەن ، سەن مېنىڭ باغرىمنى تۇنجى قېتىم ئىللىتقان ، ماڭا كىشىلىك ھاياتىنىڭ گۈزەللىكىنى تونۇتقان ، لەززىتىنى تېتىتقان ، مەن سەن بىلەن ئۆزۈمنى بىلگەن ، بىر ئايالنىڭ سۆيۈشىگە لايىق ئەر ئىكەنلىكىمنى بىلگەن . بىز توي قىلمىز ، مەن سېنى ئەمرىمگە ئالىمەن ، سېنى بەختلىك قىلىمەن . سەن نېمىگە غەم قىلسەن ؟ بىز باشقىلارغا ئوخشاش نورمال تۇرمۇش كەچۈرۈۋېرىمىز . بىز ئىللىق ئائىلە ، بەختلىك تۇرمۇشنى قايتىدىن باشلايمىز . خېتىڭنى

بەرسە ھەشقاللا دەپ ئال . مەن سېنىڭ تىنچ تۇرمۇشۇڭنى داۋالـ غۇتقان ئادەم ، ساڭا تىپتىنچ تۇرمۇش ئاتا قىلالايمەن ، ـــ دېدى بارات گۈلخانىنىڭ چاچلىرىنى سىلاپ تۇرۇپ ، بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ گۈلخانىنىڭ قەلبىنى ئېيتىپ تۈگەتگۈسز شادلىق ھېسسىياتى چۈلغىدى . گۈلخان ئىلگىرىمۇ باراتنىڭ قۇچقىدا يېـ تىپ مۇشۇنداق سۆزلەرنى نۇرغۇن قېتىم ئاڭلىغان ، لېكىن ئۇنىڭ قەلبىگە بۈگۈنكىدەك تەسىر قىلمىغان ، ۋۇجۇدىنى ئىللىتىپ قەلبىنى لەرزىگە سالالمىغان ئىدى . بۈگۈن باراتنىڭ سۆزلىرى گۈلخانىنىڭ يۈرەك ـ باغرىنى سىمابتەك ئېرىتىپ ، ۋۇجۇدىنى تۈگىمەس ـ پۈتمەس بەخت ئىلكىدە يايرىتىۋەتتى .

* * * *

سەمەت ئۇستىنى بۇ يولدىن ھېچكىم توسالمايتتى ، تو-سۇپ قېلىشقا ئاساسمۇ تاپالمايتتى . ئىككى بالا سەمەت ئۇستىغا قالدى . بازارلىق ھۆكۈمەت خەلق ئىشلىرى ئىشخانىسىغا مەردانە قەدەم بىلەن كىرگەن گۈلخانغا ئاق رەڭلىك « ئاجرىشىش گۇۋاھنامىسى » بەرگەن چاغدا گۈلخان بىردىنلا ئۆزىنى تۇتالماي پاڭگىدە يىغلاپ تاشلىدى . گۈلخان ئۆزى ئاجرىشىشنى تەلەپ قىلغان . ئاجرىشىش گۇۋاھنامىسىنى قولغا ئېلىشتىن ئاۋۋال « مۇمكىن بولسا ئاجراشمايلا ، يېنىۋېلىشقا بولىدىغان ، ئۆي تۇتۇشقا بولىدىغان كىچىككىنە ئىمكانىيەت بولسىلا ئاجراش-مىغان ياخشى » دېگەن گەپلەرنى ئاڭلىمىغان . ئەمدى نېمىگە شۇنداق يىغلايدىغاندۇ ؟! ...

ـــ سەمەت ، سەمەت ، جېنىم سەمەت مېنى ئەپۇ قىل ، 10 نەچچە يىللىق ئەر ـ خوتۇنچىلىقنىڭ ھەققى ـ ھۆرمىتى ئۈچۈن بولسىمۇ مېنى بىر قېتىم ، مۇشۇ بىر قېتىم كەچۈرۈڭ . ئەمدى مەن ساڭا مەڭگۈ ۋاپاسىزلىق قىلمايمەن . ئىككى بالىمىزنى بىرگە

باقايلى ، ــ گۈلخان قانداقتۇر بىر غايىبانە كۈچنىڭ زورلىشى بىلەن ھەممىنى ئۇنتۇپ ، سەمەت ئۇستىنىڭ تىزلىرىنى قۇچاقلىدى ، ــ بالىمزنى بىر گە باقايلى ، بىر قېتىم ئازغانغا ... ئازماس ئىنسان يوق .

خەلق ئىشلار ئىشخانىسىدىكىلەر گۈلخانىنىڭ بۇ ھالىغا يا ئېچىنىشنى ، يا كۈلۈشنى بىلمەيلا شۇككىدە ئولتۇرۇپ قالدى .

ئەگەر گۈلخان ئاشۇ قارلىق كېچە ، تاڭ سەھەر تاياق يېيىشنىڭ ئالدىدا مۇشۇ ئەقىلنى تاپقان بولسا بەلكىم سەمەت ئۇستىنىڭ ئەپۇ قىلىشىغا ئېرىشىشىمۇ مۇمكىن ئىدى .

ــ بولدى ، ئۇنداق قىلما ، ــ دېدى سەمەت ئۇستا گۈلخانغا ئېچىنىش نەزىرى بىلەن قاراپ .

گۈلخانىنىڭ قەلبىدە خۇددى ئۆچكەن ئوت تۇيۇقسىز يانغاندەك غۇۋا بىر ئۈمىد ئۇچقۇنى پەيدا بولۇپ ، ئورنىدىن تۇرۇپ سەمەت ئۇستىغا باقتى . سەمەت ئۇستا قويۇن يانچۇقىغا قولىنى سالدى . شۇ تاپتا ئىشخانىدىكىلەر « بۇ ئادەم 〉 ئاجرىشىش گۇۋاھنامىسى 〉 نى ياندۇرۇپ بېرىپ خوتۇنىنى ئۆيگە ئېلىپ كېتىدىغان بولدى » دېگەن ئويغا كەلگەن ئىدى . ئەمما سەمەت ئۇستا قويۇن يانچۇقىدىن « ئاجرىشىش گۇۋاھنامىسى » ئەمەس ، بىر بولاق پۇلنى ئالغاندىن كېيىن :

ــ ئۆزۈڭگە مەلۇم ، سېنىڭ ئىشىڭ خەلقى ـ ئالەمگە پۈر كەتتى . ئەمدى مەن سېنى ئۆيگە ئېلىپ كېتىلمەيمەن ، ئېلىپ كېتىشكىمۇ ئورۇن قالمىدى . شۇنداق بولسىمۇ 10 نەچچە يىللىق ئەر ـ خوتۇنچىلىقىمىزنىڭ ھەققى ـ ھۆرمىتى ، ئىككى بالىمزنىڭ يۈزى ، رەھمەتلىك قېينانام ۋە قېينىتامنىڭ روھى ئالدىدىكى كۈيئوغۇللۇق قەرزىم ۋە پەرزىم ئۈچۈن ساڭا مۇشۇ 5000 يۈەننى قالدۇرىمەن ، ــ دەپلا پۇلنى گۈلخانىنىڭ قولىغا تۇتقۇزۇپ چىقىپ كەتتى .

كېيىنكى پۇشايمان ، يىغا ۋە يېلىنىش كار قىلمىدى . گۇلخانىنىڭ ئاخىرقى ئارزۇسى يوققا چىقتى . ئۇ بازارلىق هۆكۈمەت قورۇسىدىن چىقىپ بىر خالىي جاينى تېپىپ « ئاجرەشىش گۇۋاهنامىسى » نى مىجىقلاپ ئولتۇرۇپ بۇقۇلداپ يىغلاپ كەتتى . ئىچ - ئىچىدىن ئۆرتىنىپ يىغلىدى . ئۆزىنىڭ قايسى كۈچ ۋە قايسى ئارزۇ - ئۇمىدىنىڭ تۈرتكىسى بىلەن سەمەت ئۇستىنىڭ ئالدىدا تىزلانغانلىقىنى بىلمەيتتى . « بىر كۈنلۈك ئەر - خوتۇنچىلىقنىڭ مىڭ كۈنلۈك ئوتى بار » دېگەن گەپ بار . بەلكىم ئاشۇ ئوت ئۇنى تىزلىنىشقا مەجبۇر قىلغاندۇ . مانا ئەمدى گۇلخان ئاشۇ تىزلانغىنىغا پۇشايمان قىلدى ، خورلاندى . ئادەملەر شۇنداق ، ۋاقتى ئۆتكەندىن كېيىن ئىلگىرى قىلغان نۇرغۇن خاتا ۋە بىھۇدە ئىشلىرىغا پۇشايمان قىلىدۇ . پۇشايمان قىلغاندىن كېيىن ئۆزىنىڭ تۇرمۇشتا نۇرغۇن نەرسىدىن مەھرۇم قالغانلىقىنى ، مەھرۇم قالغان نەرسىنىڭ مەڭگۈ ئەسلىگە كەلمەيدىغانلىقىنى بىلىپ ياش تۆكىدۇ ، هەسرەت چېكىدۇ .

بۇ شەھەردە ئېرىدىن ئاجراشقان ئاياللار ئۇچ ئايغىچە قايتا ياتلىق بولمايدۇ . بۇنى « هەدەت تۇتۇش » دەيدۇ . بۇ ئادەتنى ئۇلار بىلمەي قالدىمۇ ياكى بىلگەن بولسىمۇ ئەمەل قىلىپ كۈتۈپ تۇرۇشقا كۆنمەي قالدىمۇ ، بارات بىلەن گۇلخان 15 كۈندىن كېيىنلا توي قىلدى . بۇ توي گۇلخانغا ئېيتىپ تۇگەتكۈسز خۇشاللىق ۋە روهىي ئازادلىك ئېلىپ كەلدى . ئۇنىڭ قەلبىدە ياشلىقنىڭ زوق - شوخلىرى قايتا ئويغاندى . راست ، ئۇ قىز ۋاقتىدىلا قېرى يىگىتكە تېگىپ ئېرىدىن كۆڭلى - كۆكسى ، قەلبى سۆيۈنگۈدەك لەززەت ئالالمىغىنىغا ئەمدى هەقىقىي ئىشەندى ۋە قول قويدى . بارات ئۇنى مۇرادىغا يەتكۈزدى . ئۇ ئۆزىنى 10 ياش ياشىرىپ قالغاندەك هېس قىلدى . ئۇنىڭ چىرايىغا قان يۈگۈرۈپ ، يۈز - كۆزلىرىدىن ياشلىق نۇرلىرى چاقناپ كەتتى .

هایاتىدا تارتقان ھەممە خاپىلىقلىرى يېڭى توي ، يېڭى ھايات ۋە يېڭى تۇرمۇشنىڭ لەززىتى بىلەن بىر يولى ئېسىدىن چىقىپ كەتتى . ھەتتا ئوماق ئىككى بالىسىمۇ ئۇنىڭ يادىدىن چىقىپ كەتتى . قىسقىسى ، سەمەت ئۇستا بىلەن ئۆتكەن 10 نەچچە يىللىق ھايات ئۇنتۇلۇپ كەتتى ، پۈتۈنلەي ئۇنتۇلۇپ كەتتى . ئەمدى ئۇنى يېيىپىگى بىر تاڭ كۈتۈۋالغان ئىدى .

1994 ـ يىل 4 ـ ئاي



بورانلىق كېچە

كەچ كۈز بورىنى شىددەتلىك گۈركىرەيتتى ، ياپراقلىرى تۆكۈلۈپ يالىڭاچلىنىپ قالغان قەدىمكى توغراقلار بوراننىڭ زەربىسىدە قاتتىق سىلكىنىپ قاراسلاپ سۈناتتى ، ئىرغاڭلايتتى ، تەڭرىنەتتى . شاخ - شۇمبىلار شالدىرلاپ ئۇياقتىن - بۇياققا ئۇرۇلاتتى . قۇرۇغان غازاڭلار قايمۇقۇپ ھاڭاغا كۆتۈرۈلەتتى ، توغراقلىق چەكسىز قاراڭغۇلۇق ئىچىدە ئەنسىز ھۇڭۇلدايتتى . ئەتراپ ۋەھىمىلىك ، قورقۇنچلۇق تۇسكە كىرگەن بولسىمۇ ، لې- كىن ۋەلى ئۇچۇن قورقۇنچلۇق ئەمەس ، ئەكسىچە ئۇنىڭغا خاتىرجەملىك ۋە شادلىق بەخش ئېتەتتى . ئۇ قورقمايتتى ، ئەن- دىكمەيتتى ، مۇشۇنداق بولۇشنى ، تاكى تاڭ ئاتقۇچە بوراننىڭ مۇشۇنداق توختىماي گۈلدۈرلەپ چىقىشىنى ئاللادىن تىلەيتتى .

ئۇ تۇنۇگۈن كەچ تاغدىن چۈشكەن چاغدا ، مۇشۇ ئور- مانىنى ئارىلاپ ناھايىتى تەستە چۈشكەن ، ھەر قەدەمنى ئاۋايلاپ دەسسەپ ، ئالدى - كەينىگە ئەنسىزلىك ۋە قورقۇنچ ئىچىدە قاراپ ، « شىلدىر » قىلسىلا تاپانچىسىنى قولىغا ئېلىپ ، ئېھتىيات بىلەن قەدەملىرىنى ساناپ ماڭغان . بۇگۈنچۇ ؟ بۇگۈن يەنىلا ئېھتىيات بىلەن ماڭدى ، ئەمما قەدەملىرىنى سانىماستىن گۈس - گۈس دەسسەپ مېڭۈردى . ھازىر ئۇنىڭ ئاياغ تاۋۇشلىرىنى ، چوڭ - چوڭ تىنىقلىرىنى بوراننىڭ گۈر - گۈرى بېسىپ

چۈشەتتى . ئۇ ماڭا ـ ماڭا ئاخىر ئۆزىگە تونۇش يوغان قەبرى توغراقنى تاپتى ، دولسىدىكى ئېغىر خورجۇننى يەرگە قويدى . ئۇ تۇنۇگۈن تاغدىن خۇپيانە چۈشكەن چاغدا مۇشۇ قەبرى توغراق تۇۋۈدە ئارام ئالغان ، باشلىق تاپشۇرغان ۋەزىپىنى قانداق ئورۇنداش توغرىسىدا قورسىقىدا چوت سوققان ـ ئويلانغان ، كۆڭلىگە ئەڭ ياخشى چارىلەرنى پۈككەن ؛ ئوغلىنى ، خوتۇنىنى ئويلىغان . مانا ، ھازىر ئۇ ۋەزىپىنى ئورۇنداپ ياناشىدا مۇشۇ قەبرى توغراققا يۆلىنىپ ئولتۇرۇپ ، يەنە ئۆينى ، ئوغلىنى ، ئايالىنى ئەسلەپ قالدى . ئالەم خۇددى قازانىنى دۈم كۆمتۇرۈپ قويغاندەك قاپقاراڭغۇ ، كۆكتە بىر تالمۇ يۇلتۇز كۆرۈنمەيتتى . ئۇنىڭ تەرلىرى قۇرۇدى ، ھاردۇقىمۇ چىقتى ، تېنىگە سوغۇقتىن تىترەك ئولاشتى ، ئەمدى مېڭىش كېرەك . بۇ يەردە قانچە ئۇزاق ئولتۇرسا ئۇنىڭ ئۈچۈن شۇنچە پايدىسىز ، بىردەم بولسىمۇ مېڭىپ ، سەپداشلىرى يېنىغا بالدۇرراق يېتىپ بېرىش كېرەك . ئۇ ، قاراڭغۇلۇق ئىچىدە كۆككە بوي سوزۇپ قەد كۆتۈرۈپ تۇرغان قەبرى توغراققا تىكىلىپ قاراپ ، توغراقتىن ئايرىلغۇسى كەلمىگەندەك ، توغراقنى قايتا ـ قايتا سىلىدى . مۇشۇنداق بوراڭلىق كېچىدە بۇ توغراقنى تېپىپ كەلگەنلىكىگە ئۆزىمۇ ھەيران ئىدى . ئۇ ، توغراقنى سىلاۋاتقاندا ئۇۋۇلۇپ قولىغا چىققان داڭ چەندەك بىر تال قاتمال قوۋزاقنى ئىختىيارسىز ئاغزىغا سېلىپ ، نېمە ئۈچۈنكىن ئۆزىمۇ بىلمىگەن ، سەزمىگەن ھالدا چاينىپ ـ چاينىپ پۈركۈۋەتتى . يەنە توغراققا يۆلىنىپ كۆككە باقتى . ئۆتكەن ئىشلار بىر ـ بىرلەپ ئۇنىڭ ئېسىگە چۈشتى . بۇ قەبرى توغراق ۋەلىگە تونۇش ، ئۇ مۇشۇ ئەتراپتا چوڭ بولغان ، كىچىك ۋاقىتلىرىدا مۇشۇ توغراقلىقتا پادا باققان . ئېگىز توغراقلارغا ياڭمىشىپ چىقىپ قاغا ، سېغىزخان تۇخۇملىرىنى ئېلىپ چۈشۈپ ، يەرگە ئۇرۇپ چاققان ، بەزىدە قارا قۇشقاچ بالىلىرىنى ئۇگىسىدىن

ئېلىپ چۈشۈپ ، قەپەسگە سولاپ باققان . چاۋا تەرگەن . تاغسى بىلەن بىرگە كېلىپ تۇلكە - توشقانغا قاپقان قۇرغان ، مۇشۇ قېرى توغراق تۇۋىدە ھازىرقى ئايالى ئامىنەم بىلەن پادا باققىچە تونۇشقان ، تېپىشقان . بىر - بىرىگە كۆڭۈل ئىزھار قىلىشقان . ئۇلارنىڭ مۇھەببىتىگە ، بىر - بىرىگە قىلىشقان ۋەدىلىرىگە مۇشۇ قېرى توغراق گۇۋاھ ، ناۋادا ۋەلى مۇشۇ ئورماندىن چىقىپ بىر ساينى كېسىپ ئۆتسىلا ئۆيىگە بارىدۇ . ئاھ ، ئائىلە مېھرى ، ئاھ ، سېغىنىش . ئۇ كېچە - كۈندۈز سېغىنغان ، ئەسلىگەن ، ئوتتىدا كۆيۈپ ، سۈيىدە ئاققان ئايالىنى كۆرىدۇ ، « دادا » دېيىشلىرى تاتلىق ، تىلى چۈچۈك ، مېھرى ئىسسىق ، كۈلگۈنچەك ئوغلى ئەلىنى كۆرىدۇ ، باغرىغا بېسىپ سۆيىدۇ ، ئەركىلىتىدۇ . شۇ تاپتا ۋەلىنىڭ ئەس - يادى ئوغلى بىلەن خوتۇنىدا . ئۇنىڭ ۋۇجۇدى سېغىنىش ئوتىدا لاۋۇلداپ ياندى ، ئۇنىڭ پەي - ئۈستىخانلىرى بوشاپ ، ماداردىن كېتىپ ، خورجۇن ئۈستىگە ئولتۇرۇپ قالدى . يىرتىق ساقال باسقان ئېڭىكىنى ئىككى ئالقىنى بىلەن يۆلەپ كۆزىنى يۇمدى - دە ، كۆڭلىدىن : « ھەممىگە قادىر ئۇلۇغ ئاللا ئىگەم ، سېنىڭ قىسمەتلىرىڭ نېمانداق غەلىتە - ھە ! ئاھ ، تونۇش توغراق ، تونۇش تۇپراق ، تونۇش ئورمان ، مەن سېنى ئارىلاپ ، ئۆز ئۆيۈمنىڭ يېنىدىن خۇددى ئوغرىدەك ئۇن - تىنسىز ئۆتۈپ كېتەمدىمەن ، ئاھ ، خۇدا ، ئۆزۈڭ بىرنېمە دېگىن ؟! مەن مۇنداق ئۆتۈپ كېتىشكە قانداق چىدايمەن ، بۇگۈن كەتسەم ، بۇگۈن بۇ يەردىن ئۇن - تىنسىز ئۆتۈپ كەتسەم ، يەنە قايسى چاغدا كېلىپ خوتۇن - بالامنى كۆرىمەن . نەچچە قېتىم شىددەتلىك جەڭلەردە بولدۇم ، نۇرغۇن سەپداشلىرىم قۇربان بولدى . قەبرىلىرى تاغ - جەزىلەردە قالدى . مەن تېخى ھايات ، بۇ ئاي - بۇ كۈنلەردە ، ئەتە ياكى ئۆگۈن بىر قېتىملىق جەڭدە بىر تال ئوق « پاڭ » قىلىپ تەگسە ، ئىش تامام ، ۋەسسالام ، ھەممىسى قىيامەتكە باقماي

قالدى ، دېگەن گەپ ... دېگەنلەرنى ئۆتكۈزدى . ئۇنىڭ قەلب دەريا‌سى داۋالغۇپ ، دولقۇنلاپ كەتتى .

بىر يىلى يۇرتتا كېزىك كېسەللىكى تارقىلىپ ، ۋەلىنىڭ ئاتا ـ ئانىسى ئارقا ـ ئارقىدىن ئالەمدىن ئۆتۈپ ، ئۇ تاغىسىنىڭ قولىدا چوڭ بولدى . تاغىسى ئۇنىڭغا ئىگە بولۇپ ، ياخشى كۆرگەن قىزى ئامىنەم بىلەن تويىنى قىلىپ قويدى . ئۇ دادىسىدىن قالغان تۆت مو يەر ۋە ئۆيگە ئىگە بولدى ، بىر ئۆي بېشىغا كېيىلدى ، يېرىگە ياخشى ئىشلەپ ، تۇرمۇشنى قەدىر ئەھۋال ئۆتكۈزدى ، ئۆتكەن يىلى يازدا قاتتىق يامغۇر يېغىپ ، يۇرتتىكى ئۇستىدىكى قوغاش تېغىدىن چۈشكەن كەلكۈن سۈيىدە ئۇنىڭ ئىككى مو يېرى نابۇت بولدى . بۇنى ئاز دېگەندەك ، يۇز بېشى توختى تۇلكە كۆكەمىلىك قىلىپ ، تۆت مو يەرگە سۇ ھەقىقى ، باج ـ پاراق ئېلىپ ، ئۇنى قاق سەنەم قىلىپ قويدى . ئىككى مو يەر بىلەن خوتۇن ـ بالا ، ئۆزى ئۈچ جاننى قانداق باققۇلۇق ، ئۇنىڭ ئۈستىگە ۋەلىنىڭ يېرى ئۇنۇمسىز يەر ئىدى . قىشچە كەشىلەر ئىشكىدە يۇردى . گەدىنىنىڭ پاتىگىنى كۆپتۈرۈپ بىر كۈن ئىشلىسە ، ئىششەك قوناقتا ئىشلەيتتى ، نېمە دېگەنبىلەن ئۇنىڭدا قارا كۈچ بولسىمۇ بار ئىكەن ، ئاش ـ نانسىز قالماي ، كۈنلەرنى سېرىقتال ئۆتكۈزۈپ قارا ئۈجمىگە ئاران ئۇلاشتى . ئۇ يۇز بېشى توختى تۇلكىگە نەپرەتلىنەتتى . كۆڭلىدە : « مېنىڭ يەرلىرىمنىڭ يېرىمنى كەلكۈن نابۇت قىلغان تۇرسا ، سەن نېمىشقا ئالۋاڭنىڭ يېرىمنى ئالمايسەن ؟ سەن ئەھۋالغا قاراپ ئىش قىلساڭ ، مەن ئەبگارلىشىپ كەتمەيتتىم ، خەپ توختاپتۇر ! » دەپ قاغاپ قوياتتى . بىر كۈنى ، ئۇ تۆۋەندىكى مەھەللىدىكى ھەسەن تامچى دېگەن كىشى بىلەن ئۇچرىشىپ قالدى . سالام ـ سەھەتتىن كېيىن ھەسەن تامچى :

ـــ ئاڭلىسام ، خېلى چىداملىق يىگىت بوپسەن ، باشقىلار

سېنى ماختاۋاتىدۇ . يېگىت دېگەن شۇنداق بولۇشى ، ئۆزىنى خار قىلماي ، قۇلدەك ئىشلەپ ، بەگدەك يېيىشى لازىم . لېكىن بۇ زا- مانىدا قۇلدەك ئىشلىسەڭمۇ بەگدەك يېگىلى بولمايدۇ . ئۇكام ، ھازىر ماڭا بىر يارەمچى كېرەك بولۇپ تۇرۇۋاتىدۇ ، سېنى كۆڭ- لۈمگە پۈككىلى خېلى كۈنلەر بولغان ، مەن بىلەن بىرگە بولساڭ ھۈنەر ئۆگىنىپ قالسەن ، قانداق ؟ ماڭا شاگىرت بولساڭ مەن بىلەن بىرگە تاشقورغانغا چىقسەن ، تاجىك يۇرتىدا ھۈنەر ئوبدان ئاقىدۇ ، بولۇپمۇ تامچىلىق ، قانداق ئۇكا!

ھەسەن تامچى ۋەلىگە قارىدى ، ۋەلى ماقۇل بولدى . بىر- نەچچە كۈندىن كېيىن ئۇ ، ئائىلە ، خوتۇن - بالىسىنى يۇرتتا قالدۇرۇپ ، ھەسەن تامچى بىلەن تاشقورغانغا چىقتى . تاجىك يۇرتىدا ئىش ئوبدان ئاقتى . بىر ئايدىن كېيىنلا ۋەلى بىرنەچچە قوينىڭ ئىگىسى بولۇپ قالدى ، ئۇ خۇشال ئىدى .

1945 - يىل 8 - ئايىنىڭ 15 - كۈنى ، زۇلمەت باسقان تاشقورغان ئاسمىنىدا گۈلدۇرلەپ چاقماق چاقتى . خەلق قوزغىلاڭچى قوشۇنى تاشقورغاننى ئازاد قىلدى .

غەلىبە قىلغان قوشۇن ئۆزىنىڭ ئىنقىلاب قىلىشتىكى مەقسىتىنى كەڭ جامائەتچىلىككە بىلدۈردى . خەلقنى قوراللىق كۈرەشكە ئاتلىنىپ ، گومىنداڭ ئەكسىيەتچىلىرىنى يوقىتىشقا چا- قىردى . بىر كۈنى ھەسەن تامچى ۋەلىنى يېنىغا چاقىرىپ :

— ئۇكا ، تاشقورغاننى كۆرۈۋاتىسەن ، ھەممە كىشى قوراللىغا قورال ئالدى . زۇلۇمدىن جاق تويغانلار زالىملارنى يوقا- تىشقا ئاتلاندى . بىزمۇ قوراللىمىزغا قورال ئېلىپ زالىملارنى يوقىتامدۇق ، يا تامچىلىق قىلىپ يۈرۈۋېرەمدۇق ، سەنچە قانداق قىلساق بولار ؟ — دېدى . ۋەلى :

— سەن مېنىڭ ئۇستام ، ئۆزۈڭ بىرنەرسە دېگىنە قېنى ؟

— مەندىن سوراڭ ئۇكا ، — دېدى ھەسەن تامچى ، —

هازىر تاشقورغان ئازاد بولدى . غەلىبە قىلغان قوشۇن مۇشۇ يەردە كۈچ توپلاپ ، قوشۇننى رەت سېلىپ ، يېڭسار ، يەكەن ، قەشقەر تەۋەسىگە ئاتلىنىدىكەن . دېمەك ، بىزنىڭ يۇرتىمىزنى ئازاد قىلغىلى ماڭىدىكەن . تەييار گۆشنى يېگەن يولۋاس ئەمەس . ئىلگىرى ئىلاجسىزلىقتىن « لەببەي » دېدۇق . « قەددىڭنى كۆتەر ، مانا قورال ! » دېگەندە ئالدى ـ كەينىمىزگە قارىساق بولماس . بىزمۇ قولىمىزغا قورال ئېلىپ ، ئاشۇ يامۇل دېگەننى پاچاقلاپ تاشلاپ ، ئەركىمىز ، بەختىمىز ئۈچۈن هە ـ هۇ ، دېمەيمىزمۇ .

ـــ مەيلى ، ـــ دېدى ۋەلى ـــ سەن شۇ نىيەتكە كەلگەن بولساڭ مەن نېمە دەيتىم . مەنمۇ ساڭا ئەگىشەي . ئۇستا ، شاگىرت ئىككىسى قوشۇنغا قاتنىشىپ قولىغا قورال ئالدى . بىر ئىزۇۋۇتقا تەقسىم قىلىندى . ئىككى كۈندىن كېيىن جەنۇبىي فرونت مىللىي ئارمىيە قوشۇنىنىڭ رەسمىي قۇرۇلغانلىقى جاكارلىنىپ ، قوماندانلىق شتابى تاشقورغاندا تۇرىدىغان بولدى . قوماندانلىق شتابىدا ئۈچ تۈەن تەسىس قىلىنىپ تۈەن نامىلىرى : ئويتاغ تۈەنى ، نىشانى قەشقەرنى ئازاد قىلىش ؛ يېڭسار تۈەنى ، نىشانى يېڭسار تەۋەسىنى ئازاد قىلىش ؛ يەكەن تۈەنى ، نىشانى يەكەننى ئازاد قىلىش . شۇ چاغدىكى ئەمەلىي ئەھۋالغا ئاساسەن ھەرقايسى تۈەن ھەرقايسى يۇرتلۇقلارنى ئاساس قىلغان ئىدى .

ۋەلى بىلەن ھەسەن تامچى يېڭسار تۈەنىگە تەۋە بەندە ئىدى . يېڭسار تۈەنى دەسلەپتە يېڭسارنىڭ ئېگىز يەر تەۋەسىدە جەڭگە كىردى . غەلىبە ئارقا ـ ئارقىدىن ئۇلارغا مەنسۇپ بولدى ، كېيىن ئۇلارنىڭ لېنى ۋەلىنىڭ يۇرتى قوغاشنىڭ ئۇستىدىكى قوغاش تېغىغا كېلىپ ئورۇنلاشتى . نېمە ئۈچۈنكىن ، قوغاش كەنتىگە ھۇجۇم قىلىپ كەنتنى ئازاد قىلماي ، تاغدا مۇداپىئەدە تۇردى . ۋەلى كېيىن بىلدىكى ، قوغاش كەنتىدىكى دۇشمەن

كۆچلۈك ئىكەن . دۈشمەن تاغقا بىرنەچچە قېتىم ھۇجۇم قىلغان بولسىمۇ تاغنى ئالالمىدى . ئىككى تەرەپ مۇشۇنداق تىركىشىۋاتقىلى بىر ئايدىن ئاشتى . ۋەلى جەڭدىن كېيىنكى بىكار چاغلاردا قوغاش تېغىنىڭ چوققىسىغا چىقىپ ، تاغ باغرىدا يىراقتىن كۆرۈنۈپ تۇرغان يۇرتىغا ــ مەھەللىسىگە قارايتتى . خوتۇنىنى ، دادىسىنىڭ ئىسمىنى قويغان ئارزۇلۇق ئوغلى ئېلىنى ئەسلەيتتى . ھەركۈنى چۈشىدە ئوغلىنى كۆرەتتى . ئامال قانچە ، ئۇ كۈنلىرىنى سېغىنىش ئىچىدە ئۆتكۈزەتتى . ئۇلار دەسلەپتە بۇ تاغقا كەلگەندە باشلىق سوپاخۇن « پات يېقىندا ئومۇمىي ھۇجۇمغا ئۆتىمىز ، پۈتۈن يېڭىسار ، قەشقەر تەۋەسى بىر كېچىدىلا ئىلكىمىزگە ئۆتىدۇ » دېگەن ئىدى . لېكىن ئومۇمىي ھۇجۇم باشلانمىدى . ئۇلار دۈشمەن كەلسە جەڭ قىلىپ ، بولمىسا ئىستىكامنى ساقلاپ مۇداپىئەدە تۇرۇۋەردى . ئۇچ كۈن ئىلگىرى بولغان بىر قېتىملىق جەڭدە ئۇلارنىڭ لىيەنى دۈشمەن بىلەن شىددەتلىك جەڭ قىلىپ ، جان تىكىپ ئېلىشىپ ، قوغاش تېغىنى ئاران ساقلاپ قالالىدى . بىرنەچچە كىشى قۇربان بولدى ، 10 نەچچە كىشى يارىلاندى .

قۇربان بولغانلارغۇ بىر يولى ئارام تاپتى ، يارىدارلارغا دورا يوق ، ھالى خاراب ئىدى ، دورا لازىم بولدى . ۋەلى تۇنۇگۈن كېچە بۇيرۇق بىلەن تاغدىن خۇپيانە چۈشۈپ ، قوغاش كەنتىگە قوشنا ئاقتوغراق كەنتىدىكى تېۋىپ ئابباسخان قارىنىڭ ئۆيىگە بېرىپ ، لىيەنجاڭ سوپاخۇن بەرگەن مەخپىي بەلگىنى تېۋىپقا بەردى . تېۋىپ مەخپىي بەلگىنى كۆرگەندىن كېيىن ئۇنى قىزغىن كۈتۈۋالدى ، تاغدىكىلەرنىڭ ئەھۋالىنى سورىدى ، ئاندىن قازناق ئۆيگە باشلاپ كىرىپ داستىخان سالدى ۋە « ئوغلۇم سەن تۇيغۇچە يەپ ، قانغۇچە ئۇخلىۋال ، ۋاقتى كەلگەندە سېنى ئويغىتىمەن » دېدى . خۇپتەندىن كېيىن تېۋىپ ئۇنى ئويغىتىپ ، دورا قاچىلانغان خورجۇننى ئۇنىڭغا كۆرسىتىپ :

ـــ ئوغلۇم، كېرەكلىكنىڭ ھەممىسى مۇشۇ خورجۇندا، قايسى دورىنى قانداق ئىشلىتىش توغرىسىدا كۆرسەتمىسىنى بىرگە قاچىلاپ قويدۇم. تەلەيلىك ئىكەنسەن، بوران چىقىۋاتىدۇ، پەخەس بولغىن، ئەمىسە خۇداغا ئامانەت، ـــ دەپ يولغا سېلىپ قويدى. ۋەلى ماڭا ـ ماڭا، شىددەتلىك بوراندا مىڭ بىر مۇشەققەتتە مۇشۇ قەدىناس قېرى توغراق تۇۋىگە يېتىپ كەلدى.

ۋەلى بېشىنى كۆتۈرۈپ، خورجۇننى دولىسىغا سېلىپ تاغقا قاراپ مېڭىش ئۈچۈن تەمشەلدىيۇ، يەنە كۆز ئالدىدا، ئۆتەكەندە ھەسەن تامچى بىلەن تاشقورغانغا ئىشلەشكە ماڭغاندا، بوسۇغىدا ياش تۆكۈپ ئۇزىتىپ قالغان ئايالى ئامىنەم بىلەن ئوماق ئوغلى ئېلى پەيدا بولدى. ئاسماندا ئاي ياكى يۇلتۇز بولمىغىنى ئۈچۈن قايسى ۋاقىت بولغانلىقىنى، تاڭ ئېتىشقا يەنە قانچىلىك ۋاقىت بارلىقىنى مۆلچەرلىگىلى بولمايتتى. ۋەلى ئۆز قىياسىغا ئاساسەن يېرىم كېچە بولغانلىقىنى تەخمىن قىلدى ۋەئۆز ـ ئۆزىگە: « ئۆيگە بارسامۇ يەنە قايتىپ كېلىپ مەنزىلگە ۋاقتىدا يېتەلەيمەن. مانا ۋەزىپە ئورۇندالدى. ئۆيگە بىر بېرىپ، ئېلىنى بىر سۆيۈۋېلىپلا قايتاي » دېدى.

ئۇ، خورجۇننى قېرى توغراق تۇۋىگە، شاخ ـ شۇمبىلار ئارىسىغا باستۇرۇپ قويۇپ، ئۆي تەرەپكە بىرنەچچە قەدەم مېڭىپلا توختاپ قالدى. ئۇنىڭ قەدەملىرى ئېغىرلاشتى، لېكىن بۇ ئارىسالدىلىق ئۇزاق داۋام قىلمىدى. قەلبىدە لاۋۇلداپ يېنىۋاتقان سېغىنىش ھېسسىياتى ھەممىدىن غالىب كەلدى.

* * * *

ۋەلى ئىلگىرى بىر يەرگە بېرىپ كېچىسى قايتىپ كەلگەندە ئىشكىنى ئۈچ قېتىم چېكەتتى. بۇ، ئەر ـ خوتۇن ئىككىسى

بىللىدىغان مەخپىيەتلىك ۋە يوشۇرۇن بەلگە ئىدى . بۇگۈن ئۇ ئاشۇ ئادىتى بويىچە ئىشكنى ئۇچ قېتىم چەكتى . ئۆي ئىچىدىن ھېچقانداق شەپە بولمىدى ، نېمە بولدىكىنە . بەلكى بوراندا قاتتىق ئۇخلاپ كەتكەندۇ ، ياكى بوراننىڭ گۈر ـ گۈرى تاك ـ تاكنى بېسىپ چۈشكەندۇ . ئۇ بىردەم تۇرۇۋېلىپ ، دوكىلدىتىپ قاتتىقراق چەكتى ، سەل ئۆتكەندىن كېيىن ، ئۆي ئىچىدىن ئۇ ئاڭلاشقا تەشنا بولۇپ يۈرگەن زىل ۋە يېقىملىق نازۇك ئاۋاز ئاڭلاندى .

ـــ كىم ؟

ـــ ئامىنەم ئىشكنى ئاچ ! مەن كەلدىم . ئۆي ئىچىدىن چىراغ ياندى . ئارقىدىن ئىشىك ئېچىلدى . ۋەلى ئۆيگە كىرىپلا ئىشكنى ئىچىدىن تاقىدى . تىنچلىق سوراشقاندىن كېيىنلا ، ئامىنەمنى باغرىغا بېسىپ ، بىرنەچچىنى سۆيگەندىن كېيىن چىراغنى ئۆچۈرۈۋەتتى .

ـــ يوشۇرۇنچە كەلگەن ئوخشىمامىلا ؟

ـــ قانداق دەيسەن ؟

ـــ مەن ھەممىنى بىلدىم ، ـــ دېدى ئامىنەم ، ـــ ھەسەنكام ئىككىڭلارنىڭ تاشقورغاندا نۇسرەت تاپقان قوشۇن بىلەن بىللە قوغاش تېغىغا كەلگىنىڭلارنى بۇ يۇرتتا بىلمەيدىغىنى يوق .

ـــ شۇنداقمۇ ؟

ـــ يېڭىساردىن كەلگەن چىرىكلەر يۇرتىمىزدا قاتراپ يۈرىدۇ . يۈز بېشى توختى ئۆتكەندە چىرىكلەرگە يول باشلاپ قوغاش تېغىغا بارغاندا سىلەردىن ئۇچ ئادەمنى تۇتۇۋاپتىكەن .

ـــ شۇنداق ، شۇنداق ئىش بولغان ، ـــ دېدى ۋەلى ئەندىكىپ .

ـــ ئۇلارنىڭ بىرسى ، ـــ دېدى ئامىنەم ، ـــ قوغاش كەنتىدىن ھەسەن تامچى دېگەن بىلەن ۋەلى تاغدا بار ، دەپ قو-

يۇپتۇ . بۇ گەپنى بىرى ماڭا دېگەن .

ـــ بۇ يەردە چىرىك بارمۇ ؟

ـــ بار !

ـــ قەيەردە ؟

ـــ توختى تۇلكىنىڭ ھويلىسىدا .

ۋەلى جىددىيلەشتى . ئورنىدىن تۇرۇپ ماڭماقچى بولدى . بۇ جىددىيلىكنى يەنە ھايات ۋە سۆيگۈنىڭ قۇدرىتى پەسەيتىۋەتتى . ئارىدىن بىر چاي قايىنىمى ۋاقىت شېرىن سۆھبەتلەر بىلەن ئۆتتى ، ۋەلى بىرى بويىنىدىن باغلاپ تارتىۋاتقاندەك ئورنىدىن تۇرۇپ ، تاتلىق ئۇخلاۋاتقان ئوغلىنى بىرنەچچىنى سۆيۈپ قويۇپ دېدى :

ـــ خوتۇن ، مەن بىر ۋەزىپىگە چۈشكەن ، يولدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ سىلەرگە تارتىشىپ ئۆيگە كەلدىم ، ئەمدى ماڭاي ، ـــ گەپ شۇ يەرگە كەلگەندە ئۆگزە غىرىسلاپ كەتتى . ۋەلىنىڭ يۈرىكى ئاغدى ، ئۇ جىممىدە تۇرۇپ قۇلاق سالدى . بوراننىڭ ئاۋازىمۇ ياكى مېنىڭ قۇلقىمغا شۇنداق ... ئۇ پەم بىلەن دەسسەپ بېرىپ ئىشكىنى قىيا ئاچتى . سىرتقا بىر قاراش بىلەن يۈرىكى « قارت » قىلىپ ، پۈتۈن ۋۇجۇدىغا بىر خىل ۋەھىمىلىك تىترەك ئولاشتى . ئۇ تامدىن ئارتىلىپ ھويلىغا چۈشۈۋاتقان قوراللىق بىرنەچچە ئادەمنىڭ كۆلەڭگۈسىنى كۆرگەن ئىدى . ۋەلىنىڭ دېمى ئىچىگە چۈشۈپ كەتتى . ئىشكىنى ئىچىدىن چىڭ تاقىدى .

ـــ نېمە بولدى ؟ ـــ ئامىنەم ۋەلىگە يېقىن كېلىپ سورىدى .

ـــ مېنى بىرى پايلاپ تۇرغان ئىكەن .

ـــ ئاھ ، خۇدا ، ئەمدى قانداق قىلىمىز ؟ ـــ ئامىنەم ھەسرەت بىلەن يىغلىۋەتتى .

ـــ ئۇنۇڭنى ئۆچەر . ـــ دېدى ۋەلى ، تەلۋىلىكى

تۇتۇپ ، ـــ هويلىدا ، ئۆگزىدە ئادەم بار ، ئىشكتىن چىقىپ كەتكىلى بولمايدۇ خوتۇن ، ئۆزۈڭنى تۇتۇۋال ، مەن مورىنى تېشىپلا قاچاي ، بىردىنبىر ئامال شۇ ، شۇنچىلىك بولسىمۇ قىلىپ كۆرەي ، بەلكىم مورىنىڭ كەينىدە ئادەم يوقتۇ .

ـــ مەيلى ، جانلىرى ئامان قالىدىغان ئىش بولسا ، مورىنى ئەتە ئۆزۈم چاپلىۋالمەن ، ـــ دېدى ئامىنەم يىغلامسىراپ .

ـــ خوتۇن ، بۇ بالا ـ قازانى ئۆزۈمگە ئۆزۈم تاپتىم . تۇ-تۇلۇپ قالسام بالىغا ئوبدان قارىغىن ، يەنە ، يەنە سەن قىلىدىغان مۇھىم بىر ئىش بار خوتۇن . بۇ ئىشنى مېنىڭ ئورنۇمدا قىلىۋەت ، ـــ ۋەلى خۇددى بىرى ئاڭلاپ قالىدىغاندەك ، ئامىنەمنىڭ قۇلىقىغا ھېلىقى مۇھىم ئىشنى ئېيتتى . ئاندىن ماۋزۇ-رىنى ئوقلاپ ، كەينىگە بىر قەدەم يېنىپ بارلىق كۈچى بىلەن « گۇپ » قىلىپ مورىغا ئۆزىنى ئۇردى ، غەلىبىلىك بولمىدى ، ئۇ ئىككىنچى قېتىم كۈچ بىلەن ئۆزىنى ئۇرۇش بىلەن تەڭ چالما ـ كېسەكلەرگە ئارىلىشىپ سىرتقا يۇمىلاپ چىقتى . ئۆزىنى ئوڭشاپ ئورنىدىن تۇرۇش بىلەن تەڭ ئۆزىنىڭ پۇتۇنلەي قورشاۋدا قال-غانلىقىنى بىلدى ، قوراللىق بىرنەچچە ئادەم ئۇنىڭغا يوپۇرۇلۇپ كېلىپ «قىمىرلىما » دەپ ۋارقىراشتى . بىرىنچى ئوقنى ۋەلى ئاتتى ، ئۇ قورشاۋنى بۆسۈپ چىقىپ كېتىشكە خېلى كۈچىنىپ تىرىشقان بولسىمۇ ، ئامال قىلالمىدى . ئېتىشۋازلىق باشلىنىپ كەتتى . ئۇ ئۆزى تېشىپ چىققان تۆشۈكتىن بىردەم ئۆڭي ئىچىگە كىرسە ، بىردەم سىرتقا چىقاتتى . ھايات بىلەن ماماتلىق ، غەلىبە بىلەن مەغلۇبىيەت ئوتتۇرىسىدىكى كەسكىن جەڭ داۋام قىلاتتى . دۇشمەن ۋەلىنى تىرىك تۇتۇشنى مەقسەت قىلغان بولسا كېرەك ، ئۆگزىگە گىرانات تاشلىمىدى ، بولمىسا ۋەلى خوتۇن ـ بالىسى بىلەن ، ئۆرۈلگەن ئۆگزىدە ، يىقىلغان تامنىڭ ئاستىدا قېلىشىمۇ مۇمكىن ئىدى ، ئۆي ئىچىنى توپا ـ تۇمان بىلەن مىلتىق

دوربىنىڭ قاڭسىق ھىدى قاپلاپ كەتتى . ئاللىبۇرۇن ئويغىنىپ كەتكەن ئېلى دۇم يېتىپ يۆتىلىپ ، چۇشكۈرۈپ قىرقىراپ يىغلايتتى . ئامىنەم بىردەم ئېلىنىڭ يىغىسىغا جۆر بولسا ، بىردەم ئۇنى ئەزلەيتتى . ۋەلى شۇ تاپتا ئوغلىنىڭ ، خوتۇنىنىڭ يىغىسى ۋە دۇشمەنلىك قورشاۋ تەھدىتى ئىچىدە نېمە قىلارىنى بىلمەيلا قالغان ئىدى . ئۇ پۈتۈن جاسارىتى ۋە ئەقىل - پاراسىتىنى ئىشقا سالغان بولسىمۇ ، قورشاۋنى بۆسۈپ چىقالماي تاڭ ئېتىپ كەتتى . شۇ چاغ ۋەلىنىڭ قۇلاق تۈۋىدە كوماندىر سوپاخۇنىڭ : « ۋەلى ، ساڭا بۇ ۋەزىپىنى تاپىلاۋاتىمەن ، ئالدىنقى قېتىم دوربىغا چۇشكەن كىشىگە يېرىم يولدا ئوق تېگىپ ئۆلدى . دېمەك ، ئۇ دوربىنى ئېلىپ چىقالمىدى ، كۆزۈڭ كۆرۈۋاتىدۇ ، يارىدارلار ساڭا قاراشلىق ، پەخەس بول ، يۈرت ساڭا تونۇش ، يول ساڭا تونۇش ، شۇڭا بۇ ئىشقا سېنى بۇيرۇۋاتىمەن ، ئۇدۇل بېرىپ ، ئۇدۇل كەل » دېگەن سۆزى جاراڭلىغاندەك بولدى . ئۇ ئۆزىنىڭ بۇيرۇقىغا خىلاپلىق قىلىپ ، نادانلارچە ئەخمىقانە ئىش قىلىپ قويغانلىقىنى ، ئاشۇ ئەخمەقلىق تۈپەيلى ئۆزىنى ئۆلۈمگە تۇتۇپ بەرگەنلىكىنى ئەمدىلا تونۇپ يەتتى . ئۇ ئېچىنىش ۋە پۇشايمان ئىچىدە ماۋزۇرىغا قارىدى ، دىسكىدا يەنە تۆت تال ئوق بار ئىدى ، ماۋزۇرىنى چېكىسىگە تاقىدى ، ئۇ ھايات بىلەن خوشلاشماقچى ، ئۆز ئۆيىدە ، خوتۇن - بالىسىنىڭ ئالدىدا ئۆز ئوقى بىلەن ئۆزىنى ھالاك قىلماقچى ... دەل شۇ چاغدا بىرىنىڭ ئىگراق ، يىرگىنىشلىك ھەم تونۇش ئاۋازى بوراننىڭ گۇر - گۇرى بىلەن ئارىلىشىپ ئۇنىڭ قۇلىقىغا كىردى .

— ۋەلى ، ئەل بولغىن ، ئەل بولغان ياخشىدۇر ، ئەرنىڭ ئەل بولمىقى ۋاجىپ ، « ئېگىلگەن باشنى قىلىچ كەسمەپتۇ » دېگەننى ئاڭلىغان بولغىيتتىڭ . ئەل بولساڭلا جېنىڭ ئامان قالىدۇ ، ئەمدى قاچمەن دېمە ، قاچالمايسەن ، — بۇ يۇز بېشى توختى

تۇلكىنىڭ ئاۋازى ئىدى .

راست ، ۋەلى ئەمدى قېچىپ كېتەلمەيتتى ، بۇنى بىلەتتى ، ئەل بولسىمۇ هايات قالمايتتى ، بۇنىمۇ بىلەتتى . شۇئان ئۇنىڭ ئېسىگە ، چاقماق تېزلىكىدە بىر پىكىر كەلدى ، غەزەپتىن - پۈشايماندىن كىرىشكەن چىشلىرى ، بىر - بىرسىدىن ئاجراپ پۈرۈلگەن يۇز — تۇرۇلگەن قاشلىرىدا تەبەسسۇم كۇلكىسى جىلۋە قىلدى . توختى تۇلكىنىڭ ئاۋازى يەنە ئاڭلاندى :

— ۋەلى ، يۇز بېشى ئاكاڭنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ قوي ، قورال تاپشۇرۇپ ئالدىمىزغا چىق ، بولمىسا خوتۇن - بالاڭ بىلەن قوشۇپ ئۆيۈڭنى پارتلىتىپ ، كۆيدۈرۈپ كۇل قىلۋېتىمىز ! »

مورىنىڭ كەينىدە ئىككى تال گرانات پارتلاپ ، ئۆينىڭ مورا تېمىنىڭ يېرىمى گۈمۈرۈلۈپ چۈشتى . تاڭ ئېتىپ كەتكەن ئىدى . يەنە بىر دەم تۇرسا ، دۈشمەن گرانات تاشلاپ ئۆينى پۈتۈنلەي ئۆرۈۋېتىشى ياكى غالجىرلىشىپ ئوققا تۇتۇشى مۇمكىن ئىدى . مۇنداق بولسا ئۆزىنمۇ مەيلى ، خوتۇن - بالىسى هاياتىدىن ئايرىلسا ...

ۋەلى سىرتقا كۆز تىكتى . ئۇ ئۆزىدىن 50 قەدەم نېرىدا بىر توپ قوغاشلىقلارنىڭ ئالدىدا ، ۋەلىنىڭ تەسلىم بولۇشىنى كۈتۈپ تۇرغان يۇز بېشى توختى تۇلكە ۋە ئۇنىڭ ئىككى ئوكسى — هېيتەم بىلەن بەختەمنى كۆردى . سەل نېرىدا چوڭقۇر ئازگال ۋە دەرەخلەر كەينىدە مىلتىقلىق ئەسكەرلەر يېتىشاتتى . ۋەلى ئورنىدىن ئاستا تۇرۇپ ، ئۆرۈلگەن خىش - كېسەكلەرنى دەسسەپ سىرتقا چىقتى - دە ، ماۋزۇرىنى ئالدىغا قارىتىپ ئۇچ تال ئوق ئاتتى ، پاڭ - پۇڭ قىلغان ئاۋاز بىلەن تەڭ يۇز بېشى توختى تۇلكە ۋە ئۇنىڭ ئىككى ئوكسى بەختەم بىلەن هېيتەم ئارقا - ئارقىدىن يەرگە يىقىلىپ جان بەردى . تەقدىرى قىسمەت شۇنداق بولغىيمىدى ؟

ئەسلىدە ، ۋەلى بىلەن ھەسەن تامچىنىڭ قوغاش تېغىدىكى مىللىي قوشۇن بىلەن بىرگە ئىكەنلىكىدىن خەۋەر تاپقان گومىنداڭ تەرەپ ، ۋەلى بىلەن ھەسەن تامچىنىڭ ئۆيىنى كېچە - كۈندۈز كۆزىتىشكە ئادەم ئورۇنلاشتۇرغان ، ئىككى ئۆيىنى كۆزىتىشكە يۈز بېشى توختى تۇلكىنىڭ ئىككى ئىنىسى مەسئۇل بولغان . توختى تۇلكە ھېيتەمنى ھەسەن تامچىنىڭ ، بەختەمنى ۋەلىنىڭ ئۆيىنى كۆزىتىشكە بۇيرۇغان . بۇگۈن كېچە بەختەم بىر غالچىسى بىلەن ۋەلىنىڭ ئۆيىنى بېقىپ ياتقاندا ۋەلى كەلگەن . ۋەلى ئۆيدە سېغىنىش ھېسسىياتىنى قاندۇرۇۋاتقاندا بەختەمنىڭ خەۋەر بېرىشى بىلەن قوغاش كەنتىدە تۇرۇشلۇق گومىنداڭنىڭ بىر لىيەن ئەسكىرى ۋەلىنىڭ ئۆيىنى قورشاپ بولغان ئىدى . تەقدىرنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشى بىلەن ۋەلى ئۆزىمۇ بىلمىگەن ھالدا خائىننىڭ جېنىنى ئۆز قولى بىلەن ئالدى . ۋەلى تۆتىنچى ئوقنى ئۆزىگە قارىتىپ ئېتىشقا ئۇلگۈرەلمىدى ، يان تەرەپتىن تاتىلداپ ئېتىلغان ئاپتومات ئوقىنىڭ زەربىسى بىلەن ئۆزىنىڭ تەڭپۇڭلۇقى قىنى يوقاتقان ۋەلى خۇددى ھاۋادىن بىر نەرسىنى تۇتۇۋالماقچى بولغاندەك قوللىرىنى ئېگىز - پەس پۇلاڭلىتىپ ، بىرنەچچە قەدەم ئالدىغا مېڭىپ « ئاھ ، باشلىق مېنى ئەپۇ قىل ! » دەپلا قۇمساڭغۇ نەمخۇش تۇپراق ئۇستىگە قانغا مىلىنىپ يىقىلدى .

دۇشمەن باشلىقى كۆرەڭلىگەن پېتى كېلىپ ، ئاۋۋال ۋەلىنىڭ قولىدىكى قورالنى ئالدى ، ئارقىدىن يېنىدىن قىلىچىنى سۇغۇرۇپ ، ۋەلىنىڭ بېشىنى كېسىۋېلىپ ، ئاتىنىڭ كەينىگە غانجۇغىلىغاندىن كېيىن ، چىرىكلىرىنى ئەگەشتۇرۇپ كېتىپ قالدى .

ئامىنەم ئىس تۇتەپ تۇرغان ئۆي ئىچىدىن ئېتىلىپ چىقىپ ، ۋەلىنىڭ باشسىز جەستىنى قۇچاقلاپ ھەسرەت بىلەن بوزلاپ يىغلايتتى . ئۇنىڭ ئاھۇ زارى ، داد - پەريادى دەھشەتلىك

بورانىڭ گۈر - گۈرى بىلەن قوشۇلۇپ يىراق - يىراقلارغا، مۇقەددەس تاغلارنىڭ چوققىسى، مۇئەللەق بۇلۇتلارنىڭ قاتلىمىغا، مەڭگۈلۈك زېمىننىڭ باغرىغا سىڭىپ كېتىۋاتاتتى.

* * * *

ئارىدىن ھەپتە ئۆتتى. بىر كۈنى تاڭ سەھەر، كېچىچە ياغقان قار بىلەن قوغاش تېغىنىڭ ئاستى ۋە ئۈستى ئاپئاق تۈسكە كىردى. تاغ باغرىنى بىر قەۋەت غۇۋا تۈمان قاپلاپ تۇراتتى، ھەسەن تامچى باشچىلىقىدىكى بىر توپ رازۋېدچىكلار تاغ باغرىدا بىقارار پەيدا بولغان بىر قارىنى كۆرۈشتى.

بىر ھازادىن كېيىن ئۇلارنىڭ ئالدىدا ئۈستىگە ئېغىر خورجۇن ئارتىلغان سالپاڭ قۇلاق بىر قېرى ئېشەكنى ھەيدىگەن بىر ئايال پەيدا بولدى. ئېشەك ئۈستىدە كونا، تاشلانمىغان كۈرەك جۇۋىنغا يۆگەلگەن، سوغۇقتىن شۇمشىيىپ كەتكەن تۆت - بەش ياشلاردىكى بىر ئوغۇل بالا ئولتۇراتتى. ئايال ماڭدامدا بىر ھەدەپ تاغ ئۈستىگە قارايتتى. بۇ ئايال ۋەلىنىڭ ئايالى، بالا ۋەلىنىڭ ئامراق ئوغلى ئېلى ئىدى. ئۇلار ۋەلى قېرى توغراق تۈۋىگە يوشۇرۇپ قويغان دورا قاچىلانغان خورجۇننى قوغاش تېغىدىكى قوشۇنغا ئېلىپ كېلىشكەن ئىدى.

1995 - يىل 6 - ئاي

本书选录作者两部中篇小说和四部短篇小说。

جاۋابكار مۇھەررىرى : **مۇھەممەت ئابلىز بۆرەيار**
جاۋابكار كورراكتورى : **ئابدۇقەييۇم ئەبەيدۇللا**
تېخنىكىلىق تەھرىرى : **غولام ئەبەيدۇللا**

قانلىق جىلغا
(پوۋېست ـ ھېكايىلار)
ئاپتورى : **ئابلىمىت ئىمىن**

قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى نەشر قىلىپ تارقاتتى
(قەشقەر شەھىرى تاربوغۇز يولى 14 ـ قورۇ ، پوچتا نومۇرى : 844000)
جايلاردىكى شىنخۇا كىتابخانىلىرى ساتىدۇ
قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى
فورماتى : 1168×850 مم 32/1
باسما تاۋىقى : 6 قىستۇرما ۋاراقى : 1
1999 ـ يىل 8 ـ ئاي 1 ـ نەشرى
1999 ـ يىل 8 ـ ئاي 1 ـ بېسىلىشى
تىراژى : 4080 ـــــ 1

ISBN7 — 5373 — 0731 — 8/I. 203
باھاسى : 8.50 يۈەن

مۇقاۋىنى لايىھىلىگۈچى : غەيرەت خالىق

ISBN 7-5373-0731-8

ISBN7 — 5373 — 0731 — 8

I. 203(民文) باھاسى : 8.50 يۈەن